

สภาพสังคมวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปของชุมชนไทยเชื้อสายมอญ
ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี

นางบุบผา คีสุข

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงศึกษาธิการ
ประจำปีงบประมาณ 2538
ปี 2541

คำนำ

สภาพสังคมวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปของชุมชนไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงจากสภาพสังคมวัฒนธรรมดั้งเดิมเป็นสภาพสังคมวัฒนธรรมสมัยใหม่ เนื่องจากสภาพสังคมวัฒนธรรมดั้งเดิมอันทรงคุณค่าถูกละเลย ขาดการยอมรับ ขาดการสืบทอด ขาดการอนุรักษ์ ขาดการปรับปรุงให้สอดคล้องเหมาะสมกับวิถีชีวิตในปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงสนใจใคร่ศึกษาประเด็นดังกล่าวเพื่อให้เกิดการสำนึกและเห็นคุณค่าของอดีต นำสถานการณ์ในอดีตมาปรับปรุงให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

การวิจัยครั้งนี้แต่เดิมได้เลือกชุมชนเป้าหมายเพียง 2 ชุมชน คือ ชุมชน “บ้านม่วง” และชุมชน “บ้านคงคา” แต่เนื่องจากต้องการให้ได้ข้อมูลครบถ้วน ถูกต้อง คณะวิจัยจึงได้ออกหาข้อมูลนอกเหนือจากชุมชนเป้าหมาย แต่ยังคงเป็นชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี

ผู้วิจัยและคณะ ซึ่งได้แก่ นางสาวอำไพ มัชฌมาน นางบุบผา ดีสุข นางเรียงสา ทองสมนึก และ นางประภา พ่วงเล็ก ขอกราบขอบพระคุณสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งให้ทุนสนับสนุนการวิจัยครั้งนี้ ขอขอบคุณ นายสมชาย โอบายะวาทย์ นางจิตติกานต์ นาคหนูน นางสาวรติพร สุภีรัตน์ นายธรรมบุญ แยมศิริ ที่ให้ความช่วยเหลือด้านเอกสารและข้อมูลต่างๆ ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลในชุมชน เช่น นายมงคล มัชฌมาน นายกามเทพ มิ่งสำแดง นางอมรา วิงวอน นางธนัชพร ชูสุทธิ นางพิน ยอดไกรสิทธิ์ และชนชาวไทยเชื้อสายมอญทุกท่านที่ให้ข้อมูลแก่คณะวิจัยเป็นอย่างดี

คณะวิจัยขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการวิจัยวัฒนธรรมภาคกลาง ซึ่งได้ให้ข้อคิด ข้อเสนอแนะ และให้ความรู้เรื่องการวิจัยเชิงคุณภาพแก่คณะวิจัย ขอขอบคุณ นางสุจิตรา นิลบดี ที่ช่วยพิมพ์ต้นฉบับและจัดรูปเล่มให้ ขอขอบคุณ นายโสภณ นิไชโยค แห่งโรงเรียนสตรีวิทยา กรุงเทพมหานคร ที่ตรวจทานข้อมูลด้านประวัติศาสตร์และสภาพสังคมวัฒนธรรมของชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ในอดีต ขอกราบขอบพระคุณ นายล้อม เพ็งแก้ว รองประธานคณะกรรมการวิจัยวัฒนธรรมภาคกลาง ที่กรุณาตรวจทาน แก้ไขต้นฉบับให้แก่คณะวิจัย

คณะวิจัยขอกราบขอบพระคุณทุกท่านซึ่งเป็นส่วนหนึ่งให้งานวิจัยเล่มนี้สำเร็จได้ด้วยดี

นางบุบผา ดีสุข

การเก็บรวบรวมข้อมูลจะใช้วิธีจัดบันทึกจากการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารด้วยการตีความ สร้างข้อสรุปและวิเคราะห์แบบอุปมัยจากเอกสารต่างๆ การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยภาคสนาม ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการพรรณนาวิเคราะห์และสรุปเป็นระยะๆ พร้อมกับการเก็บข้อมูลเพื่อประมวลผลเป็นข้อสรุปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลของการวิจัยพบว่า การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของครอบครัวและสังคม มีการเปลี่ยนแปลงบ้างเล็กน้อย กล่าวคือ ครอบครัวยังเป็นครอบครัวขยาย มีเพียงบางส่วนที่เป็นครอบครัวเดี่ยว ขนาดของครอบครัวเล็กลง สังคมยังคงขึ้นอยู่กับเครือญาติ คือ ญาติทางสายโลหิตและญาติทางการแต่งงาน มีสัมพันธภาพภายในครอบครัวดี มีความกตัญญูทดแทนที่สังคมเปลี่ยนแปลงจากการผลิตทางการเกษตรเพื่อการยังชีพ เป็นการผลิตเพื่อขาย และเปลี่ยนอาชีพจากเกษตรกรรมเป็นรับราชการและรับจ้างเพิ่มขึ้น การเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษา เปลี่ยนจากการศึกษาภาษาของเดิของผู้ชายที่วัดเป็นเด็กทุกคนทั้งหญิงและชาย เรียนที่โรงเรียนและสถาบันการศึกษาอื่นๆ การเปลี่ยนแปลงด้านสาธารณสุข นิยมการรักษาพยาบาลและการคลอดบุตรกับแพทย์แผนปัจจุบันมากกว่าการคลอดกับหมอด่าแย การรักษาด้วยตนเองกับสมุนไพร การทิ้งกะบานและการทรงเจ้าเข้าผี

ความเชื่อด้านศาสนา ยังคงเชื่อมั่นเคร่งครัดในพระพุทธศาสนาทั้งด้านพิธีกรรม การปฏิบัติกิจกรรมและด้านการปฏิบัติตน ความเชื่อด้านพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการตีความเชิงปรัชญา ความเชื่อเรื่องผีและวัฒนธรรมเกี่ยวกับวงจรชีวิตเปลี่ยนแปลงไป เกิดการผสมผสานระหว่างพิธีกรรมและวัฒนธรรมของชนชาวไทยเชื้อสายมอญและชนชาวไทยเชื้อสายอื่น วัฒนธรรมตามเทศกาลและที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนายังคงอยู่เฉพาะวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา ส่วนวัฒนธรรมทางการรื่นเริง การพักผ่อนหย่อนใจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมจนแทบไม่เหลือในชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี การคุมหรสพพื้นบ้านเปลี่ยนเป็นการดูโทรทัศน์

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยของการเปลี่ยนแปลง พบว่าปัจจัยในการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ปัจจัยด้านจำนวนลักษณะประชากร ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ปัจจัยด้านการสื่อสารคมนาคม ปัจจัยด้านเทคโนโลยี ฯลฯ

ผลกระทบที่ได้รับจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม ทำให้เกิดผลกระทบกับสถาบันต่างๆ เช่น สถาบันครอบครัว และสถาบันศาสนาเป็นส่วนน้อย ส่วนใหญ่จะกระทบกับสถาบันสาธารณสุข สถาบันการศึกษา สถาบันความและเชื่อประเพณี สถาบันการพักผ่อนหย่อนใจ ฯลฯ ผลการศึกษาดังกล่าวสามารถสนองวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ได้อย่างครบถ้วน

RESEARCH SUBJECT: The Changing Sociocultural Situation of the
Community of Thai Population of Mon Origin in
Meklong Basin, Rajburi Province

RESEARCHER'S NAME: Mrs. Boobpha Deesook

RESEARCH YEAR: 1996

ABSTRACT

The subject of the Changing Sociocultural Situation of the Community of Thai Population of Mon Origin in Meklong Basin of Rajburi Province aimed to study the sociocultural situation of a community of people, who have their own original culture accumulated over a long period of time and keep developing and inherited down the line of their descendants until present day. Including the changes in their social and culture, to study the factors of influence that causes these changes to occurred, and effectes of the changes applied to the community of the Thais of Mon Origin in Meklong Basin of Rajburi Province. This is a field research with planned duration of one year, by application of Qualitative Research Method in which analysis of all related documentations was applied, including participative observation informal interview applied in general subjects with no limit in answers and deep penetration interview and direct interview with person who can provide vital informations. Also group talk to learn their social and cultural life of the past and present, find out for causes that force that social and cultural changes, how they were changed and what efforts they have caused.

This interview was taken in Mon language with the olders, but with the young and children was taken in Mon and Thai languages, summary note was taken in Thai. The interview have create acquaintanceship, closeness, satisfaction, trust, and to gain more perspective knowledges of Thais of Mon origin.

Datas collected by ways of notes taken from results of documents analysis with interpretation, conclusion and comparison methods, analyse informations pickup from field research, analyse informations by means of descriptive technique, periodically analyse and make periodically summarize, at the same time collect datas for future processing to be summarized to the purposes of this reasearch.

Research results revealed some minor change to family structure and social life, that is, family retain its expansion system only a few are family of single couple, family size getting smaller, social life still revolve around relatives, that is blood relatives and getting relate through marriage. Family relationships are warm and grateful. Social life changed from doing agricultural works for family subsistence to be for sale. Changes from agriculture profession to work in Government services or manual labor for wage. Changes in education pattern from studying Mon language at the Wat for boys to be studying at school and other institutions for both boys and girls. Public health also changed to take medical treatments and child delivery with modern medical doctor more than using local midwife and treatment by herbal medicines or treatment by meditation "Thingkaban" and "Zong Jow Kow Pee".

On religious believe, still strongly held on to Buddhist Religious for all ceremonies, routine activities and self discipline. Religious believe in ceremonies relating to philosophy definition. Believing in ghost and cultural believe relating to life cycle has changed to that of a mixture between their own ceremonies and culture of Thais from other origins. Culture of seasonal ceremonies and other ceremonies in relation to Buddhist religious still practical only that related to Buddhist Religious. Culture of recreations and leisures has changed to a almost entirely eliminated the old ways between the Thais of Mon origin of Maklong Basin of Rajburi Province. Local drama plays was replaced by TV programs.

Result of research on factors that caused these changes revealed that physical environment factor, number of population factor, believe and principal factor, economic factor, dispursion of cultural factor, communication factor, technology factor and others were the causes.

Effects from the changes in sociocultural has affected various institutions. Family and Religious institutions were the lease affected major institutions affected were the public health, educational, believing, cultural recreation and others institution.

Results of the research as mentioned above can completely answered to the objectives of this research.

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
บทที่ 1 บทนำ	
ความเป็นมาและปัญหาของการวิจัย	1
ความสำคัญของการวิจัย	5
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
ขอบเขตของการวิจัย	6
ความหมายของคำสำคัญที่ใช้ในการวิจัย	8
แนวคิดทฤษฎีและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
วิธีดำเนินการวิจัย	18
ระยะเวลาดำเนินการวิจัย	23
บทที่ 2 ประวัติชุมชนและสภาพทั่วไป	
ประวัติความเป็นมาและสภาพทั่วไปของอำเภอบ้านโป่ง	25
ประวัติความเป็นมาและสภาพทั่วไปของอำเภอโพธาราม	28
การอพยพเข้าสู่ประเทศไทยของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ	35
การอพยพของชนชาวไทยเชื้อสายมอญมาอยู่ตามลุ่มน้ำแม่กลอง ในจังหวัดราชบุรี	39

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 สังคมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม	
โครงสร้างทางครอบครัวและสังคม	44
ความเชื่อของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ	46
ความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมและโครงสร้างทางสังคม	55
การเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อ	68
อาชีพและการเปลี่ยนแปลงด้านอาชีพ	73
การศึกษาและการเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษา	78
การสาธารณสุขและการเปลี่ยนแปลงด้านสาธารณสุข	80
การพักผ่อนหย่อนใจและการเปลี่ยนแปลงด้านการพักผ่อนหย่อนใจ	85
บทที่ 4 วัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม	
วัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรม	95
วัฒนธรรมการแต่งกาย	106
จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และหัตถกรรม	112
การฟ้อนรำ และการดนตรี	120
วัฒนธรรมเกี่ยวกับวงจรีวิต	
การเกิดและการอยู่ไฟ	124
การโกนผมไฟ การโกนผมจุก การโกนผมเปีย และการโกนผมแกละ	126
การบวช	133

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 (ต่อ)	
การปลูกบ้าน	144
การแต่งงาน	147
การทำขวัญ	149
การปรุงอาหาร	150
การสะเดาะเคราะห์	168
การทำศพ	169
วัฒนธรรมตามเทศกาลและที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา	184
บทที่ 5 ปัจจัยและผลกระทบที่เกิดการเปลี่ยนแปลง	
ปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม	199
ผลกระทบอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง	210
บทที่ 6 อภิปรายและข้อเสนอแนะ	216
บรรณานุกรม	229
ภาคผนวก	
รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	233

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและปัญหาของการวิจัย

วัฒนธรรมหมายถึง “วิถีชีวิตคน” หรือ “การดำรงชีวิตของคน” ซึ่งมนุษย์สร้างวิธีการเหล่านี้ขึ้น จำแนกออกจาก “ธรรมชาติ” ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ได้สร้างโดยคน

“วิถีชีวิตของคน” เป็นสิ่งที่คนสร้าง เช่น ภาษา ประเพณี การปรุงอาหาร วิธีรับประทานอาหาร ความเป็นอยู่ ค่านิยม ไปจนถึงศิลปะการแสดง ทัศนศิลป์ และสถาปัตยกรรม เป็นต้น (ดร.สายสุรี จุติกุล 2530: 131)

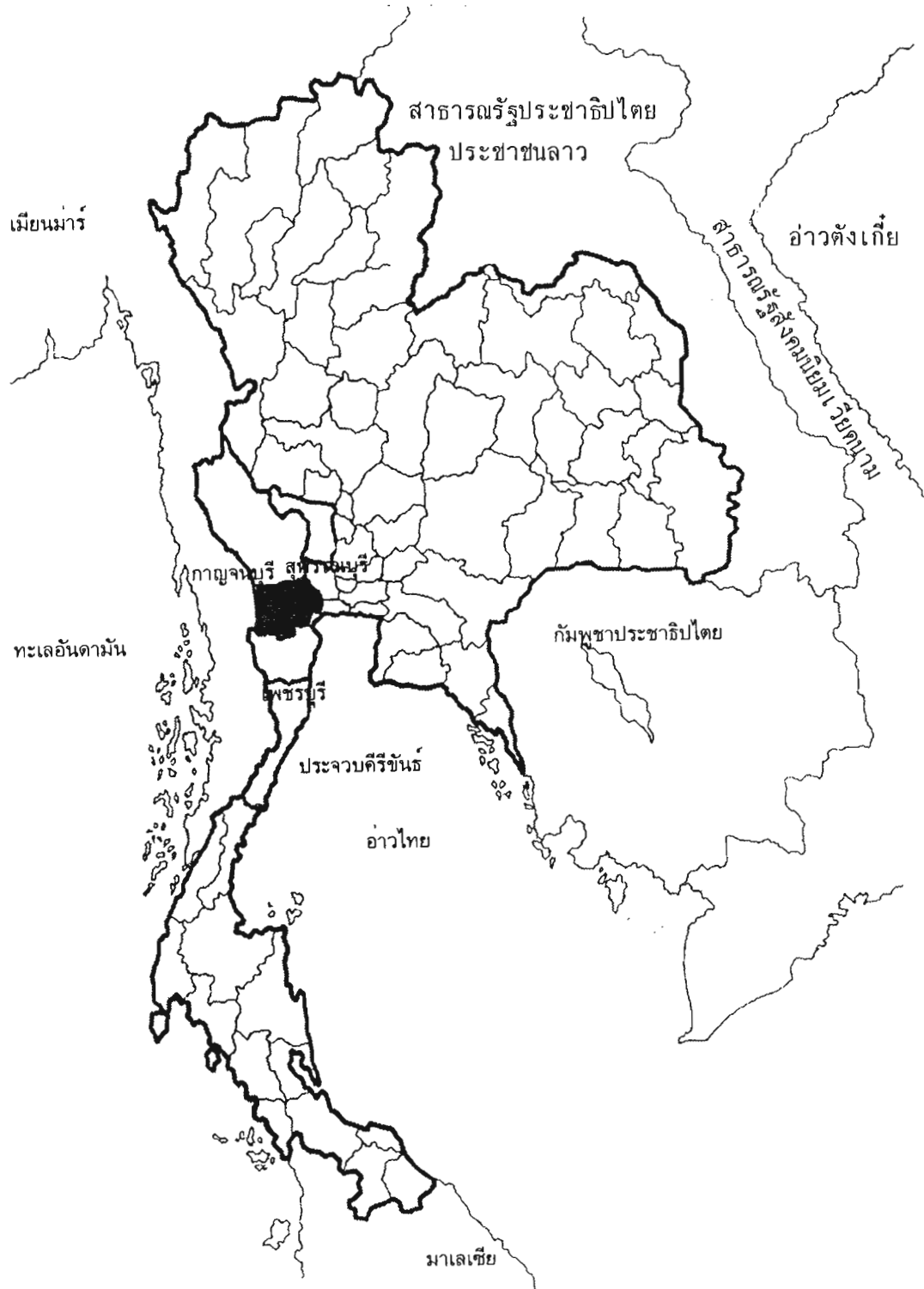
ประเทศไทยแต่โบราณกาลรับรู้และยอมรับวัฒนธรรมเป็นของคู่ชาติ คู่บ้านคู่เมืองมาโดยตลอดเกือบทุกยุคทุกสมัย ผู้นำสำคัญใช้การพระศาสนา ศิลปวัฒนธรรมในการสร้างบ้านแปลงเมืองขนานเคียงข้างมาเสมอ (สมคิด โชติกวณิช 2532: 46)

วัฒนธรรมของชาติไทยจะมีเอกลักษณ์แสดงออกถึงความเป็นไทยๆ แต่ด้วยเหตุที่แต่ละภาคแต่ละท้องถิ่นมีสภาพภูมิศาสตร์ อาชีพ การทำมาหากินที่แตกต่างกันออกไป วัฒนธรรมพื้นบ้านของแต่ละท้องถิ่นจึงมีส่วนที่แตกต่างกันออกไป(สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2533: 9)

วัฒนธรรมในสังคมไทยนอกจากจะแตกต่างกันโดยภูมิภาคหรือท้องถิ่นแล้ว ยังแตกต่างกันโดยเชื้อชาติอีกด้วย แม้คนส่วนใหญ่จะมีเชื้อชาติเดียวกัน (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข 2532: 5)

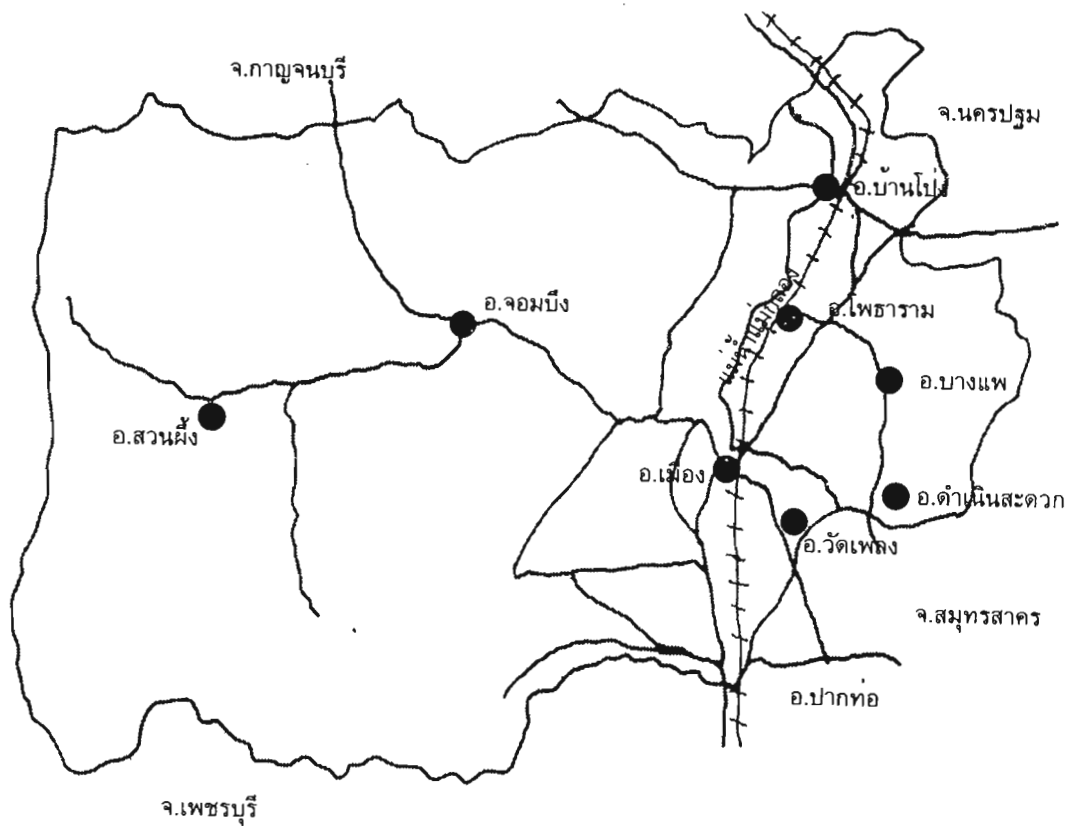
สังคมภาคกลางของประเทศไทยมีความหลากหลายทางเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ และวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่ม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเป็นเขตที่อุดมสมบูรณ์และเป็นเขตที่มีการติดต่อค้าขาย จึงมีผู้คนอพยพมาอยู่และประกอบการค้าต่าง ๆ แต่สิ่งหนึ่งที่ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันคือการนับถือศาสนาพุทธซึ่งเป็นแกนกลางเชื่อมความแตกต่างของคนไทยเชื้อสายต่าง ๆ เข้าด้วยกัน จึงอยู่รวมกันได้โดยไม่มีความขัดแย้งกัน (ร.ต.ศรศักดิ์ ชูสวัสดิ์ 2534: 33)

แผนที่ประเทศไทย แสดงจังหวัดราชบุรี

จังหวัดราชบุรีเป็นจังหวัดในภาคกลางของประเทศอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม มีการชลประทานที่ดี ภัยธรรมชาติเกิดขึ้นน้อยครั้ง ประชาชนมีหลายเชื้อชาติ เช่น จีน เขมร มอญ กระเหรี่ยง กระหว่าง ลาวโซ่ง (ไทยดำหรือไทยทรงดำ) ลาวตี้ ลาวเวียง ลาวยวนหรือไท-ยวน ฯลฯ เป็นต้น ประชาชนเหล่านี้ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธและไม่คิดว่าตนเองเป็น “ชนกลุ่มน้อย” ทุกคนคิดว่าตนเองเป็นคน “ไทย” เพียงแต่มีเชื้อสายหรือบรรพบุรุษเป็นเผ่าพันธุ์อื่นเท่านั้น จึงอยู่รวมกันอย่างสันติ

แผนที่จังหวัดราชบุรี แสดงอำเภอต่าง ๆ

ในเขตอำเภอบ้านโป่งและอำเภอโพธารามของจังหวัดราชบุรี มีชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญตั้งถิ่นฐานอยู่ตามบริเวณสองฝั่งของลุ่มน้ำแม่กลอง เป็นชุมชนที่มาจากชาติเก่าแก่และมีความเจริญรุ่งเรืองมาในอดีต มีขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษาพูด ภาษาเขียน และวัฒนธรรมของตนเอง วัฒนธรรมบางอย่างรับจากอินเดียก่อนชนชาติอื่นๆ ในเอเชียอาคเนย์ มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ชนชาวไทยเชื้อสายมอญได้สร้างวัดประจำทุกหมู่บ้าน ในการดำเนินชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย มีความสัมพันธ์กับวัด จะเห็นได้จากพิธีโกนจุก บวชนาค แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ งานศพ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมเกี่ยวกับวงจรชีวิต ตลอดจนการประสมเครื่องร้ายหรือเจ็บไข้ได้ป่วย มีความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีตามเทศกาล และที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนา ทั้งวัดและหมู่บ้านจะมีความสัมพันธ์กันอย่างมาก

วัดในชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญนอกจากเป็นศูนย์รวมทางจิตใจ เป็นที่พึ่งหรือแหล่งแก้ปัญหาต่างๆ ในการดำเนินชีวิตแล้ววัดยังเป็นศูนย์รวมวิทยาการต่างๆทุกแขนง ซึ่งนอกจากวิทยาการทางพุทธศาสนาแล้วยังมีวิทยาการด้านการเกษตร กฎหมาย วัฒนธรรม ศิลปะ ประเพณี วรรณคดี ประวัติบุคคลและสถานที่สำคัญรวมทั้งตำรายาต่าง ๆ ด้วย

การจัดการศึกษาของชนชาวไทยเชื้อสายมอญบางกลุ่มยังมีการศึกษาที่วัดเพิ่มเติมจากการศึกษาปกติ โดยผู้ปกครองจะนำเด็กผู้ชายฝากเป็นศิษย์วัด มีพระสงฆ์เป็นผู้สอน การสอนมีวัตถุประสงค์ให้เด็กอ่านภาษามอญออกและเขียนได้ แต่เด็กบางกลุ่มบางหมู่บ้านมิได้เล่าเรียนภาษามอญ บางกลุ่มบางหมู่บ้านยังคงพูดและฟังภาษามอญได้ แต่เขียนและอ่านภาษามอญไม่ได้ เด็กและเยาวชนบางหมู่บ้านฟัง พูด อ่าน เขียนภาษามอญไม่ได้เลย

ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ มีการเปลี่ยนแปลงจากขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมที่สั่งสมมาเป็นเวลานาน โดยค่อยเป็นค่อยไป มิได้เกิดขึ้นพร้อมกัน บางอย่างเปลี่ยนแปลงก่อน บางอย่างเปลี่ยนแปลงหลัง บางช่วงเวลาเปลี่ยนแปลงมาก บางช่วงเวลาเปลี่ยนแปลงน้อย บางสิ่งยังคงเหลืออยู่ บางสิ่งผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย บางสิ่งเกือบสูญหายไปและบางสิ่งสูญหายไปหมดแล้ว การศึกษาจึงเน้นการตรวจสอบสภาพของสังคมวัฒนธรรมในอดีตและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปของชนชาวไทยเชื้อสายมอญที่สั่งสมเป็นเวลานานตั้งแต่อพยพจากถิ่นเดิมเข้ามาอยู่บริเวณสองฝั่งของแม่น้ำแม่กลองในจังหวัดราชบุรี จนถึงปี พ.ศ.2539 ซึ่งเป็นปีที่ทำการศึกษาวิจัย มีการศึกษาปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และเพื่อเปรียบเทียบสภาพสังคมวัฒนธรรมให้มีความชัดเจนขึ้น ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จึงได้กำหนดให้สภาพสังคมวัฒนธรรมของชนชาวไทยเชื้อสายมอญเป็น 2 ระยะ คือ สังคมวัฒนธรรมในอดีตก่อนปี พ.ศ.2484 และสังคมวัฒนธรรมในปัจจุบันตั้งแต่ปี พ.ศ.2484 เป็นต้นมา เนื่องจากในปี พ.ศ.2484 เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปมาก เช่น วัฒนธรรมทางการแต่งกาย การแต่งงานข้ามเชื้อชาติ และการได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น ฯลฯ

นอกจากศึกษาสภาพการเปลี่ยนแปลงและปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว แล้วการวิจัยครั้งนี้ยังสนใจศึกษาผลกระทบอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงด้วย โดยคาดว่าคำตอบของการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการเข้าใจสภาพสังคมวัฒนธรรมของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ อันมีผลต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมและการปฏิบัติต่อชนชาวไทยเชื้อสายมอญได้อย่างเหมาะสม

ความสำคัญของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้จะทำให้ได้หลักฐานความรู้เกี่ยวกับสภาพสังคมวัฒนธรรมในอดีตและปัจจุบันของชุมชนไทยเชื้อสายมอญซึ่งอาศัยตามลุ่มน้ำแม่กลองในอำเภอบ้านโป่งและอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ซึ่งวันเวลาได้ผ่านไป เราไม่สามารถย้อนอดีตได้ แต่เราสามารถทราบความเป็นมาในอดีต ความเป็นอยู่ในปัจจุบันและสามารถคาดการณ์ถึงความ เป็นไปในอนาคตของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ตลอดจนกระทั่งเพื่อให้เกิดความสำนึก การเห็นคุณค่าของอดีต นำส่วนดีของอดีตมาปรับปรุง วิเคราะห์ แยกแยะ เปลี่ยนแปลงด้วย สติปัญญาเพื่อเชื่อมโยงถ่ายทอดอดีตและปัจจุบันให้สอดคล้องกัน เพื่อให้เยาวชนนำมาใช้ให้เหมาะสมกับชีวิตปัจจุบัน อีกทั้งสามารถระบุได้ถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รวมทั้งพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของชนไทยเชื้อสายมอญ ซึ่งผลของการศึกษาจะให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนดังกล่าว ต่อนักวิชาการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและรัฐบาล เพื่อที่จะอนุรักษ์หรือพัฒนาสังคมวัฒนธรรมของชุมชนไทยเชื้อสายต่าง ๆ และสังคมของชนในชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมและผลกระทบอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมในสังคมของชุมชนไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ในการศึกษาสังคมวัฒนธรรมของชุมชนไทยเชื้อสายมอญครั้งนี้คาดว่าจะได้ประโยชน์ คือ

1. เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้อง ผู้สนใจ หรือชนรุ่นหลังได้รู้ได้เข้าใจวิวัฒนาการและภาพรวมที่มีความเคลื่อนไหวทางสภาพสังคมวัฒนธรรมของชุมชนไทยเชื้อสายมอญมากยิ่งขึ้น

2. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเป็นประโยชน์ต่อสังคมไทยเพื่อการศึกษาความหลากหลายของวัฒนธรรมท้องถิ่น ก่อให้เกิดการส่งเสริมอนุรักษ์สังคมวัฒนธรรมท้องถิ่น และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมย่อย อันได้แก่ สังคมวัฒนธรรมของชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี เพื่อนำส่วนที่ดีของวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญมาผสมผสานกับวัฒนธรรมไทยได้อย่างเหมาะสม

3. ก่อให้เกิดคุณค่าทางวัฒนธรรม เกิดความรักความภูมิใจในชุมชน สนใจที่จะทำประโยชน์เพื่อชุมชนและสังคม มีความเข้าใจและรู้จักเลือกปรับวัฒนธรรมใหม่ ๆ เกิดภูมิต้านทานต่อกระแสครอบงำทางวัฒนธรรมที่ไม่เหมาะสม เกิดความรักความหวงแหน ตลอดจนการอนุรักษ์ความเป็นชุมชนไทยเชื้อสายมอญไว้ได้

4. เป็นประโยชน์ทางการศึกษา รวบรวมและตรวจสอบข้อมูลโดยบันทึกไว้เป็นหลักฐานซึ่งดีกว่าปล่อยให้ข้อมูลทางวัฒนธรรมเหล่านี้สูญหายไป

5. ข้อมูลที่ได้สามารถนำไปใช้เป็นประโยชน์ในการสร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นทำให้คนในท้องถิ่นรู้จักตนเองได้ เห็น ได้คิด และสนับสนุนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งไม่ใช่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวซึ่งนิยมทำกันในปัจจุบัน อันจะทำให้คนนอกท้องถิ่นได้รู้จักและเรียนรู้สังคมวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างถูกต้องและมีเหตุผล

6. เพื่อให้ผู้ศึกษาวัฒนธรรมเกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในรากฐานชีวิตความเป็นอยู่ มองเห็นความแตกต่างทางวัฒนธรรมของชนชาวไทยเชื้อสายมอญด้วยความเข้าใจ ยอมรับ และวิเคราะห์สิ่งที่มองเห็นด้วยใจเป็นธรรม อันจะก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีซึ่งกันและกัน และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ขอบเขตของการวิจัย

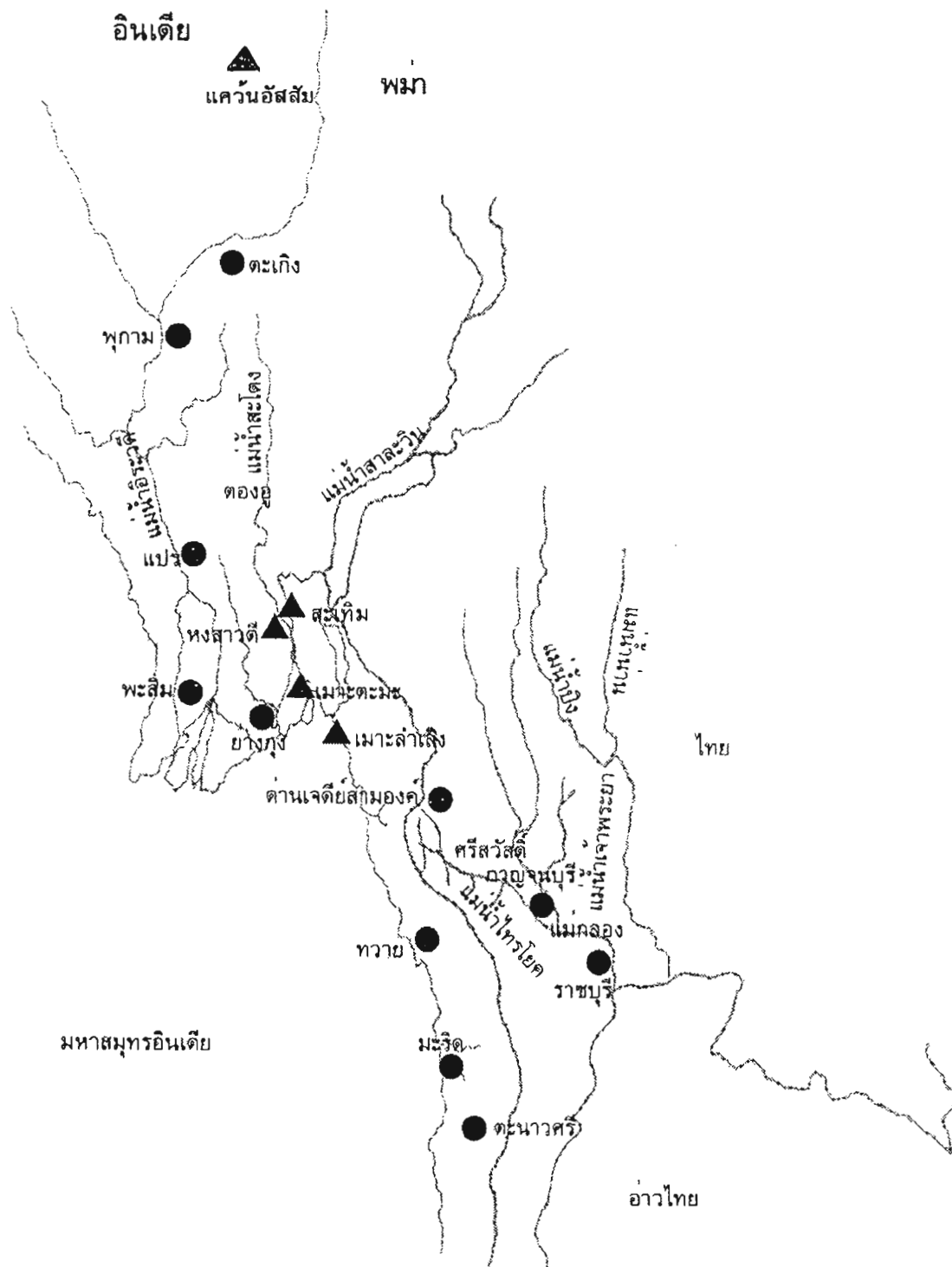
ในการดำเนินการวิจัยกำหนดขอบเขตไว้ดังนี้

1. ศึกษาหมู่บ้านซึ่งเป็นหมู่บ้านชุมชนไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี อย่างน้อย 2 หมู่บ้านด้วยการวิเคราะห์เอกสาร สัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ โดยมี ผู้ให้ข้อมูลไม่น้อยกว่าหมู่บ้านละ 5 คน มีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และมีการสนทนากลุ่ม

2. ประเด็นที่ศึกษา คือการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมและวัฒนธรรม ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมวัฒนธรรมของชุมชนไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี

3. ช่วงเวลาของการศึกษา คือ ตั้งแต่คนไทยเชื้อสายมอญอพยพเข้ามาอยู่ในลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี จนถึงปัจจุบันคือปี พ.ศ. 2539

แผนที่แสดงที่ตั้งถิ่นเดิมของชนชาติมอญ

▲ ถิ่นเดิมของบรรพบุรุษของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ (ชนชาติมอญ)

ความหมายของคำสำคัญที่ใช้ในการวิจัย

ศัพท์บางคำที่ปรากฏในรายงานการวิจัยครั้งนี้มีความหมายเฉพาะเจาะจง หรือมีความหมายแตกต่างจากที่ใช้ที่อื่น ฉะนั้นเพื่อให้สื่อความหมายและเข้าใจตรงกัน จึงขอให้ความหมายของคำบางคำดังนี้

เชื้อสาย หมายถึง กลุ่มคนที่มีชาติพันธุ์คือจุดกำเนิดของบรรพบุรุษร่วมกัน มีขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษาวัดวัฒนธรรม มีความรู้สึกในเผ่าพันธุ์เดียวกันและมีเชื้อชาติคือลักษณะทางกายภาพคล้ายคลึงกัน

ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ หมายถึง กลุ่มคนสัญชาติไทยที่มีชาติพันธุ์มอญ อพยพจากถิ่นเดิมมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นชนชาติที่รุ่งเรืองในอดีต มีเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ชนชาวไทยเชื้อสายมอญที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ ตั้งถิ่นฐานอยู่ตามลุ่มน้ำแม่กลองในเขตอำเภอบ้านโป่ง และอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

สภาพสังคมวัฒนธรรม หมายถึง สภาพความเป็นอยู่ โครงสร้างทางสังคมและการดำรงชีวิตในสังคมใดสังคมหนึ่ง ซึ่งปรากฏให้เห็นในลักษณะของสภาพและบทบาททางด้านต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ ด้านครอบครัว ด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุข ด้านความเชื่อ ด้านการพักผ่อนหย่อนใจ หรือประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวงจรชีวิต ซึ่งได้แก่ พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด การอยู่ไฟ การโกนจุก การสูบขอ การแต่งงาน การทำขวัญ การปรุงอาหาร การปลูกบ้าน การบวช การสะเดาะเคราะห์ ความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมและโครงสร้างทางสังคม หรือที่เกี่ยวข้องกับศิลปะแขนงต่าง ๆ เช่น ศิลปะการแสดง การดนตรีและการฟ้อนรำ ศิลปะด้านจิตรกรรม ปฏิมกรรม สถาปัตยกรรม หัตถกรรม ภาษาและวรรณคดี เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม หมายถึง การเกิดสภาพหรือลักษณะที่แตกต่างไปจากเดิมของสถาบันและพิธีกรรมต่าง ๆ ในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเวลาได้เปลี่ยนไป

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หมายถึง สิ่งซึ่งเป็นเหตุที่ทำให้เกิดสภาพหรือลักษณะที่แตกต่างไปจากเดิม ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมที่ศึกษาในครั้งนี้ประกอบด้วยสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ จำนวนลักษณะประชากร การแพร่กระจายความเจริญทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สารสนเทศและการพัฒนาประเทศ สภาพทางเศรษฐกิจ การสื่อสาร การคมนาคม ฯลฯ

ผลกระทบซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลง หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นภายหลังจากการที่ได้มาจากการเปลี่ยนแปลง แต่ไม่ใช่สิ่งที่เปลี่ยนแปลงโดยตรงในการศึกษาครั้งนี้ผลกระทบซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ การศึกษาและการใช้ภาษา การแต่งงานข้ามเชื้อชาติ ด้านครอบครัว คุณภาพชีวิต ความเชื่อและอุดมการณ์ ตลอดจนสภาวะสิ่งแวดล้อม

กะบะน หมายถึง กะบะที่ใส่เครื่องเช่น หรือเครื่องสังเวศ ทำด้วยกาบกล้วยหักมุกเป็นรูปสี่เหลี่ยม ไขว้ไม้ไผ่สอดขัดเป็นกันกะบะ

ผี หมายถึง ผีบรรพบุรุษและผีประจำหมู่บ้าน

ผีเดียวกัน หมายถึง ญาติทางสายโลหิตที่เป็นผู้ชายทั้งหมดไม่ว่าจะแต่งงานแล้วหรือยังไม่แต่งงาน ญาติผู้หญิงทางสายโลหิตที่ยังไม่ได้แต่งงาน และหญิงที่เข้ามาร่วมตระกูลเดียวกันทางการแต่งงาน

คนละผี หมายถึง คนละตระกูล

ลูกหลวงตา ภาษามอญเรียก “โกนลุ่มตา” หมายถึง บุตรสาวของชนชาวไทยเชื้อสายมอญที่แต่งงานไปกับคนในตระกูลอื่นหรือเชื้อสายอื่น

ผีแรง หมายถึง ความเชื่อของชนชาวไทยเชื้อสายมอญและเชื้อสายอื่นที่อยู่ใกล้เคียงชนชาวไทยเชื้อสายมอญว่าผีประจำหมู่บ้านกับผีบรรพบุรุษของชนชาวไทยเชื้อสายมอญมีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติก่อความเดือดร้อนให้บุตรหลาน ญาติพี่น้องเจ็บป่วย ประสบความทุกข์เนื่องจากมีผู้ผิดผีหรือไม่เลี้ยงผี

เลี้ยงผี หมายถึง การเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษและผีประจำหมู่บ้าน

เหล้าขาว หมายถึง เหล้า 28-30 ดีกรี ไส้ไม่มีสี

ผีงู หมายถึง ความเชื่อของชนชาวไทยเชื้อสายมอญบางตระกูลที่เชื่อว่าเมื่อบรรพบุรุษตายไปแล้ววิญญาณส่วนหนึ่งจะเปลี่ยนรูปร่างเป็นผีอยู่ในตัวงู

ผีเต่า หมายถึง ความเชื่อของชนชาวไทยเชื้อสายมอญบางตระกูลเมื่อบูชาเซ่นไหว้บรรพบุรุษจะต้องเซ่นไหว้ด้วยต้มยำเต่าทั้งตัว

ผีตุ๊กตา หมายถึง ความเชื่อของชนชาวไทยเชื้อสายมอญบางตระกูลที่ห้ามเล่นตุ๊กตา หรือนำตุ๊กตาเข้าในบ้าน ถ้านำเข้าบ้านหรือนำมาเล่นจะทำให้คนในบ้านเจ็บป่วย

ผีข้าวเหนียว หมายถึง ความเชื่อของชนชาวไทยเชื้อสายมอญบางตระกูลที่จะให้หรือขายข้าวเหนียวแก่ผู้อื่นไม่ได้

เสาผี หมายถึง เสาเอกของบ้าน

ผีตามกิน หมายถึง การเจ็บป่วยหลังจากนำอาหารเข้ามาในบ้านโดยไม่หยิบทิ้งนิดหน่อยให้ผีกินก่อนที่จะรับประทาน

ทิ้งกะบาน หมายถึง การนำข้าวและกับข้าวใส่ฝาดะมี (ฝาดม้อดิน) หรือใส่ในกะบาน เพื่อทำพิธีเรียกให้ผีกิน แล้วนำไปวางตรงทางสามแพร่งหรือป่าช้า แล้วแต่กรณี

หัวหมู หมายถึง ส่วนหนึ่งของไถซึ่งเป็นเครื่องมือทำนาใช้วางกับพื้น ช่วงกลางเจาะรูสำหรับเสียบหางยามโดยใช้ไม้ดอกลัดไว้ ส่วนหน้าสุดทำให้แหลมมนสำหรับใส่ฝาด (เหล็ก) เพื่อไถดิน

ลูกหนู หมายถึง ดอกไม้ไฟชนิดหนึ่งที่ใช้จุดศพพระสงฆ์

รับผี หมายถึง เมื่อบิดามารดาเสียชีวิตบุตรชายคนโตและครอบครัวจะต้องรับเลี้ยงผีบิดามารดาและผีบรรพบุรุษปีละครั้งติดต่อกัน 3 ปี ต่อไปจะเลี้ยง 3 ปีต่อ 1 ครั้งหรือจะเลี้ยงทุกปีก็ได้

ผีดมี หมายถึง

1. หญิงมีครรภ์ชนถูกเสาผี
2. หญิงมีครรภ์ซึ่งเป็นคนละผีมานอนในบ้าน หรือขึ้นไปบนเรือนใหญ่ (เรือนที่มีเสาผี ซึ่งจะสูงกว่าอีกเรือนหนึ่ง)
3. ชายหญิงหรือสามีภรรยาคนละผีมานอนในบ้านหรือนั่งใกล้กันในบ้าน ถ้าจำเป็นต้องนั่งใกล้กันต้องมีเจ้าของบ้านนั่งคั่นกลาง

กำมา หมายถึง หน่วยวัดความยาวของชนชาวไทยเชื้อสายมอญในอดีต ความยาวเท่ากับผู้ใหญ่กำมือแล้วใช้หัวแม่มือชี้ขึ้น วัดจากข้อมือจนถึงหัวแม่มือที่ชี้ขึ้น เรียกว่า 1 กำมา ซึ่งยาวประมาณ 1 คืบ

คว้าน หมายถึง เครื่องดนตรีใช้ประกอบจังหวะ ทำจากไม้ไผ่ ใช้ไม้ไผ่ยาว 3 ปล้อง ควั่น ผ่า 2 ซีกให้เหลือโคน 1 ปล้อง ถ้าปล้องกลางเป็นที่จับให้ปลายแยกออกจากกันแล้ว จับให้ปลายชิดกัน จะเกิดเสียงเป็นจังหวะตามไม้ไผ่ที่กระทบกัน

มะ หมายถึง เท่ โก่อ้ เก๋

ดอกแคแล หมายถึง ดอกไม้ชนิดหนึ่งมีสีเขียว รูปร่างลักษณะคล้ายดอกลีปัสแต่มีขนาดเล็กและสั้นกว่า ชนชาวไทยเชื้อสายมอญใช้ดอกแคแลแกงส้ม

พระยาเกียรติพระราม ในหนังสืออื่นใช้พระยาเกียรติ พระยาราม ซึ่งเข้าใจว่าเป็นบุคคล 2 คน จากการสัมภาษณ์ผู้อาวุโสที่มีความรู้ในหมู่บ้านของชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญจะเรียกพระยาเกียรติพระยารามว่า พระยาเกียรติพระราม และกล่าวว่าเป็นบุคคลคนเดียวไม่ใช่ 2 คน

ใบส้มป่อย หมายถึง พืชที่มีใบคล้ายใบชะอม มีรสเปรี้ยวใช้ผสมกับน้ำมันต้มให้เดือดแล้วผสมน้ำเย็นหรือทิ้งให้อุ่นไว้ล้างหน้า อาบน้ำเด็กในพิธีกรรมต่างๆ เข้ากระโจม อาบน้ำศพ ใบใช้แกงส้มและต้มเค็มได้

กระบุงผี คือ กระบุงเล็ก ๆ ภายในมีกระบอกไม้ไผ่ 9 กระบอกใส่ผ้าและกิ่งของต้นขาไก่ดำกระบอกละ 9 กิ่ง

หัวข้าว หมายถึง ข้าวทัพพีแรกที่ตักออกจากหม้อจะต้องให้พระหรือให้บิดามารดา ปูย่าตายายที่อาวุโสที่สุดก่อน จึงจะตักข้าวนั้นไปรับประทานได้

น้ำกระสาย หมายถึง ตัวละลายยา

กระถด หมายถึง การรำมอญที่เคลื่อนที่ด้วยการยกเท้าไปข้าง ๆ ลำตัวแทนการก้าวไปข้างหน้า โดยให้ปลายเท้าชี้ไปข้างหน้าไม่ชี้ไปด้านข้าง

แนวคิดทฤษฎีและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรม

ความหมายของสังคม

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (หน้า 802) ให้ความหมายว่า “คนจำนวนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันตามระเบียบกฎเกณฑ์ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญร่วมกัน วงการหรือสมาคมของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น สังคมชั้นสูง ฯลฯ”

พระยาอนุนามราชชน (2531: 7) กล่าวว่า มนุษย์ที่รวมกันอยู่เป็นหมู่คณะมีทั้งหญิงและชายตั้งภูมิลำเนาเป็นหลักแหล่ง ณ ที่ใดที่หนึ่งเป็นประจำเป็นเวลานานตามสมควรพอจะเรียนรู้และปรับปรุงตนเองแต่ละคนได้ และประกอบการทำงานเข้ากันได้ดี มีความสนใจร่วมกันในสิ่งอันเป็นมูลฐานแห่งชีวิต มีการครองชีพ ความปลอดภัยทางร่างกาย ความมีอนามัยและความมีไมตรีต่อกัน และมีความรู้สึกที่ว่าตนและคนก็เป็นหน่วยหนึ่งของส่วนรวม มนุษย์ที่รวมเป็นหมู่คณะตามเงื่อนไขที่กล่าวมานี้เรียกว่า “สังคม”

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2528: 56) กล่าวว่า “ความหมายของสังคมอาจจะกล่าวได้ว่าคนที่อยู่ในอาณาเขตบริเวณหนึ่งที่มีความสัมพันธ์และการกระทำระหว่างกัน มีระยะที่อยู่ร่วมกัน ตลอดจนมีสถาบันต่าง ๆ ที่ตอบสนองความต้องการของสมาชิกในสังคม”

เยาวลักษณ์ อภิชาติวัลลภ (2533: 8) กล่าวว่า “สังคมหมายถึงกลุ่มทางสังคมที่สามารถสนองความต้องการของสมาชิกได้ สามารถดำรงรักษาระบบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกได้หลายชั่วอายุคน และมีกฎเกณฑ์การควบคุมทางสังคม สังคมมีขนาดใหญ่กว่าชุมชน มีการแบ่งแยกระดับชั้นมากกว่าองค์การธุรกิจ และไม่จำเป็นต้องมีขอบเขตการปกครองที่แน่นอนเหมือน “ประเทศชาติ” โดยทั่วไปแล้วสังคมจะมีสมาชิกเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

โกศล มีคุณ (2537: 8) สรุปว่า “สังคมก็คือกลุ่มคนที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน มีเป้าหมายที่จะสนองความต้องการที่มีร่วมกันของสมาชิก มีกฎเกณฑ์เพื่อช่วยให้ความสัมพันธ์หรือการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย”

กล่าวโดยสรุปได้ว่า สังคมคือกลุ่มคนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน โดยมีกฎเกณฑ์เพื่อช่วยให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เป็นไปด้วยดี

ความหมายของวัฒนธรรม

มีผู้ให้ความหมายของ “วัฒนธรรม” มากมาย ดังนี้

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้แสดงปาฐกถาเมื่อปี 2525 ไว้ว่า

“วัฒนธรรม” เป็นผลรวมของการสั่งสมสิ่งสร้างสรรค์ และภูมิธรรม ภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของสังคมนั้น ๆ

วัฒนธรรมเป็นการสั่งสมประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถภูมิธรรม ภูมิปัญญาทั้งหมดที่ช่วยให้มนุษย์ในสังคมนั้น ๆ อยู่รอดและเจริญสืบต่อมาได้ และเป็นอยู่อย่างที่เป็นในบัดนี้

วัฒนธรรม คือ ผลรวมของทุกสิ่ง ซึ่งเป็นความเจริญงอกงามที่สังคมนั้น ๆ ได้ทำไว้ หรือได้สั่งสมมาจนถึงบัดนี้

วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามสืบมา และเป็นเนื้อตัวของความเจริญงอกงาม ที่มีอยู่ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานของความเจริญงอกงามต่อไป ตลอดจนเป็นเครื่องวัดระดับความเจริญงอกงามของสังคมนั้น ๆ ”

สมคิด โชติกวินิชย์ (คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ 2532: 46) กล่าวว่า “วัฒนธรรมเป็นวิธีการดำเนินชีวิตของสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติและการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจ และซาบซึ้งร่วมกัน ดังนั้น วัฒนธรรมไทยคือวิถีชีวิตที่คนไทยได้สั่งสมเลือกสรรปรับปรุง แก่ไขจนถือกันว่าเป็นสิ่งดีงามเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและได้ใช้เป็นเครื่องมือหรือแนวทาง ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม”

การประชุมสภาของสหประชาชาติว่าด้วยนโยบายวัฒนธรรมที่นครเม็กซิโก ในปี 1982 ได้อธิบายความหมายของ “วัฒนธรรม” ไว้ว่า หมายถึง องค์ประกอบทั้งชุดของ สังคมหรือกลุ่มทางสังคม อันได้แก่ องค์ประกอบทางจิตวิญญาณ ทางวัตถุ ทางความคิดและ ทางอารมณ์ วัฒนธรรมมิได้หมายถึงแต่เพียงศิลปะและอักษร หากแต่รวมถึงวิถีชีวิตแบบ ต่าง ๆ สิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ระบบ คุณค่า ประเพณีและความเชื่อ

ร.อ.หญิงปรียา หิรัญประดิษฐ์ (2533: 5) ให้คำจำกัดความว่า “วัฒนธรรมคือ แบบอย่างการดำเนินชีวิตของแต่ละกลุ่มชนในสังคม”

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2536: 5) ให้ความหมายทั่วไป ของวัฒนธรรมไว้ว่า “วัฒนธรรมคือวิถีชีวิตของคนในสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติ ปฏิบัติและการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกัน สามารถเข้าใจ ซาบซึ้ง ยอมรับและใช้ปฏิบัติร่วมกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต ของคนในสังคมนั้น ๆ

อมรา พงศาพิชญ์ (2537: 1) กล่าวว่า “วัฒนธรรมคือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น กำหนดขึ้น มิใช่สิ่งที่มนุษย์ทำตามสัญชาตญาณ อาจเป็นการประดิษฐ์วัตถุสิ่งของขึ้นใช้หรือ อาจเป็นการกำหนดพฤติกรรมและหรือความคิด ตลอดจนวิธีการหรือระบบการทำงาน ฉะนั้น วัฒนธรรมก็คือระบบในสังคมมนุษย์ที่มนุษย์สร้างขึ้น มิใช่ระบบที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ตามสัญชาตญาณ”

สมน อมรวิวัฒน์ (2537: 23) ได้กำหนดความหมายว่า “วัฒนธรรมคือวิถีดำรงชีวิตของมนุษย์ เป็นความเจริญงอกงามของชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นการแสดงออกและการสื่อความหมายของความรู้สึกนึกคิดของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มชน เป็นการเปลี่ยนแปลงในเชิงสร้างสรรค์ เป็นได้ทั้งในรูปธรรมและนามธรรม และแน่นอนที่สุด วัฒนธรรมเป็นผลแห่งพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นเพื่อนมนุษย์ ธรรมชาติและเทคโนโลยีทั้งปวง”

จากความหมายที่นำเสนอมีความเหมาะสมทุกความหมาย กล่าวโดยสรุป คือวัฒนธรรมหมายถึง วิถีชีวิตของคนในสังคมที่สร้าง เลือกรับ สั่งสม ปรับปรุงขึ้นให้เป็นแบบแผนเพื่อประพฤติปฏิบัติแสดงออก เข้าใจซาบซึ้งและถ่ายทอดสืบต่อกันมาของแต่ละกลุ่มชนในสังคม

ลักษณะ ประเภท และโครงสร้างของวัฒนธรรม

สุพัทธา สุภาพ (2520: 141) กล่าวว่า ลักษณะของวัฒนธรรมมีดังนี้

1. เป็นสิ่งที่ได้มาโดยการเรียนรู้
2. เป็นมรดกทางสังคม
3. เป็นวิถีชีวิตหรือแบบของการดำรงชีวิต

วิเชียร รักการ (2529: 29) ได้สรุปลักษณะของวัฒนธรรมที่นักวิชาการไทยและต่างประเทศได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

1. วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ในอาณาบริเวณหนึ่ง
2. พฤติกรรมที่เห็นว่าเป็นวิถีชีวิตมนุษย์นั้นไม่ใช่เป็นพันธุกรรมแต่เป็นการเรียนรู้
3. พฤติกรรมดังกล่าวจะสืบทอดต่อ ๆ ไปโดยอาศัยตัวมนุษย์เองและมนุษย์เองก็อาศัยสัญลักษณ์เป็นตัวสื่อ

และยังกล่าวต่อไปว่า ลักษณะร่วมของวัฒนธรรมมีดังนี้

1. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้
2. วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคม
3. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้
4. วัฒนธรรมอาจพบจุดจบหรือตายได้ในที่สุด

รัชนิกร เศรษฐ (2532: 4) สรุปสาระสำคัญของวัฒนธรรมจากความหมายที่มีผู้ให้ไว้ต่าง ๆ กันดังนี้

1. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและปรับปรุงจากธรรมชาติและมนุษย์จะเรียนรู้วัฒนธรรมจากกันและกัน

2. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีการสืบทอดเป็นมรดกทางสังคมที่มีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง มนุษย์ได้เรียนรู้วัฒนธรรมทั้งจากที่ตายไปแล้ว และที่ยังมีชีวิตอยู่โดยได้รับความรู้นั้นไว้เป็นมรดกตกทอดกันมาเป็นลำดับ

3. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีลักษณะเพิ่มพูน หรือขยายตัวโดยการค้นพบสิ่งใหม่ การประดิษฐ์และการแพร่กระจาย เพื่อจะสร้างสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมา และประสบการณ์ของมนุษย์จะถูกสะสมและเพิ่มขึ้นมากขึ้นเรื่อย ๆ

4. วัฒนธรรมเป็นสมบัติร่วมของกลุ่มหรือสังคม มิใช่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ

5. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มียอยู่แล้วก่อนบุคคลจะเกิดและมีชีวิตในสังคม วัฒนธรรมจะยังคงอยู่ต่อไปอีกหลังจากบุคคลนั้นได้ตายไปแล้ว

คันสนีย์ จະสุวรรณ์ และ สุจิตรา แสงหิรัญ (2537: 35) กล่าวถึงลักษณะสำคัญของวัฒนธรรม ดังนี้

1. การเรียนรู้และการคิดสะสม มนุษย์ได้เรียนรู้และคิดสิ่งต่าง ๆ จากความรู้ความสามารถ ปัญญาและประสบการณ์ แล้วสะสมเป็นมรดกทางสังคมไว้เพื่อถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลังต่อไป เป็นการนำทางให้คนรุ่นหลังได้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม สิ่งที่เหมาะสมไว้คือวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่ทำให้คนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

2. การปลูกฝังถ่ายทอด เป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้กับคนรุ่นหลังต่อไปเพื่อนำมาประพฤติปฏิบัติสืบสืบเนื่องต่อกัน ซึ่งต้องอาศัยเวลา เพราะวัฒนธรรมนั้นต้องปลูกฝังกันจนเป็นนิสัย

3. การปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ และการเปลี่ยนแปลงจะเจริญก้าวหน้าได้ก็เพราะผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมานั้นมีความเข้าใจอย่างแท้จริง และรู้จักดัดแปลงแก้ไขให้เหมาะสมกับชีวิตความเป็นอยู่ในแต่ละยุคสมัย และเพื่อปรับปรุงของเดิมให้ดีขึ้น

อมรา พงศาพิชญ์ (2537: 2) กล่าวว่า “เมื่อพิจารณาวัฒนธรรมในสังคมเราอาจจะแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ วัฒนธรรมในลักษณะที่เป็นสัญลักษณ์และจับต้องไม่ได้ เป็นต้นว่า ภาษาพูด ระบบความเชื่อ โลกทัศน์ กิริยา มารยาท ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมวัตถุ เป็นต้นว่า อาคาร บ้านเรือน วัด และศิลปกรรม ประติมากรรมต่าง ๆ ตลอดจนสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ที่ใช้เป็นประจำทุกวัน

สุพัทธา สุภาพ (2520: 140) กล่าวว่า Ogburn ได้แบ่งวัฒนธรรมเป็น 2 ส่วน คือ

1. วัฒนธรรมวัตถุ (material culture)

2. วัฒนธรรมไม่เกี่ยวกับวัตถุ (non material culture)

สุพัทธา สุภาพ และ จรี จุลละเกศ ได้อธิบายว่า

1. วัฒนธรรมวัตถุ (material culture) ซึ่งได้แก่ สิ่งประดิษฐ์ และเทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น ตู้เย็น หม้อหุงข้าว แก้วน้ำ มีด โต๊ะ รถ เครื่องบิน วัด โทรทัศน์ จรวด บ้าน หอประชุม เป็นต้น

2. วัฒนธรรมไม่เกี่ยวกับวัตถุ (non material culture) หมายถึง อุดมการณ์ ค่านิยม แนวความคิดในเรื่องการแข่งขันอย่างมีเหตุผล ประเพณีการปฏิบัติสืบทอดกันมาและเป็นที่ยอมรับในชนกลุ่มของตนว่า ดีงาม เหมาะสม เช่น ศาสนา ความเชื่อ ความสนใจ ทัศนคติ ความรู้ ความสามารถ ซึ่งเป็นนามธรรม (abstract) ที่มองเห็นไม่ได้

ประเสริฐ แยมฟูง (2530: 140) กล่าวว่า วัฒนธรรมมี 3 รูปแบบ ด้วยกัน คือ

1. วัฒนธรรมทางวัตถุ ได้แก่ วัฒนธรรมส่วนที่เป็นวัตถุอันเป็นสิ่งที่มนุษย์ในแต่ละสังคมได้สร้างสรรค์สะสมกันมาเป็นจำนวนมาก เช่น บ้านเรือน อาคาร วัด โบสถ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องเล่น เครื่องประดับ เสื้อผ้า หนังสือและศิลปวัตถุทั้งหลาย อันที่จริงวัตถุต่างๆ เหล่านั้น มนุษย์ในแต่ละสังคมสร้างสรรค์ตามแบบคตินั้นหรือเกิดเป็นแบบในความคิดเสียก่อน แล้วจึงได้สร้างสรรค์

2. วัฒนธรรมทางพฤติกรรม หรือรูปแบบการกระทำอาจเรียกว่ากฎเกณฑ์ทางสังคม ทำหน้าที่กำกับหรือเป็นกรอบให้การกระทำเรื่องใด ๆ ของสมาชิกในแต่ละสังคม สมาชิกทุกคนจะต้องยึดถือและปฏิบัติตามวัฒนธรรมส่วนนี้ ได้แก่ บรรทัดฐานทางสังคมอันมีขนบธรรมเนียม ประเพณี และกฎหมายหรือกฎระเบียบที่ออกแบบแนวกฎหมายในเรื่องเฉพาะอีกทอดหนึ่ง

3. วัฒนธรรมทางความคิด ได้แก่ วัฒนธรรมส่วนที่เป็นนามธรรมที่มนุษย์ในแต่ละสังคมได้สร้างสรรค์ สะสมและถ่ายทอดสืบกันมา เช่น ความเชื่อ ความรู้ ค่านิยม อุดมการณ์ และคุณธรรม

เรือเอกหญิงปรียา หิรัญประดิษฐ์ (2530: 7) กล่าวว่า ลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของวัฒนธรรมมีดังนี้ คือ

1. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องเรียนรู้และถ่ายทอดกันต่อไป
2. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้
3. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ตายได้

งามพิศ สัตย์สงวน (2537: 2) กล่าวว่า “เมื่อนักมานุษยวิทยา นิยามวัฒนธรรมว่า คือหนทางต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาพื้นฐานของมนุษย์นั้น จะทำให้เราได้แบบต่าง ๆ ของวัฒนธรรมหรือส่วนต่าง ๆ ของวัฒนธรรมที่เป็นสากล คือ ระบบครอบครัว และเครือญาติ

ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมืองการปกครอง การขัดเกลาทางสังคมและการศึกษา ศาสนา และความเชื่อ การแพทย์และสาธารณสุข การสื่อสาร ศิลปะและนันทนาการ”

ความเกี่ยวข้องระหว่างสังคมและวัฒนธรรม

พระยาอนุนาทรราชชน (2531: 7) กล่าวว่า “วัฒนธรรมเกิดจากคนถ้าไม่มีคนสร้างวัฒนธรรมก็ไม่มี คนในที่นี้หมายถึง คนในส่วนรวมคือสังคม ในทำนองเดียวกันสังคมจะตั้งอยู่ได้ก็ด้วยวัฒนธรรมเป็นเครื่องค้ำครอง เพราะฉะนั้น สังคมและวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่ควบคู่กันไป แม้ต่างกันคือ สังคมประกอบด้วยบุคคล ซึ่งอาจเห็นได้แต่วัฒนธรรมประกอบด้วยสิ่งอันเป็นวิถีชีวิตของคนซึ่งอาจเห็นไม่ได้นี้ก็ดีแต่ก็แยกให้ขาดกันที่เดียวกันไม่ได้ ถ้าพิจารณาเรื่องวัฒนธรรมในแง่ของสังคม คือยกเอาสังคมเป็นที่ตั้งก็เป็นเรื่องสังคมวิทยา ถ้าพิจารณาเรื่องสังคมในแง่วัฒนธรรม คือยกเอาวัฒนธรรมเป็นที่ตั้งก็เป็นเรื่องมานุษยวิทยาวัฒนธรรม”

อมรา พงศาพิชญ์ (2534: 25) กล่าวว่า “สังคมและวัฒนธรรมเป็นส่วนสำคัญของความเป็นมนุษย์ เป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้ และมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างลึกซึ้ง สิ่งที่แยกสังคมหนึ่งว่าแตกต่างจากอีกสังคมหนึ่งก็คือวัฒนธรรม ในขณะที่เดียวกันวัฒนธรรมก็เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการทางสังคมและจิตใจของมนุษย์ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ช่วยประสานและผูกมัดคนไว้ในสังคมเดียวกัน เป็นสิ่งที่ช่วยให้โครงสร้างของสังคมคงอยู่ เพราะเป็นการเสริมสร้างความผูกพันทางจิตใจของคนหลาย ๆ คน เข้าไว้ด้วยกัน”

ด้วยสาเหตุที่สังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งคู่กัน มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันจะแยกจากกันไม่ได้ เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปวัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงไป และถ้าวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปสังคมก็ย่อมต้องเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

ดังนั้น การที่จะศึกษาสภาพวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงของชุมชนไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี จึงต้องศึกษาสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปของชุมชนไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ควบคู่กันไปด้วย

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม

สุรัช หวันแก้ว (2534:155-158) ได้อธิบายความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมไว้ว่า

“การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของระบบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคมและการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มและระหว่างส่วนประกอบของสังคมนั้น

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ ที่มนุษย์ประดิษฐ์และสร้างขึ้น และที่สำคัญที่สุดก็คือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านค่านิยม บรรทัดฐานและระบบสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในสังคมนั้น ๆ

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และคณะ (2532: 21) ได้อ้าง เดวิส (DAVIS 1949: 622) ได้ให้ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นการเปลี่ยนทางสังคมในลักษณะที่แตกต่างจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมคือ “การเปลี่ยนแปลงของสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระบบสังคม นั่นคือการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างและหน้าที่ของสังคม ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงทางสังคมก็เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทุกอย่างที่เกิดขึ้นในทุกสาขาของวัฒนธรรม ได้แก่ ศิลปะวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ปรัชญา ฯลฯ เช่นเดียวกันกับการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบ และกฎเกณฑ์ของการจัดระเบียบทางสังคม”

โกศล มีคุณ (2536: 13) ได้สรุปแนวคิดของ ผ่องพรรณ มณีรัตน์ (2521) สนิท สมัการ (2525) และสมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2528) ว่า “การเปลี่ยนแปลงทางสังคมมองที่โครงสร้างและหน้าที่ของระบบสังคมที่ได้เปลี่ยนแปลงไป ส่วนการเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมมองที่วิถีชีวิต ระเบียบ แบบแผนที่ได้เปลี่ยนไปจากเดิม”

จากแนวคิดเหล่านี้ทำให้เกิดการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึงการเปลี่ยนแปลงทุกอย่างในสังคม เช่น การเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อ ศาสนา พิธีกรรม โครงสร้างทางสังคม ครอบครัว อาชีพหรือเศรษฐกิจ การศึกษา การสาธารณสุข การพักผ่อนหย่อนใจ ภาษา วรรณคดี การแต่งกาย ศิลปะแขนงต่าง ๆ และอื่น ๆ

ในการศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมและผลกระทบเนื่องจากการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยไม่เสนอสมมุติฐานของการวิจัยใด ๆ ไว้ก่อนจึงไม่มีการทดสอบสมมุติฐานอย่างใด

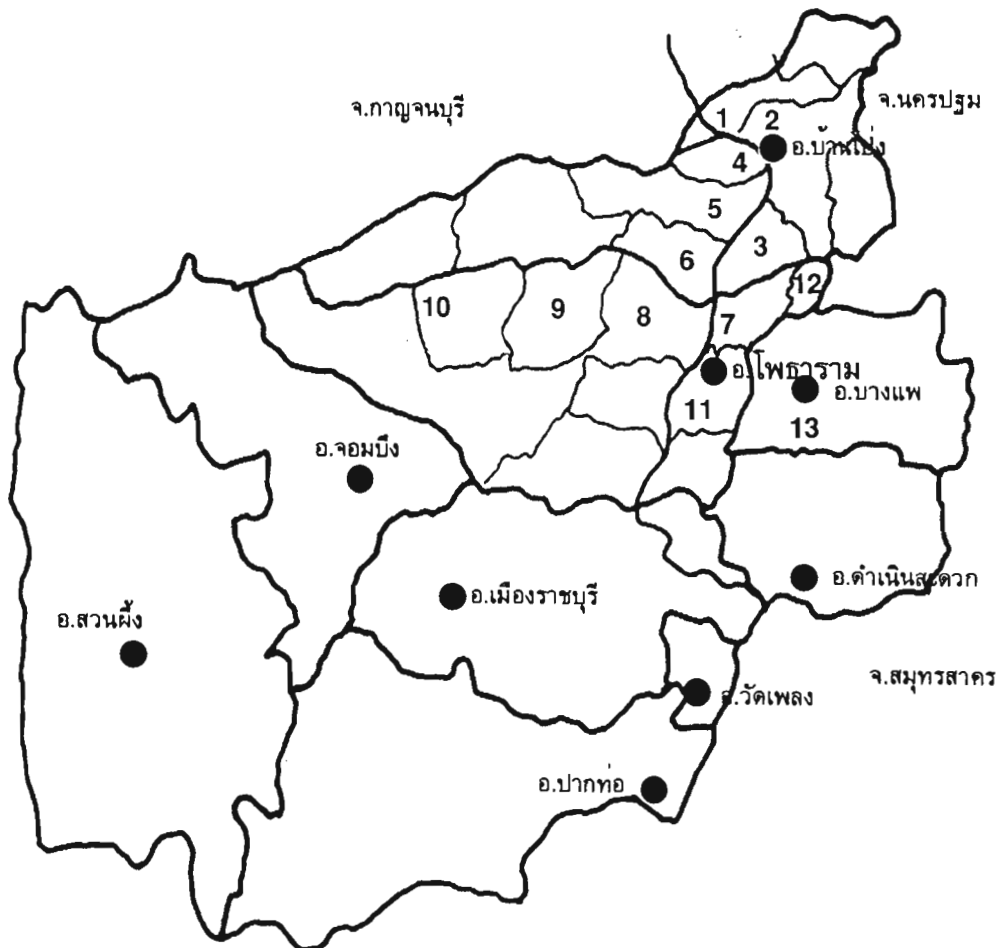
วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยภาคสนาม (FIELD RESEARCH) โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (QUALITATIVE RESEARCH) ด้วยการวิเคราะห์เอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (PARTICIPANT OBSERVATION) การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (INFORMAL INTERVIEW)

ซึ่งใช้ทั้งการสัมภาษณ์โดยเปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (INDEPTH INTERVIEW) รวมทั้งการสนทนากลุ่ม (FOCUS GROUP) เพื่อให้ทราบสภาพสังคมวัฒนธรรมในอดีตและปัจจุบันของชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญตามลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ว่าเป็นอย่างไ อะไรเป็นสาเหตุให้สังคมวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลง ตลอดจนเปลี่ยนแปลงอย่างไร และมีผลกระทบอย่างไร

การสัมภาษณ์ครั้งนี้ หัวหน้าโครงการวิจัยสามารถฟัง พูด อ่าน และเขียนภาษามอญ ได้เป็นอย่างดี ผู้วิจัยฟังและเข้าใจภาษามอญ พูดได้บ้าง ผู้ร่วมวิจัยฟัง พูด อ่าน เขียนภาษามอญไม่ได้ คณะวิจัยจึงแบ่งหน้าที่กัน และสัมภาษณ์เป็นภาษามอญสำหรับผู้สูงอายุ สัมภาษณ์เป็นภาษามอญบ้างไทยบ้างสำหรับเด็ก ๆ และวัยรุ่น จดบันทึกสรุปเป็นภาษาไทย ที่เป็นเช่นนี้เพื่อที่จะสร้างความคุ้นเคย ความใกล้ชิด ความพอใจ ไว้วางใจและเห็นโลกทัศน์ของชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญมากยิ่งขึ้น

แผนที่แสดงอำเภอที่มีชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญในจังหวัดราชบุรี

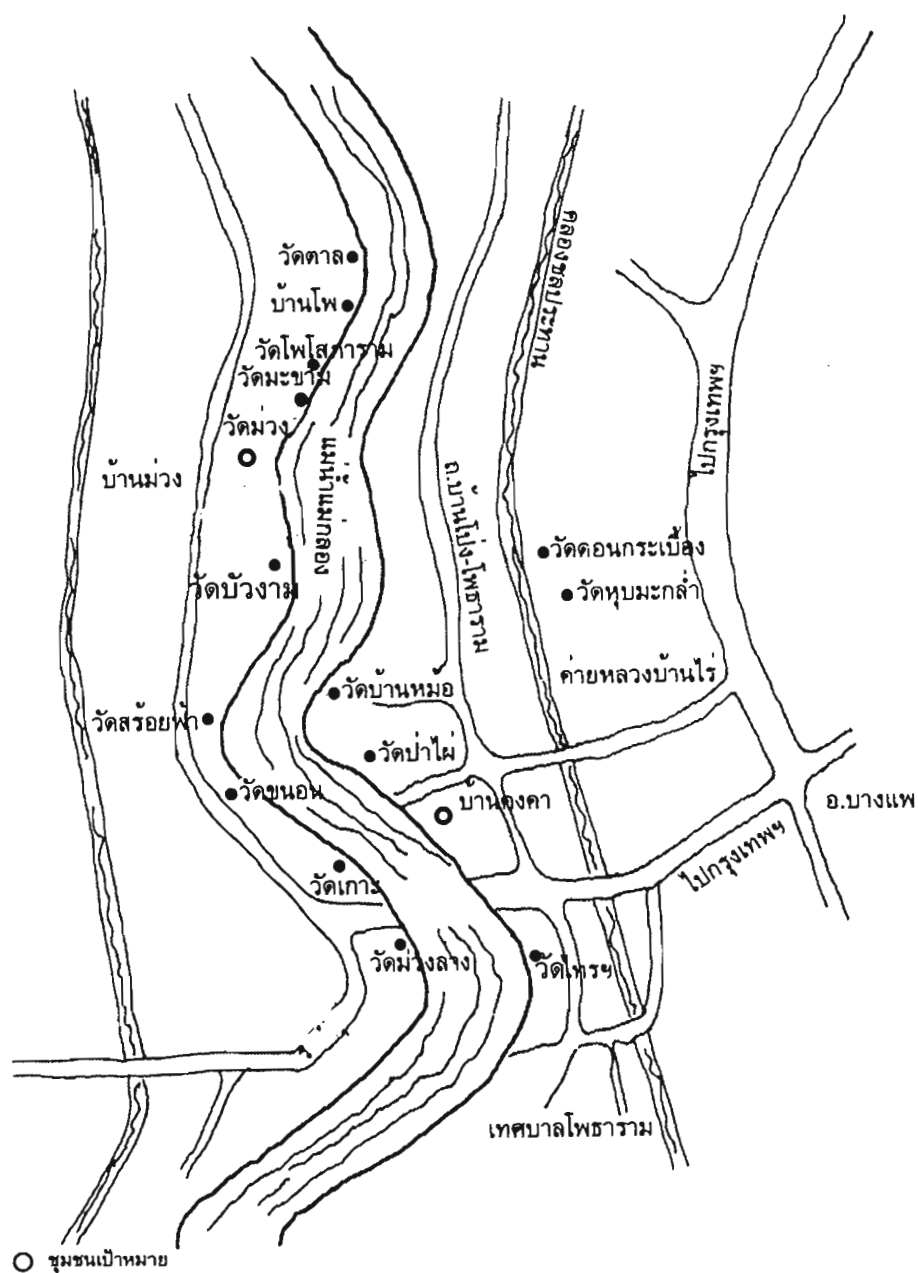

ชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญในจังหวัดราชบุรี

1. ต.ท่ามา	5. ต.คู้้งพยอม	9. ต.ชำระ
2. ต.ปลักแรด	6. ต.บ้านม่วง	10. ต.เตาปูน
3. ต.นครชุมน์	7. ต.คลองตากด	11. ต.เทศบาลเมืองโพธาราม (ชุมชนไทยเชื้อสายจีน)
4. ต.เบิกไพร	8. ต.สร้อยฟ้า	12. ต.ดอนกระเบื้อง
		13. ต.ดอนใหญ่ อ.บางแพ

การเลือกชุมชนเป้าหมาย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกชุมชนแบบสุ่มตัวอย่างเจาะจง (PURPOSIVE SAMPLING) ที่หมู่บ้าน 2 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้าน “บ้านม่วง” (วัดม่วงบน) หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี และหมู่บ้าน “คางคา” หมู่ที่ 3 ตำบลคลองตากค อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

แผนผังแสดงหมู่บ้าน “บ้านม่วง” และหมู่บ้าน “คางคา”

การเลือก 2 หมู่บ้านดังกล่าว เนื่องจากหมู่บ้านทั้ง 2 เป็นหมู่บ้านที่มีชนชาวไทยเชื้อสายมอญซึ่งมีสภาพแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด และเพื่อการศึกษาสภาพของ “การเปลี่ยนแปลงมาก” และ “การเปลี่ยนแปลงน้อย” กล่าวคือชุมชน “บ้านม่วง” (วัดม่วงบน) เป็นหมู่บ้านที่ยังคงรักษานบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมไว้ได้ค่อนข้างมาก เนื่องจากประชาชนทั้งคนแก่คนแก่ เด็กวัยรุ่น และพระภิกษุสงฆ์มีส่วนร่วมในการรักษานบธรรมเนียมประเพณีและภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของชนชาวไทยเชื้อสายมอญมาก “บ้านม่วง” เป็นชุมชนที่อยู่ห่างจากเทศบาลเมืองบ้านโป่ง 13 กิโลเมตร ก่อนปี พ.ศ. 2507 การคมนาคมไม่สะดวก เนื่องจากยังไม่มีถนนเข้าสู่หมู่บ้าน

หมู่บ้าน “คงคา” เป็นชุมชนที่แต่เดิมเป็นศูนย์กลางของชนชาวไทยเชื้อสายมอญอยู่ห่างจากเทศบาลเมืองโพธารามเพียง 2 กิโลเมตร การคมนาคมสะดวก ประชาชนนิยมส่งบุตรหลานให้ได้รับการศึกษาสูง ๆ ตั้งแต่สมัยเริ่มอพยพมาอยู่ตามลุ่มน้ำแม่กลอง และส่งให้เล่าเรียนจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ บุตรหลานของชนชาวไทยเชื้อสายมอญรุ่นอพยพในหมู่บ้านมักมีอาชีพรับราชการ จะทำเกษตรกรรมเป็นส่วนน้อย ไม่นิยมอาชีพรับจ้าง มีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดี ได้รับกระแสวัฒนธรรมตะวันตกมากกว่า และนานกว่าหมู่บ้านของชนชาวไทยเชื้อสายมอญอื่น จึงทำให้เป็นหมู่บ้านที่มีสภาพสังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก

นอกจากนี้ยังได้สัมภาษณ์บุคคลซึ่งเชี่ยวชาญในวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ เช่น ที่หมู่บ้านวัดป่าไผ่ ตำบลคลองตากุด หมู่บ้านวัดเกาะและหมู่บ้านวัดม่วง(ม่วงล่าง) ในตำบลสร้อยฟ้า อำเภอโพธาราม หมู่บ้านโพ หมู่บ้านวัดตาล ตำบลคู้้งพยอม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี และหมู่บ้านอื่น ๆ ด้วย

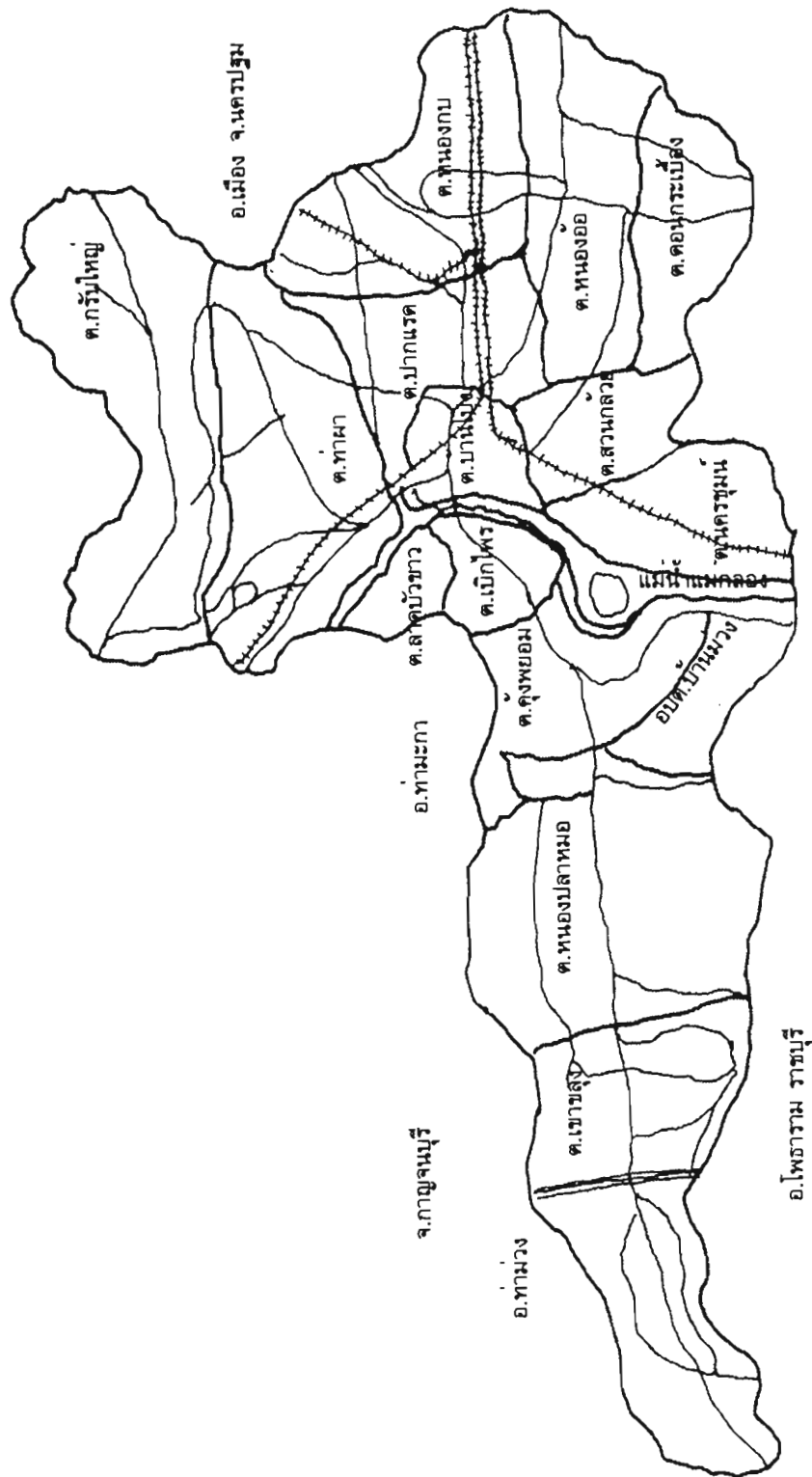
การเก็บรวบรวม การวิเคราะห์ และการสรุปผลของการวิจัย

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ใช้วิธีจัดบันทึกจากการวิเคราะห์เอกสาร จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการและการสนทนากลุ่มโดยใช้เทปบันทึกเสียงครั้งละ 2 เครื่อง แถบบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป ช่วยรวบรวมข้อมูล การสัมภาษณ์ สัมภาษณ์ทั้งบุคคลที่มีอายุเกิน 60 ปี และเด็กวัยรุ่นเพื่อดูความสัมพันธ์ของข้อมูลของผู้ใหญ่และเด็ก วิเคราะห์ข้อแตกต่างหรือเหมือนกันอย่างไร มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมอย่างไร การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารด้วยการตีความสร้างข้อสรุปและวิเคราะห์แบบอุปมัย (INDUCTION) จากเอกสารต่าง ๆ การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการพรรณนาวิเคราะห์และสรุปเป็นระยะ ๆ พร้อมไปกับการเก็บข้อมูลเพื่อประมวลผลเป็นข้อสรุปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ระยะเวลาการดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยนี้ใช้เวลาดำเนินการวิจัย 1 ปี นับตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2538 ถึงเดือนกันยายน 2539

แผนที่อำเภอบ้านโป่ง

บทที่ 2

ประวัติชุมชนและสภาพทั่วไป

ประวัติความเป็นมาของอำเภอ “บ้านโป่ง”

ตามตำนานเมืองราชบุรีกล่าวว่า แต่เดิมที่ตั้งอำเภอบ้านโป่ง เป็นอาณาเขตทวารวดี แต่โบราณมีชาวอินเดียและชาวเขมรตั้งหลักแหล่งทำมาหากินอยู่ในแถบนี้ ปรากฏตามหลักฐานว่า ชาวอินเดียได้นำเอาชื่อเมืองในอินเดียมาตั้งเป็นชื่อในท้องถิ่นด้านตะวันออกของแม่น้ำแม่กลอง ตั้งเป็นหมู่บ้านขึ้น เรียกว่า “หมู่บ้านโกสินารายณ์” ซึ่งปัจจุบันเป็นหมู่บ้านอยู่ในตำบลท่าผา ในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรีชาวมอญได้อพยพครอบครัวเข้ามาทางด่านเจดีย์สามองค์เรื่อยมาตามลำน้ำแม่กลองเพื่อหาทำเลประกอบอาชีพโดยยึดพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำแม่กลองเป็นที่อยู่อาศัย ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชสันนิษฐานว่าได้จัดตั้งชุมชนเป็นอำเภอที่ตำบลท่าผาเป็นครั้งแรก

ตำบลท่าผาเป็นป่า มีสัตว์ป่ามากโดยเฉพาะเสียด ผา อำเภอบ้านโป่งเดิมตั้งอยู่ที่ตำบลท่าผาตั้งแต่ ร.ศ. 116 เรียกว่าอำเภอท่าผา ต่อมา ร.ศ. 124 รัฐบาลได้สร้างทางรถไฟผ่านตำบลบ้านโป่ง การคมนาคมไปอำเภอท่าผาไม่สะดวกจึงได้ย้ายที่ว่าการอำเภอมาตั้งที่ตำบลบ้านโป่ง เรียกว่า อำเภอบ้านโป่งสืบมาจนถึงทุกวันนี้

บริเวณที่ตั้งอำเภอบ้านโป่ง เดิมเป็นป่าโปร่ง มีดินโป่งซึ่งมีรสเค็ม สัตว์ป่าชอบกินเป็นอาหาร โดยเฉพาะสัตว์จำพวกเสียดผาชอบมากตามตำนานเก่าแก่อ้างว่า “บ้านโป่ง” เดิมทีเดียวเรียกว่า “บ้านทับโป่ง” เพราะสะดวกแก่การเรียกชื่อ ต่อมาทางราชการย้ายที่ว่าการอำเภอจากบ้านท่าผามายังบ้านโป่งจึงเปลี่ยนชื่ออำเภอเป็น “อำเภอบ้านโป่ง” ตามไปด้วย อำเภอบ้านโป่งเคยโอนไปอยู่จังหวัดกาญจนบุรีครั้งหนึ่งระหว่างสงครามเอเซียบูรพา เมื่อ พ.ศ. 2484 และได้โอนกลับมาจังหวัดราชบุรีตามเดิมเมื่อ พ.ศ. 2489

สภาพภูมิศาสตร์

ที่ตั้ง อำเภอบ้านโป่งเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดราชบุรี ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดราชบุรีและที่ว่าการอำเภอบ้านโป่งตั้งอยู่ที่ถนนทรงพล (ในเขตเทศบาลเมืองบ้านโป่ง) ห่างจากกรุงเทพมหานคร 79 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดราชบุรี 42 กิโลเมตร มีทางหลวงแผ่นดินผ่าน 2 สาย คือ ทางหลวงแผ่นดินสาย 4 (เพชรเกษม) และทางหลวงแผ่นดินสาย 323 (บ้านโป่ง-กาญจนบุรี) มีทางรถไฟผ่าน 3 สาย คือ ทางรถไฟสายใต้ ทางรถไฟสายหนองปลาตุก-สุพรรณบุรี และทางรถไฟสายหนองปลาตุก-กาญจนบุรี พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ทำการเกษตร ทั้งทำนา ทำสวน ทำไร่ ด้านตะวันตกของแม่น้ำแม่กลองในเขตตำบลเขาขลุ่ยเป็นป่าและมีภูเขา

เนื้อที่

เนื้อที่ทั้งหมดมีประมาณ 390 ตารางกิโลเมตร

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอท่าม่วง อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี อำเภอ
กำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี และอำเภอท่าม่วง จังหวัด
กาญจนบุรี

สภาพการปกครอง

อำเภอบ้านโป่งแบ่งการปกครอง ออกเป็น 14 ตำบล 166 หมู่บ้าน โดยแบ่งการปกครอง
ออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

การปกครองส่วนภูมิภาค แบ่งเป็น ตำบล 13 ตำบล ตำบลทั้งหมด 13 ตำบล ได้แก่
1. ตำบลกรับใหญ่ 2. ตำบลท่าผา 3. ตำบลลาดบัวขาว 4. ตำบลปากแรด 5. ตำบลหนองกบ
6. ตำบลเบ็กไพร 7. ตำบลหนองอ้อ 8. ตำบลสวนกล้วย 9. ตำบลคุ้งพยอม 10. ตำบลดอนกระเบื้อง
11. ตำบลนครชุมน์ 12. ตำบลหนองปลาหมอ 13. ตำบลเขาลุง

การปกครองส่วนท้องถิ่น แบ่งเป็น

- เทศบาลเมือง 1 แห่ง คือ เทศบาลเมืองบ้านโป่ง
- สุขาภิบาล 3 แห่ง คือ สุขาภิบาลท่าผา สุขาภิบาลกระเจ็ดและสุขาภิบาลห้วยกระบอก
- องค์การบริหารส่วนตำบล 1 แห่งคือ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านม่วง ซึ่งมี 6 หมู่บ้าน

จำนวนประชากร

ประชากรของอำเภอบ้านโป่ง ประกอบด้วยประชากรหลายเผ่าพันธุ์คือ ไทย จีน ลาวเวียง
ลาววนหรือไท-ยวน มอญ จำนวนประชากรทั้งสิ้น 144,749 คน ชาย 70,972 คน หญิง
73,777 คน

การคมนาคม

มีทางหลวงแผ่นดิน 2 สาย ทางรถไฟ 3 สาย และทางหลวงชนบท 23 สาย

สภาพเศรษฐกิจ

ประชากรในอำเภอบ้านโป่ง ประกอบการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ เช่น การทำนา ทำไร่
อ้อย และการเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ประชาชนประกอบอาชีพเกษตรกรรมประมาณ 80% รับจ้าง
9% ค้าขาย 6% รับราชการและอื่น ๆ 5%

ประวัติความเป็นมาของอำเภอโพธาราม

ที่ว่าการอำเภอโพธาราม เดิมตั้งอยู่ที่ปากคลองบางโตนดซึ่งอยู่บนฝั่งขวาของแม่น้ำแม่กลอง มีชื่อว่า แขวงเจ็ดเสมียน ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายที่ทำการอำเภออยู่ในท้องที่ตำบลโพธาราม เมื่อ พ.ศ. 2438 (ร.ศ. 114) ที่ว่าการอำเภอตั้งอยู่บนฝั่งซ้ายของแม่น้ำแม่กลอง ถนนโชคชัย หันหน้าไปทางฝั่งตรงข้าม ซึ่งเป็นที่ตั้งของวัดเฉลิมอาสน์ ต่อมาสำนักงานเทศบาลเมืองโพธารามตั้งอยู่ทางด้านใต้ มีต้นโพใหญ่อยู่หน้าที่ว่าว่าการอำเภอ ซึ่งยังอยู่จนถึงปัจจุบัน (จากหนังสืออักษรานุกรม ภูมิศาสตร์ไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 4 หน้า 1119-1120)

เนื่องจากที่ว่าการอำเภอโพธารามในสมัยนั้นอยู่ริมฝั่งของแม่น้ำแม่กลองและตั้งอยู่บนคูก้นน้ำ เมื่อน้ำหลากตลิ่งจะพังลงทุกปี ประกอบกับปริมาณงานและจำนวนข้าราชการเพิ่มขึ้น ทางราชการจึงย้ายที่ว่าการอำเภอโพธารามมาอยู่ด้านตะวันออกของสถานีรถไฟโพธาราม ห่างจากสถานีรถไฟประมาณ 400 เมตร เมื่อวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2495 และเทศบาลเมืองโพธารามกับสถานีตำรวจภูธรอำเภอโพธารามก็ย้ายตามมาอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับที่ว่าการอำเภอโพธารามจนถึงปัจจุบัน

มีผู้สันนิษฐานว่า คำว่า “โพธาราม” มาจาก “โพธิ์ตากำ” เนื่องจากมีต้นโพขึ้นอยู่ใกล้บ้านตากำ แล้วแผลงเป็น “โพธาราม” บางท่านสันนิษฐานว่า มาจากในตำบลโพธารามมีต้นโพใหญ่อยู่ในวัด โพธิสมภกับอารามจึงเป็นโพธาราม บางท่านสันนิษฐานว่ามาจากวัดในบริเวณนั้นมีต้นโพแทบทุกวัด จึงชื่อว่า “โพธาราม” (โพ หมายถึง ต้นไม้ชนิดหนึ่ง โพธิ์ หมายถึง ต้นโพ ซึ่งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับนั่งใต้ต้นไม้นั้นระหว่างตรัสรู้) ชาวจีนเรียกโพธารามว่า “ผ่อไฉ่ลัม” ซึ่งคนไทยได้ยืมว่า “โพไฉ่น้ำ” คนมอญหรือชนชาวไทยเชื้อสายมอญเรียกโพธารามว่า “โพทะราม”

ที่ตั้ง สภาพภูมิศาสตร์ และสภาพทั่วไป

ที่ตั้งและอาณาเขต

ที่ว่าการอำเภอโพธาราม ตั้งอยู่ที่ถนนหน้าอำเภอ ตำบลโพธาราม จังหวัดราชบุรี ห่างจากทางหลวงแผ่นดินสายเพชรเกษมประมาณ 2 กิโลเมตร ห่างจากตัวเมืองราชบุรีไปทางทิศเหนือระยะทาง 23 กิโลเมตร ห่างจากกรุงเทพมหานคร 80 กิโลเมตร มีพื้นที่ 440.21 ตารางเมตร มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรีและอำเภอดำม่วง จังหวัดกาญจนบุรี
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอเมืองราชบุรี และอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี และอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

ลักษณะภูมิประเทศ

ด้านทิศตะวันออกและตอนกลางของพื้นที่อำเภอเป็นที่ราบลุ่ม ด้านทิศตะวันตกและทิศตะวันตกเฉียงใต้ พื้นที่เป็นที่ราบสูงมีภูเขาและเนินเขาทั่วไป

พื้นที่เป็นเนินเขา ประมาณ 6.60 ตารางกิโลเมตร มีป่าเบญจพรรณประปราย มีแม่น้ำแม่กลองไหลผ่านที่ราบตอนกลางของอำเภอ

ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพดินฟ้าอากาศอยู่ในลักษณะเหมือนอากาศภาคกลาง คือ มีฤดูร้อน ฤดูหนาว ฤดูฝนมีฝนตกสม่ำเสมอ

การคมนาคม

มีเส้นทางคมนาคม ดังนี้

- ถนนสายหลักที่ใช้ติดต่อกับตัวจังหวัดอื่น ๆ
ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม)
- ถนนสายรองที่ติดต่อกับอำเภอใกล้เคียงและเชื่อมระหว่างตำบลต่าง ๆ ในอำเภอโพธาราม
- ทางรถไฟ กรุงเทพ-สายใต้ มีสถานีรถไฟ 3 สถานี
 - สถานีรถไฟโพธาราม
 - สถานีรถไฟเจ็ดเสมียน
 - สถานีรถไฟคลองตากด

สภาพการปกครอง

อำเภอโพธารามแบ่งการปกครองเป็น 19 ตำบล มีการปกครองเป็น 2 ลักษณะ คือ การปกครองส่วนภูมิภาค แบ่งเป็น 6 ตำบล ได้แก่

1. ตำบลหนองโไฟ 2. ตำบลบ้านเลือก 3. ตำบลเจ็ดเสมียน
4. ตำบลคลองข่อย 5. ตำบลบางโดนด 6. ตำบลสวายฟ้า

การปกครองส่วนท้องถิ่น มีดังนี้

1. เทศบาลมี 1 แห่ง คือ เทศบาลเมืองโพธาราม พื้นที่ตำบลโพธารามเป็นเขตเทศบาลทั้งหมด มีเนื้อที่ 2.6 ตารางกิโลเมตร

2. องค์การบริหารส่วนตำบล 12 แห่ง คือ องค์การบริหารส่วนตำบลเตาปูน องค์การบริหารส่วนตำบลชำแระ องค์การบริหารส่วนตำบลคลองตากด องค์การบริหารส่วนตำบลดอนกระเบื้อง องค์การบริหารส่วนตำบลธรรมเสน องค์การบริหารส่วนตำบลท่าชุมพล องค์การบริหารส่วนตำบลดอนทราย องค์การบริหารส่วนตำบลหนองขวาง องค์การบริหารส่วนตำบลเขาชะงุ้ม องค์การบริหารส่วนตำบลนางแก้ว องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านสิงห์ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านพ้อง

3. สุขาภิบาลมี 3 แห่ง คือ

- สุขาภิบาลหนองโไฟ มี 1 ตำบล คือ ตำบลหนองโไฟ มี 5 หมู่บ้าน หมู่ที่ 1, 2, 3, 7 และ 9
- สุขาภิบาลบ้านเลือก มี 1 ตำบล คือ ตำบลบ้านเลือก หมู่ที่ 1-9
- สุขาภิบาลเจ็ดเสมียน มี 1 ตำบล คือ ตำบลเจ็ดเสมียน มี 4 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1, 2, 3 และ 6

ประชากร

ประชากรของอำเภอโพธาราม ประกอบด้วยประชากรหลายเผ่าพันธุ์เหมือนอำเภอบ้านโป่ง แต่เพิ่มประชากรเชื้อสายเขมร

อำเภอโพธาราม มีจำนวนราษฎรนอกเขตเทศบาลทั้งหมดจำนวน 107,422 คน เป็นชาย 54,953 คน หญิง 52,469 คน

จำนวนราษฎรที่อยู่ในเขตเทศบาลทั้งหมด จำนวน 12,711 คน เป็นชาย 6,201 คน หญิง 6,510 คน

จำนวนครอบครัวนอกเขตเทศบาล จำนวน 23,031 ครอบครัว

จำนวนครอบครัวในเขตเทศบาล จำนวน 2,179 ครอบครัว

จำนวนหลังคาเรือนนอกเขตเทศบาล จำนวน 23,353 หลังคาเรือน

จำนวนหลังคาเรือนในเขตเทศบาล จำนวน 3,564 หลังคาเรือน

(ข้อมูลนอกเขตฯ วันที่ 30 พฤษภาคม 2536) (ข้อมูลในเขตฯ วันที่ 30 กันยายน 2536)

การประกอบอาชีพ

ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทางการเกษตร เช่น ทำนา ทำไร่ ปลูกพืชล้มลุกหลังฤดูเก็บเกี่ยว ทำสวนปลูกไม้ผลไม้ยืนต้น เช่น มะพร้าว มะม่วง เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย

การปศุสัตว์

มีการเลี้ยงสุกร เป็ด ไก่ ส่งเป็นสินค้าออกของอำเภอ มีการเลี้ยงโคนมและโคพันธุ์ผสม มีสหกรณ์โคนมหนองโพในพระบรมราชูปถัมภ์ และสถานีบำรุงพันธุ์สัตว์ตำบลหนองขวาง มีฟาร์มเลี้ยงสุกรประมาณ 200 แห่ง

การประมง

มีการจับสัตว์น้ำในแม่น้ำแม่กลอง และในปัจจุบันนี้มีการสนับสนุนการจับปลาล้างปลาตะเพียน ปลาสวาย ปลานิล ปลายี่สก และเลี้ยงกบ

การป่าไม้

มีเขตป่าไม้ 2 แปลง คือ

1. เขตป่าไม้ถาวร หมู่ 2 ตำบลหนองขวาง อยู่ติดกับเขตป่าสงวนแห่งชาติฝั่งซ้ายแม่น้ำภาชี มีพื้นที่ 5,535 ไร่
2. เขตป่าไม้ถาวรป่าดงครอง หมู่ที่ 2 ตำบลหนองขวาง มีพื้นที่ 2,750 ไร่

การอุตสาหกรรม

มีโรงงานอุตสาหกรรมอยู่ในเขตอำเภอโพธาราม จำนวน 154 แห่ง เช่น โรงงานทอผ้า โรงงานทำขนม โรงงานผลิตน้ำตาล โรงสีขนาดเล็ก โรงงานผลิตเส้นไหม โรงงานทำผักกาดเค็ม โรงปั่นนุ่น โรงงานทำที่นอน โรงงานหัวไม้กอล์ฟ นอกจากนั้นยังมีอุตสาหกรรมในครัวเรือน ได้แก่ การผลิตตุ๊กตาผ้า

การพาณิชย์กรรมและอุตสาหกรรม

มีกิจการพาณิชย์และอุตสาหกรรม ดังนี้

1. คลินิกแพทย์	12	แห่ง
2. โรงสีข้าว	55	แห่ง

3. โรงงานเส้นก๋วยเตี๋ยว ขนมหิน	11	โรง
4. โรงงานผลิตเส้นหมี่	3	โรง
5. โรงไม้แปรรูป	5	โรง
6. โรงน้ำแข็ง	3	โรง
7. โรงพิมพ์	2	โรง
8. โรงกลึง	2	โรง
9. ตู้ซ่อมรถยนต์	5	แห่ง
10. ปั๊มน้ำมัน	7	แห่ง
11. โรงงานผลิตอาหารสัตว์	2	โรง
12. โรงรับจำนำ	1	โรง
13. โรงแรม	1	โรง
14. โรงภาพยนตร์	1	โรง
15. โรงงานผลิตอาหารกระป๋อง	1	โรง
16. โรงงานทำเทียน	6	โรง
17. โรงงานทำน้ำปลา ซีอิ๊ว เต้าเจี้ยว	14	โรง

การสาธารณสุข

ประกอบด้วย

1. โรงพยาบาล 2 แห่ง ได้แก่
 - 1.1 โรงพยาบาลโพธาราม ขนาด 120 เตียง
 - 1.2 โรงพยาบาลเจ็ดเสมียน ขนาด 10 เตียง

การสาธารณสุขภาค

ประกอบด้วย

- ชุมสายโทรศัพท์ 1 แห่ง
- ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข 1 แห่ง
- การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค 1 แห่ง
- การประปาเทศบาล 1 แห่ง

การธนาคาร

มีธนาคาร 9 แห่ง คือ

1. ธนาคารออมสิน
2. ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน)
3. ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน)
4. ธนาคารกรุงศรีอยุธยา
5. ธนาคารกรุงเทพฯ พณิชยการ
6. ธนาคารศรีนคร
7. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร
8. ธนาคารสหธนาคาร จำกัด
9. ธนาคารทหารไทย

การศาสนาและการวัฒนธรรม

จำนวนวัด	63	วัด
พระภิกษุ	699	รูป
สามเณร	30	รูป

การอพยพเข้าสู่ประเทศไทยของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ

ตามหลักฐานทางโบราณคดีทำให้ทราบว่า ในอดีตคนมอญส่วนหนึ่งอยู่ตามลุ่มน้ำเจ้าพระยา และในภาคกลางของประเทศไทย เช่น ที่จังหวัดนครปฐม ลพบุรี ในภาคเหนือ เช่น ที่จังหวัดลำพูน ในประเทศลาว เช่น เวียงจันทน์ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญที่อพยพจากดินแดนที่เป็นประเทศพม่าในปัจจุบันเข้ามาในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นต้นมา อพยพเข้ามาครั้งละมาก ๆ ก.ศ.ร. กุหลาบได้เรียบเรียงไว้ในประวัติมอญเข้ากรุงสยาม หน้า 6-13 และมีผู้กล่าวไว้ในหนังสือต่าง ๆ สรุปโดยย่อดังนี้

ครั้งที่ 1

พ.ศ. 2108 ในสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช สมเด็จพระนเรศวรมหาราช เสด็จพระราชดำเนินไปช่วยกรุงหงสาวดีทำสงคราม พระยาเกียรติพระยาราม (ชนชาวไทยเชื้อสายมอญเรียกพระยาเกียรติพระราม) พร้อมด้วยพระมหาเถรคันฉ่องได้ทราบว่าพระเจ้าหงสาวดีคิดร้ายต่อสมเด็จพระนเรศวรมหาราช จึงพากันไปเฝ้า และกราบทูลเรื่องราวให้ทรงทราบ สมเด็จพระนเรศวรจึงเสด็จกลับกรุงศรีอยุธยา และชักชวนพระยาเกียรติพระยาราม และพระมหาเถรคันฉ่อง พร้อมครอบครัวมอญหลายหมื่นคนมากรุงศรีอยุธยาด้วย เมื่อมาถึงกรุงศรีอยุธยาโปรดเกล้าฯ ให้พระมหาเถรคันฉ่องไปอยู่วัดมหาธาตุ พระราชทานสมณศักดิ์ เป็นพระสังฆราชมอญคณะหนึ่ง โปรดเกล้าฯ ให้พระยาเกียรติ พระยาราม พร้อมครอบครัวมอญไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลบ้านขมิ้น ใกล้วัดขุนแสน (ปัจจุบันคือที่ใกล้วังจันทร์เกษม) ญาติโยมของพระมหาเถรคันฉ่องนั้น โปรดเกล้าฯ ให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่หลังวัดนกติดกับวัดค้างคาว (ปัจจุบันคือ ตำบลหัวแหลม) บางพวกก็ให้อยู่ที่ตำบลบ้านใหม่มะขามหย่อง บางลี บางขาม

ครั้งที่ 2

พ.ศ. 2184 ทหารมอญในเมืองเมะตะมะอพยพนำโดยนายกองชื่อสมิงตะเกิงหนีพม่าเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในกรุงศรีอยุธยา มากกว่าสองหมื่นคนเศษ สมเด็จพระเจ้าปราสาททองโปรดเกล้าฯ ให้สมิงตน เป็นพระยาราม ให้น้องชายชื่อสมิงโคตเป็นพระยาเกียรติ นอกนั้นโปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระยา พระ หลวงในกรมวามัญเป็นอันมาก โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่จังหวัดนครนายกบ้าง ให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ริมวัดป่าฝ้ายปากน้ำประสบ้าง

ครั้งที่ 3

พ.ศ. 2203 ในแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 3 (สมเด็จพระนารายณ์มหาราช) ในขณะนั้นกรุงอังวะ ประเทศพม่า เกิดศึกจีนฮ่อยกกองทัพมาตีกรุงอังวะ พระเจ้าอังวะโปรดเกล้าฯ ให้มังนันทะมิตตะแดนลงมาครองเมืองเมะตะมะ มังนันทะมิตตะจึงเกณฑ์มอญชาวเมืองเมะตะมะ รวมสามพันคน ให้ยกเป็นกองหนุนพม่าช่วยรักษากรุงอังวะด้วย ขุนนางพม่าคุมกองทัพมอญ

ถึงกลางทางมอญไม่เต็มใจไปด้วย จึงจับขุนนางพม่าฆ่าเสียแล้วพากันหนีมาเมืองเมะตะมะ หมายถึงจับมั่งนั้นทะมิดฆ่าเสีย แล้วหนีมาพึ่งพระบรมโพธิสมภารกรุงศรีอยุธยา โดยพากันอพยพและกวาดต้อนครอบครัวชายฉกรรจ์ประมาณหนึ่งหมื่นคนเศษ สมิงเปอเป็นหัวหน้า รีบหนีพม่ามาทางด่านพระเจดีย์สามองค์ สมเด็จพระนารายณ์มหาราชโปรดเกล้าฯ ให้ทหารมอญเก่าทั้งนายไพร่ออกไปรับมอญที่อพยพเข้ามาทางจังหวัดกาญจนบุรี แล้วให้มอญเหล่านั้นไปตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ ตำบลสามโคก เรียกว่ามอญเก่า

ครั้งที่ 4

พ.ศ. 2205 ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาโกษาธิบดี (เหล็ก) เป็นแม่ทัพไปตีกรุงอังวะ กลับมาได้กวาดต้อนครอบครัวมอญชาวเมืองเมะตะมะและชาวเมืองหงสาวดีมากรุงศรีอยุธยาเป็นจำนวนมาก ให้ครอบครัวมอญไปอยู่เมืองนครนายก กาญจนบุรี ราชบุรี

ครั้งที่ 5

พ.ศ. 2287 ในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ครั้งนั้นเจ้าเมืองเมะตะมะพาครอบครัวมอญเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารอยู่ในกรุงศรีอยุธยา จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ริมวัดมณเฑียร มอญที่อพยพมาครั้งนี้มีประมาณสามร้อยเศษเท่านั้น

ครั้งที่ 6

พ.ศ. 2303 ในแผ่นดินพระที่นั่งสุริยามรินทร์ พระเจ้าแผ่นดินองค์สุดท้ายในกรุงศรีอยุธยา ครั้งนั้นสมเด็จพระเจ้ามั่งลอง กรุงอังวะ ตีเมืองหงสาวดีได้แล้ว ฝ่ายพวกมอญชาวเมืองเมะตะมะไม่เต็มใจเป็นข้าพม่า จึงหนีเข้ามาทางด่านพระเจดีย์สามองค์ประมาณหนึ่งพันคนเศษ ถึงบ้านท่าขนุน ความทราบถึงใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท จึงโปรดให้พระยากาญจนบุรีต้อนรับมอญไว้ให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เขตแดน จังหวัดกาญจนบุรีก่อน

ครั้งที่ 7

เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินปราบดาภิเษกเมืองมอญเกิดจลาจล พวกมอญเข้ามาทุกด้านทุกทาง เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร โดยมีพระยาเจ่งเป็นหัวหน้า โปรดเกล้าฯ ให้อยู่ที่นนทบุรีบ้าง สามโคกบ้าง ไกล้วัดประดิษฐาราม (วัดรามัญประดิษฐ์) บางไผ่ไก่อ่ ไกล่สะพานเจริญพาสณ์ ชนบุรี บ้าง ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเมืองนครเขื่อนขันธ์ แล้วให้มอญพวกพระยาเจ่ง ซึ่งต่อมาได้รับพระราชทานยศเป็นเจ้าพระยามหาโยธาไปอยู่ที่เมืองนครเขื่อนขันธ์ และในปี 2317 ในสมัยพระเจ้าตากสินมหาราชเมืองมอญเกิดจลาจลอีกขึ้นหลายตำบล ชาวมอญพากันอพยพหนีพม่าเข้ามาทางเมืองตาก

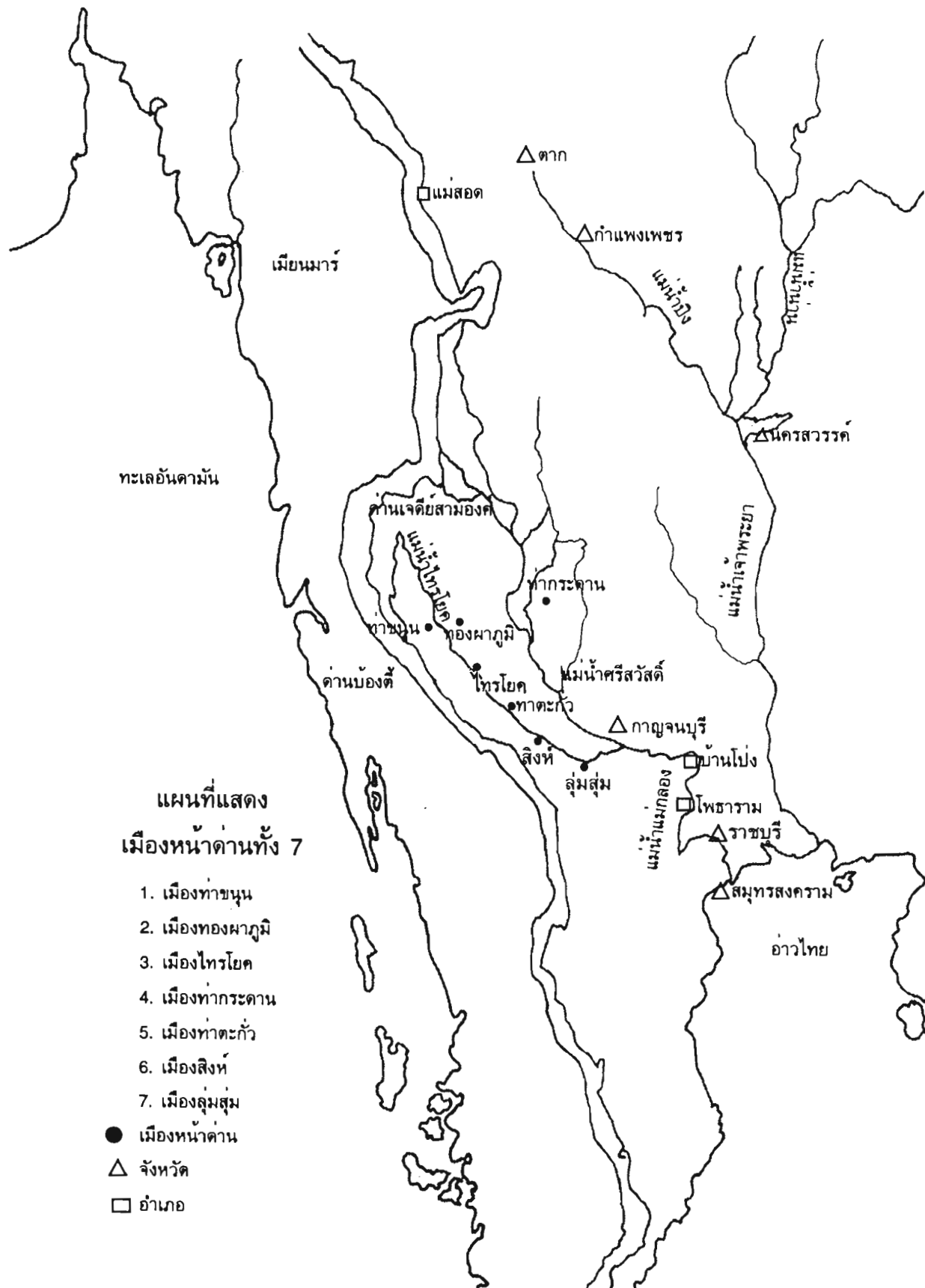
พันคนเศษ โปรดเกล้าฯ ให้เสนาบดีรับไว้ พระราชทานบ้านเรือนให้อยู่ที่บ้านปากน้ำโพ แขวงเมืองนครสวรรค์

ครั้งที่ 8

พ.ศ. 2358 ในรัชกาลแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย สมิงเปือยสอดเบา (หงส์ทอง) คิดจะพาครอบครัวมอญออกจากเมืองเมาะตะมะมาหาไทย จึงชักชวนพวกมอญพร้อมใจกันหลายพันคนยกเป็นกองทัพ มีเครื่องศาสตราวุธพร้อมกันทุกคน เข้าไปจับข้าหลวงพม่าที่ตั้งกองสีกพระสงฆ์ฆ่าเสียทั้งเมืองเมาะตะมะ พวกมอญจึงพาครอบครัวอพยพหนีพม่าเข้ามาทางเมืองกาญจนบุรีบ้าง เข้าทางอุทัยธานีบ้าง เข้ามาทางเมืองตากบ้าง พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยโปรดเกล้าฯ ให้สมิงเปือยสอดเบา ซึ่งเข้ารับราชการเป็นพระยารัตนจักร พระยารัตนจักร (หงส์ทอง) เป็นคุณตาทวด ของสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี พระมเหสีของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4

ครั้นเดือน 4 ปีเดียวกัน เจ้าเมืองกรมการเมืองกาญจนบุรี เมืองอุทัยธานีและเมืองตาก มีหนังสือลงในใบบอกขอราชการตั้งมอญอพยพมาสามฉบับ เจ้าพนักงานกรมมหาดไทยได้ไต่ข้อความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาได้ทราบแล้ว จึงโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระราชวังบวรเสด็จพระราชดำเนินคุมคนและเสบียงอาหาร รวมทั้งจาก เสา และไม้ ไปคอยรับครอบครัวมอญ สมเด็จพระราชวังบวรประทับแรมอยู่ที่พลับพลาบ้านสามโคกแล้วโปรดเกล้าฯ ให้กรมการเมืองอุทัยธานีจ่ายเสบียงอาหารให้ครอบครัวมอญ แล้วให้จัดส่งลงมายังบ้านสามโคก แขวงกรุงเก่า และโปรดเกล้าฯ ให้พระยาอภัยภูธร คุมคนและเสบียงไปต้อนรับที่ จังหวัดตาก ครั้นเดือน 4 แรม 4 ค่ำ ปีกุน มีใบบอกจากพระยากาญจนบุรีอีก 1 ฉบับ ใจความว่า ชาวมอญเมืองเมาะตะมะประมาณสามหมื่นครอบครัวเศษ อพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ามงกุฎ พระชนมายุ 12 พรรษา พร้อมกับเจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษ์มนตรีไปเมืองกาญจนบุรี สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ามงกุฎโปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชการต้อนรับครอบครัวมอญเข้ามากรุงเทพฯ และแยกย้ายไปตั้งบ้านเรือนอยู่เมืองสาครบุรี (สมุทรสาคร) นครเขื่อนขันธ์ (อำเภอพระประแดง) บ้าง เมืองนนทบุรีบ้าง ให้อยู่ในอาณาเขตระหว่างกรุงเก่า (อยุธยา) และเมืองนนทบุรี คือที่ตำบลสามโคก แล้วให้ยกขึ้นเป็นเมือง พระราชทานนามว่า “เมืองปทุมธานี” และโปรดเกล้าฯ ให้มอญที่มานี้เป็นเจ้าเมืองกรมการเมืองปทุมธานี และเมืองนครเขื่อนขันธ์ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น และโปรดเกล้าฯ ตั้งสมิงทอมบุตรชายคนรองของเจ้าพระยามหาโยธามัญญะธิบดี ศรีพิไชยณรงค์ (เจ่ง) ซึ่งเป็นเชื้อสายสกุลผู้ตีมอญ ต้นสกุล “กชเสนี” เป็นพระยานครเขื่อนขันธ์ราชมัญชาติ มอญพวกนี้เรียกว่า “มอญใหม่”

ครั้งที่ 9

พ.ศ. 2367 ในแผ่นดินของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระยามหาโยธารามัญ (ทอเรียะ) บุตรชายคนโตของเจ้าพระยามหาโยธา (เจ่ง) หัวหน้านัครอบครัวมอญสามพันเศษอพยพเข้ามาอยู่ ณ ตำบลทุ่งหลวงช้าง แขวงเมืองกาญจนบุรี จะเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยามหาโยธารามัญไปตั้งบ้านเรือนอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา นอกกำแพงพระนครตรงหน้าวัดชนะสงคราม พระยามหาโยธารามัญรับราชการ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนยศพระยามหาโยธารามัญ เป็นเจ้าพระยามหาโยธาแทนบิดาซึ่งถึงแก่อสัญกรรม เจ้าพระยามหาโยธา (ทอเรียะ) เป็นบิดาของเจ้าจอมมารดาอ้อม และเจ้าจอมมารดาเอม ในรัชกาลที่ 3 ทั้ง 2 เคยเป็นนางละครในวัง เจ้าจอมมารดาอ้อม เป็นเจ้าจอมมารดาที่ทรงโปรดปราน เคยแสดงเป็นอิเหนา ส่วนเจ้าจอมมารดาเอม เคยแสดงเป็นนางบาทจันทร์พระพี่เลี้ยง เจ้าพระยามหาโยธา (ทอเรียะ) ยังเป็นปู่ของเจ้าจอมมารดากลิ่น ซึ่งเป็นธิดาของพระยาดำรงราชพลขันธ์ (จุ้ย คชเสนี) เจ้าจอมมารดากลิ่น มีชื่อปรากฏอยู่ในเรื่อง เดอะคิงแอนด์ไอ ของนางแอนนาเลียวโนเวนส์ เจ้าจอมมารดากลิ่น เป็นเจ้าจอมมารดาของกรมพระนเรศวรฤทธิ์ (พระองค์เจ้ากฤษฎาภินิหาร ตันราชสกุล “กฤดากร ณ อยุธยา” เจ้าพระยามหาโยธา (ทอเรียะ) เป็นผู้มีส่วนปัญหาและไหวพริบปฏิภาณดีมาก สามารถโต้ตอบคำถามของผู้อื่นได้เป็นอย่างดีและรวดเร็ว

การอพยพของชนชาวไทยเชื้อสายมอญมาอยู่ตามลุ่มน้ำแม่กลองในจังหวัดราชบุรี

ปี พ.ศ. 2300 พระเจ้าอลองพญากษัตริย์พม่าได้ยกทัพตีเมืองเมะล้าเลิงของมอญ เจ้านายมอญส่วนมากถูกพม่าเผาดาย ที่หนีรอดตายไปอาศัยอยู่ในป่าหลบซ่อนพม่า

พ.ศ. 2310 ไทยเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า พระเจ้ากรุงธนบุรีกู้เอกราชคืนได้ทรงปราบดาภิเษกขึ้นเป็นกษัตริย์ตั้งกรุงธนบุรีเป็นราชธานี หัวหน้านมอญที่หลบซ่อนพม่าทราบจึงชวนพรรคพวกประมาณ 1 พันคนเศษอพยพหนีพม่ามาทางด่านเจดีย์สามองค์เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร โดยติดต่อผ่านพระยารามัญวงศ์ ประจวบกับกรุงธนบุรีเกิดจลาจลครอบครัวมอญจึงพักอยู่ที่ไทรโยค ต่อมาสมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกกลับจากเขมรปราบจลาจลได้ปราบดาภิเษกเป็นพระมหากษัตริย์ พระยารามัญวงศ์จึงกราบทูลเรื่องมอญเข้ามาขอพึ่งพระบรมโพธิสมภารให้ทรงทราบ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เจ้านายมอญที่เหลืออยู่ 7 คน ซึ่งเป็นญาติพี่น้องกันปกครอง มอญ กระเหรี่ยงและเป็นนายด่านป้องกันพม่าอยู่ที่เมืองไทรโยค ทำขนุน ทำกระดาน ทำตะกั่ว ลุ่มส้ม เมืองสิงห์ ทองผาภูมิ ปัจจุบันเมืองทั้ง 7 อยู่ในจังหวัดกาญจนบุรี ตั้งอยู่ริมลำน้ำไทรโยค ยกเว้นเมืองท่ากระดานตั้งอยู่ริมลำน้ำศรีสวัสดิ์ ปัจจุบันเมืองท่ากระดานจมอยู่ใต้น้ำเนื่องจากเป็นที่ตั้งของเขื่อนศรีนครินทร์ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญเรียกเจ้าเมืองทั้ง 7 นี้ว่า “เจ็ดเค็งปะเียะ”

มอญที่หลบหนีพม่าเมื่อทราบข่าวพวกพ้องของตนได้เป็นนายด่านอยู่กาญจนบุรี จึงอพยพตามเข้ามาอีกประมาณ 5,000 ครอบครัว บางกลุ่มไปอยู่ปากเกร็ดใน จังหวัดนนทบุรี บางกลุ่มไปอยู่ในจังหวัดปทุมธานี บางกลุ่มอยู่อำเภอหนองฉางในจังหวัดอุทัยธานี บางกลุ่มไปอยู่ที่จังหวัดลพบุรี แต่ส่วนใหญ่อยู่ที่หัวเมืองหน้าด่านทั้ง 7 เมื่อคนมากที่ทำกินมีน้อย ทั้งเป็นท้าวกันดารเป็นป่าเขา หัวหน้านมอญทั้ง 7 เห็นความยากลำบากของพรรคพวกตนเอง จึงเดินทางเข้ากรุงเทพฯ เล่าเรื่องให้พระยารามัญวงศ์และพระยามหาโยธาฟัง ท่านทั้ง 2 ทราบเรื่องจึงพากันเข้ากราบบังคมทูลขอพระราชทานที่ทำกินให้แก่พวกมอญ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เจ้านายมอญทั้ง 7 เลือกที่ทำมาหากินเองแล้วแต่จะพอใจ เนื่องจากพวกมอญมีความชอบเป็นหน้าด่านรบกับพม่า ก่อนที่พม่าจะเข้าตีเมืองอื่น ๆ เจ้านายมอญทั้ง 7 จึงทูลขอพระราชทานที่สงฆ์แม่แม่น้ำแม่กลอง ตั้งแต่เมืองไทรโยคถึงที่ตั้งจังหวัดราชบุรี พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงพระราชทานพระบรมราชานุญาต พระราชทานตราภูมิคุ้มห้ามของหลวงให้เจ้านายมอญทั้ง 7 มาด้วย เจ้านายมอญทั้ง 7 พาชวามอญผูกแพล่องตามลำน้ำแม่กลอง เห็นที่ซึ่งเหมาะสมที่จะตั้งบ้านเรือนก็ขึ้นไปสร้างบ้านเรือนตั้งแต่อำเภอท่ามะกาในจังหวัดกาญจนบุรี จนถึงที่ตั้งอำเภอบ้านโป่งและอำเภอโพธาราม ส่วนเหนือที่ตั้งที่ว่าการอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ไปถึงอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี มีชาวมอญอยู่บ้างประปราย ตั้งแต่ที่ว่าการอำเภอบ้านโป่ง จนถึงที่ว่าการอำเภอโพธารามมีชาวมอญอยู่หนาแน่น บริเวณเหล่านี้แต่เดิมเป็นที่อยู่ซึ่งเป็นโรงนาเล็ก ๆ ของชาวลาวเวียงจันทร์ซึ่งถูกกวาดต้อนเป็นเชลยครั้งสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี พวกลาวเวียงจันทร์เมื่อเห็นตราภูมิคุ้มห้ามของหลวงพระราชทานพระบรมราชานุญาต จึงอพยพถอยร่นออกจากฝั่งแม่แม่น้ำแม่กลองไปตั้งชุมชนใหม่ ซึ่งปัจจุบันเป็นชุมชนวัดโบสถ์ วัดบ้านเลือก วัดหนองรี วัดบ้านฆ้อง วัดบ้านสิงห์ วัดกำแพงใต้ บ้านหนองสองห้อง ในเขตอำเภอโพธาราม ชุมชนวัดหนองปลาหมอ หนองหญ้าปล้อง ฯลฯ ในเขต อำเภอบ้านโป่ง มีชนชาวลาวบางกลุ่มที่ไม่อพยพถอยร่นไป ยังคงค้างอยู่ริมฝั่งแม่แม่น้ำแม่กลองคือ ชนชาวไทยเชื้อสายลาวที่วัดสร้อยฟ้า ตำบลสร้อยฟ้า อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ซึ่งอยู่ตรงข้ามตำบลคลองตากุด อนึ่ง ฝั่งตรงข้ามตำบลคลองตากุดจนถึงตรงข้ามเขตเทศบาลโพธารามแต่เดิมเรียกว่าบ้านลาว แล้วเปลี่ยนเป็นตำบลบางเลา และเปลี่ยนเป็นตำบลสร้อยฟ้าในปัจจุบัน

เจ้านายมอญหรือหัวหน้านมอญทั้ง 7 และญาติใกล้ชิดตั้งบ้านเรือนและขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกสร้างวัดคงคาราม (เกียไต้หรือวัดกลาง) เป็นศูนย์กลางและวัดแรกของชนชาวไทยเชื้อสายมอญในแถบนี้ เนื่องจากมีชนชาวไทยเชื้อสายมอญมากและอยู่ห่างไกล การทำบุญที่วัดคงคารามแห่งเดียวไม่สะดวก ท่านเจ้าอาวาสวัดคงคารามและชนชาวไทยเชื้อสายมอญ จึงได้สร้างวัดม่วง (วัดม่วงบน) วัดใหญ่นครชุมน์และวัดบ้านหม้อขึ้นมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โดยวัด

สงครามส่งพระสงฆ์ในวัดไปเป็นเจ้าอาวาส ในวันเข้าพรรษา ออกพรรษา พระสงฆ์ในวัดต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นใหม่จะต้องมาประชุมทำสังฆกรรมที่วัดสงครามในสมัยที่สร้างวัดใหญ่นครชุมน์ พระทองผาภูมิ (ตันสกุลเสลานนท์และตันสกุลเสลาคุณ) ได้อพยพญาติพี่น้องไปอยู่ที่วัดใหญ่นครชุมน์ เพื่ออุปการะวัดใหญ่นครชุมน์

มีชนชาวไทยเชื้อสายมอญจากลุ่มน้ำเจ้าพระยาบ้างเล็กน้อยที่มาอยู่ในลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี เช่น ชนชาวไทยเชื้อสายมอญตระกูล “ทองมีสิทธิ์” ซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ใต้วัดขนอน ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พวกมอญอพยพเข้าพึ่งพระบรมโพธิสมภารภายใต้การนำของสมิงเปื้อสอเดบ (พระยารัตนจักร) เป็นหัวหน้าบางพวกก็อพยพตามสมิงเปื้อสอเดบไปอยู่กรุงเทพฯ บางพวกก็อพยพมาอยู่กับชนชาวไทยเชื้อสายมอญที่จังหวัดราชบุรี ได้แก่ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญวัดม่วง (วัดม่วงล่าง) และวัดชัยรัตน์ (วัดชำแระ) เป็นต้น

ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระครูวามัญธิบดีเจ้าอาวาสวัดสงครามให้ความช่วยเหลือสร้างวัดประจำหมู่บ้านของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ วัดที่เกิดขึ้นในรุ่นที่ 3 นี้ ได้แก่ วัดป่าไผ่ วัดไทรอารีรักษ์ วัดเกาะ วัดตาผา วัดบ้านโป่ง วัดโชค วัดตาลปากกลัด วัดหัวหิน วัดโพธิ์โสภาราม วัดมะขาม และวัดม่วง (วัดม่วงล่าง) บางวัดสร้างเสร็จในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในสมัยที่สร้างวัดไทรอารีรักษ์นั้น พระสิงห์ (ตันสกุล สิงคิบุรินทร์ และธำรงโชติ) ได้ยกครัวเรือนไปเป็นผู้อุปถัมภ์วัดไทรและไปตั้งบ้านเรือนอยู่ใต้วัดไทร (วัดไทรอารีรักษ์)

สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระครูวามัญธิบดี เจ้าอาวาสวัดสงครามองค์ต่อ ๆ มาได้สร้างวัดตามชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญที่มีบุตรหลานอพยพไปทำมาหากิน วัดที่เกิดขึ้นในสมัยนี้ ได้แก่ วัดหนองกลางดง วัดชัยรัตน์ (วัดชำแระ) วัดหุบมะกล่ำ วัดดอนกระเบื้องและวัดเขาช่องพราน ครั้งสร้างวัดดอนกระเบื้องลูกหลานพระไทรโยค (ตันสกุล นิไชโยค นิโครธา นิไทรโยค พระไทรโยค มะมม) ได้อพยพไปอยู่เป็นจำนวนมาก ส่วนวัดเขาช่องพรานเป็นผลงานชิ้นสุดท้ายของพระครูวามัญธิบดีโดยมีพระยาเทพประชุม (ปิ่น) ซึ่งเป็นตันสกุลปันยารชุนเป็นเจ้าภาพช่วยเหลือและมาแล้วเสร็จในสมัยต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

สมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ชนชาวไทยเชื้อสายมอญที่อพยพไปอยู่ในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี ได้สร้างวัดขึ้นอีก 2 วัด คือ วัดดอนใหญ่ กับวัดดอนแห้วหมู (ดอนสาลี) และในสมัยรัชกาลที่ 7 ได้สร้างวัดดอนตาลเดี่ยวอีก 1 วัด

การปกครองคณะสงฆ์ในอดีต บรรดาวัดของชนชาวไทยเชื้อสายมอญทั้ง 2 ฝั่งแม่น้ำแม่กลองจะต้องขึ้นอยู่ในความปกครองของพระครูรามัญธิบดี เจ้าอาวาสวัดคงคารามซึ่งเป็นฝ่ายรามัญนิกายแขวงเมืองราชบุรีทุกวัด วัดต่างๆ มีรายชื่อต่อไปนี้

ฝั่งตะวันออก ได้แก่

1. วัดบ้านโป่ง (เกียบ้านโป่ง)	อำเภอบ้านโป่ง
2. วัดตาผาหรือวัดน้ำวน (เกียพา)	อำเภอบ้านโป่ง
3. วัดใหญ่นครชุมน์ (เกียโน่ก)	อำเภอบ้านโป่ง
4. วัดหัวหิน (เกียเวียงเมาะ)	อำเภอบ้านโป่ง
5. วัดบ้านหม้อ (เกียละหม้าน)	อำเภอโพธาราม
6. วัดป่าไผ่ (เกียตุ่น)	อำเภอโพธาราม
7. วัดไทรอารีรักษ์ (เกียชะเริ่มเกร็ก)	อำเภอโพธาราม
8. วัดโชค (เกียโชค)	อำเภอโพธาราม
9. วัดหุบมะกล่ำ (เกียปักล่ำ)	อำเภอโพธาราม
10. วัดดอนกระเบื้อง (เกียเคิงเร็ด)	อำเภอโพธาราม

ฝั่งตะวันตก ได้แก่

1. วัดตาลปากลัด (เกียตา)	อำเภอบ้านโป่ง
2. วัดโพธิ์โสภาราม (เกียซั่ว)	อำเภอบ้านโป่ง
3. วัดมะขาม (เกียม้งโกลัน)	อำเภอบ้านโป่ง
4. วัดม่วง (เกียเกร็ก)	อำเภอบ้านโป่ง
5. วัดเกาะ (เกียเกาะ)	อำเภอโพธาราม
6. วัดม่วง (เกียเกร็ก)	อำเภอโพธาราม
7. วัดชัยรัตน์ (เกียชำแระ)	อำเภอโพธาราม
8. วัดหนองกลางดง (เกียหนองกลางดง)	อำเภอโพธาราม
9. วัดเขาช่องพราน (เกียท่า)	อำเภอโพธาราม

รวมวัดคงคาราม (เกียใต้ หรือวัดกลาง) เป็น 20 วัด ซึ่งไม่นับวัดบ่วงาม ซึ่งเป็นวัดที่สร้างขึ้นภายหลัง พระสงฆ์ในแต่ละวัดเมื่อถึงวันเข้าพรรษาและออกพรรษาจะต้องมาทำสังฆกรรมร่วมกันที่วัดคงคาราม

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ยกเลิกพระสงฆ์ฝ่ายรามัญนิกายวัดของชาวไทยเชื้อสายมอญจึงกลายเป็นวัดมหานิกาย แต่ในทางปฏิบัติยังเป็นแบบฉบับคณะสงฆ์ฝ่ายรามัญนิกาย และได้แบ่งคณะสงฆ์ฝ่ายรามัญนิกายออกเป็น 2 ฝ่าย วัดของชุมชนไทยเชื้อสายมอญอยู่ในอำเภอบ้านโป่งให้ขึ้นกับเจ้าคณะวัดม่วง (บน) แต่ปัจจุบันทำสังฆกรรมร่วมกัน

ที่วัดใหญ่นครชุมน์ ส่วนวัดของชุมชนไทยเชื้อสายมอญในอำเภอโพธารามขึ้นกับเจ้าคณะใหญ่ วัดคงคารามเช่นเดิม

ในปี พ.ศ.2486 ได้มีการเปลี่ยนแปลงทางคณะสงฆ์อีกคือ แบ่งวัดของชุมชนไทยเชื้อสายมอญออกเป็นเขตย่อย ๆ ทำให้วัดของชุมชนไทยเชื้อสายมอญมาร่วมทำสังฆกรรมหรือขึ้นกับวัดคงคารามเหลือเพียง 4 วัดเท่านั้น คือ วัดบ้านหม้อ วัดป่าไผ่ วัดไทรอารีรักษ์ วัดดอนกระเบื้อง รวมทั้งวัดคงคารามด้วยเป็น 5 วัด แต่ถึงกระนั้นก็ตามยังคงมีวัดของชุมชนไทยเชื้อสายมอญในแถบนี้เคร่งครัดต่อประเพณีดั้งเดิมและเคารพต่อบรรพบุรุษของเขาจึงยังทำสังฆกรรมร่วมกันที่วัดคงคารามทุกปี ถึงแม้จะไม่ได้สังกัดวัดคงคารามเช่น วัดม่วง (ม่วงล่าง) วัดเกาะ และวัดเขาช่องพราน

เพื่อเป็นการระลึกถึงบ้านเกิดเมืองนอน บรรดาชื่อวัดและชื่อหมู่บ้านของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ อำเภอบ้านโป่ง อำเภอโพธาราม ซึ่งเป็นภาษามอญล้วนนำมาจากชื่อวัดและหมู่บ้านในเมืองเมาะลำเลิงทั้งสิ้น

เจ้านายมอญทั้ง 7 นั้น เป็นต้นสกุลของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ดังนี้

พระนิโครธาภิโยค ผู้ว่าราชการหรือเจ้าเมืองไทรโยค ต้นสกุลนิไชโยค นิโครธานิไทรโยค พระไทรโยค มะมม

พระปัษณดิษฐบดี ผู้ว่าราชการหรือเจ้าเมืองท่าขนุน ต้นสกุล หลักลงคา กุลอาจยุทธ

พระพลดิษฐบดี ผู้ว่าราชการหรือเจ้าเมืองท่าตะกั่ว ต้นสกุล ชินบดี ชินอักษร ชินหงสา มัญญหงษ์ ท่ากั่ว

พระนินษณดิษฐบดี ผู้ว่าราชการหรือเจ้าเมืองลุ่มสุม ต้นสกุล นินบดี นิลบดี นิลทบดี จำเมือง หลวงบรรเทา พระบรรเทา

พระสมิงสิงคบุรินทร์ ผู้ว่าราชการหรือเจ้าเมืองสิงห์ ต้นสกุล สิงคบุรินทร์ ขำรงโชติ

พระเสลภูมิบดี ผู้ว่าราชการหรือเจ้าเมืองทองผาภูมิ ต้นสกุล เสลานนท์ เสลาคุณ

บทที่ 3

สังคมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

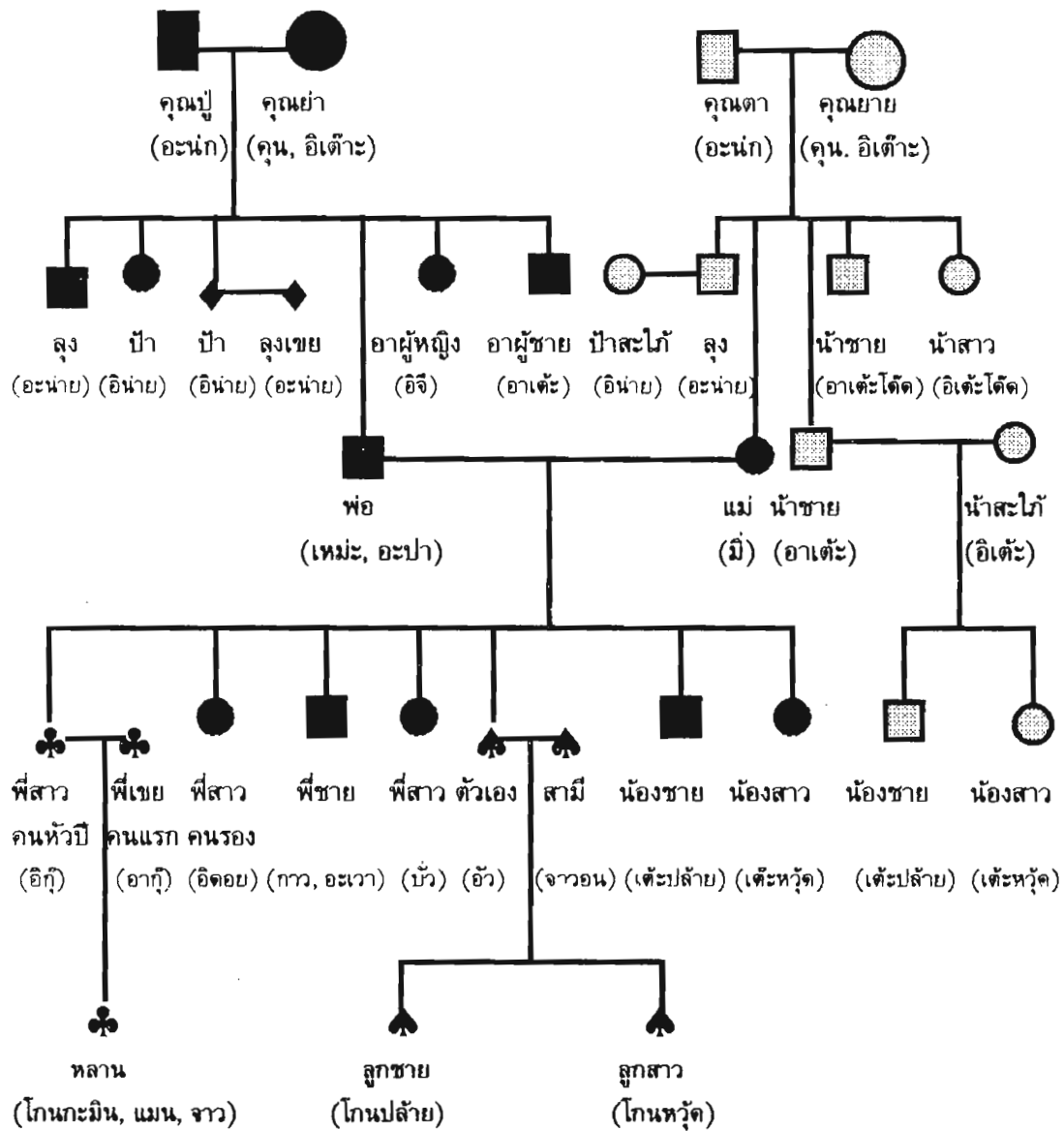
โครงสร้างทางครอบครัวและสังคม

ครอบครัวของชนชาวไทยเชื้อสายมอญมักเป็นครอบครัวขยาย เนื่องจากส่วนมากมีอาชีพเกษตรกรรมจึงต้องใช้แรงงานในครอบครัว มีความกตัญญูรู้คุณบิดามารดาปู่ย่าตายาย จะอุปการะเลี้ยงดูบุพการีไม่ทอดทิ้ง ไม่แยกบ้านไปอยู่ถิ่นอื่น เมื่อบุตรคนต่อไปแต่งงานบุตรที่แต่งงานก่อนจึงจะแยกบ้านโดยจะปลูกบ้านเรือนใกล้บ้านเรือนของบิดามารดาซึ่งบิดามารดาจะยกที่ดินใกล้บ้านของตนเองให้แก่บุตรนอกจากบุตรสุดท้องบิดามารดามักยกบ้านและที่ดินที่บิดามารดาอยู่อาศัยให้เป็นมรดกของบุตรคนสุดท้อง เว้นแต่บิดามารดามีบุตรหลายคนและมีบุตรคนหนึ่งซึ่งสามารถอยู่เลี้ยงบิดามารดาปู่ย่าตายายได้ บุตรจึงจะแต่งงานไปอยู่ถิ่นอื่นแต่ก็จะกลับมาเยี่ยมเยียนดูแลทุกข์สุขของบุพการีเสมอมิได้ขาด ครอบครัวของชนชาวไทยเชื้อสายมอญเป็นแบบผัวเดียวเมียเดียว และในชุมชนหนึ่ง หรือหมู่บ้านหนึ่งๆ คนในชุมชนหรือหมู่บ้านมักจะเป็นเครือญาติทั้งสิ้น เนื่องจากชนชาวไทยเชื้อสายมอญในอดีตมักนิยมแต่งงานกับคนเชื้อสายเดียวกัน และปลูกบ้านเรือนอยู่ใกล้เคียงกับบ้านเรือนเดิมของบิดามารดา ทำให้มีการร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมทางพิธีกรรม และกิจกรรมในการประกอบอาชีพเป็นไปด้วยดี

สังคมของชนชาวไทยเชื้อสายมอญขึ้นอยู่กับระบบเครือญาติ คือญาติทางสายโลหิต (conrangnineal relatives) และญาติทางการแต่งงาน (affinal relatives) ซึ่งนับเป็นญาติ “ผัวเดียวกัน” ส่วนลูกสาวหลานสาวที่แต่งงานไปกับคนในตระกูลอื่นหรือเชื้อสายอื่นเรียกว่า “ลูกหลวงตา” (โกล่มตา) ต้องไปนับญาติเป็น “ผัวเดียวกัน” กับฝ่ายครอบครัวของสามี แต่ “ลูกหลวงตา” ก็ยังนับญาติอยู่กับครอบครัวเดิมเพียงแต่เป็น “คนละผัว” กับครอบครัวเดิมเท่านั้น

การแต่งงานของชนชาวไทยเชื้อสายมอญมักนิยมแต่งงานกับคนในหมู่บ้านเดียวกันและไม่ได้เป็นญาติพี่น้องกันไม่ว่าจะเป็นญาติพี่น้องใกล้ชิดกันหรือห่างกันมากอย่างไรจะไม่แต่งงานกัน การที่นิยมแต่งงานกับคนในหมู่บ้านเดียวกันเพราะทราบว่าเป็นหญิงหรือชายนั้น ๆ ดีงามหรือขยันอย่างไรจะทราบกันดีในหมู่บ้านนั้น ๆ นอกจากนั้นชนชาวไทยเชื้อสายมอญในอดีตมักแต่งงานกับชนชาติพันธุ์เดียวกัน จะมีแต่งงานกับคนไทยเชื้อสายจีนบ้าง ทางหมู่บ้านด้านทิศตะวันออกของวัดคงคารามซึ่งเรียกว่า “บ้านไร่” ที่เป็นเช่นนี้เพราะคนไทยและคนไทยเชื้อสายอื่น เช่น จีน ลาว เขมร กลัวผีมอญว่า “ผีแรง” ต่อมามีการแต่งงานข้ามชาติพันธุ์และข้ามเชื้อสาย ปัจจุบันไม่มีใครกลัว “ผีแรง” ถ้าวางกันไม่ว่าชาติพันธุ์หรือเชื้อสายใดก็แต่งงานกันได้

แผนผังแสดงเครือญาติ

- ที่ระบายสีทึบ คือ ครอบครัวที่ 1
- ที่เป็นสีอ่อน คือ ครอบครัวที่ 2
- คือ ครอบครัวที่ 3
- ป้าสะไกและลุง คือ ครอบครัวที่ 4
- พ่อ, แม่ คือ ครอบครัวที่ 5
- น้าชาย, น้าสะไก คือ ครอบครัวที่ 6
- คือ ครอบครัวที่ 7
- คือ ครอบครัวที่ 8

ทั้ง 8 ครอบครัว เป็นคนละผีแต่ทั้งหมดเป็นเครือญาติกัน ยกเว้นครอบครัวที่ 1 เป็นผีเดียวกันกับครอบครัวที่ 3 และครอบครัวที่ 5 เป็นผีเดียวกันกับครอบครัวที่ 4 และครอบครัวที่ 6

พ่อ ภาษาเขียนใช้ แม่ ภาษาพูดใช้ อะปา

พี่ชายคนแรก (หัวปี) และพี่เขยคนแรกเรียก อากู

พี่สาวคนแรก (หัวปี) และพี่สะใภ้คนแรกเรียก อิกู

พี่ชายคนรองและพี่เขยคนรองเรียก อาดอย

พี่สาวคนรองและพี่สะใภ้คนรองเรียก อิดอย

พี่ชายที่ไม่ใช่คนหัวปีและคนรอง ภาษาเขียนใช้กาวภาษาพูดใช้อะเวา

พี่สาวที่ไม่ใช่คนหัวปีและคนรองเรียกบั่ว

น้องชายที่ไม่ใช่คนสุดท้องเรียก เต๊ะ หรือ เต๊ะปล่าย (เต๊ะ แปลว่า น้อง, ปล่าย แปลว่า ชาย)

น้องสาวที่ไม่ใช่คนสุดท้องเรียก เต๊ะ หรือเต๊ะหู้ด (หู้ด แปลว่า สาว) น้องคนเล็กหรือคนสุดท้องเรียก เต๊ะโด๊ด (โด๊ด, คิวด แปลว่า เล็ก, น้อย) (สัมภาษณ์ นาวาอากาศโท ปรีชา อักษร และ นายมงคล มัชฌมาน)

จะเห็นได้ว่าสังคมของชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี บางหมู่บ้านให้ความสำคัญกับเขยและสะใภ้เท่าเทียมกันกับบุคลในครอบครัว สังเกตได้จากการเรียกตำแหน่งตัวเขยและสะใภ้เหมือนกับบุคลในครอบครัวที่เขยและสะใภ้แต่งงานด้วย

ความเชื่อของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ

ความเชื่อในหมู่ชนชาวไทยเชื้อสายมอญในอดีตมี 2 ลักษณะ คือ

1. ความเชื่อและศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่นและลึกซึ้ง

ชนชาวไทยเชื้อสายมอญเป็นคนใจบุญสุนทานถึงกับมีคำกล่าวที่ว่า “ยอมอดเพื่อที่จะได้ทำบุญ” มักรักษาศีล 5 อย่างสม่ำเสมอ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ไม่เลี้ยงสัตว์ไว้เป็นอาหาร (ยกเว้นไก่) เพราะเชื่อว่าการเลี้ยงสัตว์เพื่อฆ่าเป็นบาป เก็บผักตามริมรั้ว และที่เพาะปลูกไว้หรือขึ้นเองตามธรรมชาติ หาสัตว์น้ำ เช่น ปู ปลา กุ้ง หอย ถ้าหาได้มากจะแบ่งปันกันไม่มีการซื้อขาย เลี้ยงวัวไว้เพื่อไถนา เมื่อวัวตายจะแบ่งเนื้อวัวกันไปรับประทานไม่มีการล้มวัวหรือฆ่าวัว ในวันพระคนส่วนมากจะรักษาศีล 8 มีการทำบุญตักบาตรและฟังเทศน์ทุกวันพระทั้งในและนอกพรรษา มีการฟังเทศน์ทุกวันพระและทุกคืนในระหว่างเข้าพรรษา ตลอดระยะเวลา 3 เดือน การไปวัดจะต้องแต่งกายเรียบร้อย มีผ้าสไบเฉียงทับเสื้อทั้งหญิงและชาย (ชายใช้ผ้าขาวม้า) เวลากราบพระจะต้องปลดชายสไบด้านหน้าวางไว้ที่พื้น กราบลงไปบนชายผ้าสไบให้ชายผ้าสไบรองรับฝ่ามือ ทั้งหญิงและชายถ้าไม่จำเป็นจะไม่เข้าไปในวัดหรือเดิน

ผ่านวัด ถ้าจำเป็นต้องเข้า เช่น ไปทำบุญ ตักบาตร ฟังเทศน์ ปฏิบัติธรรม หรือสนทนาธรรม ผู้หญิงจะไม่สนทนาธรรมกับพระ หรืออื่น ๆ เนื่องจากเป็นวัตรปฏิบัติเบื้องต้นของพระภิกษุไทยเชื้อสายมอญที่จะไม่พูดกับผู้หญิงทุกคนรวมถึงน้องสาวโดยสายโลหิต หรือเกิดจากบิดามารดาเดียวกัน พูดไม่ได้ยกเว้นมารดา พี่ ป้า น้า อา ย่า ยาย โดยสายโลหิตเท่านั้น ไม่ทางร่วมและสวมหมวกในบริเวณวัด ถ้าตัวเปียกหรือฝนตกจะไม่เดินผ่านวัด เมื่อเข้าไปในวัดเสร็จภาระกิจแล้วจะต้องถอนหญ้า เก็บเศษใบตองหรือนำกระโถนมาเทนอกวัด และทำความสะอาดอื่น ๆ เช่น ปัด กวาด เช็ด ถู ชนชาวไทยเชื้อสายมอญเคารพพระสงฆ์มาก เนื่องจากถือว่าพระสงฆ์เป็นผู้สืบเชื้อสายและสืบทอดพระพุทธศาสนาจากพระพุทธเจ้า ถ้าพบพระสงฆ์จะก้มลงกราบ ถ้านั่งกราบไม่ได้ เช่น พบระหว่างทางจะนั่งยอง ๆ หญิงเข้าชิดกัน พนมมือไหว้ทุกคน ไม่เดินสวนกับพระสงฆ์ ถ้าพระสงฆ์เดินมาจะนั่งยกมือไหว้แล้วให้พระสงฆ์เดินผ่านไปก่อน ผู้หญิงจะไม่ขึ้นไปบนวัดและเข้าไปในอุโบสถอย่างเด็ดขาด ยกเว้นในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 มีพระภิกษุป่วยเป็นไข้ทรพิษ ผู้หญิงจะขึ้นไปบนวัดเพื่อช่วยอุปัชฌาย์ พระสงฆ์เมื่อมองไปจะไม่แหงนหน้า ไม่เหลียวหลัง ไม่มองไกลเกิน 4 เมตร (ไม่เกินชั่วแอกไถนา) ไม่ถือเงิน ทุกบ้านตักบาตรในตอนเช้าทุกวัน บางบ้านแม้ไม่มีกับข้าวก็ตักข้าวเปล่า ในหมู่บ้านไม่มีขโมย มีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ไม่มีการผิดสามีภรรยา กัน สรุปแล้วคือชนชาวไทยเชื้อสายมอญปฏิบัติตนเป็นพุทธมามกะอย่างเคร่งครัด กล่าวคือ ถือศีล ฟังธรรม ให้อทาน ฯลฯ เป็นนิจสิน ชายไทยเชื้อสายมอญที่มีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ทุกคนจะต้องบวชในพระพุทธศาสนาเป็นเวลาอย่างน้อยคนละ 1 พรรษา ส่วนใหญ่จะต้องบวชเพื่อศึกษาพระธรรมวินัยเป็นเวลา 3 พรรษา ก่อนถึงวันสำคัญทางศาสนาหรือเทศกาลต่าง ๆ ทุกคนจะหยุดทำงาน ทั้งงานที่ทำเป็นประจำ ทุกคนทุกบ้านจะรวมกันมาประกอบพิธีปฏิบัติกิจกรรมที่วัดอย่างจริงจัง ในงานเทศกาลจะสนุกสนานกันอย่างเต็มที่ แม้แต่บุคคลที่ประกอบอาชีพในต่างถิ่นก็กลับมาร่วมงานและทำบุญที่วัดบ้านเกิด การทำบุญ การจัดพิธีกรรมและการละเล่นอย่างใหญ่โตมโหฬาร สนุกสนาน เอิกเกริกของชนชาวไทยเชื้อสายมอญทำให้เป็นที่มาของคำว่า “มอญคลั่ง” ซึ่งคนไทยหมายความว่า ชนชาวไทยเชื้อสายมอญนั้นคลั่งทำบุญ หรือ “บ้าทำบุญ” ในทุกหมู่บ้านจะมีวัดประจำหมู่บ้านซึ่งชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลองนำชื่อวัดและชื่อหมู่บ้านจากเมืองเมาะตะมะ และเมาะลำเลิงมาตั้งเป็นชื่อหมู่บ้านและวัดในหมู่บ้านปัจจุบันของตนเอง รวมทั้งนำเอาสิ่งของมีค่าและคัมภีร์ใบลานซึ่งเป็นภาษามอญเกี่ยวกับตำรายา ประวัติศาสตร์ชนชาติมอญ คำทำนาย พิธีกรรม และอื่น ๆ ฯลฯ มาจากเมาะตะมะและเมาะลำเลิงด้วย

2. มีความเชื่อแบบ Animism เชื่อว่าทุกสิ่งในโลกเป็นไปด้วยอำนาจของผี และสิ่งเหนือธรรมชาติ (Supernatural Being)

ชนชาติพันธุ์มอญโบราณก็เหมือนชนชาติพันธุ์โบราณอื่น ๆ ในโลก เมื่อประสบภัยธรรมชาติหรือเกิดโรคภัยไข้เจ็บหรือภัยอันตรายต่าง ๆ จะคิดว่า ต้องมีอำนาจเร้นลับทำให้เกิดเหตุการณ์เหล่านั้นจึงต้องเอาใจสิ่งเร้นลับให้พึงพอใจด้วยการกราบบูชา เช่น ไหว้ คนมอญ

โบราณเรียกสิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติเหล่านี้ว่า “ผี” ผีของคนมอญหรือชนชาวไทยเชื้อสายมอญมี 2 ประเภท ได้แก่ ผีประจำหมู่บ้านหรือผีกลางบ้าน กับผีบรรพบุรุษหรือผีประจำตระกูล

ผีประจำหมู่บ้านหรือผีกลางบ้าน

ชนชาวไทยเชื้อสายมอญเรียกผีกลางบ้านว่า เปี้ยจู้ และมีความเชื่อว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน (คือผี) คอยคุ้มครองป้องกันปกป้องรักษาชาวบ้าน สัตว์เลี้ยง พืชพันธุ์ธัญญาหารให้อยู่เย็นเป็นสุขอุดมสมบูรณ์ ฝนตกถูกต้องตามฤดูกาล ฯลฯ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญจะทำพิธีเซ่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ปีละ 1 ครั้ง ในเดือน 6 ประมาณกลางเดือนพฤษภาคม หลังจากประกอบพิธีเลี้ยงพระกลางหมู่บ้าน นิยมเซ่นไหว้หรือเลี้ยงผีกลางบ้านในวันอาทิตย์ไม่นิยมเลี้ยงผีกลางบ้านในวันเสาร์และวันพระ โดยมีคนทรงเรียกว่า “โต้ง” เป็นผู้ทำพิธี และทำหน้าที่เป็นคนกลางติดต่อระหว่างผีกลางบ้านกับชาวบ้านในหมู่บ้านนั้น เริ่มจากตกแต่งบริเวณศาลอย่างสวยงาม มีมโหรีปี่พาทย์ ประกอบพิธีประมาณ 13.00 น. ชาวบ้านนำขนมบัวลอย ข้าวเหนียว กล้วย มะพร้าวอ่อน เหล้าขาว ไก่ต้ม รูป เทียน ดอกไม้ พวงมาลัย คนทรงเจ้าทำพิธีเข้าทรงผี ผีปู่ย่าตายายที่อยู่ในบริเวณนั้นมาเข้าทรงด้วย มีการถามสารทุกข์สุกดิบเรื่องการทำมาหากิน น้ำท่าและน้ำฝน เวลาประมาณ 16.00 น. เลี้ยงผีเร่ร่อนที่ไม่มีญาติแล้วเป็นอันเสร็จพิธีเลี้ยงผีกลางบ้าน

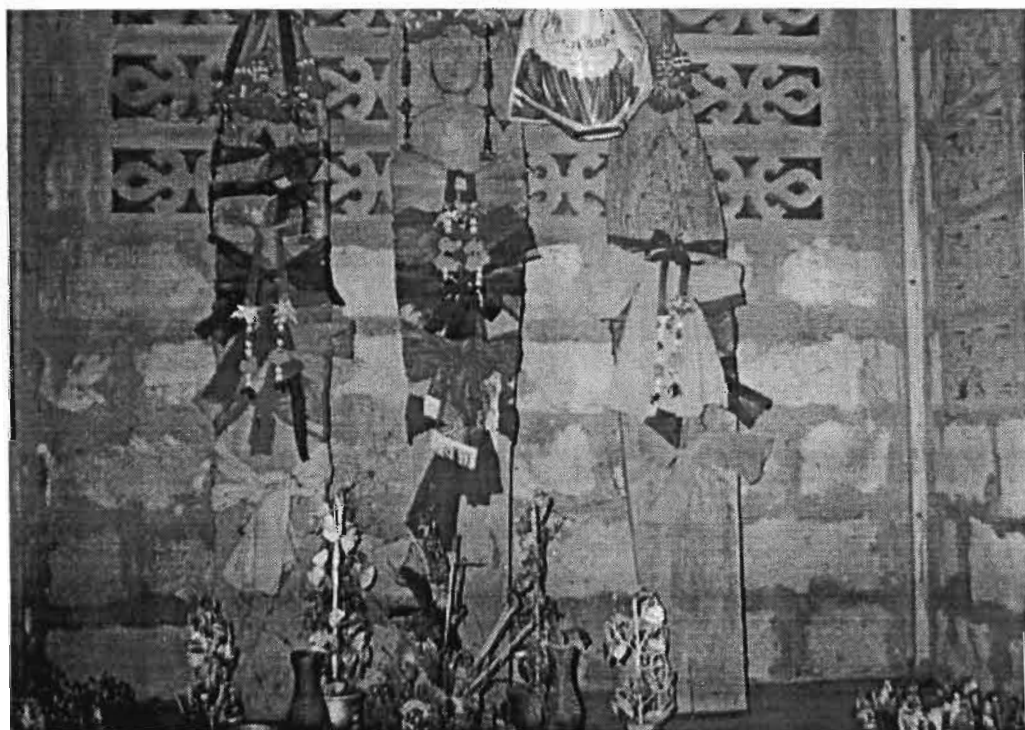
ผีบรรพบุรุษหรือผีประจำตระกูล หรือผีเรือน

ชนชาวไทยเชื้อสายมอญเรียก อะลกะเฮะห์ (อะลกะ-ผี เฮะห์-บ้านหรือเรือน) ชนชาวไทยเชื้อสายมอญมีความเชื่อว่า บรรพบุรุษที่ตายไปแล้ววิญญาณส่วนหนึ่งจะวนเวียนช่วยปกป้องรักษาให้บุตรหลานมีความสุขเมื่อบุตรหลานปฏิบัติดีปฏิบัติชอบบูชากราบไหว้และเลี้ยงผี (เช่นไหว้) ตามกำหนดและจะลงโทษบุตรหลานให้ได้รับความเดือดร้อนเป็นทุกข์ประสบภัยอันตราย เกิดโรคร้ายไข้เจ็บ บางครั้งอาจจะถึงแก่กรรม ถ้าประพฤติปฏิบัติตนไม่ดี ไม่เลี้ยงผีหรือผิดผี ไม่นับถือผี นอกจากนั้นชนชาวไทยเชื้อสายมอญบางตระกูลนับถือเต่า (อะลกะหฺรุด) บางตระกูลนับถืองูตัวใหญ่ ๆ (อะลกะเลี่ยะ) ที่เลื้อยช้าๆ ตัวดำ (งูเห่า) ว่าเป็นวิญญาณของผีบรรพบุรุษสิงอยู่ ผู้นับถือผีจะไม่ทำอันตรายงู ถ้าเห็นงูชนิดนี้จะชี้ให้กันดูว่าบรรพบุรุษหรือผีปู่ย่าตายายมาเยี่ยมเยียน ผู้นับถือผีเต่า (อะลกะหฺรุด) จะต้องนำเต่าทั้งตัว หัวและขามาเซ่นไหว้บรรพบุรุษและกินเต่า ถ้าเห็นแล้วจะไม่จับมากินเป็นอาหารต้องหลีกเลี่ยงด้วยการพูดว่า เต่าที่กำลังกลานมานั้น เน่าแล้วเสียแล้ว หรือเหม็นแล้วจะได้ไม่ต้องกินเต่าตัวนั้น บางครอบครัวนับถือผีตุ๊กตา (อะลกะอะปราง) ห้ามบุตรหลานเล่นตุ๊กตาหรือนำตุ๊กตาเข้ามาในบ้าน บางครอบครัวนับถือผีข้าวเหนียว คนในบ้านจะให้หรือขายข้าวเหนียวแก่คนอื่นไม่ได้

ศาลประจำหมู่บ้าน (เฮะห์เปี้ยจู้) ที่อยู่ของผีกลางบ้าน

ไม้แกะสลักในศาลประจำหมู่บ้าน

บ้านที่ไม่มีเสาผีจะปลูกบ้านหลังเล็ก ๆ ให้ผีบรรพบุรุษอยู่ (เฮาะหื้อะน่ก)
ในรูปปัจจุบันเป็นบ้านหลังเล็กที่แข็งแรงกว่าเดิม

เดิมบ้านของชนชาวไทยเชื้อสายมอญไม่มีศาลพระภูมิ

ทั้งผีบรรพบุรุษและผีกลางบ้านจะมีทึบผ้าผี บางบ้านอาจใช้กระบุงหรือปิบ ภายในบรรจุเครื่องนุ่งห่ม 2 ชุด เป็นของผู้หญิง 1 ชุด ผู้ชาย 1 ชุด ประกอบด้วยผ้าโจงกระเบน ผ้าซิ่น ผ้าสไบ เสื้อคอกลมแขนกระบอก (แขนสามส่วน) ผ้าขาวม้าและแหวนพลอยสีแดงหรือสีทับทิม 1 วง ใช้ผ้าขาวห่อ บางบ้านอาจใช้ผ้าสี ผ้าผีนี้จะใส่หีบวางไว้ในห้องที่มีเสาผี หรือแขวนที่เสาผี บุตรหลานหรือผู้ดูแลต้องดูแลให้ทึบผ้าผีอยู่ในสภาพใช้การได้ดี ถ้าชำรุดต้องจัดหาใหม่ให้ดีขึ้นเหมือนเดิมหรือดีกว่าเดิม

นอกจากจะนับถือผีกลางบ้าน และผีบรรพบุรุษแล้ว ชนชาวไทยเชื้อสายมอญยังได้รับอิทธิพลจากอินเดีย โดยนับถือเทพารักษ์ แม่โพสพ แม่พระธรณีและแม่พระคงคาอีกด้วย เช่น ก่อนจะลงอาบน้ำในแม่น้ำลำคลอง ผู้อาบน้ำจะวกน้ำขึ้นสูงเหนือศีรษะแล้วยกมือไหว้พร้อมทั้งขอขมาแม่พระคงคาที่ผู้อาบน้ำสกปรก และขอบคุณที่แม่พระคงคาให้น้ำดื่มกินและใช้ จะต้องอาบน้ำก่อนตะวันตกดิน ถ้าอาบหลังตะวันตกดินจะต้อง จุกใต้ หรือทำไม้เสา (ไม้ทางมะพร้าวมัดรวมกันจุกไฟ) ปักไว้ริมตลิ่ง ในสมัยโบราณใช้รูป 3 ดอก บูชาและรำลึกถึงแม่พระคงคาตลอดจนขอภัยโทษแล้วจึงปักรูปริมตลิ่ง

พิธีกรรมของชุมชนและวิถีชีวิตของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ เกี่ยวข้องกับความเชื่อด้านศาสนา และความเชื่อเรื่องสิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติที่เรียกว่า ผี ตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น เมื่อหญิงมีครรภ์สามีจะผ่าฟืนเตรียมให้ภรรยาอยู่ไฟเมื่อคลอดบุตร จะต้องผ่าฟืนกองไว้โดยเอาคันทันฟืนตั้งขึ้นเพื่อตากให้แห้ง เอาหนามพุทราหรือกิ่งไผ่สะไว้กันผีและสิ่งสสาราตรซึ่งต้องทำให้เสร็จภายในวันเดียว การนำอาหารที่สุกแล้วหรือขนมจากนอกบ้านเข้ามาในบ้านจะต้องหีบอาหารหรือขนมขึ้นหึ่งเสียก่อนนิคหน้อยก่อนที่จะรับประทานของเหล่านั้น ไม่เช่นนั้นคนที้นำมาหรือคนในบ้านนั้นคนใดคนหนึ่งแล้วแต่ว่าคนในบ้านนั้นใครคงไม่แข็งก็จะไม่สบาย เนื่องจาก “ผีตามกิน” ต้อง “ทิ้งกะบาน” กัน เมื่อฆ่าไก่หรือซื้อไก่มาประกอบอาหาร เมื่อถอนขนไก่แล้วจะต้องตัดหัวไก่ต้มให้สุกนำไปเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษก่อน

พิธีกรรมเกี่ยวกับการทำมาหากินหรือการตัดต้นไม้เพื่อสร้างที่อยู่อาศัย เช่น เมื่อจะไถนาจะต้องเช่นไหว้แม่พระธรณีด้วยหัวหมู เมื่อขั้วตังท้องต้องเช่นไหว้แม่โพสพด้วยกล้วย มะพร้าว และส้มตำแบบของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ เมื่อขั้วออกทรงใหม่ ๆ ต้องเอาขั้วใหม่มาตำเป็นขั้วเฒ่า เช่นไหว้ผีเรือน ชนชาวไทยเชื้อสายมอญจะไม่ตัดต้นไม้ใหญ่นอกจากจำเป็นจะต้องตัดจะต้องเสี่ยงทายว่าต้นไม้มีเทวดาหรือผีประจำอยู่หรือไม่ โดยทำพิธีบูชาอัญเชิญเทวดาหรือผีประจำต้นไม้ขึ้นไปอยู่ที่อื่น แล้วอธิษฐานเสี่ยงทายว่า ถ้าเอาขวานฟันลงไปบนดิน ถ้าขวานล้มแสดงว่าเทวดาหรือผีประจำต้นไม้อนุญาตให้ตัดต้นไม้ได้ ถ้าขวานไม่ล้มแสดงว่าไม่อนุญาต ชนชาวไทยเชื้อสายมอญจะไม่ตัดต้นไม้เพราะเชื่อว่าเทวดาหรือผีประจำต้นไม้ไม่อนุญาตให้ตัด ความเชื่อเรื่องสิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติหรือเรื่องผีของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ

ยังมีอีกมาก ซึ่งความเชื่อเรื่องเหล่านี้ ชนชาติต่างๆ ในเอเชียอาคเนย์และในยุโรปสมัยโบราณ ต่างก็มีความเชื่อเรื่องผีหรือสิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติด้วยกันทั้งสิ้น

พิธีกรรมและการปฏิบัติตนตั้งแต่เกิดจนตายของชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี จะเกี่ยวข้องกับผีแล้วยังมีความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะพระพุทธประวัติ มักจะเกี่ยวกับการอธิบายความหรือตีความหมายเชิงปรัชญา เช่น

การฝังศพให้ผีระไปทางทิศเหนือ (คนไทยจะฝังศพให้ผีระไปทางทิศตะวันตก) เพราะชนชาวไทยเชื้อสายมอญเชื่อว่า สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระองค์หันพระเศียรไปทางทิศเหนือ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญจึงหันศีรษะของศพไปทางทิศเหนือ ยกเว้นผู้ที่ทำอัตวินิบาตกรรมหรือฆ่าตัวตายและฟ้าผ่าตายเท่านั้นที่ฝังศพโดยให้ศพยืน เพราะเชื่อว่าผู้ที่ฆ่าตัวตายและฟ้าผ่าตายเป็นผู้ที่ทำบาปหนักไม่สมควรได้ผุดได้เกิดและไม่สมควรที่จะได้พบพระอรหันต์ จึงฝังศพให้ยืนไม่ให้ผีระหันไปทางทิศเหนือ

ประเพณีมอญร้องไห้คร่ำครวญเมื่อจะยกศพลงจากบ้านหรือศาลาวัดหรือเวลาเผา มาจากเรื่องที่เล่าจากพระพุทธประวัติว่า เมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน ได้ทรงกระทำปาฏิหาริย์ให้พระบาทหะลุออกมานอกโลงเพื่อให้พระมหากัสสปบูชา บางคนกล่าวว่าพระมหากัสสปะเปิดโลงเบื้องพระบาทบูชา เมื่อพุทธบริษัทที่ยังไม่บรรลุนิพพานเห็นพระบาทของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงพากันร้องไห้อาลัยในพระองค์ จึงมีประเพณีการร้องไห้ในงานศพของพระสงฆ์ผู้ใหญ่ เช่น เจ้าอาวาสหรือในงานพระศพของพระราชาวงศ์ ต่อมาเมื่อคนได้อ่านพงศาวดารพม่ามอญเรื่อง “ราชาธิราช” ของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ได้ฟังเพลงมอญร้องไห้ประกอบการแสดงละครเรื่องราชาธิราชของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และฟังเพลงมอญร้องไห้ของกรมศิลปากร ทำให้มีผู้ติดใจการร้องไห้คร่ำครวญสะอึกสะอื้นในเพลงมอญร้องไห้ จึงนำเพลงมอญร้องไห้มาร้องในงานศพอย่างแพร่หลาย เพื่อเป็นเกียรติแก่ครูบาอาจารย์ เจ้านายผู้มีคุณด้วยความอาลัยรัก นอกเหนือจากการร้องไห้ในงานศพของพระสงฆ์

ประเพณีการทำบันไดที่ทำขึ้นใหม่ เพื่อหามศพขึ้นหรือลงจากบ้านเพื่อให้ผีจำบ้านเดิมได้ เพราะเชื่อว่าผีและคนอยู่กันคนละโลก บันไดจะต้องเป็นบันไดคู่ คือ 4 ชั้น 6 ชั้น 8 ชั้น (เดิมทีเดียวใช้ 5 ชั้น) บันได 4 ชั้น หมายถึง อริยสัจ 4 ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธและมรรค บันได 6 ชั้น หมายถึง อภิญญา 6 และบันได 8 ชั้น หมายถึง ขันรี 8

การนำใบพลูปิดปากศพโดยฉีกใบพลูออกเป็น 2 ซีก ซีกหนึ่งปิดปากศพ อีกซีกหนึ่งโยนทิ้งไปให้ข้ามศีรษะของศพ พลูซีกหนึ่งหมายถึง นามธรรมอีกซีกหนึ่งหมายถึง รูปธรรม เพื่อ

ให้คนที่ยังมีชีวิตอยู่พิจารณาว่าคนเราเกิดมาแล้วมีแต่รูปธรรมและนามธรรมเท่านั้น เมื่อตายไปแล้วร่างกายก็สูญหายไป เหลือแต่ความดีงามให้คนกล่าวถึงเท่านั้น

การนำสวดคำใส่ปากศพหรือในอดีตนำเงินหรือทองวางบนหน้าผากของศพเป็นปริศนาธรรมเพื่อให้พิจารณาว่า แม้แต่เงินในปากของตนเอง แม้ตายไปแล้วก็ไม่สามารถนำไปใช้ได้ บางครั้งคนอื่นยังมาเอาเงินจากปากศพไปอีก เงินหรือทองวางไว้บนหน้าผากของตนเอง โกล่แก่นั้น ยังไม่สามารถหยิบไปใช้ได้

การแขวนกรรไกรหนีบหมาก และแขวนพลุด้วยด้ายขาวที่เพดานของหลังคาที่ตั้งศพ มายังอกของศพเพื่อให้ทุกคนพิจารณาว่า ทรัพย์สิน เงินทอง แม้อยู่แค่เอื้อมเมื่อตายไปยังนำมาใช้นำมากินไม่ได้ แม้แต่หมากพลูยังเคี้ยวกินไม่ได้ สำหรับกรรไกรหนีบหมากเป็นปริศนาธรรมให้คนที่ยังมีชีวิตอยู่พิจารณาหรือคิดว่าเมื่อตายจากกันไปก็ตัดขาดกันไปอยู่คนละโลก ไม่ควรร้องไห้โศกเศร้าเสียใจให้มากนัก และให้คนที่ยังมีชีวิตอยู่ตัดกิเลสของตนเองด้วย

การตราสังศพด้วยด้ายดิบ 3 เปลาะ (เดิม 4 เปลาะ ผูกที่เข่าด้วย) คือ คอ มือ เท้า ไม่เหมือนกัน คือ ชายผูกที่คอก่อนแล้วผูกมัดมือ แล้วผูกที่เท้าหลังสุด ศพหญิงผูกที่เท้าก่อนแล้วคอ ผูกที่มือหลังสุด เพราะเชื่อว่าห่วงของหญิงและชายไม่เหมือนกัน คือชายห่วงบุตรก่อนแล้วจึงห่วงทรัพย์สมบัติ ห่วงภรรยาที่หลังสุด หญิงห่วงสามี ห่วงบุตรแล้วจึงห่วงทรัพย์สมบัติ ปัจจุบันการตราสังศพชายและหญิงตราสังเหมือนกันคือตราสังที่เท้ามือและคอตามลำดับ

ก่อนยกศพลงจากบ้าน จะต้องเอาเส้ามา 3 เส้า นำหม้อตั้งไว้บนเส้าใส่ข้าวสุกและถ่านที่ติดไฟ หรือพินจุดไฟใส่ลงในหม้อ ถ้าไฟดับปล่อยให้ดับ ไม่ต้องจุดใหม่ เพื่อเป็นอุทาหรณ์ว่าคนตายไปแล้วแม้ข้าวสุกแล้วยังไม่สามารถหยิบมารับประทานได้ ไฟดับแล้วยังลุกขึ้นมาจุดให้ติดไม่ได้

เมื่อลงจากบ้านเอาศพไปป่าช้า จะต้องมีคนถือกระจกเงาบานหนึ่ง สองเข้าหาขบวนศพ หรือนำกระจกใส่ถาดไปกับขบวนศพ เพื่อพิจารณาว่าทุกคนเกิดมาแล้วในที่สุดต้องตายเหมือนกับผู้ที่นอนสงบในหีบศพ ระหว่างที่ศพไปป่าช้าจะมีคนไปป่าช้าลวงหน้าไปตม้นำให้เดือดเดือดจนแห้งแล้วทุบหม้อทิ้ง เพื่อให้พิจารณาว่าร่างกายของคนเรานั้น เกิดขึ้นแล้วตายไปไม่เหลืออะไร เหมือนน้ำเดือดแห้งหายไป

การหามศพไปป่าช้าต้องยกให้เท้าหันไปข้างหน้าก่อนศีรษะ มาจากพระพุทธประวัติตอนที่ จะหามพระศพพระเจ้าสุทโธทนะไปถวายพระเพลิงได้หามหันพระเศียรไปข้างหน้าพระบาทอยู่ข้างหลัง สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จพระราชดำเนินตามพระศพไปทางเบื้องพระบาท เทวดาจึงบันดาลให้พระบาทของพระศพหันไปข้างหน้า และพระเศียรไปข้างหลัง

การจุดไฟเผาศพพระสงฆ์ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญจะไม่ใช้มือจุดไฟแล้วนำไฟนั้นไปปลงศพพระสงฆ์ผู้ใหญ่ จะจุดศพพระด้วย “ลูกหนู” เพราะเคารพพระสงฆ์ว่าเป็นผู้รับสืบทอดพระศาสนา จากสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงไม่จุดไฟปลงศพพระผู้ใหญ่เหมือนครั้งที่ถวายพระเพลิงสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งกษัตริย์มีลละทั้ง 8 พระองค์เพียรพยายามที่จะจุดไฟอย่างไ้ก็ไม่ติด จนในที่สุดไฟลูกติดจิตกาธานขึ้นเองโดยไม่มีใครจุดด้วยอำนาจของเทวดา ชนชาวไทยเชื้อสายมอญซึ่งเคร่งครัดในพระพุทธศาสนา จึงไม่ปลงศพพระภิกษุสงฆ์ด้วยมือเหมือนศพฆราวาส จะใช้วิธียิงลูกหนูเข้าไปเพื่อสมมุติว่าเป็นไฟที่เกิดขึ้นเองเหมือนครั้งปลงพระสรีระของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ไม่ได้จุดด้วยมือหรือเอาไฟจ่อเผาเหมือนคนทั่วๆ ไป

เตียงที่ตั้งศพหรือ “โง้งเหนียะ” แปลว่า เตียงชนะ หมายถึง ให้ผู้ตายชนะต่อภูมิทั้ง 4 คือ อบายภูมิ สุตติภูมิ รูปภูมิ และอรุณภูมิ เตียงนี้มีเสา 6 ต้น เพื่อให้คนตายไปสวรรค์ทั้ง 6 ชั้น เตียงทำซ้อนกัน 4 ชั้น เพื่อให้พันอบายภูมิ 4 พันเตียงปูด้วยไม้ยาว 8 อัน สัน 8 อัน เพื่อให้คนตายพ้นจากนรกทั้ง 8 ชั้น เพดานปูด้วยไม้ 20 แผ่น หมายถึงให้คนตายไปสวรรค์ชั้นพรหมทั้ง 20 ภูมิ ไม้วางกันหีบหรือโลงศพ 7 อัน หมายถึง พระอภิธรรม 7 คัมภีร์ เชือกมัดไม้ มัด 3 เปลาะ หมายถึงพระรัตนตรัย ฟืนเผาศพยาว 1 สอก 9 ท่อน หมายถึง โลกุตระธรรม 9 ฟืน 32 ท่อน หมายถึงสังขารทั้ง 32

การสะเดาะเคราะห์ด้วยการปล่อยปลา เพื่อเป็นการต่ออายุของผู้ปล่อยมาจากเรื่องสามเณรศิษย์ของพระสารีบุตร ซึ่งจะต้องเสียชีวิตภายใน 7 วัน พระสารีบุตรจึงให้สามเณรไปลาญาติก่อนตายสามเณรเดินทางไปลาญาติ เดินทางกลางแดด พบปลาตกคลัก กระเสือกกระสนไปมา สามเณรสงสารปลา จึงจับปลาไปปล่อยในแม่น้ำ สามเณรลาญาติแล้วเดินทางกลับมาหาพระสารีบุตร พระสารีบุตรจึงชี้แจงว่า สามเณรรอดพ้นจากความตายภายใน 7 วัน เนื่องจากผลบุญที่ได้ทำโดยช่วยเหลือปลาที่ตกคลักนั่นเอง

การโยนผ้าขาวข้ามโลงศพสลับกันไปมา 3 ครั้ง เป็นปริศนาธรรม เพื่อให้พิจารณาว่าผ้าขาวเปรียบเหมือนกับผู้มีจิตใจบริสุทธิ์ ส่วนไฟที่กำลังเผาศพนั้นเปรียบเหมือนไฟแห่งความโลภ ความโกรธ และความหลง ถ้าบุคคลใดมีจิตใจบริสุทธิ์ แล้วไฟแห่งความโลภ โกรธ หลง ก็ไม่สามารถทำลายผู้นั้นได้

การฉลองพระ หรือการสร้างพระพุทธรูปอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย ชนชาวไทยเชื้อสายมอญเชื่อและศรัทธาว่าการสร้างพระพุทธรูปเป็นการทำบุญอันยิ่งใหญ่ จึงสร้างพระพุทธรูปอุทิศให้ผู้ตายโดยจำลองพระพุทธรูปประวัติ มาสู่พิธีกรรมในการฉลองพระ กล่าวคือ นางสุชาดาจะทำการบวงสรวงเทวดาจึงหุงข้าวมธุปายาส คือ ข้าวสุก หุงด้วยน้ำนมโคใส่ถาดทองคำไปที่ต้นโพธิ์ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชลาเห็นเจ้าชายสิทธัตถะ นึกว่าเป็นเทวดาจึงถวายข้าวมธุปายาสพร้อมทั้งถาดทองคำพระองค์เสวยข้าวมธุปายาสหมด แล้วทรงลอยถาดทองคำลงในแม่น้ำเนรัญชลา

ครั้งเวลาเย็นพระองค์เสด็จสู่ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ระหว่างทางทรงรับหญ้าจากคนหาบหญ้าชื่อโสทธิยะ ทรงลาดหญ้าต่างบัลลังก์ แล้วทรงอธิษฐานว่า ถ้าไม่ทรงบรรลुพระโพธิญาณจะไม่เสด็จลุกขึ้นเป็นอันขาด

ก่อนตรัสรู้พระยามารได้ชักชวน พระองค์ทรงนึกถึงทศบาลมีที่ทรงบำเพ็ญ แม่พระธรณีช่วยบีบผมมวย สัตว์น้ำต่าง ๆ ได้แก่ ปลา จระเข้ ฯลฯ ได้ช่วยกันกัดมารทั้งหลายให้หนีไปบ้างตายไปบ้างพระองค์จึงทรงตรัสรู้

การฉลองพระเป็นการสร้างพระพุทธรูปที่ชนชาวไทยเชื้อสายมอญศรัทธาว่า พระพุทธเจ้าบังเกิดขึ้นในโลก 5 พระองค์เกิดมาแล้ว 4 พระองค์ เมื่อภาคของพระพุทธเจ้ารับจากนางสุชาดา จมลงไปกับกะทกกับภาคของพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ เกิดเสียงดังปลุกพญานาคตื่นขึ้นมารับทราบว่ามีพระพุทธเจ้าเกิดขึ้นใหม่อีก 1 พระองค์ ดังนั้นเมื่อทำการฉลองพระจึงต้องมีข้าวทิพย์ 49 ถ้วย แทนข้าวมธุปายาส มีการตัดกระดาดเป็นรูปสัตว์น้ำแทนสัตว์น้ำที่ช่วยกัณเฑาะฐ มีใบโพแทนต้นศรีมหาโพธิ์ มีหญ้าแพรกแทนต้นหญ้าของนายโสทธิยะมีเทียนหรือค้ายดินกาด 49 เล่มหรือ 49 เส้น แทนดวงไฟ 1 ดวง ที่เกิดตอนตรัสรู้ มีการคายตัดและทำเป็นร่วมแทนร่วมฉัตรที่เกิดขึ้นเองเมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้ มีภาคโลหะแทนภาคทองคำ มีการเจาะภาคให้พญานาคตื่นรับรู้ว่ามีพระพุทธเจ้าเกิดขึ้นในโลก

พิธีกรรมต่าง ๆ ของชนชาวไทยเชื้อสายมอญที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะพระพุทธประวัติยังมีอีกมาก ชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี จะปฏิบัติพิธีกรรมต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด

ความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมและโครงสร้างทางสังคม

การสืบทอดผีเรือนหรือผีบรรพบุรุษ สืบทอดโดยบุตรชายคนโตของครอบครัว เป็นผู้ “รับผี” เรียกบุตรชายคนโตว่า “ตันผี” (ตอม-อะล็ก) หรือเจ้าของผี คือ เมื่อบิดามารดาเสียชีวิตแล้วบุตรชายคนโตและครอบครัวจะต้องรับ “เลี้ยงผี” คือเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษ หากบุตรคนโตเป็นหญิงน้องชายของบิดาจะต้องรับผีต่อไป หากบุตรสาวแต่งงานจะต้องไปถือผีทางฝ่ายสามี การรับผีคือการรับ “ห่อผ้าผี” ซึ่งมีสิ่งสำคัญคือ “แหวนผี” ซึ่งเป็นแหวนมีหัวเป็นพลอยหรือทับทิม ตัวแหวนจะเป็นทองหรือนาคก็ได้ แหวนผีนี้จะต้องรักษาให้ดี ถ้าหายต้องซื้อหามาใหม่ ให้ดีเท่าเดิมหรือดีกว่าเดิมเหมือนรักษา “ผ้าผี” จะเอาไปแลกเปลี่ยนซื้อขายไม่ได้ เพราะชนชาวไทยเชื้อสายมอญเชื่อว่าการทำเช่นนั้นจะไม่มีความสุขความเจริญ เกิดเหตุเดือดร้อนเจ็บไข้ได้ป่วย

ถ้าครอบครัวไม่มีบุตรชายคนโตเป็นผู้รับผี ถือว่า “หมดผี” ต้องทำพิธีถอนเสาผี คือ เสาเอกออกจากบ้านไปไว้ที่วัดควบคู่กับพิธีว่าผี หรือพิธีเลี้ยงผีอย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วปลุกศาลเดี่ยวๆ ไว้ในบริเวณบ้าน บ้านที่ถอนเสาผีออกไปแล้วเรียกว่า “บ้านตลาด”

การเลี้ยงผีบรรพบุรุษและผีกลางบ้าน (ยะเจียะอะล็ก)

การเลี้ยงผีบรรพบุรุษของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ บางครอบครัวเลี้ยงผีบรรพบุรุษทุกปี ปีละ 1 ครั้ง บางครอบครัวเลี้ยง 3 ปี ต่อ 1 ครั้ง จะเลี้ยงผีบรรพบุรุษในเดือนคู่ มักนิยมเลี้ยงระหว่างเดือน 4 และเดือน 6 (มีนาคมและพฤษภาคม) ที่ไม่ใช่วันพระและวันเสาร์ ถ้าครอบครัวใดเลี้ยงผีในเดือนใดจะเลี้ยงในเดือนนั้นทุกครั้ง ยกเว้นหญิงในตระกูลเดียวกัน (ผีเดียวกัน) ตั้งครรภ์หรือถ้ามีคนในตระกูลเดียวกัน (ผีเดียวกัน) ตายจะจัดเลี้ยงผีไม่ได้ ต้องให้หญิงคนนั้นคลอดบุตรหรือผู้ตาย ตายครบ 1 ปี จึงจะเลี้ยงผีได้ ผีกลางบ้านเลี้ยงในเดือน 6 ของทุกปี

พิธีเลี้ยงผี ก่อนวันเลี้ยงผี บุตรหลานในตระกูลต้องทำความสะอาด ตรวจตราแก้ไข “หอผ้าผี” และ ผ้าผีให้อยู่ในสภาพที่ดี รวมทั้งดูว่า “แหวนผี” ยังอยู่หรือไม่ ตัดกระบอกไม้ไผ่เล็ก ๆ ตักแต่งอย่างดีจำนวน 9 กระบอก ล้างด้วยน้ำขมิ้น ทาด้วยน้ำอบ ใส่ลงในกระบอก ตัดกิ่งข่าไก่ดำ ใส่ในกระบอก กระบอกละ 3, 5 หรือ 9 กิ่งก็ได้ ส่วนใหญ่นิยมกระบอกละ 9 กิ่ง กระบอกขาไก่ดำ (สมัยโบราณใช้กิ่งหว้า 7 กิ่ง) ใส่ใน “กระบุงผี” ทำความสะอาดที่ซึ่งใช้เลี้ยงผี เตรียมทำขนมต่าง ๆ ซึ่งแต่ละบ้านแต่ละครอบครัวทำไม่เหมือนกันและจำนวนไม่เท่ากัน

บุตรชายคนโตและครอบครัวจะเตรียมการโดยมีญาติพี่น้องช่วยเหลือ บุตรสาวที่แต่งงานออกเรือนไปแล้วที่เรียกว่า “ลูกหลวงตา” (โกนลุ่มตา) นำสิ่งของ เช่น มะพร้าวอ่อน 1 ผลกล้วย 1 หวี พัก แป้ง พักทอง ยอดหวาย หน่อไม้ ข้าวสาร น้ำปลา พริก หอม เครื่องแกง ปลาช่อน 1 ตัว ใส่กระบุง ถ้าลูกสาวเสียชีวิตไป ลูกสาวผู้ตายหรือพี่สาวดำเนินการแทนผู้ตาย โดยออกชื่อผู้ตาย ปีแรก พี่สาวคนโตเป็นผู้นำสิ่งของมาให้ ต่อไปเป็นคนรอง และถัดไปเรื่อย ๆ หมุนเวียนกันไปปีละคนหรือ 3 ปี 1 คน มาให้ต้นผี คนทรงผี ซึ่งชนชาวไทยเชื้อสายมอญเรียกว่า “ไต้ง” จะเป็นผู้จัดแจงเช่นไหว้ เรียกผีบรรพบุรุษและผีลูกหลานที่อยู่ในตระกูลเดียวกันมากิน ขณะที่เลี้ยงผีหรือผีกำลังกิน จะให้คนในตระกูลอื่น ถ้าไม่มีใช้คนในตระกูลเดียวกันได้คลุมหน้าด้วยผ้าเป็นแนวซึ่งสมมุติว่าเป็นแนวของพระฤๅษี ร้อง เมี้ยว เมี้ยว มาขโมยอาหารไปกิน คนทรงซึ่งตอนนี้เป็นผีบรรพบุรุษจะปรุงเครื่องต้มยำแล้วตักอาหารรับประทานพร้อมทั้งพูดคุยกับบุตรหลานไปด้วย ถ้าบุตรหลานจัดพิธีเช่นไหว้หรือเลี้ยงผีอย่างดีก็จะชมเชยหัวเราะชอบใจ และกล่าวอวยพรให้บุตรหลาน ถ้าจัดไม่ดี ไม่ถูกต้อง จะโกรธ บางครั้งร้องไห้ก็มี คนทรงจะพูดคุยกับบุตรหลานแล้วตักอาหาร คือ ต้มยำปลา และต้มยำไก่ ป้อนแก่บุตรชายคนโตและตักแจกป้อนบุตรหลานคนอื่น ๆ พร้อมทั้งแจกขนมให้แก่บุตรหลานด้วย เสร็จแล้วผีจะออกจาก

คนทรง การเลี้ยงผีกลางบ้านก็คล้าย ๆ กัน เมื่อเสร็จพิธีแล้ว ผู้เลี้ยงผีจะให้บุตรหลาน นำขนมไปแจกแก่บ้านใกล้เคียงและญาติผู้ใหญ่

ปัจจุบันพิธีเลี้ยงผี ยังทำกันอยู่ในชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี

การเลี้ยงผีเรือนด้วยขนมแบ่งเป็น 2 อย่าง ตามชนิดขนม คือ

1. การเลี้ยงผีโดยใช้ขนมบัวลอย
2. การเลี้ยงผีโดยใช้ขนมทอด

การเลี้ยงผีโดยใช้ขนมบัวลอย

มีขนมและสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1. ขนมบัวลอย (กวนเปลือกคั่ว) 1 หม้อ
2. ข้าวเหนียว (อะลาน) 1 หวด ไม่ต้องนึ่ง (ข้าวเหนียวนึ่ง ภาษามอญเรียก อะลานนึ่ง)
3. ขนมทออินหรือเท้าอิน (กวนทออิน, กวนเท้าอิน) หรือขนมเปียกอ่อนทำจากแป้งข้าวเจ้าผสมน้ำตาลทรายชนิดหน้อย ใส่กะทิมาก ๆ กวนเคล้ากันใช้ไฟอ่อน ๆ
4. ขนมข้าวตอกปั้น (อะกะฮมาน) นำข้าวตอกกวนกับน้ำตาลแล้วปั้นเป็นก้อน 20 ก้อน
5. เนื้อมะพร้าว คั่วเป็นชิ้นบาง ๆ (อะเปรียเฝะ)
6. หมากดิบ 9 ผล (สัอด)
7. พลุ (อะปลู่) 21 ใบ
8. ไก่ต้ม (จานเบาะอะบีค) 1-3 ตัว
9. ปลาช่อนต้ม (กะอะโนนเบาะอะบีค) 1 ตัว
10. ปลาช่อนย่าง 1 ตัว (กะอะโนน) 1 ตัว
11. ปลาสร้อยย่างเสียบไม้จากหัวไปหาง 20 ตัว (กะอะลกะเฮะห์ แปลว่าปลาผีเรือน)
12. ข้าวตอก ดอกไม้ ฐูปเทียน
13. หม้อดินใส่ข้าวสารเต็ม 1 กำมือให้สูง ปักเทียน 1 เล่ม (โปัดนานตาง)
14. กล้วยสุก (ปราดคู้) 150 ผล
15. มะพร้าวอ่อน 2 ผล (อะเปรียคี้ค)
16. มะพร้าวแก่ปอกเปลือกขูดผิวให้เกลี้ยง (อะเปรียเฝะ) 3 ผล
17. จานสังกะสีใหญ่ 20 ใบ

บางบ้านมีขนมต้มแดง ขนมต้มขาว บางบ้านไม่มี บางบ้านเลี้ยงผีจำนวน 9 จาน บางบ้านเลี้ยงจำนวน 15 จาน

การเลี้ยงผีจำนวน 15 จาน จัดดังนี้

จานที่ 1 ใส่ข้าวเหนียวราดขนมบัวลอยใส่มะพร้าวที่ควั่นแล้วหั่นเป็นแว่น ข้าวตอกปั้นขนมเปียกก้อน กล้วย 1 หวี ปลาช่อนย่าง 1 ตัว มะพร้าวแก่ 1 ผล เรียกจานนี้ว่า อะงานอะลกเฮะห์ (อะงาน-จาน อะลกเฮะห์-ผีเรือน)

จานที่ 2 ใส่เหมือนจานแรกแต่ไม่มีปลาช่อนย่าง เรียกอะงานอะลกเหียะ อะลกเหียะ (ผีวงศ์ญาติ)

จานที่ 3 ใส่ของทุกอย่างเหมือนจานที่ 2 แต่เปลี่ยนมะพร้าว 1 ผล เป็นครึ่งผล เรียกอะงานเหียะจิดัด (เหียะจิดัด แปลว่า ราชินีองค์เล็ก ชนชาวไทยเชื้อสายมอญหมู่บ้านวัดคงคาและวัดม่วงเรียกผีเมียน้อย หมู่บ้านวัดโพธิ์โสภาราม เรียกว่า ผีราชินีองค์เล็ก) จานนี้เลี้ยงหลังเลี้ยงผีวงศ์ญาติ (ผีเมียน้อยหรือผีราชินีองค์เล็กเป็นเรื่องในตำนานไม่ใช่ในชีวิตจริง เพราะในชีวิตจริงชนชาวไทยเชื้อสายมอญมีภรรยาคนเดียว)

จานที่ 4 ใส่ขนมทุกอย่าง ใส่ข้าวเหนียว ใส่กล้วย 9 ผล และปลาสร้อยย่าง 1 ตัว

จานที่ 5 ใส่เหมือนจานที่ 4 แต่ใส่กล้วยเพียง 6 ผล ใส่ไว้ในถาดที่วางใบตองครึ่งยอด ใบตองใส่มะพร้าวอ่อน 1 ผล เหล้าขาว 1 ขวด

จานที่ 6-15 ใส่ขนมทุกอย่าง ใส่ข้าวเหนียว แต่ใส่กล้วยเพียง 3 ผล จัดอีกชุดหนึ่งลงในใบตองครึ่งใบ ใส่ข้าวเหนียวและขนมทุกอย่างใส่เงินด้วย (เรียกชุดนี้ว่า ชุดฮักอิชฮอย) นอกจากนั้นมีไก่ต้มทั้งตัว 1 กาละมัง (มีเครื่องในด้วย) ปลาช่อนต้มทั้งตัว 1 กาละมัง (มีพุงด้วย) เหล้าขาว 1 ขวด มะพร้าวอ่อน 1 ผล รูปเทียน ดอกไม้ พวงมาลัย พลุ 21 ใบ ใส่จานทำเป็น 3 แฉก แฉกละ 7 ใบ ใส่หมาก 9 ผลลงไปในจานพลุ มีเครื่องต้มยำ ยาเส้นใบจากหรือบุหรี ไม่ขีด

การเลี้ยงผีด้วยขนมทอด

ขนมทอดทำจากแป้งข้าวเหนียวผสมกับน้ำตาลทรายและน้ำอุ่นนิดหน่อย แล้วนวดให้เหนียวจนได้ที่ ปั้นเป็นก้อนกลม กดให้แบน เส้นผ่าศูนย์กลางยาวประมาณ 3-5 เซนติเมตรทอดแล้วจะเป็นสีขาว อีกชนิดหนึ่งเป็นแป้งข้าวเหนียวผสมกับน้ำตาลปีบและน้ำอุ่นนวดให้ได้ที่ปั้นขนาดเท่ากัน จะเป็นสีเหลืองเมื่อทอดจะเป็นสีน้ำตาลอมแดง บางผี (บางตระกูล) เพิ่มปั้นให้เท่าขนมไข่เต่าทอดเป็นสีน้ำตาลอมแดง อีกชนิดหนึ่งไม่ใส่น้ำตาลแต่ใส่เกลือแล้วโรยงา บางผีมีขนมดินหมา ปั้นแป้งเป็นแท่งยาวเป็นขาสุนัข ปั้นแป้งเป็นก้อนกลมเล็ก ๆ ทำเป็นนิ้วสุนัข ดินแป้งขาสุนัขแล้วทอด บางผีมีขนมกล้วย ขนมถั่วแปบแต่ไม่ใช่ไส้ถั่ว เป็นใส่มะพร้าวกับน้ำตาล

เรียกว่า “กวางเห็บ” บางฝีมือคนโตะซึ่งปั้นแบ่งให้เป็นแท่งเล็ก ๆ ยาวประมาณ 1 นิ้วครึ่ง ปลายแหลมทั้ง 2 ข้าง

การเลี้ยงผีด้วยขนมทอด ส่วนใหญ่ใช้ขนมดังนี้

1. ขนมทอดน้ำตาลอมแดง 75 ชิ้น
2. ขนมทอดสีขาว 75 ชิ้น
3. ขนมซีกคุดหรือ “กวางกวี” 20 ท่อ ทำจากแบ่งที่เตรียมทำขนมทอดใส่ลงในใบตอง ใช้แบ่งสีขาวและสีเหลืองอย่างละครึ่งอยู่ด้านบนสีหนึ่ง ด้านล่างสีหนึ่ง พับให้เล็กกว่าขนมกล้วย แต่ยาวกว่า แล้วพับกึ่งกลางหักครึ่งลงมาแล้วนี้
4. กล้วยคิบกวนกับน้ำตาลปีบ (เยอะ)

นอกจากนั้นเหมือนแบบแรก เพียงแต่เพิ่มเหล้าอีก 1 ขวด การจัดขนมเหมือนกันเพียง แต่เปลี่ยนขนมบัวลอย ต้มแดง ต้มขาวเป็นขนมทอด

ลำดับและคำเรียก (เชิญ) ในพิธีเลี้ยงผี (มอญ)

1. เริ่มจากการเลี้ยงชะกั่วอีชอย หรือเลี้ยงแมวพระฤาษี ซึ่งถือว่ามีความสำคัญมาก แมวพระฤาษีคอยเก็บเงินทองให้เจ้าของบ้าน ทำให้เจ้าของบ้านร่ำรวยและมีความสุข

คำเรียกชะกั่วอีชอย จับกุนชะกั่วอีชอยอันศักดิ์สิทธิ์ เนาะนะจับเกริงอะเคินอะคาละ จกชะดาวอะสะยะเกริงเจียะ เกริงเชิง เกริงเวิน เกริง เกริง เกริง อะตางอะมอ นุ่มซัมกวางนบอย เยอะบอนปรัตตุ ชะเปี้ยดัด เจียะเชิงตอยเจิ่นปรานกะอะลกะเฮะห์ม่งกะมิบกะคิบ ชะเจียก ทอชะเจียกซอนกออะลกะเฮะห์ กะซากกะผากได้กะรวกราวชะตะเก็ดตุเก็ดวอน ก็กิมัวตอยนิ ชะเว็ง ก็กิมัวเวียตอยบาเวีย บาเวียตอย ปอยเวียจับกุนชะกั่วอีชอยอันศักดิ์สิทธิ์ เนาะจับ เกริงอะเคินอะคาละชะดาวอะซัดยะเกริงเจียะเกริงเชิงเกริงเวินเกริง เกริง เกริงอะตางอะมอ ซัม กวางนบอยเยอะบอนปรัตตุชะเปี้ยดัดเจียะเชิง ตอยเจิ่นปรานม่งมิบเจียะมิบได้กะรว กราว ชะดาวปะเก็ดตุเก็ดซอนระ

คำเรียกเลี้ยงผีบ้าน จับกุนชะลกะเฮะห์อันศักดิ์สิทธิ์ซัมจุเจียเปีเรียะคุณอะนกะ ย่ายอาปาที่ซัดอาตอยละอาตอยวงสะมักโปโยโกะเนาะนะจับเกริงอะเคินอะคาละ ชะดาวซัดวั กมกะเกริงเจียะ เกริงเชิง เกริงเวิน เกริงเกริง อะตาง เกริงอะมอ นุ่มซัมกวางนบอย เยอะบอน ปรัตตุ ชะเปี๋ยดัด กะปะบีด จานเบาะบีด อะแรกโกะเลกัม ชะปลุบ็อกโกะเวียะกัม ยะเกริงเจียะ เกริงเชิง เจียะเชิงตอยเจิ่นปานกะเยีย กะม่งกะมิบกะคิบ เปียะกะเจียะกะเชิงตอย ละโตกะรวกราวชะตะ ประเก็ด ตุเก็ดซอนละกณิมัวตอยนิชะเว็งยะเกริงเจียะ เกริงเชิง ละละ ก่นเอย กกมัวเวีย บาเวีย บาเวียปานปอยเวียจับกุนชะลกะเฮะห์อันศักดิ์สิทธิ์เนาะนะจับเกริง

ละอะเคินอะคาชะดาวอะซัดนะเกริงเจียะ เกริงเซิง เกริงเวิน เกริง เกริง เกริงอะตางเกริงละมอ
 นุ่มซัมกวานบอนเยอะ บอน ปวาดคฺ ชะเปรี๊ยะคฺคิ กะบ๊ะบัค จานเนาะบัค อะแวก โกะเรียะกับ
 ชะปลุ บือก โกะเรียะกัมยะเกริงเจียะ เกริงเซิง เจียะเซิงตอยเจิ่นปานกะอะระฮอยม่งมีบเจียะมีบ
 กะเจียกทอ เจียกซอนกะโกนจาว เรียะเจียะเป็ละยั่วฟั่ว กะนุ้มยศถาบรรดาศักดิ์ กะโตะเมิน
 อะระปืออา

คำเรียกผิวงศาคนาญาติ (อะลกะเรียะ) คล้ายกันแต่เปลี่ยนอะลกะเฮะห์ เป็น
 อะลกะเรียะ)

คำเรียกเนี้ยะจิดคฺคิ (คล้ายกันเปลี่ยนเป็นเนี้ยะจิดคฺคิ)

คำเรียกผีต่าง ๆ มักคล้ายกัน แล้วแต่จะเรียกใครมารับเครื่องสังเวท เปลี่ยนเฉพาะชื่อ
 ผีที่เรียกมาเท่านั้น

2. การเลี้ยงผีเรือน (อะลกะเฮะห์) ซึ่งถือว่ามีความสำคัญมาก อันได้แก่ ผีพ่อ ผีแม่ ปู่
 ย่า ตา ยาย ที่ล่วงลับไปแล้ว เป็นการกตัญญูต่อบรรพบุรุษ

3. การเลี้ยง (อะลกะเรียะ) ผิวงศาคนาญาติทั่วไป

4. การเลี้ยงเนี้ยะจิดคฺคิ ผีวาชิเนืองค์เล็กหรือผีเมียน้อย

5. การเลี้ยงเจ้านาย บรรพบุรุษ พระมหากษัตริย์ (สะก๊อบ สะกะ เวะสะเมิน)

6. การกินไก่, กินปลา

7. การเลี้ยงผีทั่วไป เช่น ผีหวด เปอต เควจฉาน (อะลกะอะเว็ง ปรีดอะสะสุระกาย วีมะ
 ระเมียะ สะอะปะอะโต)

8. การเลี้ยงช่วงสุดท้ายคือการเลี้ยง (เนี้ยะจิดคฺคิ) ผีวาชิเนืองค์เล็กหรือผีเมียน้อย เลี้ยง
 ตอนค่ำอีกครั้ง

การเลี้ยงผีของชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ปัจจุบันมีเหลือน้อย
 น้อยมากที่จะทำตามแบบโบราณ เนื่องจากอิทธิพลของวัฒนธรรมสมัยใหม่เข้ามา นับวันจะหา
 การเลี้ยงผีตามแบบโบราณได้ยากมาก ปัจจุบันยังมีการเลี้ยงผีอยู่ แต่อาจจะไม่หาคนทรงมาเลี้ยง
 อาจจะทำพิธีเลี้ยงกันเองภายในครอบครัว คำเรียกผีต่าง ๆ อาจจะเรียกเป็นภาษาไทยบ้าง
 ภาษามอญบ้างก็ได้ (สัมภาษณ์ นายกามเทพ มิ่งสำแดง)

การรำผี

จะรำผีก็ต่อเมื่อทำพิธี “รำผี” หรือ แก้มัน หรือขอขมาเมื่อเกิดเหตุการณ์ร้ายแรงในบ้าน
 แล้วหมอคู่เสี่ยงทายว่าเกิดจากการ “ผิดผี” หรือเกิดเจ็บไข้ได้ป่วยอย่างหนัก จะต้องมีการรับรอง
 ซึ่งไม่ใช่คนผีเดียวกัน (ตระกูลเดียวกัน) เป็นผู้รับรองว่าเมื่อหายป่วยแล้วจะต้องมีพิธีรำผี ถ้า
 บุคคลใดเป็นผู้ทำ “ผิดผี” หรือเข้าไปพักอาศัยในบ้านที่ไม่ใช่ “บ้านตลาด” ของชนชาวไทย

เชื้อสายมอญแล้วเจ้าของบ้านเจ็บป่วยอย่างหนัก เขาถือว่าผู้ที่เข้าไปพักอาศัยทำให้เขาเจ็บป่วยอย่างหนัก จะต้องออกเงินให้ “เจ้าของผี” หรือ “ตันผี” ทำพิธี “รำผี” เพื่อเป็นการขอขมาชนชาติไทยเชื้อสายอื่นจึงไม่ใคร่อยากจะไปเที่ยวบ้านของชนชาวไทยเชื้อสายมอญนัก เพราะเขาคิดว่า ผีของชนชาวไทยเชื้อสายมอญนั้นดุ เรียกว่าผีมอญเป็น “ผีแรง”

การรำผีจะต้องหาผู้ทำพิธี (โต้ง) เพื่อนัดวันทำพิธีรำผี และหาดนตรีประกอบพิธีก่อนรำผี 1 วัน จะต้องปลุกโรงพิธีในบริเวณลานบ้านให้เสร็จภายใน 1 วัน ถ้าไม่มีลานบ้านของตนเองจะใช้ลานของหมู่บ้านก็ได้ โรงพิธีใช้ชั่วคราวทำด้วยไม้ไผ่ หันหน้าไปทางทิศตะวันตก หลังคามุงด้วยใบตาล หรือใบมะพร้าว บางตระกูลมีดอกหมาก บางตระกูลใช้ดอกกรักห้อยประดับไว้ตามหลังคา ชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ส่วนใหญ่นิยมใช้ดอกกรักประดับหลังคา โรงพิธีไม่กำหนดความกว้างและความยาวแล้วแต่สถานที่ที่กว้างหรือแคบ ข้างในโรงพิธีทำที่นั่งสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้างประมาณ 2 x 6 ศอก มีเสาสูง 6 ศอก จำนวน 6 ต้น อาจทำพาไลให้แขกนั่ง ถ้าเป็นโรงพิธีรำผีของชาวบ้านธรรมดาจะทำเป็นหลังคาชั้นเดียว ถ้าเป็นโรงพิธีรำผีของเชื้อสายเจ้าเมืองมอญทั้ง 7 จะทำเป็นหลังคา 2 ชั้น ยกจั่วสูง มีหลังและมีโรงม้ายด้วย (สัมภาษณ์พระพิณิจ หลักลองคา) ข้างในด้านหลังของโรงพิธีใช้ไม้ไผ่ทำดั่งวางของบูชาเช่น ไหว้และอุปกรณ์ในการรำผี ปีกซ้ายขวาในโรงพิธีปูเสื่อ ปีกซ้ายให้ผู้ช่วยคนทรงนั่งปีกขวาของโรงพิธีให้นักดนตรีนั่ง เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีมี พ้องวง 1 วง ระนาด 1 รำม กลองสองหน้า 2 ใบ คว๊าน 2 อัน (คว๊านคือกระบอกไม้ไผ่ยาว 3 ปล้องไม้ไผ่ คว๊านปล้องกลางตากออกเป็นซี่จับ ผ่า 2 ซีก ให้เหลือโคน 1 ปล้อง) ดิ่ง 1 คู่ ปี่ 1 เล้า เจ้าของบ้านซึ่งจะทำพิธีรำผีจะต้องเชิญญาติผีเดียวกันมาร่วมพิธีรำผีและเชิญหญิงในหมู่บ้านทั้งสาวและวัยกลางคนมาร่วมรำผีโดยมอบพลู 1 จีบ พร้อมหมาก เมื่อถึงวันรำผี หญิงที่รับหมากพลูต้องมาร่วมรำผีด้วย

ก่อนรำผี 1 วัน เจ้าของบ้านซึ่งจะรำผีหรือเจ้าของผีและญาติพี่น้องบ้านใกล้เคียงจะมาช่วยกันเตรียมอาหารเพื่อใช้เลี้ยงกันเองและใช้ในพิธีการ ซึ่งมีไก่ทั้งตัว (มีหัว มีขา มีเครื่องใน) อย่างน้อย 2 ตัว นียม 3 ตัว ปลาช่อนตัวโต ๆ ต้ม 1 ตัว ปลาช่อนย่างเสียบปากถึงหาง 1 ตัว ปลาช่อนผ่าซีก 1 ตัว หรือใช้ปลาตะเพียนย่างแทนปลาช่อนผ่าซีกก็ได้เครื่องต้มยำสำหรับต้มยำไก่และปลาช่อน เตรียมแป้งข้าวเหนียวนวดกับน้ำตาลทราย เพื่อทำขนมทอดสีขาว 150 ชิ้น ผสมน้ำตาลปีบเพื่อทำขนมทอดสีเหลือง 150 ชิ้น รวม 300 ชิ้น ขนมทอดทำเช่นเดียวกับพิธีเลี้ยงผี ขนมทอดทั้ง 300 ชิ้น ต้องทอดในโรงพิธีรำผีและต้องทอดให้เสร็จในวันเดียวกับวันที่ปลุกโรงพิธีรำผีนั้น นอกจากขนมทอดยังมีขนมต้มแดง ขนมต้มขาว ข้าวเหนียวนึ่งกลัวย่น้ำว่า 300 ผล มะพร้าวอ่อน 30 ผล ข้าวตอกผสมน้ำตาลปีบปั้นเป็นก้อนกลม ๆ โตเท่าผลส้มเขียวหวานหรือใหญ่กว่าเล็กน้อย จำนวน 40-50 ก้อน ขนมกลัวยซึ่งไม่ใช่ขนมกลัวยที่มีกลัวยเป็นส่วนผสม ขนมกลัวยที่ใช้ทำจากแป้งที่ทำขนมทอดมาห่อ 2 ท่อน สีขาว 1 ท่อน สีเหลือง 1 ท่อน ห่อด้วยใบตองอันเดียวกันแล้วพับเข้าหากันเรียกว่า กว๊านชักคู่จุก หรือกว๊านกวี

จำนวน 50 ห่อ แล้วนั่ง ปลาย่างเสียบไม้ทางปากไปทางไม้ละ 1 ตัว จำนวน 40-50 ตัว ขนมห่ออีกอย่างหนึ่งเรียกว่า ขนมห่ออิน หรือขนมเปียกอ่อนคล้าย ๆ ขนมเปียกปอน ทำจากแป้งข้าวเจ้า ผสมน้ำตาลทรายนิดหน่อยกะทิมาก ๆ กวนเคล้ากันใช้ไฟอ่อน ๆ เหล้าขาว 30 ขวด ขนมห่อและผลไม้ต่าง ๆ เหล่านี้ต้องทำและหามาก ๆ เพื่อใช้ในพิธีรำผี 50 จาน นอกนั้นแจกจ่ายเพื่อนบ้านญาติพี่น้อง และใช้เลี้ยงดูกันทั้งวัน มีคนจัดพานหมากพลูห่อใบตองใส่ขันวางไว้ ใช้ดอกกรักร้อยสวมใบตองเรียกว่า คู่ชะติ บางคนจะตัดไม้ไผ่ทำกระบอกลูกไม้ และกิ่งขาไก่ดำ เตรียมเหล้าตันกล้วย กิ่งหว้า งอบหรือหมวก เสื้อ หอก และดาบไว้

วันพิธีรำผี นำกิ่งหว้ากิ่งใหญ่ซึ่งชาวไทยเชื้อสายมอญเชื่อว่า เป็นไม้ที่มีผีอยู่ มาปักไว้หน้าโรงพิธีห่างจากโรงพิธีประมาณ 2 เมตร ที่โคนต้นหว้ามีอ่างน้ำใช้อาบน้ำให้ต้นผีหรือเจ้าของผี ปักหอกที่เสาข้างในด้านทิศตะวันตก ปักตันกล้วย 2 ต้น ต้นใหญ่ไว้หน้าประตู 1 ต้น ต้นเล็ก (หน่อ) ปักที่ต้นหว้า 1 ต้น นำเสื้อและงอบหรือหมวก แขนงไว้ที่ประตูคู่กับตันกล้วย นำดาบ 1 คู่ไว้บนหิ้งในโรงพิธี กลางโรงพิธีก่อนไปทางด้านหลัง ผูกผ้าผืนยาวห้อยจากหลังคามาถึงพื้นที่นั่ง ผ้านี้เรียกว่า “ผ้าลงผี” หรือ “ผ้าชุบผี” (ยาร์ด-หะ-ลัว) ซึ่งให้ผู้ที่ผีจะออกจากร่างจับชายผ้าผืนนี้มีผ้าขาวปูชิงไต้แดงเพดานหลังคา ใช้กรวยใส่ดอกกรักแขวนตามผ้าขาว อีกผืนหนึ่งผูกบนชั้นเครื่องเซ่นเพื่อแขวนเขียนหมาก

เวลาประมาณ 8.00-9.00 น. คนทรงจะเชิญผีของตระกูลจากในบ้านหรือจากเรือนผีเข้าไปในโรงพิธี ทุกคนในพิธีจะเดินเวียนรอบโรงพิธี คนทรงนั่งอยู่หน้าโรงพิธีรำผี หน้าชั้นเครื่องบูชา มีคำก่านน (คำบูชาครู) หกสสิ่ง ปัจจุบัน 12 บาท พลูและหมากทั้งลูกมาวางเตรียมให้คนทรง พร้อมทั้งเครื่องเซ่นผี เช่น บายศรี ไก่ต้มยำ ปลาช่อนต้มยำ ขนมห่อและผลไม้ประมาณ 50 จาน มีกระบุงผี ใส่ขาไก่ดำ 9 กิ่ง มีกระบุงผ้าผีใส่ผ้าขึ้น 10 ถุง ผ้าสไบสีต่าง ๆ 20 ชิ้น ผ้าโจงกระเบน 6 ถุง ต้องจัดให้เพียงพอแก่การใช้ในการรำผี มีเขียนหมากภายในบรรจุกระจุก หวี น้ำหอม แป้งน้ำมัน และมีผม 1 ปอย เขาวัวอีก 1 อัน วางไว้บนชั้นเครื่องบูชา บุตรธิดาและหลานรวมทั้งสะใภ้ของผีจะต้องจับ “ผ้าลงผี” ชูไว้เหนือศีรษะ ผู้ทำพิธีหรือคนทรง เอน้ำใส่เขาวัว เทวนรอบเครื่องเซ่นแล้วจึงเทเหล้าลงในเครื่องเซ่น พร้อมกับกล่าวเชิญผีมารับเครื่องเซ่น แล้วแต่บทที่กล่าวเชิญนั้นใช้สำหรับผีใด เชิญผีที่ต้นหว้าเข้ามาถ้าไม่มีเขาวัวใช้กระบอกลูกไม้ไผ่ (กระบอกลูกผีในกระบุงผี) คนตรีบรรเลงกลอนในขณะที่ผู้ทำพิธีเช่นสังเวธและว่าเป็นชุด ๆ สำหรับผีต่าง ๆ ที่ตนเชิญมาเมื่อรำเสร็จชุดหนึ่ง ๆ คนตรีจะหยุดเป็นระยะ ๆ เจ้าของผีและบุตรหลานที่ร่วมพิธีพันตันกล้วยที่เดียวให้ขาดรวม 7 ที่ เป็น 7 ท่อน ผู้ทำพิธีแจกข้าวตอกให้เจ้าของผีและบุตรหลาน หว่านลงไปบนเครื่องเซ่น หว่านเข้า หว่านออก 3 ครั้ง ผู้ทำพิธีออกไปรำที่หน้าโรงพิธีในขณะที่เชิญผีแต่ละผืนนั้นบางครั้งผีก็เข้าทรงเจ้าของผีและวงศ์ญาติญาติ หรือแขกที่มาในงานบางครั้งผีก็ไม่เข้า

ประมาณ 10.00 น. ลูกชายคนโตของครอบครัวทำพิธีอาบน้ำ จะต้องนุ่งผ้าขาวม้า นั่งเหยียดขาบนใบตองที่รองอยู่บนไม้กระดาน 1 แผ่น ยาวประมาณ 6 คอก โกล่ ๆ ตันหัวที่ปักไว้ ผู้ทำพิธีเทน้ำผสมขมิ้นกับใบส้มป่อย จากหม้อใส่ฝ่ามือลูกชายคนโตให้ล้างหน้าก่อน พี่น้องร่วมตระกูลมาล้อมลูกชายคนโตและผู้ทำพิธีเพื่อด่างหน้าด้วยน้ำผสมขมิ้นและใบส้มป่อย น้ำที่เหลือจากล้างหน้าผู้ทำพิธีจะรดล่ำตัวจากบ่าถึงขา ลูกชายคนโต 3 ครั้ง เป็นอันเสร็จพิธีอาบน้ำ ลูกชายคนโตจะเข้าไปเปลี่ยนผ้าและแต่งตัวในบ้าน แล้วกลับออกมาที่โรงพิธี คนทำพิธีจะแต่งตัวให้ลูกชายคนโตอีกครั้งบนโรงพิธี โดยนำผ้าโจงกระเบนจากกระบุงผ้าห่มผ้าทับผ้าที่นุ่งอยู่เดิม ใช้ผ้าสไบพาดไหล่ข้างละผืน คาคอ 1 ผืน ผู้ทำพิธีจุดธูปเทียนคนตรีบรรเลงบุตรชายคนโตของผี ยืนรำทำท่าตามผู้ทำพิธีในโรงพิธีด้วยมือเปล่า ผู้ทำพิธีจะส่งข้อไปขาไก่ดำ ส่งดาบ ส่งกระบองไม้ไผ่ ส่งจานขนมทอด จานมะพร้าว จานกล้วยน้ำว้า ให้ผู้รำถือรำตามผู้ทำพิธีและรับกลับมาไว้ที่เดิมตามลำดับ ผู้ทำพิธีและบุตรชายคนโตจะหยุดพักเป็นระยะ ๆ คนตรีที่คลอก็จะหยุดด้วย

หลังจากหยุดพักการรำระยะหนึ่งแล้ว ผู้ช่วยผู้ทำพิธีจะจุดเทียน 6 เล่ม จากพานซึ่งใส่สายสิญจน์ จุดเทียนรอบแท่นเครื่องบูชาแล้วยกไว้บนศีรษะแล้ววนแท่นบูชา คนตรีบรรเลงเพลง ผู้ทำพิธีวนพานเทียนรอบแท่นเครื่องบูชาแล้วยกไว้บนศีรษะ แล้ววนแท่นบูชา แล้ววนบนศีรษะ ทำเช่นนี้ 3 ครั้ง ผู้ทำพิธีและผู้ช่วยช่วยกันประคองพานผ้าและยกผ้าผืนขึ้นลง 3 ครั้ง สลับกัน ผู้ทำพิธีวางพานบนแท่นเครื่องบูชา นำพานใบตองหมากพลูมารำทำท่าเดิมแล้ววางไว้บนแท่นบูชา ยืนรำถือข้อขาไก่ดำแล้ววาง หยิบบ้องไม้ไผ่ทำท่าเดิม หยิบดาบ หยิบหอกที่ปักติดกับเสา ด้านในโรงพิธีมาทำท่าเดิม เมื่อรำเสร็จคนตรีหยุด ผู้ช่วยผู้ทำพิธีห่อข้าวเหนียว ขนมทอด ขนมกล้วย ขนมต้มแดง ขนมต้มขาว ซึ่งอยู่ในกระเจาดข้างโรงพิธีมัดห่อให้ผู้ทำพิธีวางไว้บนแท่นบูชา ผู้ทำพิธีรำมือเปล่า แล้วรำถือข้อไปไม้ บ้องไม้ไผ่ ดาบ หอก ตามลำดับ เมื่อรำเสร็จ ลูกสะเภาคนโตของครอบครัวมาแต่งตัวโดยสวมผ้าขึ้นทับผ้าขึ้นตัวเดิมที่นุ่ง ใช้ผ้าคาคอและผ้าพาดไหล่ข้างละผืน แล้วรำทำเดียวกับที่ลูกชายคนโตรำ แต่ใช้เวลาไม่มากนัก ระหว่างการรำ ผู้ทำพิธีจะจับตัวผู้รำโยกไปโยกมา เพื่อให้ผีเข้าร่างผู้รำ ถ้าผีไม่เข้าก็เลิกรำ ถอดเครื่องแต่งตัว ถ้าผีเข้าก็กระโดดออกมาเต้นพร้อมกัน 2 เท้าตามจังหวะดนตรีที่หน้าโรงพิธี เสียงดนตรีจะได้ยินไปไกล เสียงดัง “ตื้นครื้น ตื้นครื้น” ผู้ทำพิธีและผู้ช่วยทำพิธีจะส่งอาหาร ขนม ผลไม้ให้ผู้ผีเข้ากินหรือผู้ที่ผีเข้าอาจจะส่งให้บุตรหลานญาติมิตรคนในตระกูลเดียวกันหรือผู้ที่เคยรักใคร่ชอบพอกันก่อนเสียชีวิต ผู้ที่ผีเข้าจะไม่ส่งให้ผู้มิใช่บุตรหลานของเจ้าของผีหรือผู้ที่ผีไม่ได้ชอบพอรักใคร่กันกินถึงจะขอก็ไม่ให้ ผู้ชมจะเข้ามาซักถามว่าเป็นใครมาเข้าร่าง อยู่สุขสบายดีไหมและอื่น ๆ เมื่อรำและกิน (บางคนไม่กิน) จนเหนื่อยหรืออึดแล้วผีจะออกจากร่างโดยกระโดด 2 เท้าตามจังหวะดนตรี กระโดดไปจับผ้าลงผี กลางโรงพิธีที่ห้อยลงมาจากหลังคาแล้วล้มคว่ำลงไปกับผ้านั้น

เมื่อลูกชายและลูกสะใภ้คนโตรำแล้ว บรรดาเครือญาติและผู้ที่ยอมรับมากพลู จะทยอยกันไปแต่งตัวเหมือนเดิมคือแต่งเหมือนลูกสะใภ้ บนโรงพิธีครั้งละ 1 คน 2 คน 3 คน ตามลำดับ ตอน 3 คนจะรำก่อนรำนามะพร้าวอ่อน กล้วย ขนมหี่ใส่จานและเหล้ามาเช่นแล้วรำ ผู้ร่วมพิธีรำตามผู้ทำพิธี ถ้าผีไม่เข้าก็ถอดเครื่องแต่งตัวกลับออกมานอกโรงพิธีมาอยู่ในบริเวณลานบ้าน ถ้าผีเข้าก็กระโดด 2 เท้าเดินตามจังหวะดนตรีมาหน้าโรงพิธี บางคนผีไม่เข้าจะมีคนเข้ามาจับเต้นและรำตามจังหวะดนตรี บางคนผีเข้า บางคนผีไม่เข้า เสียงดนตรีดังสนุกเร้าใจ แม้แต่คนที่อยู่ใกล้ ๆ ได้ยินเสียงดนตรีก็อยากมาก บางคนใจอ่อนผีเข้ากระโดด มาจากบ้านหรือระหว่างทางก็มี ผู้ที่ได้รับหมากพลูจะต้องเข้ามาร่วมรำผีทุกคน มีคนรำมากคนดูก็มาก สนุกสนาน บางครั้งบุตรหลานคิดถึงบรรพบุรุษก็ร้องไห้ บางครั้งร้องทั้งบุตรทั้งหลานและคนที่ผีเข้าก็มี

เวลาประมาณ 12.00 น.-14.00 น. หยุดพักและรับประทานอาหาร 14.00 น. เริ่มรำผีโดยใช้กลุ่มละ 4-6 คน เวลาประมาณ 15.00 น. จะมี “พิธีกินไก่” ผู้ทำพิธีนั่งบนโรงพิธีนำถาดอาหารซึ่งมีข้าวเหนียว มะพร้าวอ่อนเจาะปาก กล้วยน้ำว่า ขนมหี่ เหล้าวางข้าง ๆ กระละมั่งไก่ ผู้ช่วยผู้ทำพิธีเตรียมฉีกไก่เป็นชิ้น ๆ ผู้ทำพิธีจับมะพร้าวอ่อนที่เจาะปากแล้ววนรอบอาหารแล้วรำ ดนตรีบรรเลง เจ้าของผี ญาติพี่น้อง และบุตรหลานนั่งอยู่หน้าแท่นพิธี ผู้ช่วยผู้ทำพิธีใช้ไม้ไผ่ 2 อัน เหล้าทำเป็นตะเกียบคีบไก่ขึ้นดม แล้วส่งให้เจ้าของผี ญาติพี่น้องและลูกหลานกิน ผู้ทำพิธีวางถาดอาหารบนแท่นบูชาแล้วลุกขึ้นยืนว่าด้วยท่าเดิม เหมือนในตอนเช้า ผู้ช่วยผู้ทำพิธีรำด้วย รำสักครูหนึ่งจึงกระโดดมารำที่ลานบ้านหน้าโรงพิธี ผู้ร่วมพิธีผีเข้ากระโดดด้วย 2 เท้าพร้อม ๆ กัน ตามจังหวะเพลงมายังลานบ้าน คนที่ผีเข้าคนหนึ่งรำและถือกละมั่งไก่ แจกไก่ให้ผู้คนที่อยู่ในบริเวณลานบ้าน ผู้ทำพิธีหยิบเหล้า หยิบขนมหี่ มะพร้าว กล้วย ส่งให้ผู้ที่ผีเข้า ผู้ที่ผีเข้าจะกินบ้างแจกผู้ที่อยู่รอบ ๆ ที่เป็นญาติพี่น้อง บุตรหลาน คนสนิทชอบพอกับตนเอง (ตนเองในที่นี้หมายถึง ผู้ที่ตายไปแล้ว) กระโดดไป กินไป แจกไปอย่างสนุกสนาน ผู้ที่อยู่ในบริเวณพิธีหรือที่อื่น เมื่อได้ยินเสียงดนตรีบรรเลงและกลองประโคมเสียงดัง “ตื้นครื้น ตื้นครื้น” ก็จะเฝ้าสนุกผีเข้า มารำ มากระโดด มากินมาเต้นอย่างสนุกสนานหน้าโรงพิธีรอบ ๆ ดันหัว บางคนเรียกลักษณะการกินอย่างนี้ว่า “กินทั้งยืน” ผีที่เข้ามาว่าว่า ร่วมพิธีกินไก่นี้ไม่เฉพาะผีบรรพบุรุษของเจ้าของบ้านเท่านั้น มีผีจากตระกูลอื่นโดยเฉพาะผีกระเทียวร่วมกินร่วมเล่นด้วย (เมื่อสมัยบรรพบุรุษของชนชาวไทยเชื้อสายมอญอยู่ในแผ่นดินมอญในอดีต บรรพบุรุษของชาวกระเทียวอยู่ปะปนกับบรรพบุรุษของชาวไทยเชื้อสายมอญด้วย) เรียกพิธีการตอนนี้ว่า “การเลี้ยงผีกระเทียว” ผู้ประกอบพิธีผู้ช่วยประกอบพิธี และผู้ว่าจะเป็นสตรี ยกเว้นลูกชายคนโต ผู้บรรเลงดนตรีปี่พาทย์จะเป็นบุรุษ

หลังจากทำพิธีเลี้ยงผีกระเทียวมีพิธีชนไก่ โดยนำผ้ามาผูกเป็นรูปไก่ 2 ตัว ผู้หญิงถือผ้ารูปไก่คนละ 1 ตัว มาทำท่าชนไก่กันจนแพ้ชนะ หลังจากชนไก่แล้วจะมี “การคล้องช้าง” ในเวลา 16.00 น. มีชายคนหนึ่งซึ่งอยู่ในตระกูลอื่นแต่งตัวและทำท่าเดินแบบช้างอยู่ที่ต้นหัว

โดยใช้ผ้าโพกศีรษะทำวงช้างและหางช้าง (อาจใช้กิ่งไม้ทำหาง) ผู้หญิงใส่คล้องแล้วรำ คล้อง ช้างนำช้างเข้าไปในโรงพิธีผู้ทำพิธีหอบขนม 1 จาน เหล้า 1 ขวด ให้ผู้แสดงเป็นช้าง ผู้แสดง เป็นช้างและผู้คล้องออกนอกโรงพิธี ผู้ทำพิธีนำกบายกล้วยยาวประมาณ 1 คอก ทำเป็นเรือใส่ สายสิญจน์ไว้ในเรือ แล้วไว้ในโรงพิธี กลับมาหอบกล้วย 2 หวี เดินไปรอบ ๆ ดันหัว 3 รอบ เดินไปดึงกล้วยไปที่ละผลโยนไปที่คนดูรอบบริเวณหน้าโรงพิธี คนจะรับกล้วยมาปอกเปลือก รับประทาน เมื่อแจกกล้วยจนกระทั่งหมดคนทรงนำสิ่งของในโรงพิธีเช่น กระบอกไม้ไผ่ ใบไม้ ฯลฯ วางไว้บนกบายกล้วยที่สมมติว่าเป็นเรือจนเต็ม ยกเรือไปไว้ที่ดันหัว ตัดดันหัว ออกเป็น 2 ท่อน นำเสื่อกับหมวกหรือธงที่แขวนอยู่หน้าโรงพิธี วางบนดันหัวที่ตัดเป็น 2 ท่อน มีคน รำ 2 คน รำถวายผีที่เป็นเจ้าที่เจ้าทาง คนทรงนำมะพร้าวแก่ 2 ผล ขนม 2 จาน เหล้า 2 ขวด เช่นเจ้าที่เจ้าทางประจำหมู่บ้าน แล้วทุบมะพร้าวทุบลงบนกระดานที่ใช้อาบน้ำใกล้ดันหัว ญาติ พี่น้องและเจ้าของผีช่วยกันเก็บข้าวของเครื่องใช้และนำขนมที่เหลือจากพิธีแบ่งปันกัน เจ้าของ ผีนำกระบุงผีไปแขวนไว้ที่เสาผี เป็นการเชิญผีเรือนขึ้นบ้านโดยให้ลูกสะใภ้คนหนึ่งคนใดล้างเท้า ให้เจ้าของผีเป็นอันเสร็จพิธีรำผี (สัมภาษณ์ นางพิน ยอดไกรสิทธิ์ นางสมจิตต์ จำเมือง นางฉลวย อารีกิจ นายกามเทพ มิ่งสำแดง)

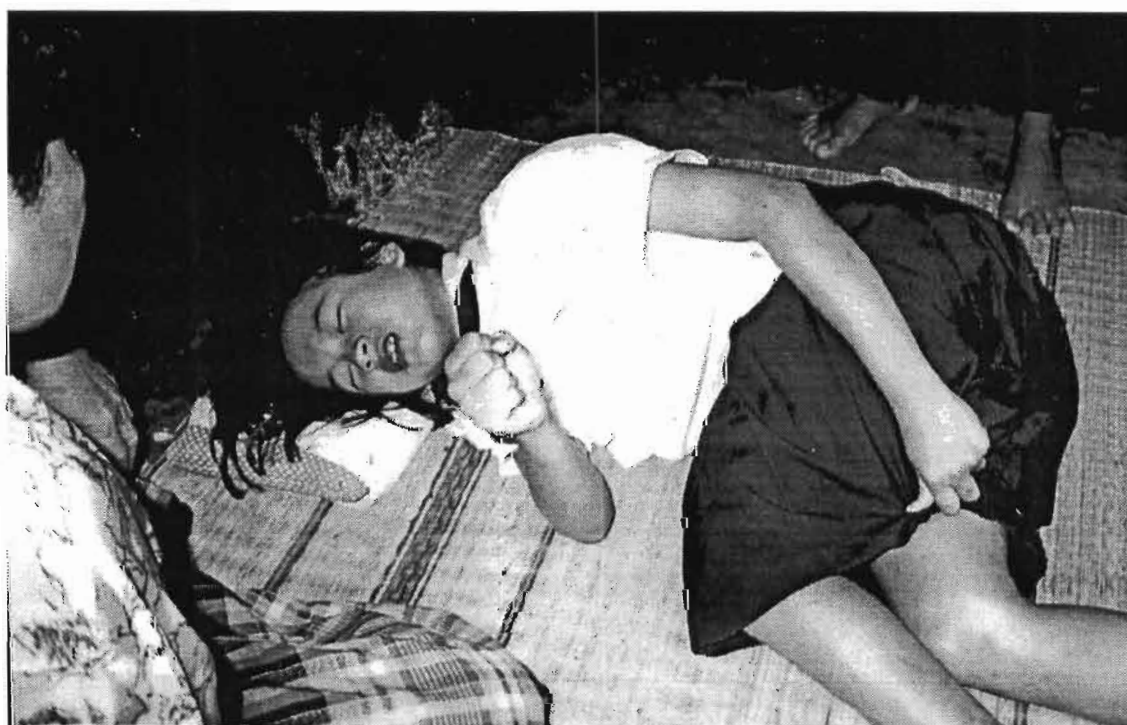
คนทรงถือช่อขาไก่ดำในพิธีรำผี

พิธีรำผีโดย นางสมจิต จำเมือง เป็นผู้ทำพิธี (โต้ง)

เด็กนักเรียนกลับจากโรงเรียนก็มาเข้าผี ผีเข้าแล้วไม่ยอมออกมา

พิธีออกป่า เป็นพิธีรับผีเมียน้อยหรือผีราชินีองค์เล็ก
ในหมู่บ้านคงคา ตำบลคลองตากุด อำเภอโพธาราม

การเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อ

ความเชื่อด้านศาสนา ชนชาวไทยเชื้อสายมอญในปัจจุบันยังคงเชื่อมั่นและเคร่งครัดในพระพุทธศาสนาทั้งด้านพิธีกรรมและด้านการปฏิบัติตนทั้งกาย วาจา และใจ เช่นการรักษาศีล การทำบุญ การให้ทาน การไม่เลี้ยงสัตว์เพื่อฆ่าเป็นอาหาร การแต่งกายไปวัด ฯลฯ จะมีเปลี่ยนแปลงบ้างในคนรุ่นใหม่ เช่น การสวมรองเท้าเข้าวัด การเข้าไปในวัดหรือพระอุโบสถ การพูดกับพระสงฆ์ สตรีกล้าพูดกับพระ และพระก็ไม่เคร่งอย่างเดิมจะกล้าพูดกับสตรี การไม่นั่งยอง ๆ ไหว้พระเมื่อพระเดินผ่านมาตามทางที่เป็นเช่นนี้เนื่องมาจากปัจจัยหลายอย่าง ปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ การเข้าชมพระอุโบสถของวัดคงคา (คงคาราม) และวัดไทร (วัดไทรอารีรักษ์) ของผู้สนใจในงานจิตรกรรม การสวมรองเท้าเข้าวัด มีผู้หญิงขึ้นไปบนวัดหรือในเขตพระอุโบสถ การเข้าไปในอุโบสถของสตรีเข้าไปได้เฉพาะกรณีศึกษาจิตรกรรมฝาผนังเท่านั้น ถ้าจะเข้าไปในเขตพระอุโบสถในกรณีที่ไม่ได้ศึกษาภาพจิตรกรรมฝาผนังผู้หญิงจะไม่เข้าไปในเขตพัทธสีมา (ที่ตั้งโบสถ์) ของพระอุโบสถ ปัจจุบันสตรีพูดคุยกับพระสงฆ์ได้ คนเฒ่า คนแก่ไม่

ได้ห้ามเยาวชนจริงจังนัก การปฏิบัติตนในเรื่องเหล่านี้จึงค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปในบางหมู่บ้าน รวมถึงการฟังเทศน์ทุกวันพระและทุกคืนระหว่างเข้าพรรษา การรักษาศีล 8 จะมีแต่คนเฒ่าคนแก่เด็กหนุ่มสาวไม่นิยมไปฟังเทศน์และรักษาศีลที่วัด

นอกจากนี้สภาวะสังคมเปลี่ยนแปลงไปเพื่อความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล สังคมได้ผ่อนผันให้สตรีขึ้นไปบนวัดได้ แต่ต้องอยู่ที่ลานวัดซึ่งต่ำกว่าพื้นกุฏิหรือพื้นหอนั่น

เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงด้านอาชีพ จากการประกอบกรการกสิกรรมเป็นรับราชการบ้าง รับจ้างบ้าง ทำให้ชายชาวไทยเชื้อสายมอญที่มีอายุครบวษา ซึ่งเคยบวช 3 พรรษา หรืออย่างน้อย 1 พรรษา เปลี่ยนเป็นบวช 15 วันบ้าง 1 เดือนบ้าง และ 1 พรรษาบ้าง

การเคารพบิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ ยังคงปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เชื้อฟังบิดามารดาและญาติผู้ใหญ่ จะมีบางครั้งที่ทำให้เหตุผลกับผู้ใหญ่ แต่ก็ให้เหตุผลด้วยความเคารพ ยังคงแบ่งอาหารหรือขนมให้พระสงฆ์ บิดามารดา และญาติผู้ใหญ่ก่อนที่ตนเองจะรับประทานยังคงตัก “หัวข้าว” ไว้ก่อนที่ตนเองจะตักให้ตนเองหรือผู้อื่น “โอ้ไม่รู้จัก “หัวข้าว” ข้าวทัพพีแรกที่ตักจากหม้อไ้ตักให้พ่อครับ” (สัมภาษณ์ เด็กชายสกรรจ์ มัญญะหงษ์) ไม่นอนให้ศีรษะสูงกว่าหรือเท่ากับศีรษะของบิดามารดาหรือผู้อาวุโส ไม่ปลูกบ้านให้เกาบ้านของตนเองทับเกาบ้านของบิดามารดา ต้องปลูกบ้านให้เยื้องบ้านบิดามารดา เพื่อเวลาอนปลายเท้าของตนจะได้ไม่ตรงศีรษะของบิดามารดา ยังคงนับญาติกันถึงแม้จะเป็นญาติที่ห่างกันมาก พี่น้องรักใคร่กลมเกลียวกัน และนับถือผู้อาวุโสกว่าเช่นเดิม

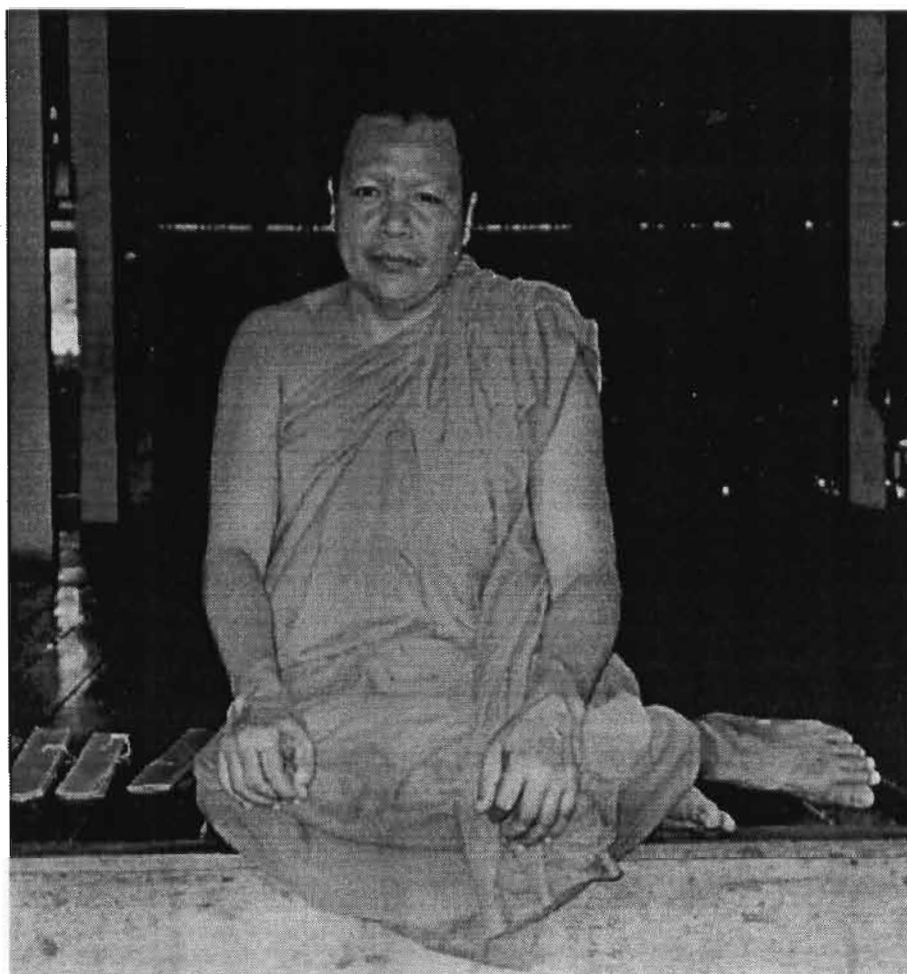
การปฏิบัติตนในวันสำคัญทางศาสนา และในเทศกาลต่างๆ ยังคงปฏิบัติกิจกรรมการบำเพ็ญกุศลเหมือนเช่นเดิม แต่การละเล่นพื้นบ้านหรือกิจกรรมนันทนาการได้สูญหายไป

ความเชื่อในด้านพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการตีความเชิงปรัชญา บางอย่างเปลี่ยนแปลงไป เช่น การฝังศพให้ศีรษะไปทางทิศเหนือ คนที่ผูกคอตายหรือฆ่าตัวตายจะต้องฝังทั้งยืน คนตายไม่ดีจะไม่สวดพระอภิธรรม ไม่มีกลองประโคม จะต้องฝังให้เสร็จในวันเดียว และจะไม่เผาเมื่อไม่ครบ 1 ปี หรือ 3 ปี ปัจจุบัน อาจจะให้ศีรษะหันไปทางทิศตะวันตก อาจจะมีสวดพระอภิธรรม อาจจะมีกลองประโคม อาจจะทำศพบำเพ็ญกุศลและอาจจะเผาเมื่อยังไม่ครบ 1 ปี หรือ 3 ปี สำหรับผู้ที่ผูกคอตายหรือฆ่าตัวตาย พิธีกรรมอื่น ๆ และประเพณีบางอย่างในงานศพเหลือน้อยมาก เช่น การยิงลูกหนูในงานศพพระสงฆ์ การทำโลงศพหรือเตียงชนะ การแขวนกรรไกรหนีบหมาก แต่พิธีกรรมบางอย่างยังคงเหลืออยู่ เช่น ประเพณีมอญร้องไห้ การแห่ธงตะขาบ และการเชิญขบวนเสาหงส์หน้าวัด เป็นต้น

สถาบันศาสนายังคงมีความสำคัญต่อวิถีชีวิต ของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ยังเป็นแหล่งให้การศึกษา ปลูกฝังค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม แต่ก็ลดบทบาท ลงไปมากโดยเฉพาะการเป็นแหล่งให้การศึกษาแก่คนในชุมชน

สถาบันการศึกษาเปลี่ยนจากวัดมาเป็นโรงเรียน การศึกษาภาษามอญยังพอมืออยู่บ้างที่ วัดโพธิ์ไธการาม ตำบลคุ้งพยอม วัดบึงงาม และวัดม่วง ตำบลบ้านม่วง และที่ตำบลนครชุมน์ ในเขตอำเภอบ้านโป่ง หมู่บ้านอื่น ในเขตลุ่มน้ำแม่กลองทั้งที่อำเภอโพธาราม และอำเภอบ้านโป่ง หาผู้สอนไม่ได้แล้ว การสวดมนต์เป็นภาษามอญเปลี่ยนเป็นภาษาไทยเพราะไม่มีผู้สอน ถ้ามีพิธี การที่สำคัญจึงจะจัดให้มีการสวดมนต์เป็นภาษามอญ

พระอาจารย์ทา สิริวัฒน์ อาจารย์สอนภาษามอญ
ที่วัดบึงงาม ตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

พระอาจารย์เหมื่อน ปัญญาสาโร อาจารย์สอนภาษามอญ
ที่วัดโพธิ์ไธการาม ตำบลค้งพยอม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

ความเชื่อในสิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติ

ความเชื่อในสิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติ เช่น ความเชื่อเรื่องผีและเทวดาอารักษ์มีน้อยลงไปมากเช่นเดียวกับชนชาติอื่น ๆ เนื่องจากสภาพสังคม เศรษฐกิจการศึกษา เทคโนโลยี การแพทย์และการรับข่าวสารต่าง ๆ ของชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี พัฒนาขึ้นมากทำให้เห็นว่าคุณค่าความเชื่อเรื่องผีและเทวดาอารักษ์เป็นเรื่องล้าสมัย เมื่อประสบภัยธรรมชาติหรือเกิดโรคภัยไข้เจ็บหรือภัยอันตรายต่าง ๆ ต่างไม่เชื่อว่าจะเกิดจากอำนาจเร้นลับทำให้เกิดเหตุการณ์เหล่านั้นจึงไม่เชื่อเรื่องอำนาจเร้นลับและไม่ต้องเอาใจสิ่งเร้นลับให้พึงพอใจ การรำผีเพื่อเอาใจสิ่งเร้นลับ (ผีบรรพบุรุษ) จึงลดน้อยลงไป แต่การเลี้ยงผียังมีมาก เนื่องจากชนชาวไทยเชื้อสายมอญเคารพบิดามารดาและบรรพบุรุษอย่างสูง นอกจากทำบุญตักบาตรอุทิศส่วนกุศลให้แล้วจึงต้องเลี้ยงผีทุกปีหรือทุก 3 ปี เพราะเกรงว่า บิดามารดาหรือบรรพบุรุษที่เสียชีวิตไปแล้วจะอดอยาก การนับถือผีเต่า ผีงู ผีข้าวเหนียว ผีตุ๊กตา แพนหมดไปจากชุมชนของชาวไทยเชื้อสายมอญ เช่น มีการนำตุ๊กตาให้เด็กเล่น เด็ก ๆ หรือวัยรุ่นเห็นงูจะไม่พูดคำว่า ปูย่า ตายาย มาหา อาจจะหนีเพราะเกรงว่างูจะทำร้าย เหล่านี้เป็นต้น

พิธีกรรมและวิถีชีวิตของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ เช่น การอยู่ไฟ การคลอดบุตร ฯลฯ เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากหญิงมีครรภ์นิยมคลอดบุตรที่โรงพยาบาล ไม่มีการปลุกมะพร้าวเมื่อเด็กเกิดไม่มีการแบ่งหรือหยิบขนมหรืออาหารที่นำมาจากนอกบ้านให้ผีกิน การทิ้งกะบัน การเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษด้วยหัวไก่ต้มสุกเมื่อนำไก่เข้าบ้านหมดไป ไม่มีการเซ่นไหว้แม่พระธรณีและหัวหมู ไม่ไหว้แม่โพสพ ไม่นำข้าวใหม่ตำเป็นข้าวเม่าไหว้ผีเรือน ไม่มีการเสี่ยงทายและทำพิธีบูชาอันเชิญเทวดาหรือผีประจำต้นไม้เมื่อจะตัดไม้ ฯลฯ

ประเพณีการทำบันไดผีและประตูปิดลอลจนประเพณีการจัดงานศพแบบดั้งเดิมเหลือน้อย ยังคงมีการฉลองพระหรือการสร้างพระพุทธรูปอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายยังมีการสะเดาะเคราะห์ด้วยการปล่อยปลา การค้าไฟ การโปรยทรายในวันสงกรานต์ลดน้อยลงไปมาก

การเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อของชนชาวไทยเชื้อสายมอญมีทั้งผลดีและผลเสียแก่ตนเองและชุมชน ผลดี เช่น การเลิกนับถือผีเต่าทำให้ไม่ต้องฆ่าเต่าซึ่งเท่ากับเป็นการอนุรักษ์เต่าไม่ให้สูญพันธุ์ การเลิกนับถือผีงู ทำให้ไม่ต้องเกรงว่างูจะกัด เนื่องจากแต่ก่อนคนคิดว่าเป็นวิญญาณของบรรพบุรุษสิงอยู่จึงเดินเข้าไปหางูทำให้ถูกงูกัดเป็นอันตรายต่อชีวิต การฆ่างูเกิดผลเสีย คือ ทำให้จำนวนงูลดลงไป เมื่อไม่มีงูคอยกินแมลง กินปู จำนวนปู จำนวนแมลงเพิ่มมากขึ้นกัดกินและทำลายพืชผล และข้าวในนาเสียหาย ชนชาวไทยเชื้อสายมอญต้องเสียเงินซื้อสารฆ่าแมลงเพื่อไม่ให้ผลผลิตเสียหาย สารฆ่าแมลงทำให้เกิดมลพิษทั้งในน้ำและในอากาศ พืชผักและปลาในแม่น้ำลำคลองสะสมพิษจากสารฆ่าแมลง เมื่อเรารับประทานพืชผักและปลาก็จะได้รับสารพิษเข้าสู่ร่างกาย เมื่อมีการฆ่างูจะทำความสมดุลทางธรรมชาติเสียไป แต่หนูเพิ่มมากขึ้น หนูกัดกินข้าวในนาและในยุ้งฉางเสียหาย แม่น้ำลำคลองสกปรกเนื่องจาก

ต่างพากันเลิกนับถือแม่โพสพจึงทิ้งขยะและอื่นๆ ลงไปในแม่น้ำลำคลอง มีการตัดไม้เพิ่มขึ้น เนื่องจากไม่ต้องเสียงาหย และอัญเชิญเทวดาออกจากต้นไม้เมื่อจะตัดไม้ ไม่มีการปลุกมะพร้าว เมื่อเด็กเกิดทำให้จำนวนต้นไม้ลดลงได้ เหล่านี้เป็นต้น

อาชีพและการเปลี่ยนแปลงด้านอาชีพ

บรรพบุรุษของชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี เป็นคนมอญที่อพยพย้ายถิ่นฐานมาจากเมืองเมะตะมะและเมะล่ำเลิงซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของพม่าสันนิษฐานว่า ก่อนที่จะมาอยู่ที่เมะตะมะและเมะล่ำเลิงคงจะอยู่ที่เมืองสะเทิมและหงสาวดีมาก่อน ด้วยเหตุที่ว่า ชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ส่วนใหญ่นับถือผีผ้า และผีกระบอกไม้ไผ่ นายแพทย์สุเอ็ด คชเสนี (2527:51-52) กล่าวว่า “ในเมืองมอญแบ่งมอญออกเป็น 3 พวก ได้แก่ มอญเตี้ยคือพวกที่อาศัยอยู่ในเมืองพะสิมเป็นพวกที่นับถือผีมะพร้าว มอญเตี้ยะ คือ พวกที่อาศัยอยู่ในเมืองหงสาวดีเป็นพวกที่นับถือผีผ้า มอญญะ คือ พวกที่อาศัยอยู่ในเมืองสะเทิมเป็นพวกที่นับถือผีกระบอกไม้ไผ่” มีชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลองหลายคนที่นามสกุล มัญญะหงษ์ นอกจากนี้ในพงศาวดารของชนชาติมอญที่ พระมหาช่วง อยู่เจริญ แปลและเรียบเรียงจาก ต้นฉบับภาษามอญสรุปว่า “เมืองสะเทิมเป็นเมืองหลวงเก่าของชนชาวมอญ เมื่อมอญเสียเมืองสะเทิมได้อพยพไปสมทบอยู่ที่เมืองหงสาวดีเมื่อ พ.ศ.1176 และจากเมืองสะเทิม มอญบางกลุ่มไปอยู่เมะตะมะก็มี และเมื่อถูกรุกรานหนักเข้ามอญจากหงสาวดี ก็ไปอยู่ที่เมะตะมะและเมะล่ำเลิง” จะเห็นว่า คนมอญมักจะเลือกที่อยู่อาศัยตามริมแม่น้ำและปากอ่าว เนื่องจากน้ำมีประโยชน์มากมาย เช่น ใช้อุปโภค บริโภค ใช้ในการเกษตรกรรม การคมนาคมและการพักผ่อนหย่อนใจ ทั้งเมืองสะเทิม เมืองหงสาวดี อยู่ริมแม่น้ำ เมืองเมะตะมะและเมะล่ำเลิง ล้วนเป็นเมืองอยู่ริมทะเลโดยเฉพาะปากอ่าว สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติจึงมีอิทธิพลต่อการอยู่อาศัยและการประกอบอาชีพ ทำให้คนมอญเหล่านี้นอกจากมีอาชีพในการเกษตรแล้วยังมีอาชีพประมงและแลกเปลี่ยนสินค้ากับชาวต่างชาติ เช่น อินเดีย และอื่น ๆ เมื่อคนมอญอพยพหนีภัยและความเดือดร้อนจากการรุกรานเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ที่ชายแดนในจังหวัดกาญจนบุรี จึงได้รับความลำบากมากเนื่องจากเคยอยู่ใกล้น้ำและแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ต้องมาอยู่ในที่กันดาร ในป่า บนเขาสูง เปลี่ยนอาชีพจากการเพาะปลูกจับสัตว์น้ำ แลกเปลี่ยนสินค้าเป็นอาชีพ หาของป่า ตัดไม้ เมื่อคนมอญเหล่านี้ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช มีพระบรมราชานุญาตให้หาที่ทำกินใหม่ได้ ชนชาวมอญที่เป็นหัวหน้าหรือนายด่านทั้ง 7 หัวเมือง จึงพาญาติพี่น้องอพยพมาอยู่ตามลุ่มน้ำแม่กลอง ในเขตอำเภอบ้านโป่ง และอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ชนชาวมอญได้ทำการเกษตรและจับสัตว์น้ำในฤดูฝน เมื่อถึงฤดูแล้งก็ขึ้นไปเมืองหน้าด่านทั้ง 7 ในจังหวัดกาญจนบุรี เพื่อดูแลและรายงานความเคลื่อนไหวของพม่าที่จะเข้าตีเมืองหลวงและ

เมืองอื่นๆ พร้อมทั้งขัดขวางการเดินทางของพม่า นอกจากชนชาวมอญที่อพยพเข้ามาได้รับพระมหากรุณาธิคุณในด้านบริเวณที่อยู่อาศัยแล้วยังได้รับการลดอากร ในการประกอบอาชีพเมื่อครั้งต้องหาของป่าและตัดไม้เนื่องจากได้รับความลำบาก และยากจนมาก นอกจากนั้นยังได้รับพระมหากรุณาธิคุณ ไม่นับเป็นชนต่างด้าว เช่น กลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ดังปรากฏในกฎหมายตราสามดวงในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ว่าชนชาวมอญได้เข้ารับราชการได้รับพระราชทานยศและศักดินาเช่นเดียวกับคนไทย เป็นไพร่หลวงเช่นเดียวกับคนไทย พระองค์มิได้ทรงแบ่งว่าเป็นคนไทยหรือชนชาวมอญ เหมือนชนชาติอื่นที่มาอาศัยในแผ่นดินไทย เช่น ทรงกล่าวในกฎหมายตราสามดวงว่า “.....แลไพร่ฟ้าข้าขอบขัณฑสีมาทุกวันนี้ประกอบด้วยราศไทย โดยโลภะ มิได้กลัวแก่บาป และละอายแก่บาป เห็นนานาประเทศ ฝรั่ง อังกฤษ กระบัติน วัลันดา คุลา ฉะวา มลายู แขกกายแก้ว ประกอบไปด้วยทรัพย์สมบัติเป็นอันมาก แลไทยมอญ ทุกวันนี้ยกลูกสาวหลานสาวให้มฤดาภิธิดีถือผิดเป็นชอบ ละฝ่ายสัมมาภิธิดีเสีย แลบุตรอันเกิดมานั้นถือเพศไปตามพ่อก็จะพากันไปสู่อบายภูมิเสีย แลมันจะเอากิจการบ้านเมืองไปแข่งกับนานาประเทศหรือ.....” และอีกตอนหนึ่งที่ทรงกล่าวว่า “มาตราหนึ่งราษฎรข้าแผ่นดินชายหญิงไทยมอญมิว่าบมิกลัวราชอาญา พระราชกำหนดกฎหมายเห็นผิดดูเข้าของเงินทองของมฤดาภิธิดีอันมาค้าขายแต่นานาประเทศนอกด่านต่างแดน แลยกลูกสาวหลานสาวให้เป็นเมียฝรั่ง อังกฤษ วัลันดา ฉะวา มลายู อันต่างศาสนา และให้เขารีดถืออย่างมฤดาภิธินอกพระศาสนา ท่านว่านั่นเป็นเสียหนามในแผ่นดิน” จะเห็นได้ว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พระบรมปฐมกษัตริย์ไทยแห่งราชวงศ์จักรีทรงนับว่าชนชาวมอญกับชนชาวไทยมีความเสมอภาค มีความสนิทสนมกันจนเป็นพวกเดียวกันและในสมัยรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จถวายผ้าพระกฐินที่วัดของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ รวมทั้งเจ้าจอมมารดาและพระราชโอรสบางพระองค์ยังเสด็จมาบูรณะวัดในชุมชนไทยเชื้อสายมอญ เช่น วัดคงคาราม และวัดขนอน ทำให้เห็นว่าทั้งชนชาวมอญและชนชาวไทยเชื้อสายมอญได้ติดต่อกับสังคมเมืองหลวงด้วยดี ได้รับการปฏิบัติไม่แตกต่างจากชนชาวไทยทั่วไป ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ จึงรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ กตัญญู จงรักภักดีต่อพระองค์และพระราชวงศ์ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญไม่มีอคติต่อชาวไทย และในปัจจุบันชนชาวไทยเชื้อสายมอญ คิดว่าตนเองเป็นคนไทย ซึ่งมีเชื้อสายที่บรรพบุรุษเป็นชนชาติที่มีวัฒนธรรมเก่าแก่น่าภาคภูมิใจ

สังคมของชนชาวไทยเชื้อสายมอญเป็นสังคมการผลิตเพื่อยังชีพ มิได้เป็นการผลิตเพื่อขาย การทำการเกษตรของชนชาวไทยเชื้อสายมอญอุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี เป็นการทำนาที่อาศัยน้ำฝนและน้ำหลากจากแม่น้ำแม่กลองเป็นอาชีพหลัก ในฤดูกาลทำนา ถ้าไม่ใช้วันพระ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญไถนาในตอนเช้า ดำนา เกี่ยวหญ้า เกี่ยวข้าวในตอนเช้าและบ่าย ในฤดูน้ำลดและในฤดูแล้งจะปลูกถั่วเขียว ข้าวโพด ในฤดูน้ำลดจะปลูกผักเช่น มะเขือ

มะระ ผักกาด กวางตุ้ง ผักกาดหัว มันเทศ ยาสูบ ฯลฯ ตามริมฝั่งแม่น้ำซึ่งเป็นดินตะกอนที่อุดมไปด้วยปุ๋ยตามธรรมชาติซึ่งน้ำพัดพามาในฤดูน้ำหลาก บางแห่งเป็นดินปนทรายเหมาะกับพืชประเภทมีหัว เช่น มันเทศ ผักกาดหัว บางครอบครัวปลูกข้าวโพด บางครอบครัวเพาะถั่วงอกที่หาดทรายใกล้น้ำ พืชผักที่กล่าวมาและถั่วงอกที่ปลูกมีคุณภาพดี อร่อย กรอบ และหวาน ทำชื่อเสียงให้แก่อำเภอโพธารามและอำเภอบ้านโป่ง เนื่องจากปลูกในดินที่อุดมไปด้วยปุ๋ย ในฤดูหนาวหรือถ้าว่างจากการเพาะปลูกก็จะหาสัตว์น้ำมาประกอบอาหารบ้าง มาถนอมอาหารไว้รับประทานในฤดูกาลทำนาบ้าง

การทำนาซึ่งเป็นอาชีพหลัก ต้องอาศัยน้ำฝนและน้ำหลากจากแม่น้ำแม่กลอง ปีใดฝนตกดี น้ำจากแม่น้ำแม่กลองไหลหลากแต่พอควร การทำนาจะได้ผลดี ปีใดฝนแล้งน้ำท่าจากแม่น้ำมีน้อย การทำนาไม่ได้ผล ปีใดน้ำมากทั้งน้ำฝนน้ำท่า นาจะลุ่มเสียหายนิดหน่อยถึงจะได้ผลผลิตน้อย ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ก็ไม่ค่อยเดือดร้อนนักถึงแม้จะจนก็ยังมิกังวล ปลา หอย ซึ่งเป็นอาหารโปรตีน จากแม่น้ำแม่กลอง คลองและบึงให้จับกินโดยหิ้งก่า ลากเชือก ลากชะนาง ยกยอ ดักลอบ ดักไซ ฯลฯ ใช้เวลาไม่นานก็จับสัตว์น้ำได้เป็นจำนวนมากมาแบ่งปันกันกิน และถนอมอาหารโดยทำปลาอย่างรมควันเก็บไว้ ครอบครัวยะหลาย ๆ ปิบ ปลาตะเพียนและปลาช่อนตัวใหญ่ ทำปลาข้าวสุก ปลาข้าวคั่วหรือปลาข้าวหมาก ซึ่งชนชาวไทยเชื้อสายมอญเรียกปลาข้าวสุกว่า “ชะร้อก” เพื่อหลนหรือทอดรับประทานกับผักดิบในฤดูกาลทำนาในปีต่อไป ซึ่งไม่มีเวลาหากุ้ง ปลา หอย มารับประทาน ปลาเล็ก ๆ เช่น ปลาสร้อย เมื่อได้มาจะหมักเกลือใส่โอ่งทำน้ำปลา น้ำปลาที่ได้จากปลาครั้งแรกเรียก “น้ำปลาหัว” หรือ “หัวน้ำปลา” หอมและอร่อยมาก ชนชาวไทยเชื้อสายมอญจะนำมาทำ “น้ำปลายำ” รับประทานกับผักดิบและผักต้ม โดยเฉพาะขนุนอ่อนต้ม นิยมรับประทานกับน้ำปลายำมาก เด็กและสตรีว่างจากทำงานบ้าน เช่น หุงข้าว ตักน้ำ ถูบ้าน ตำข้าว ทอผ้า ชักผ้า (ชนชาวไทยเชื้อสายมอญทั้งหญิงและชายจะชักผ้าที่ใส่ก่อนตนเองอาบน้ำทุกวัน) จะไปงมหอยในแม่น้ำ เช่น หอยทราย (คล้ายหอยขม แต่เปลือกเป็นสีน้ำตาลเมื่อประกอบอาหารมักหั่นไหลลงไปด้วย) หอยกาบ หอยขัน ฯลฯ นอกจากสัตว์น้ำชนชาวไทยเชื้อสายมอญยังมีพืชผัก ผลไม้ที่ปลูกไว้ และที่ขึ้นเองตามธรรมชาติให้เก็บกินเป็นปัจจัยในการดำรงชีวิตและแลกเปลี่ยนแบ่งปันกัน ชนชาวไทยเชื้อสายมอญจึงไม่เดือดร้อนเท่าไรนัก

การแลกเปลี่ยนสินค้า

ได้กล่าวมาแล้วว่าชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ทำการผลิตผลผลิตทางการเกษตรเพื่อยังชีพมากกว่าผลิตเพื่อขายหรือแลกเปลี่ยนกัน ผลผลิตส่วนมากเป็นข้าวเปลือก ถั่วเขียว งา หัวหอม หัวกระเทียม ใบยาสูบและผักต่าง ๆ มีผ้าซึ่งทอเองด้วยมือ ทั้งผลผลิตทางการเกษตรและผลผลิตอื่น ๆ ใช้อุปโภคบริโภคในครัวเรือน ใช้ในการทำบุญ

ทางพระพุทธศาสนา และความเชื่อเรื่องผี ถ้าเหลือจากอุปโภค บริโภค จึงนำไปแลกเปลี่ยนกับ ผลผลิตของคนในหมู่บ้านอื่น เช่น นำไปแลกกับอ้อยและมะพร้าวจากคนจีนและคนไทยเชื้อสายจีน ในหมู่บ้านสวนขวัญ ตำบลสร้อยฟ้า และตำบลชำระ แลกอ้อยและผักกาดหัวจากคนไทยเชื้อสายลาว ที่ตำบลบ้านเลื่อม แลกข้าวเปลือกและข้าวโพดกับสินค้าอื่นๆ ที่ตลาดโพธาราม และตลาดบ้านโป่ง ชนชาวไทยเชื้อสายมอญที่วัดคงคาราม ไม่นิยมที่จะออกจากหมู่บ้านเพื่อไปแลกเปลี่ยน สินค้า จะมีออกไปบ้างก็เป็นส่วนน้อย คนส่วนใหญ่จะนำสิ่งของไปแลกที่หมู่บ้านวัดคงคา เช่น ชาวสวนจากจังหวัดสมุทรสงคราม นำกะปิ เกล็ด น้ำตาลปีบ น้ำตาลปึก มะพร้าว ปลาทุ หอยแครง หอยแมลงภู่สด หอยแมลงภู่คอง กุ้งแห้ง ปลาเค็ม ปูน หมากรุก ฯลฯ ใส่เรือพายและแจวทวนน้ำจากจังหวัดสมุทรสงครามขึ้นมาแลกสินค้าต่างๆ กับข้าวเปลือก ของชนชาวไทยเชื้อสายมอญที่หมู่บ้านวัดคงคาและหมู่บ้านอื่น ๆ ชาวจีนจากตลาดโพธารามคนหนึ่ง ชนชาวไทยเชื้อสายมอญเรียกว่า “เจ๊กกิม” จะพายเรือทวนน้ำแลกเปลี่ยนกล้วยเตี้ยวน้ำ กล้วยเตี้ยวแห้ง กล้วยเตี้ยวต้มยำกับข้าวเปลือกจากชนชาวไทยเชื้อสายมอญ แล้วเจ๊กกิมนำข้าวเปลือกที่แลกได้ไปขายจนร่ำรวย มีชนชาวไทยเชื้อสายมอญจากปทุมธานีนำเครื่องปั้นดินเผา เช่น โอ่ง อ่าง ฯลฯ เข้ามาแลกและขายโดยใช้เรือเป็นพาหนะ มีคนจีนพายเรือขายกาแฟ และขนมแห้ง ทางบกเริ่มมีคนจีนหาบเงินหอบเงินมาแลกน้ำตาลทรายแดง หาบไอศกรีมกะทิมาขาย ต่อมาความต้องการสินค้าต่างๆ เพิ่มขึ้น ยิ่งสินค้าเปลี่ยนรูปแบบและมีจำนวนเพิ่มขึ้น ความต้องการก็มีเพิ่มมากขึ้น การผลิตเพื่อขายเข้ามาแทนที่การผลิตเพื่ออุปโภคบริโภคและแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน สังคมของชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี เริ่มเป็นสังคมที่ใช้เงินตราแทนการแบ่งปันกันกินแบ่งปันกันใช้ มีการตั้งร้านขายของชำในหมู่บ้านมีการนำผลผลิตจากไร่ นา สวน ไปขายในตลาดโพธารามและตลาดบ้านโป่ง แล้วซื้อสินค้าจากในตลาดเข้ามาในหมู่บ้าน การทอผ้าเพื่อใช้ในครอบครัวค่อย ๆ หดไป เนื่องจากการซื้อสะดวกกว่าที่จะผลิตเอง ผ้าที่ซื้อมีสีสันสวยงามมากกว่าและราคาไม่แพง การดำข้าวหมดไป เนื่องจากมีโรงสีในหมู่บ้าน ซึ่งตั้งโดยชนชาวไทยเชื้อสายจีน การดำขนมน้ำในงานบวชนาคเริ่มลดลงและหมดไปในที่สุด ใช้วิธีซื้อจากตลาดโพธารามและตลาดบ้านโป่งแทน เนื่องจากสะดวกไม่ต้องหมดเปลืองจากการใช้แบ่ง ขว้าง ปา ทาหน้า ทาตัว และจากการดำขนมน้ำหนัก ทั้งยังหาครกและสากจำนวนมาก ๆ จากเพื่อนบ้านไม่ได้ การผลิตเพื่อการยังชีพและการแลกเปลี่ยนสินค้า ค่อย ๆ ลดลงไปจนหมด เปลี่ยนเป็นการผลิตเพื่อขาย เพื่อนำเงินที่ได้ไปซื้อสินค้าที่หลากหลายนาน ๆ แทน ซึ่งสินค้าเหล่านั้นมีการพัฒนาการผลิตรูปแบบและคุณภาพ มีการโฆษณาประชาสัมพันธ์และสะดวกกว่าที่จะผลิตเอง

เมื่อการผลิตเปลี่ยนเป็นการผลิตเพื่อขาย สังคมกลายเป็นสังคมที่ใช้เงินตรา ผลผลิตทางการเกษตรมีราคาต่ำ ความต้องการสินค้านี้เพิ่มขึ้น บิดา มารดา ของหนุ่มสาวในหมู่บ้านเริ่มถูกชักชวนให้ส่งบุตรหลาน ไปทำงานรับจ้างในกรุงเทพฯ โดยมีชนชาวไทยเชื้อสายมอญในหมู่บ้านซึ่งชาวต่างประเทศส่งไปเรียนพยาบาลในต่างประเทศ และเป็นแม่บ้านของโรงพยาบาล

เป็นผู้ติดต่อผ่านผู้ใหญ่บ้านและภรรยาให้หาหนุ่มสาวและคนวัยกลางคนไปทำงานในโรงพยาบาล
ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ จึงส่งบุตรหลานเป็นกลุ่มใหญ่ไปทำงานในโรงพยาบาล โดยมีญาติผู้ใหญ่
ไปทำงานด้วย ต่อจากนั้นมีการรับจ้างทำงานตามบ้านซึ่งแม่บ้านของโรงพยาบาลจะต้องรับรอง
ว่าเจ้าของบ้านนั้นๆ รู้จักคุ้นเคยกับแม่บ้านและเป็นคนดี ชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง
จังหวัดราชบุรี จึงจะยอมให้บุตรหลานไปทำงานนั้นๆ ได้

คนหนุ่มคนสาว ไปรับจ้างทำงานที่โรงพยาบาลในกรุงเทพฯ และตามบ้านมีไม่มากนัก
ชนชาวไทยเชื้อสายมอญยังนิยมทำการเกษตร และนิยมส่งบุตรหลานไปเรียนหนังสือใน อำเภอ
โพธาราม อำเภอบ้านโป่ง ในจังหวัดราชบุรี บางคนส่งบุตรหลานไปเรียนในกรุงเทพมหานคร
และต่างจังหวัดเช่น จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดฉะเชิงเทรา ฯลฯ ถึงแม้บุตรหลานจะเป็นหญิง
ก็ยังส่งไป ทำให้บุตรหลานของชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี มีอาชีพ
รับราชการและอาชีพอื่น นอกเหนือจากการทำการเกษตร โดยเฉพาะชนชาวไทยเชื้อสายมอญ
ในหมู่บ้านวัดคงคาราม นิยมส่งบุตรหลานไปเรียนเพื่อรับราชการ จนกระทั่งได้รับพระราชทาน
ทานบรรดาศักดิ์เป็นพระยา เป็นหลวง เป็นขุนหลายคน ในชั้นหลัง ๆ ก็ยังส่งบุตรหลานทั้งชาย
และหญิงให้เรียนหนังสือสืบต่อความนิยมของชนชาวไทยเชื้อสายมอญในอดีต ที่นิยมส่งบุตรชายไป
รับราชการซึ่งจะเห็นได้จากบทเพลงกล่อมเด็กในอดีตของชนชาวไทยเชื้อสายมอญที่ ส. พลายน้อย
กล่าวว่า “จงหลับเสียเถิดนะลูกผู้เป็นดวงตาของพ่อ เมื่อเจ้าเติบโตใหญ่ขึ้นไปภายหน้า จะได้ขึ้น
ถวายตัวต่อพระเจ้าผู้ทรงธรรมนะเจ้า เจ้าจะได้พานทองของประทาน จะได้อยู่ในวัง เจ้าจงนอน
เสียเถิด เจ้าอย่าได้โอดครวญไปเลยนะลูกเอ๋ย” หรือบทที่เป็นภาษามอญซึ่งมีผู้อาวุโสในหมู่บ้าน
“บ้านโพ” ร้องก็มีเนื้อร้องเกี่ยวกับการอยู่ในพระราชวัง เป็นต้น

เมื่อมีการสร้างเขื่อนวชิราลงกรณ์ ทำให้น้ำไม่ท่วมพื้นที่ได้เขื่อน ความเสียหายจากน้ำ
ท่วมเหมือนก่อนสร้างเขื่อนจึงไม่เกิดขึ้น เมื่อมีระบบการชลประทานที่ดี ทำให้ชาวไทยเชื้อสาย
มอญลุ่มน้ำแม่กลองทำนาได้ปีละ 2 ครั้ง และสามารถปลูกผักได้ แต่เนื่องจากน้ำไม่ท่วม สายน้ำ
ไม่พัดพา ดินตะกอนซึ่งอุดมไปด้วยอาหารของพืชมาทับถมในบริเวณพื้นที่ลุ่ม พื้นดินจึงขาดความ
อุดมสมบูรณ์ ปลูกข้าวไม่ได้ผลข้าวมีเมล็ดลีบ การทำนาจึงต้องใช้ปุ๋ยมาก ประกอบกับนก และงู
ตลอดจนสัตว์อื่น ที่กินแมลงถูกทำลายลงโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ แมลงเพิ่มมากขึ้น ทำให้ต้องใช้
สารปราบแมลง การจ้างไถ ปักดำ เก็บเกี่ยวเข้ามาแทนที่การ “ลงแขก” การลงทุนทำนาจึงต้อง
ลงทุนสูง ทั้งซื้อปุ๋ย ซื้อสารปราบศัตรูพืช การจ้างแรงงานและอื่น ๆ ถึงแม้ชนชาวไทยเชื้อสาย
มอญจะขายข้าวได้ราคาสูง และได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น แต่ฐานะความเป็นอยู่ส่วนใหญ่ยังคงไม่ร่ำรวย
เนื่องจากการลงทุนทำนาสูงและค่าครองชีพอื่น ๆ ก็สูงขึ้น

การศึกษาและการเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษา

ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ เป็นผู้เลื่อมใสในพุทธศาสนา เมื่อได้ตั้งถิ่นฐานบ้านเมืองแล้ว ได้ร่วมกันสร้างวัดทุกหมู่บ้าน วัดของชนชาวไทยเชื้อสายมอญในเขตอำเภอบ้านโป่ง ได้แก่ วัดบ้านโป่ง วัดตาผา วัดใหญ่นครชุมน์ วัดหัวหิน วัดตาลปากสัตว์ วัดโพธิ์โสภาราม วัดมะขาม วัดม่วงและวัดบัวงาม ส่วนวัดในเขตอำเภอโพธาราม ได้แก่ วัดเกาะ วัดม่วง(ล่าง) วัดบ้านหม้อ วัดป่าไผ่ วัดคงคาราม วัดดอนกระเบื้อง วัดชัยรัตน์และวัดช่องพราน

วัดของชุมชนไทยเชื้อสายมอญดังกล่าว นอกจากเป็นสถาบันทางพุทธศาสนาแล้ว ยังเป็นสถาบันทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และสถาบันทางการศึกษา จัดการเรียนการสอนภาษามอญและการศึกษาคำนวณในชั้นพื้นฐานด้วย

ในอดีตชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ทุกครอบครัวจะนำบุตรชายอายุประมาณ 8 ขวบ ซึ่งเป็นวัยที่ช่วยเหลือตนเองได้แล้วและมีความพร้อมในการเรียนไปมอบตัวเป็นศิษย์วัดในวันพฤหัสบดี โดยนำรูป เทียน และดอกไม้ ใส่พาน ทำพิธีมอบตัวเป็นศิษย์ ถ้าหากบุตรของตนทำผิดหรือเกรงให้พระภิกษุสงฆ์ทำโทษได้ตามที่เห็นสมควร

การเรียนการสอนภาษามอญจัดขึ้นทุกวัด ถ้าหากมีศิษย์วัดมาก จะแบ่งเป็นกลุ่ม ๆ มีพระสงฆ์รับผิดชอบประจำกลุ่ม ทำการสอนตั้งแต่แรกเริ่มจนสามารถอ่านและเขียนได้อย่างคล่องแคล่ว จำนวนศิษย์วัดในแต่ละวัดมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับจำนวนประชากรในหมู่บ้าน บางวัดมีลูกศิษย์ 30-40 คน อุปกรณ์ การเรียนการสอนมีกระดานชนวนกับดินสอหินหรือชอล์ค

การเรียนการสอนภาษามอญในวัดมีขั้นตอนตามลำดับ ดังนี้

1. ให้ศิษย์วัดท่องจำบทสวดเจริญพระพุทธคุณซึ่งเป็นบทยกครู (ไหว้ครู)
2. ให้ท่องจำและเขียนสระ
3. ให้ท่องจำและเขียนพยัญชนะ
4. ให้ประสมพยัญชนะกับสระ
5. ให้ใส่ตัวสะกด
6. ให้ใส่ตัวควบกล้ำ
7. ให้ท่องจำคำพิเศษ
8. ให้อ่านจากใบลาน

การเรียนการสอนตั้งแต่ให้ศิษย์วัดท่องและจำสระจนถึงให้ท่องจำคำพิเศษ พระสงฆ์ผู้สอนจะเขียนลงบนกระดานชนวน ศิษย์วัดจะเรียนตามความสามารถของตน ไม่ต้องรอสมาชิก

ในกลุ่มเมื่อศิษย์วัดอ่านและเขียนได้ครบทุกชั้นตอนจนคล่องแคล่วจากกระดานชนวน พระสงฆ์จะให้อ่านจากใบลาน ส่วนใหญ่จะให้อ่านเรื่องศีลห้าและเรื่องไตรลักษณ์ ทั้งสองเรื่องนี้เป็นนิทานคำกลอนแทรกคุณธรรม ศิษย์วัดชอบอ่านมาก

นอกจากนี้ ยังมีนิทานคำกลอนอีกหลายเรื่องซึ่งศิษย์วัดเลือกอ่านได้ ได้แก่ เรื่องแม่พิกุลทอง พญานกกระสา แม่ปลาหมอบ พญาดัดทันต์ ธรรมราชา กิณรี และเด็กวัด

เมื่อศิษย์วัดอ่านและเขียนได้คล่องแคล่วแล้ว พระสงฆ์จะสอนคณิตศาสตร์ขั้นพื้นฐาน ศิษย์วัดสามารถบวก ลบ คูณ และหารได้ วิธีคิดคำนวณจะแตกต่างจากวิธีคิดในโรงเรียนและคิดได้รวดเร็ว เป็นวิธีคิดเลขหรือสูตรคูณแบบมอญ ฯลฯ เป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง การสอนคณิตศาสตร์ในวัดของชุมชนไทยเชื้อสายมอญ ได้ยุติไปประมาณ 50 ปีมาแล้ว

เมื่อศิษย์วัดอ่านคล่องเขียนคล่องแล้ว ถือว่าจบการศึกษา ลาออกจากวัดไปประกอบอาชีพได้ ศิษย์วัดบางคนจะบรรพชาเป็นสามเณรไปวัดโยมบิดามารดาก่อนซึ่งถือว่าเป็นกุศล และแสดงความกตัญญูเวที การเทศนาไปวัดโยมบิดามารดานั้น สามเณรจะอ่านพระอภิธรรม 7 คัมภีร์ บทโคตบทหนึ่งเป็นหลัก ศิษย์วัดที่อ่านและเขียนภาษามอญได้แตกฉานนั้น พระสงฆ์ผู้สอนมักจะขอให้บรรพชาเป็นสามเณรเพื่อศึกษาภาษามอญและพุทธศาสนาให้สูงยิ่งขึ้น

การเรียนการสอนภาษามอญเป็นการเรียนการสอนภายในวัดสำหรับเด็กชายในหมู่บ้าน เด็กหญิงจึงขาดโอกาสทางการศึกษา ต่อเมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตราพระราชบัญญัติประถมศึกษา เด็กหญิงจึงมีโอกาสรียนในโรงเรียนไปพร้อมกับเด็กชาย ผู้ปกครองยังคงนิยมนำเด็กชายไปมอบตัวเป็นศิษย์วัดเพื่อปรนนิบัติพระภิกษุสงฆ์และเรียนรู้อื่นๆ อันมีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตและได้รับการอบรมสั่งสอนให้เป็นคนดี นอกเหนือจากการเรียนการสอนภาษามอญ

การเรียนการสอนภาษามอญได้มีการเปลี่ยนแปลงเมื่อกระทรวงศึกษาธิการได้ขยายการศึกษาภาคบังคับ เป็น 7 ปี และต่อมาเป็น 6 ปี โรงเรียน ได้จัดประสบการณ์ต่างๆ ให้แก่เด็กตามจุดหมายของหลักสูตร เด็ก ๆ มีกิจกรรมมากและกิจกรรมบางอย่างต้องฝึกฝนอย่างต่อเนื่องและใช้เวลาหลังเลิกเรียนหรือวันหยุด ได้แก่ กิจกรรมทางการกีฬา คณิตและกิจกรรมทางค่านิยม เช่น การทำการบ้าน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ผู้คนออกไปทำงานนอกบ้าน ไปสถานประกอบการหรือโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ ทำให้เด็กต้องช่วยทำงานบ้าน ต้องอยู่ดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวและผู้ปกครองไม่เห็นประโยชน์ของการเรียนการสอนภาษามอญจึงไม่นิยมส่งบุตรหลานเป็นศิษย์วัด โอกาสทางการศึกษาภาษามอญจึงลดลง ปัจจุบันวัดของชนชาวไทยเชื้อสายมอญทั้ง 2 ผังแม่น้ำแม่กลองแทบจะไม่มีเด็กเป็นศิษย์วัด เด็กที่เรียนภาษามอญจึงเหลือจำนวนลดน้อยลงเป็นลำดับ ในอนาคตการเรียนการสอนภาษามอญตามวัดในชุมชนไทยเชื้อสายมอญอาจสูญหายไปที่สุดในที่สุด

การสาธารณสุขและการเปลี่ยนแปลงทางสาธารณสุข

การสาธารณสุขของชนชาวไทยเชื้อสายมอญในอดีต

การคลอดบุตร ก่อนปี พ.ศ.2498 ซึ่งเป็นปีที่ก่อตั้งโรงพยาบาลโพธาราม สตรีมีกรรมมักดื่มน้ำมะพร้าวอ่อนและดื่มยาที่ทำจากเกสรดอกไม้ ซึ่งเรียกว่าเกสรทั้ง 5 หรือบางคนนำดอกบัวหลวง ดอกบัวเผื่อน แก่นมะขาง เปลือกหอยตากแห้ง นำมาตำให้ละเอียด ผสมรับประทานกับน้ำนมวัวเพื่อบำรุงครรภ์ และเพื่อให้คลอดบุตรง่ายสตรีมีครรภ์จะต้องทำงานตามปกติเพื่อให้ท้องหลวมและคลอดง่าย ไม่เอื้อมมือหยิบของในที่สูงหรือที่ไกล ไม่นั่งกลางระเบียบบ้าน ไม่นั่งใกล้เสาไม้หรือเสาเอกของบ้าน ไม่นั่งที่บันไดบ้านและที่ธรณีประตู เมื่อจะคลอดบุตรมีการทำคลอดโดยหมอตำแย โดยตัดสายสะดือด้วยไม้ไผ่คมบาง ซึ่งจะไถ่กล่าวโดยละเอียดในเรื่องการอยู่ไฟ การตัดสายสะดือด้วยไม้ไผ่ อาจมีเชื้อโรคเข้าไปในแผลทำให้เกิดอักเสบ เป็นไข้ได้ ถ้าเชือบาดทะยักเข้าไปอาจชักถึงตายได้ (ชนชาวไทยเชื้อสายมอญเรียกโรคนี้ว่าโรคตะพาน) ในอดีตชาวไทยเชื้อสายมอญมีบุตรคนละหลายๆ (ประมาณ 10-12 คน) เนื่องจากยังไม่รู้จักการวางแผนครอบครัว

ความเชื่อบางประการในอดีตของคนไทยเชื้อสายมอญคล้ายกับความเชื่อของคนไทยและชนชาวไทยเชื้อสายอื่นๆ ที่เชื่อว่าเด็กๆ รับประทานกับข้าวมากๆ จะเป็นตานขโมยและการปฏิบัติตนของหญิงแม่มดก่อนที่จะต้องออกของแสดง ประกอบกับการปล่อยให้เด็กวัยทารกและวัยเตาะแตะเล่นบนพื้นดิน ไม่สวมรองเท้า เด็กหยิบสิ่งของเข้าปากหรืออมนิ้วมือทำให้เด็กมีสุขภาพไม่ดีขาดสารอาหาร มีโรคพยาธิ เด็กจึงอ่อนแอมีสุขภาพไม่แข็งแรง เมื่อเด็กเป็นไข้ตัวร้อนห้ามเด็กดื่มน้ำเย็น ไม่ให้เช็ดตัวและอาบน้ำ ไม่ให้รับประทานอาหารที่มีประโยชน์เพราะคิดว่าเป็นของแสดงให้นอนห่มผ้า ให้เด็กรับประทานยาที่ทำจากสมุนไพรซึ่งอาจซ้ำไม่ทันการณ์ ทำให้เด็กมีไข้สูงและอาจชักถึงตายได้ การเสียชีวิตของเด็กทารก เด็กวัยเตาะแตะและเด็กเล็กจึงมีมาก

ในอดีตชนชาวไทยเชื้อสายมอญใช้น้ำจากแม่น้ำแม่กลองทั้งอุปโภคบริโภค ไม่มีส้วมใช้วิธีถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะในที่ลับตาคน เช่นในป่าละเมาะ ต่อมามีการขุดหลุมและฝังกลบแล้วพัฒนาเป็นส้วมหลุม

เมื่อเจ็บป่วยเล็กน้อย ง่ายๆ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญในอดีตอาจหาสมุนไพรรับประทานหรือทาหรือพอก เช่น ใช้พลกับเกลือตำผสมและห่อกับผ้าอ้อมของร้อนใช้ประคบแก้ปวดเมื่อย เคล็ดขัดยอก กระเทียมตำกับเกลือผสมยาแก้ไอดูเหงือกของเด็กทารกที่ฟันกำลังขึ้น ถ้าท้องเสียอาเจียน ใช้หัวหญ้าแห้วหมู ใบกระเพราต้ม บางรายใส่ต้นตะไคร้ต้มน้ำดื่ม ถ้าอาเจียนมาก เติมหังข้าวโพดเข้าไป ถ้าท้องขึ้นรับประทานกานพลู ถ้าเป็นแผลใช้ใบว่านมหากาฬตำปัดปากแผล แก้พิษ ว่านมหากาฬผสมเหล้าและดินสอพองแก้อักเสบ หัวโน ขมิ้นผงรักษาแผล ถ้าแผลมี

น้ำเหลืองใช้ใบยออย่างไฟปิดแผลเพื่ออุดน้ำเหลือง ถ้าเป็นแผลมีหนองหรือเล็บขบใช้ไฟล ตำกับเกลือพอกปิดปากแผลหรือใช้ใบสืบาท (ใบโต มีขนคล้ายใบพุทรา) ตำปิดปากแผล เพื่ออุดหนอง ถ้าเป็นริดสีดวงจมูกใช้ใบตะไคร้ตำผสมกับน้ำเป็นยาแก้ริดสีดวงจมูก เป็นลมพิษใช้พลูขี้เหล็กผสมเหล้า ถ้าแมลงมีพิษกัดต่อยใช้หัวหอมผ่าซีกทา ยุงกัดใช้ปูนแดงหรือขมิ้นทา ใบกระเพราขยี้กับปูนแดงทาท้องเด็กหรือให้ดื่มน้ำกระเพราต้ม แก้อท้องอืด ผลสมอรับประทานเป็นยาระบาย ใบและดอกชุมเห็ดช่วยระบาย ใบตำให้ละเอียดทาแก้กลากและคัน ผลกับใบชุมเห็ดไทยช่วยระบายท้อง บอระเพ็ดแก้เบื่ออาหาร ท้องเสียไม่อาเจียนใช้ใบทับทิมใบเทียนผลเบญจก้านี จันทน์ทั้ง 2 ดิบลิ หั้วกระเทียม ใบกระเพรา ใบสะแกอ่อน เจตมูลเพลิง ขิงทุกอย่างคว่ำแล้วตำให้ละเอียด บั่นเป็นเม็ดให้ผู้ที่ท้องเสียรับประทานกับน้ำกระสาย ซึ่งทำจากจันทน์ทั้ง 2 หรือกระเทียมเผาไฟตำทำน้ำกระสายหรือใช้เปลือกต้นมะปราง เปลือกมะเดื่อฝืนในน้ำทำเป็นน้ำกระสาย เป็นหวัดใช้ใบส้มป่อยต้มรวมกับหัวหอมทุบใส่น้ำเดือดยกลงรอให้อุ่นนำมาบรรจศีรษะ ถ้าเป็นบิด ใช้ น้ำมะกรูดกับใบฝรั่งอ่อน ต้มละลายน้ำปูนใสดื่ม ไอ้ใช้เปลือกมะกรูด ขมิ้นอ้อย 7 แวน หั้วกระเทียม 7 กลีบเผาไฟ บดบั่นเป็นเม็ดให้รับประทาน ใช้ต้นดีหมีเดี่ยวกลืนแต่น้ำแก้อิ หญาจรวงช้างตากแดดผสมน้ำผึ้งแก้ปวดศีรษะ หนุ่ยดอกขาว (ดอกคล้ายดอกบานไม่รู้โรยเล็กๆ) ต้มดื่มคล้ายน้ำชา แก้อาการไอ ปวดท้องเพราะมีประจำเดือน และลดความอยากสูบบุหรี่ ใบข่อย ตำกับใบย่านางผสมกับยาเขียวแก้อีสุกอีใส แก้อริ้นในและหัด น้ำมะเฟืองกับปูนแดง พอกแก้ ขาบวม เป็นฝีใช้ปูนแดงหรือใช้ดอกเข็มสีขาวตำแล้วพอกที่หัวฝี เมื่อไม่สบายไม่ทราบจะรักษา อย่างไร จะรับประทานสมุนไพรอะไร อาจไปขอสมุนไพร คีร์สตี ฯลฯ หรือยาจากพระสงฆ์ที่วัด ถ้า ไม่สบายมากขึ้นอาจถึงกะบาน ถ้าเจ็บป่วยขนาดหนัก เจ้าของไข้จะไปหาคนทรงเพื่อให้ “ทรง เจ้าเข้าผี” เพื่อดูว่า “ผีผี” หรือไม่ ถ้าคนทรงทักว่าผีผีหรือทำไม่ดีก็ต้องปฏิบัติตนตามที่ คนทรงบอกเช่น ต้องมีพิธี “รำผี” เป็นต้น (สัมภาษณ์ นายเหลี่ยม วังวารี)

เมื่อพ้นวัยเด็กแล้ว ชนชาวไทยเชื้อสายมอญมักมีอายุยืนยาว ถึงแม้ว่าจะไม่มีส้วม และใช้น้ำในแม่น้ำอุปโภค บริโภค เพราะในอดีตนั้นน้ำในแม่น้ำแม่กลองไม่ค่อยมีเชื้อโรคและไม่ค่อยสกปรก เนื่องจากประชากรมีน้อย ทุกคนช่วยกันรักษาความสะอาด ไม่ทิ้งของเสียลงใน แม่น้ำสาละง เนื่องจากทุกคนนับถือแม่พระคงคา ถ้าทำน้ำสกปรกหรือทิ้งของเสียก็เกรงว่า แม่พระคงคา จะพิโรธ บันดาลให้เกิดเหตุร้าย เช่น เกิดโรคภัยไข้เจ็บหรือน้ำท่วมทำความเสียหายให้แก่บ้านเรือน ไร่นาชีวิตและทรัพย์สิน ทุกคนจึงใช้น้ำอย่างระมัดระวังไม่ให้สกปรก สุขภาพร่างกายของชนชาวไทยเชื้อสายมอญแข็งแรง เนื่องจากส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เป็นคนมีจิตใจดี สนุกสนาน ร่าเริง ใจบุญสุนทาน สุขภาพจิตจึงดี รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ เช่น ได้รับโปรตีนที่ง่ายและแคลเซียมจากสัตว์น้ำซึ่งมีคอเลสเตอรอลต่ำ นอกจากโปรตีนที่ได้จากเนื้อสัตว์น้ำยังได้โปรตีนจากถั่วเขียว ได้แร่ธาตุจากถั่วดอก ผักต่าง ๆ ที่ปลูกไว้และได้ จากผักข้างรั้ว เช่น ได้ธาตุเหล็กจากผักตำลึง ยอดแค ใบขี้เหล็ก และผักใบเขียว ได้รับวิตามินเอ

จากมันเทศ ฟักทอง ผักบุ้ง มะละกอ วิตามินบีจากไข่ ซึ่งเลี้ยงไก่ไว้เพื่อรับประทานไข่ และพืช ผัก วิตามินซี จากยอดและผักมะขาม พุทรา ลูกสับ มะตาด มะนาว และใบส้มป่อย ได้รับ วิตามินดีจาก แสงแดด ได้สมุนไพรป้องกันท้องอืดท้องเฟ้อ และอื่นๆ จากพืช ผัก ตะไคร้ ขิง กระชาย หัวหอม หัวกระเทียม ฯลฯ อาหารทุกอย่างไม่เป็นพิษมีแต่ประโยชน์ เช่น ตะลิงปิง มี วิตามินซีป้องกันหวัด และมีฤทธิ์ต้านเซลล์มะเร็ง ใบและดอกชี้เหล็กช่วยให้นอนหลับและช่วย ระบาย หัวปลีเชื่อว่าบำรุงหัวใจ ฯลฯ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญรับประทานผักน้ำพริกทุกมื้อ และทุกวัน ทำให้ได้สารอาหารจากผักมากมาย รับประทานปลาเป็นอาหารเสริมสร้างเซลล์สมอง รับประทานข้าวกล้องทำให้ไม่อ้วน ข้าวกล้องช่วยทำให้ลำไส้สะอาด ไม่เป็นมะเร็งลำไส้ แกง ส่วนมากไม่ใส่กะทิ ทำให้ไม่เป็นโรคต่างๆ เช่น โรคหัวใจ เส้นเลือดในสมองตีบ ฯลฯ ชนชาวไทย เชื้อสายมอญในอดีตจึงแข็งแรงไม่ค่อยเจ็บไข้ได้ป่วยง่ายนักเว้นแต่การเสียชีวิตจากการตั้งครุฑ และคลอดบุตร เนื่องจากการแพทย์และสาธารณสุขในอดีตยังไม่เจริญ

ต้นและผลตะลิงปิง

ใบตะลิงปิง

สมุนไพรของชนชาวไทยเชื้อสายมอญหลายชนิดที่นำศึกษาและนำส่วนดีของสมุนไพรเหล่านั้นมาใช้ เช่น

ของที่มีรสขม เช่น รากและผลของมะแว้งเครือหรือมะแว้งต้น (ส่วนใหญ่ใช้มะแว้งเครือ) บอระเพ็ด ฟักทะลายโจร ฯลฯ และดีของสัตว์ต่างๆ เช่น ดีงูเหลือม ดีหมู มีคุณสมบัติละลายเสมหะ แก้ไอและเจ็บคอ

ของที่มีรสเปรี้ยว เช่น น้ำมะนาว น้ำมะกรูด ขี้บเสมหะและแก้ไอ

ของที่มีรสเปรี้ยวปนขม เช่น ผลของต้นมะงั่ว (คล้ายผลมะกรูดแต่ผลใหญ่กว่า) มีคุณสมบัติขับเสมหะที่เหนียวข้นมาก ๆ ได้ เหมาะสำหรับขับเสมหะของผู้ที่เป็นโรคหอบหืด

ของที่มีรสฝาด เช่น น้ำปูนใส เปลือกมังคุด เปลือกทับทิม ใบทับทิม ใบชุมเห็ด เปลือกแค มีคุณสมบัติสมานแผล ใช้ฝนร่วมกับยาเหลือง (เม็ด) ยาดำแก้ท้องเสีย

ดอกลำโพงตากแห้งหั่นสับแก้หืดและริดสีดวงจมูก

ว่านน้ำ มีคุณสมบัติขับเสมหะทำให้อาเจียน (ใส่มากอาจอาเจียนถึงตายได้)

หญ่ดอกขาวปนละลายกับน้ำร้อนแก้อ้อ แก้วดท้องเพราะมีประจำเดือน และลดความอยากสูบบุหรี่

สมุนไพรอื่น ๆ เช่น ว่านต่าง ๆ หญ้าวงช้าง ชุมเห็ด หัวหอม(แดง) กระเทียม ฝรั่ง ไพล กระเพราแดง ฯลฯ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญนำมาใช้มากมาย

สมุนไพรต่าง ๆ นำมาบดผสมกันเติมน้ำกระสายใช้ทาใช้รับประทานหรือบดผสมกันเป็นลูก ๆ หรือเม็ด เช่น

ยาเขียว หรือยาดำ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญเรียก “อะอูย-อะจ็อก” แขน้ำสะอาดจะเป็นน้ำร้อนหรือน้ำเย็นก็ได้ รับประทานแก้อ้อ ตัวร้อน เด็กออกหัดหรือออกอีสุกอีใส

ยาเหลือง “อะอูยเหลือง” บดผสมกับของที่มีรสเปรี้ยวเช่นน้ำมะนาวของที่มีรสขม เช่น ดีสัตว รากไม้ และเกลือกวาดคอแก้อ้อ ละลายเสมหะ เจ็บคอและแก้การไม่ยอมรับประทานอาหาร

ยาแก้โรคเลือดหรือยาแก้ระดูไม่ปกติ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญเรียก “อะอูยชิมโปงมะ” แขน้ำสะอาดจะเป็นน้ำร้อนหรือน้ำเย็นก็ได้ แก้อ้อประจำเดือนไม่ปกติ (สัมภาษณ์ นายเหลี่ยม วังวาริ นางพิน ยอดไกรสิทธิ์ นางระเบียบ สุทธิทวี) ยาต่าง ๆ ที่ทำจากสมุนไพรบางชนิดเป็นยาชนิดเดียวกันเพียงแต่ใช้น้ำกระสายต่างกันก็แก้โรคต่างกันก็ได้ ยารักษาโรคต่าง ๆ มีในคัมภีร์ใบลานที่จารไว้ตั้งแต่สมัยโบราณซึ่งมีตามวัดในชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญ พระสงฆ์ที่มีพรรษามากๆ นอกจากศึกษาพระธรรมวินัย ยังศึกษาดาราคาต่าง ๆ รวมทั้งตำรายาจากคัมภีร์ใบลาน ประกอบยารักษาโรครักษาไข้ไว้แจกจ่ายแก่ผู้ที่เจ็บไข้ได้ป่วยเป็นที่พึ่งพาของชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี

ก่อนที่ กระทรวงสาธารณสุขได้สร้างโรงพยาบาลโพธาราม ในเขตเทศบาลโพธาราม และสร้างโรงพยาบาลบ้านโป่งในเขตเทศบาลบ้านโป่ง ชนชาวไทยเชื้อสายมอญขาดความรู้ด้านสาธารณสุข ยังไม่นิยมไปรักษาที่โรงพยาบาล เนื่องจากยังมีความเชื่อเรื่องผี เรื่องการทึงกะบาน การสะเดาะเคราะห์ เรื่องยาสมุนไพร การอยู่ไฟ และการรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลเสียเงินมากกว่าการรักษาด้วยยาสมุนไพร

ปัจจุบันการแพทย์ และการสาธารณสุขเจริญขึ้น ชนชาวไทยเชื้อสายมอญมีการศึกษาสูงขึ้นทำให้รู้จักดูแลสุขภาพอนามัยของตนเองและครอบครัว ยอมรับการรักษาพยาบาลแผนปัจจุบัน รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ สวมรองเท้าเมื่อออกจากบ้าน ทำคลอดกับแพทย์พยาบาล และผดุงครรภ์ มีส้วมซึม หรือชักโครกใช้แทนการอุจจาระปัสสาวะในป่าละเมาะและการถ่ายในส้วมหลุม

ปัจจุบันทุกหมู่บ้านในชุมชนไทยเชื้อสายมอญมีประเพณีหมู่บ้าน มีส้วม และไฟฟ้าใช้ทุกหมู่บ้าน

การพักผ่อนและการเปลี่ยนแปลงด้านการพักผ่อนหย่อนใจ

เนื่องจากชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ในอดีตมักมีอาชีพกสิกรรม เช่น การปลูกข้าวซึ่งต้องอาศัยธรรมชาติ ในฤดูฝนจึงต้องรีบไถนา หว่านข้าวเพาะกล้าและดำนา ในฤดูหนาวน้ำลดมีที่ราบริมน้ำซึ่งในฤดูน้ำหลากน้ำพัดพาดินตะกอนซึ่งอุดมไปด้วยปุ๋ยมาทับถมริมตลิ่ง ชนชาวไทยเชื้อสายมอญจึงปลูกพืชริมฝั่งน้ำ หาสัตว์น้ำมารับประทานถนอมอาหารเก็บไว้รับประทานระหว่างเพาะปลูกข้าวในฤดูฝน ระหว่างเกี่ยวและเก็บข้าวไว้ในยุ้งฉาง ซึ่งอยู่ในระยะเวลาระหว่างฤดูหนาวกับฤดูร้อน ระยะหลังเก็บเกี่ยวข้าว และก่อนเริ่มต้นหว่านข้าวหรือเพาะกล้า จะหว่านและเก็บถั่วเขียว จะเห็นได้ว่าชนชาวไทยเชื้อสายมอญแทบจะไม่ได้มีเวลาพักผ่อนหย่อนใจเลย เขาจะทำงานกันอย่างเต็มที่และขยันขันแข็งเพื่อที่จะได้พักผ่อนในวันทำบุญวันเริงตามเทศกาลและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ชนชาวไทยเชื้อสายมอญได้พักผ่อนหย่อนใจและมีการเล่นสนุกสนานในวันแรม 14,15 ค่ำ เดือน 4 และ วันแรม 1 ค่ำ เดือน 5 ทั้ง 3 วันนี้เป็นวันตรุษ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญจะทำบุญตักบาตรในตอนเช้าเรียกว่า “ทำบุญตรุษ” ชายหนุ่มหญิงสาวจะแต่งกายกันอย่างสวยงาม เมื่อทำบุญตักบาตรทำพิธีทางศาสนา รับประทานอาหารกันเสร็จแล้ว ทั้งเด็กเล็กหนุ่มสาวเฒ่าแก่จะมาชุมนุมเล่นสนุกสนานตามประเพณีที่ลานของวัด (นอกกำแพงวัด) หรือลานของหมู่บ้าน ในตอนเย็นรวมกันเล่นที่ชายหาดทรายริมน้ำ จะเล่นสนุกสนานตามประเพณีประมาณ 3-5 วัน หรือบางหมู่บ้านอาจจะเล่นติดต่อกันตลอดไปจนถึงวันทำบุญสงกรานต์และเรื่อยไปจนถึงวันสงกรานต์ แต่ส่วนมากจะเล่นเป็นช่วงๆ คือวันทำบุญตรุษช่วงหนึ่ง วันสงกรานต์วันแรกที่เรียกว่าวันมหาสงกรานต์จนถึงวันสงกรานต์ช่วงหนึ่ง การเล่นของชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ในตอนกลางวันจะเล่นลูกช่วง (ช่วงรำและช่วงชิง) สะบ้า(มอญ) และมอญช้อนผ้า ทั้งการเล่นลูกช่วงและสะบ้า (มอญ) จะมีสัญญาณกันว่าฝ่ายแพ้ต้องรำให้ดูหรือร้องเพลงให้ฟังหรือยัดสิ่งของของฝ่ายหญิงหนุ่มสาวนิยมเล่นลูกช่วงและมอญช้อนผ้ามาก ผู้สูงอายุหรือผู้ที่แต่งงานแล้วมักเล่นเพลงพวงมาลัยโต้ตอบกันระหว่างฝ่ายชายและฝ่ายหญิงโดยตั้งแถวเป็นวงกลมตั้งแต่ 10 คนขึ้นไป มีหัวหน้าฝ่ายชายเรียกว่า “พ่อเพลง” หัวหน้าฝ่ายหญิงเรียกว่า “แม่เพลง” มีลูกคู่เป็นผู้รับเพลงเมื่อร้องเพลงจบ เนื้อเพลงจะเกี่ยวกับการเกี่ยวพาราสี การพาหนี ชมป่า ชมนก ชมไม้ มีเพลงเกี่ยวข้าว เพลงฉ่อย ซึ่งคล้ายเพลงพวงมาลัย ผิดแต่ทำนองการร้องและการรับของลูกคู่

การเล่นและการพักผ่อนหย่อนใจในช่วงวันตรุษถึงวันสงกรานต์ที่ควรกล่าวถึงคือการเล่นสะบ้า (มอญ) มีอุปกรณ์การเล่น การแต่งกาย และวิธีเล่นดังนี้

อุปกรณ์การเล่นสะบ้า (มอญ)

1. สถานที่เล่น เป็นลานดินกว้างไม่น้อยกว่า 4 x 6 เมตร ต้องปรับพื้นที่ให้เรียบ กลิ้งด้วยขวดกลม ประดับด้วยกระดาษสีที่ทำเป็นสายรุ้งและพวงมะโหด (พวงกระดาษสีตัดซ้อนกันหลายชั้น) มีตะเกียงเจ้าพายุจุดไฟในตอนกลางคืน

2. ลูกสะบ้า ผู้เล่นจะนำลูกสะบ้าของตนมาเล่นเอง ลูกสะบ้าทำด้วยเมล็ดของฝักสะบ้า ซึ่งกลมแบนและแข็ง และอาจทำด้วยไม้ เช่น ไม้สะบ้า ไม้ประดู่ ทำด้วยยางช้าง ออกเตาเขาวัว กระดุกวัว เงินหรือทองเหลือง กลิ้งเป็นรูปวงกลมแบน ๆ ด้านหน้ามีเส้นเป็นวงกลมจากจุดศูนย์กลางเป็นวงกลมเล็ก ค่อย ๆ ใหญ่ขึ้นตามลำดับจนถึงเส้นรอบวง เส้นผ่านศูนย์กลางของลูกสะบ้าประมาณ 2-5 เซนติเมตร

3. ไม้ไผ่ 1 ท่อน ยาวพอดีกับจำนวนคนเล่นนั่ง ใช้สำหรับนั่งและกันลูกสะบ้าเวลาทอยไม่ให้กระเด็นไปไกลและกันลูกสะบ้าไม่ให้ถูกเท้าผู้นั่ง

การแต่งกาย การแต่งกายของผู้เล่นสะบ้า (มอญ) มีดังนี้

ฝ่ายชาย นุ่งโสร่งหรือผ้าม่วง นุ่งแบบลอยชาย สวมเสื้อคอกลมแขนสั้นหรือแขนสามส่วน (แขนกระบอก) มีผ้าคาดเอว มีผ้าพาดไหล่ถ้าไม่มีผ้าพาดไหล่ใช้ผ้าขาวม้าแทนได้ ผ้าที่คล้องคอต้องคล้องคอให้ชายผ้าทั้ง 2 ข้างอยู่ด้านหลัง มีดอกไม้ทัดหู บางคนประแป้งโดยใช้หวีจุ่มแป้งน้ำแล้วกดลงบนใบหน้า

ฝ่ายหญิง นุ่งผ้าชิ้นสี่พื้น ไม่มีลาย สวมเสื้อคอกลม แขนกระบอก มีผ้าสไบคล้องคอให้ชายสไบทั้ง 2 ข้างอยู่ด้านหน้า สีของผ้าชิ้น เสื้อ และสไบคล้องคอจะไม่ใช้สีเดียวกัน มักนิยมสีที่ตัดกัน ผมหยาวเกล้ามวยต่ำ ปักปิ่นปักผมหรือครอบผมด้วยลูกปัดหรือใช้ดอกไม้เสียบมวยผม

วิธีการเล่น ให้ผู้เล่นฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจับคู่กันจะมีกี่คู่ก็ได้ แต่ละคู่จะมีลูกสะบ้า 1 อัน หญิงอยู่อีกฝ่ายหนึ่ง ชายอยู่อีกฝ่ายหนึ่ง ฝ่ายชายจะเปิดโอกาสให้ฝ่ายหญิงเล่นก่อน โดยฝ่ายชายไปนั่งที่ไม้ไผ่ ตั้งลูกสะบ้าของตนไว้ตรงหน้า หันหน้าลูกสะบ้าไปทางฝ่ายหญิงซึ่งยืนตรงข้ามคู่ของตนเอง ห่างจากฝ่ายชายประมาณ 5 เมตร ฝ่ายหญิงทุกคนเริ่มเล่นทำที่หนึ่งพร้อมกันโดยจับลูกสะบ้าล้อไปข้างหน้า ถ้าลูกสะบ้าคว่ำหรือหงายแล้วหยุดที่ใด ผู้เล่นจะนั่งลงหยิบบลูกสะบ้าวางบนหัวเข่าแล้วใช้นิ้วชี้ดีด (ยิง) ไปให้ถูกลูกสะบ้าฝ่ายชายที่เป็นคู่ของตน ถ้ายิงไม่ถูกไม่เป็นไร ถ้ายิงไปถูกลูกสะบ้าที่ไม่ใช่คู่ของตนหรือล้อสะบ้าเลยลูกสะบ้าของฝ่ายตรงข้ามถือว่าแพ้ จะต้องถูกปรับด้วยการร้าวหรือรำพวงมาลัย หรือฝ่ายชายจะยึดสิ่งของฝ่ายหญิงที่เป็นคนทำให้แพ้ก็ได้ เมื่อฝ่ายหญิงแพ้และถูกปรับแล้วต้องไปนั่งตั้งลูกสะบ้าแบบฝ่ายชาย ฝ่ายชายเล่นทำที่ 1 ถ้าไม่แพ้ก็จะเล่นทำที่ 2 ทำที่ 3 และทำต่อ ๆ ไป จนกว่าจะแพ้เมื่อฝ่ายที่เล่นแพ้

จะต้องถูกปรับด้วยการร้าวหรือร่าพวงมาลัยหรือฝ้ายชายจะยึดสิ่งของฝ้ายหญิงที่เป็นคนทำให้แพ้กี้ได้ เมื่อฝ้ายหญิงแพ้และถูกปรับแล้วต้องไปนั่งตั้งลูกสะบ้าแบบฝ้ายชาย ฝ้ายชายเล่นท่าที่ 1 ถ้าไม่แพ้กี้จะเล่นท่าที่ 2 ท่าที่ 3 และท่าต่อ ๆ ไป จนกว่าจะแพ้เมื่อฝ้ายที่เล่นแพ้ถูกปรับต้องมานั่งตั้งลูกสะบ้า ฝ้ายที่นั่งอยู่ลุกไปเล่นท่าที่แพ้ต่อ ไม่ต้องเล่นท่าที่ 1 ใหม่ ท่าในการเล่นสะบ้าของชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลองมีทั้งหมด 30 ท่า ท่าที่ 1 มีชื่อว่าท่า “อิมาย” ท่าสุดท้ายมีชื่อว่าท่า “ตานเจิง” ท่าแรก ๆ จะใช้มือจับลูกสะบ้าล้อไป อาจจะใช้มือจับข้าง พนมมือข้าง กำมือข้างจนถึงท่าที่ 7 ไขเท้าตั้งแต่หัวแม่เท้าทั้ง 2 หีบลูกสะบ้าแล้วกระโดดปล่อยลูกสะบ้าให้ล้อไป ท่าต่อไปวางลูกสะบ้ากลางระหว่างเท้าซ้ายและเท้าขวา ต่อมาใช้ด้านข้างของสันเท้ามาถึงตาตุ่มทั้ง 2 ข้าง ท่าที่ 11 เท้าซ้ายทับเท้าขวา ท่า 12 เท้าขวาทับเท้าซ้าย ท่าที่ 13 เท้าขวาปายทับเท้าซ้ายตรงข้อเท้า ท่าที่ 14 ยืนด้วยเท้าซ้ายแล้วเอาเท้าขวาตะน่องซ้าย ท่าที่ 15 ยืนด้วยเท้าซ้ายสันเท้าซ้ายขวางวางไว้ที่หัวเข่าซ้าย ทุกท่าใช้เท้ากับเท้าหรือเท้ากับน่องหีบลูกสะบ้าแล้วกระโดดปล่อยลูกสะบ้า ลูกสะบ้าหยุดที่ใดก็ยิ่ง ยิ่งถูกคู่ก็ชนะ ไม่ถูกคู่หรือเลยสะบ้าที่ตั้งไว้ก็แพ้ท่าที่ 1 ถึงท่าที่ 30 ใช้ส่วนต่างๆ ของร่างกายตั้งแต่เท้า แล้วค่อย ๆ ไล่ตามลำตัว แล้วขึ้นไปเรื่อยจนถึงศีรษะ แต่ละท่าจะมีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน ขณะที่เล่นท่าใด ผู้เล่นต้องออกชื่อท่าเล่นนั้นด้วย (สัมภาษณ์ นายฉิง อารีกิจ, นายถาวร พะเวก)

ปัจจุบันไม่มีการเล่นสะบ้า (มอญ) ในวันสงกรานต์ จะมีการสาธิตให้ชมบ้างโดยผู้สูงอายุ บางครั้ง ผู้สูงอายุได้ฝึกเด็กๆ ในโรงเรียนประถมศึกษาบางโรงเรียน เมื่อสิ้นคนรุ่นนี้แล้ว การเล่นสะบ้ามอญอาจสูญหายจากชุมชนแห่งนี้

นอกจากการเล่นมอญซ่อนผ้า ลูกช่วง พวงมาลัย เพลงฉ่อย เพลงเกี่ยวข้าว สะบ้า (มอญ) แล้ว ชนชาวไทยเชื้อสายมอญยังนิยมการเล่นเข้าผี เช่น ผีสุม ผีกะลา ผีครก ผีสาก ผีกระดัง ผีลิง ฯลฯ สนุกสนานครื้นเครงมาก

ในตอนกลางคืนจะมีการรำไท (ร้าว) ร่ามะนา หรือเล่นสะบ้าอีก เป็นการเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวใกล้ชิด ดูใจ เรียนรู้ และสร้างความสัมพันธ์กัน เนื่องจากถ้าไม่ใช่งานเทศกาล ทั้งหนุ่มและสาวจะทำงานง่วนอยู่กับการประกอบอาชีพคือการกสิกรรมหรือการทำงานบ้าน เช่น หุงหาอาหาร หาฟืน ทอผ้าไว้ใช้ ตักน้ำ ถูบ้าน หญิงชายจะไม่มีโอกาสได้พูดคุย สร้างความสัมพันธ์กัน เด็กผู้หญิงหรือหญิงสาวไม่มีโอกาสได้ไปเที่ยวนอกบ้าน ในงานอื่นๆ เช่น งานบวชนาค งานอันเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนาหรือการไปคุมหรสพ ฯลฯ บิดามารดาและญาติผู้ใหญ่ไม่เปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้ใกล้ชิดกัน งานทำบุญตรุษ ทำบุญสงกรานต์และวันสงวน้ำพระจึงสนุกสนานกันที่สุด บิดามารดาญาติผู้ใหญ่จะไม่กีดกันหนุ่มสาว แต่ทั้งนี้จะต้องอยู่ในสายตาของผู้ใหญ่ ทั้งหนุ่มสาวจะไม่ทำสิ่งใดที่น่าเกลียดเนื่องจากนอกจากจะเสียหายเฉพาะตนเองแล้ว ยังเสียหายไปถึงบิดามารดา และวงศ์ตระกูลของตนเองอีกด้วย

เด็กนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอโพธาราม สาธิตการเล่นสะบ้ามอญ
(ในภาพไม่มีไม้ไผ่กัน)

การพักผ่อนหย่อนใจของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ จะพักผ่อนหย่อนใจในวันทำบุญตามเทศกาลต่าง ๆ และเทศกาลเกี่ยวข้องกับประเพณีที่เกี่ยวข้องเนื่องทางพระพุทธศาสนา เช่น วันตรุษ วันสงกรานต์ วันสงกรานต์ วันสงกรานต์ ซึ่งอยู่ในช่วงฤดูร้อน ประชาชนว่างเว้นจากการประกอบอาชีพแล้ว ในวันออกพรรษา ชนชาวไทยเชื้อสายมอญจะสนุกสนานกับประเพณีการแข่งขันเรือยาว เริ่มต้นเมื่อกลางเดือน 10 หนุม ๆ จะนัดกันยกเรือจากใต้ฐานศาลาการเปรียญออกไปไว้ในที่โล่งแจ้ง เพื่อตอกหมัน (วัสดุที่ใช้อุดรอยรั่วของเรือทำจากหนุ่ เศษผ้า น้ำมันยาง ชัน) และยาเรือโดยเมื่อตอกหมันอุดรูรั่วแล้วใช้หมันยาเรือ เมื่อแห้งจะยกเรือลงแม่น้ำแล้วเช่นไหว้แม่ย่านางเรือและตกแต่งเรือแล้วฝึกซ้อมการพายเรือยาวในเวลาเย็น หลังจากทำนาและปฏิบัติภารกิจอื่น หนุม ๆ จะรวมตัวกันซ้อมพายเรือเพื่อแข่งขันกันระหว่างหมู่บ้านในวันออกพรรษาหรือวันทอดกฐิน การแข่งขันเรือยาวจะผลัดเปลี่ยนกันแข่งขันแต่ละวัดริมแม่น้ำแม่กลอง การแข่งขันเรือยาวสืบเนื่องมาจาก เมื่อถึงวันออกพรรษาซึ่งตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 วัดคงคารามซึ่งเป็นศูนย์กลางวัดของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี จะจัดเทศน์มหาชาติ พระสงฆ์จากวัดต่าง ๆ ริมแม่น้ำแม่กลอง ซึ่งเป็นวัดในชุมชนของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ จะไปประกอบพิธีกรรมออกพรรษาที่วัดคงคาราม เรือยาวของวัดต่าง ๆ ซึ่งมีวัดละ 2 ลำเป็นอย่างน้อย จะลากจูงเรือซึ่งพระวัดของตนเองนำไปให้ถึงวัดคงคารามก่อนเพล (11.00 น.) เรือยาวของแต่ละวัด จะมีห้องเรือแบนใหญ่ เพื่อจะได้บรรจุทั้งคน ทั้งพระ ทั้งขันกัณฑ์เทศน์ และกันไม่ให้เรือล่มได้ ไบพายเรือจะแกะสลักอย่างสวยงามจากโค่นพายตลอดไบพาย พายบางเล่มฝังหินแร่ สีสันสวยงาม หนุมสาวเจ้าของบ้านในหมู่บ้าน “คงคา” จะแต่งกายสวยงามพายไปรับเรือจากต่างหมู่บ้านและร้องเพลงโต้ตอบกัน สาคน้ำกันบ้างประปราย ไม่ให้ถูกขันกัณฑ์เทศน์ พระและคนแก่ หนุมสาวพายเรือคดกันจนถึงวัด พระและคนแก่จะขึ้นไปบนศาลาเพื่อฟังเทศน์มหาชาติ หนุมสาวจะพายเรือเล่นและร้องเพลงโต้ตอบกัน แล้วพายเรือตามแม่น้ำแม่กลองจนถึงตลาดโพธาราม ในอดีตพายจนถึงตำบลคลองข่อยและตำบลท่าชุมพล

เมื่อชาวบ้านทำบุญตักบาตร พระสงฆ์วัดคงคารามฉันเช้าแล้วพระสงฆ์หลายสิบรูปก็จะลงเรือมาดลำใหญ่มีประทุน ซึ่งชาวบ้านคงคาประดับธงและตกแต่งเรืออย่างสวยงามแล้วแห่พระพุทธรูปขนาดใหญ่ไปประดิษฐานบนเรือที่ตกแต่งไว้ เรือนี้เรียกว่า “เรือองค์” มีเรืออีกลำบรรทุกปีพายติดตามเรือองค์มีลูกศิษย์วัดตัวโตๆ หรือชาวบ้าน นำขนมซึ่งมีมากมายที่ชาวบ้านตักบาตรและเหลือจากพระฉันแล้วไปด้วยเรียกเรือนี้ว่า “เรือมหรสพ” ล่องเรือไปถึงตลาดโพธาราม เรือยาวของวัดคงคารามจะพายไปรับ ลากจูงเรือองค์ โดยเมื่อเรือทุกลำพายไปถึงเรือองค์ คนที่อยู่ท้ายเรือยาวจะโยนเชือกที่อยู่ท้ายเรือไปให้คนที่อยู่บนเรือองค์รับไปผูกคดลงไว้กับทุกระต่ายของเรือองค์ แล้วให้สัญญาณฝีพาย พายเรือลากจูงเรือองค์ และเรือมหรสพ ทวนกระแสน้ำขึ้นไปวัดคงคารามกะให้เรือถึงวัดให้พระทันฉันเพล เรียกการลากจูงเรือองค์และเรือมหรสพนี้ว่า “การชักพระ” เรือยาวที่หนุมสาวพายกันมาลากจูงเรือพระฝีพายจะใช้ไบพายหรือ

กระป๋องหรือขันที่เตรียมมาสาคน้ำกัน เรือยาวบางลำถูกขนาบข้างจนกระทั่งเรือยาวของตนเอง ล่มจมลงไป คนสาวเชือกเรือลำที่จมต้องปล่อยเชือกเรือแล้วช่วยกันกู้เรือพายตามกันไป เล่น สาคน้ำ ร้องรำทำเพลง เฒ่เรือ และร้องเพลงพื้นบ้าน เรือยาวลำใดพายไปใกล้เรือมหรสพ คน บนเรือมหรสพจะโยนขนมไปให้คนบนเรือรับประทานบางคนกระโดดรับขนมจนตกน้ำ เมื่อเรือ ถึงวัดคงคารามพระจะขึ้นไปฉันเพลและประกอบพิธีบวระณาก่อพรพรหม พวกเรือยาวจะทำแข่ง เรือกัน สมัยเริ่มต้นแข่งกันใหม่ ๆ ไม่มีทุ่นปล่อยเรือ ไม่มีรางวัล แข่งขันกันเพื่อความสนุกสนาน

หลังออกพรรษาวัดต่างๆ จะทอดกฐิน วัดที่อยู่ริมน้ำจัดการแข่งขันเรือยาวทยอยกันไป จนถึงกลางเดือน 12 เป็นอันสิ้นสุดประเพณีการแข่งขันเรือยาว ต่อมาการแข่งขันจะมีทุ่นปล่อย เรือ มีหลักเส้นชัย มีรางวัล เช่น ผ้าสีผูกหัวเรือ น้ำมันก๊าด นาฬิกา ขันน้ำพานรอง วัดที่เป็น เจ้าภาพจะแจกข้าวห่อ ต่อมาเมื่อมีเหล่าขาว การแข่งขันเรือยาวที่รู้จักกันดีเริ่มที่ชุมชนไทย เชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง และที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแห่งอื่น แต่เรือของจังหวัด พระนครศรีอยุธยาในสมัยนั้น เรือยาวยังยาวไม่เท่าเรือจากแม่น้ำแม่กลองในจังหวัดราชบุรี (สัมภาษณ์ นายฉิ่ง อารีกิจ)

ในปัจจุบันการแข่งขันเรือยาวยังมีอยู่บ้างที่วัดบ้านโป่ง และวัดไทรอารีรักษ์ แต่ไม่ได้เป็น ประเพณีของชนชาวไทยเชื้อสายมอญตามลุ่มน้ำแม่กลอง เป็นประเพณีไทยหมดแล้ว ที่เหลือ การแข่งขันเรือยาวเพียง 2 วัด เนื่องจากเมื่อการแข่งขันเรือยาวแพร่หลายมากขึ้น การแข่งขัน เรือยาวในหมู่บ้านหรือวัดอื่นนอกวัดในลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี มักให้รางวัลเป็นเงิน จำนวนมาก เมื่อจัดการแข่งขันตรงกับการแข่งขันของหมู่บ้านหรือวัดในลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัด ราชบุรี เรือยาวจากวัดหรือหมู่บ้านต่างๆ จึงไปแข่งขันนอกเขต จังหวัดราชบุรี ทำให้เรือยาวที่ แข่งขันที่วัดภายในแถบนี้มีน้อยลง การแข่งขันไม่สนุก ประกอบกับขาดฝีพาย ทำให้การแข่งขัน เรือยาวในแถบนี้ค่อย ๆ สูญหายไป ประเพณี “ชักพระ” ประเพณี “สาคน้ำ” และประเพณี ลอยเรือร้องเพลงโต้ตอบกันก็สูญหายไปด้วย

การพักผ่อนหย่อนใจจากการชมมหรสพ การชมมหรสพของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ในอดีตคือ การชมทะเลยมมอญ รำมอญ การแสดงหุ่น การแสดงหนังใหญ่ ต่อมาเมื่อมีลิเก และ ภาพยนตร์

การแสดงทะเลยมมอญ

การแสดงทะเลยมมอญเป็นการรื่นเริงเหมือนการแสดงลิเกหรือลำตัด ในอดีตมีคณะแสดง ทะเลยมมอญมีบ้านวัดป่าไผ่ หมู่ที่ 4 ตำบลคลองตาต อำเภอบางแพราชม ก่อนแสดงต้องปลูก โรงแสดง ยกพื้นสูง มีฉากกั้นด้านหลังคล้ายโรงลิเกหรือโรงลำตัด มีเครื่องดนตรีประกอบด้วย ขอ ฉิ่ง ขลุ่ย และกลองเปิงมาง (สัมภาษณ์ นางพิน ยอดไกรศรี และ นางแล ชินหงสา)

การแต่งกายของผู้แสดง

ชายหนุ่มผ้าโจงกระเบน สวมเสื้อคอกลมแขนสั้นหรือแขนสามส่วนก็ได้ เสื้อผ้ามีสีสัน ลวดลายสวยงาม มีผ้าแพรคาดเอว มีผ้าสไบหรือผ้าขาวม้าพาดไหล่โดยให้ชายผ้าทั้ง 2 ข้างอยู่ ด้านหลัง

หญิง นุ่งผ้าซิ่นสีต่างๆ ไม่มีลวดลาย สวมเสื้อแขนกระบอก (แขนสามส่วน) คอกลม เข้ารูป เอวผาย พาดผ้าสไบที่ไหล่ซ้ายลงมาตรงๆ ชายผ้าอยู่ด้านหน้าข้างหนึ่งด้านหลังอีกข้างหนึ่ง เก้ามวยต่ำ มีปิ่นปักผมและมีครอบคลุมมวยผมด้วยลูกปัด (สัมภาระ น้ำฉลวย อารีทิจ)

วิธีแสดงตะแบมมอญ

คล้ายลำตัด แต่การรำจะมีมากกว่าลำตัด และรำอ่อนช้อยสวยงามกว่าลำตัด เป็นการ ร้องโต้ตอบกันระหว่างฝ่ายชายและฝ่ายหญิงเป็นร้อยกรองภาษามอญ ก่อนการแสดงผู้แสดง นั่งอยู่หน้าฉากฝ่ายละหลายคน ฝ่ายชายจะยืนขึ้นแสดงก่อน โดยร้องเพลงไหว้ครูร้องเพลงจบ ตอนหนึ่งจะมีลูกคู่รับ (ลูกคู่รับเฉพาะเพลงไหว้ครู) เมื่อร้องเพลงบทไหว้ครูจบก็จะร้องเพลง เกี้ยวและทำท่ายฝ่ายหญิงให้ออกมาร้องเพลง ขณะร้องเพลง ซอฮู้ ชักกลอไปด้วย กลอง ขลุ่ย คอยตีและเป่ารับเป็นตอน ๆ เมื่อร้องเพลงจบ ซอและกลองบรรเลงคนร้องรำป้อไปรอบ ๆ เวที เมื่อร้องเพลงจบฝ่ายชายจะนั่ง ฝ่ายหญิงยืนขึ้นร้องเพลงฝ่ายชายรำป้อไปรอบ ๆ เวที นอกจาก บทไหว้ครูและบทเกี้ยวพาราสี ยังมีบทชมนก ชมไม้ ชมธรรมชาติ และอื่น ๆ

ปัจจุบันไม่มีคณะแสดงตะแบมมอญในชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญ สุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรีเหลืออยู่เลย ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากชนชาวไทยเชื้อสายมอญในเขตนี้รับวัฒนธรรม ตะวันตกเข้ามา การแสดงตะแบมมอญไม่ได้รับความนิยม เนื้อเพลงที่ร้องเป็นภาษามอญ ซึ่งเด็ก รุ่นใหม่บางคนฟังไม่ค่อยเข้าใจนัก บางคนฟังไม่รู้เรื่องเลย เมื่อไม่ได้รับความนิยม เจ้าภาพซึ่ง จัดงานจึงไม่จัดนำการแสดงตะแบมมอญมาแสดงในงาน ทำให้วัฒนธรรมการแสดงตะแบมมอญ หายไปจากชุมชนในแถบนี้

นอกจากการพักผ่อนหย่อนใจด้วยการชมตะแบมมอญแล้วจากภาพจิตรกรรมฝาผนังใน อุโบสถวัดไทรอารีรักษ์ ซึ่งเขียนในปี พ.ศ. 2450 ทำให้ทราบว่ายังมีการพักผ่อนหย่อนใจจาก การชมมหรสพอื่น ๆ เช่นการแสดงหนังใหญ่ การแสดงหุ่น ประกอบกับปัจจุบันยังมีตัวหนังใหญ่ และคณะแสดงหนังใหญ่อยู่ที่วัดขนอน มีหุ่นซึ่งเก็บรักษาที่วัดคงคาราม ไม่ได้นำออกมาแสดง เนื่องจากส่วนใหญ่ชำรุดและไม่มีผู้ใดแสดงได้

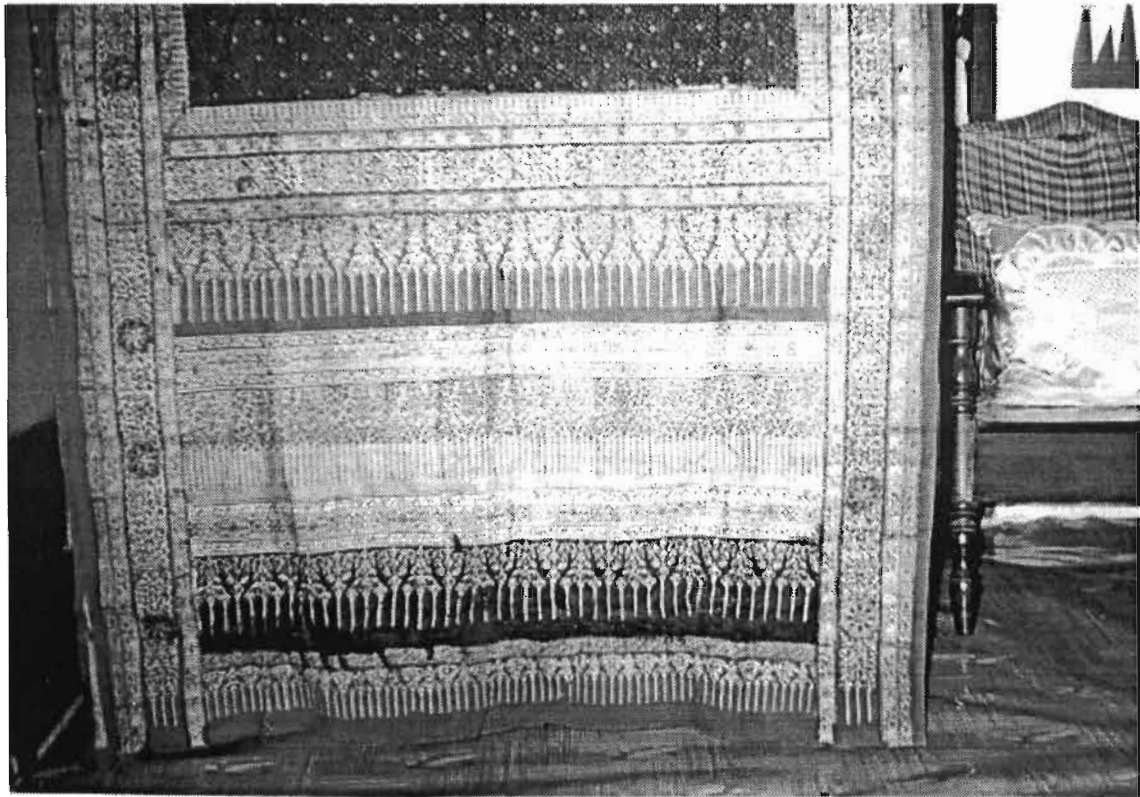
นิทานพื้นบ้านและเพลงกล่อมเด็ก

แต่เดิมนิทานพื้นบ้านของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ มักเป็นนิทานคติธรรมพื้นบ้าน คล้ายนิทานอีสป และนิทานคติธรรมทางพระพุทธศาสนา กับพงศาวดารของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ซึ่งมักจะได้อาณาจักรกัมพูชาโบราณอันมีผู้จารเป็นภาษามอญที่นำมาจากถิ่นเดิมและจากเรื่องราวราชาริราช มีผู้แปลกัมพูชาโบราณภาษามอญเป็นภาษาไทยบ้างแต่ไม่แพร่หลาย ประกอบกับบรรพบุรุษของชนชาวไทยเชื้อสายมอญต้องทำสงครามกับข้าศึกตลอดเวลา เมื่อว่างจากศึกต้องทำงานแข่งกับเวลาและธรรมชาติให้ทันฤดูกาลเพาะปลูก และเก็บเกี่ยว จึงละเลยนิทานพื้นบ้านในอดีตชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี มีบุตรมาก แต่นิทานพื้นบ้านและเพลงกล่อมเด็กซึ่งเป็นสิ่งที่สร้างความบันเทิงแก่เด็กเล็ก และเยาวชนมีน้อย ปัจจุบันมีผู้ร้องเพลงกล่อมเด็ก เป็นภาษามอญได้น้อยคน คงร้องเป็นภาษาไทย ผู้สูงอายุเมื่อมีเวลาว่างจะเล่าแต่เรื่องพุทธประวัติให้เด็กฟัง เนื่องจากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ จึงขาดการบันเทิงในส่วนนี้ แต่ที่เด็ก ๆ เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีได้เพราะประเพณีและวัฒนธรรมในการเคารพนับถือไม่ล่วงเกินบิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ ผู้อาวุโส และพระภิกษุสงฆ์ ทั้งกาย วาจาใจ กับเคร่งครัดในการปฏิบัติตนเป็นพุทธมามกะ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้อภัย ช่วยเหลือซึ่งกันและกันยอมรับบุญกรรม เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว และนับญาติกันนั่นเอง

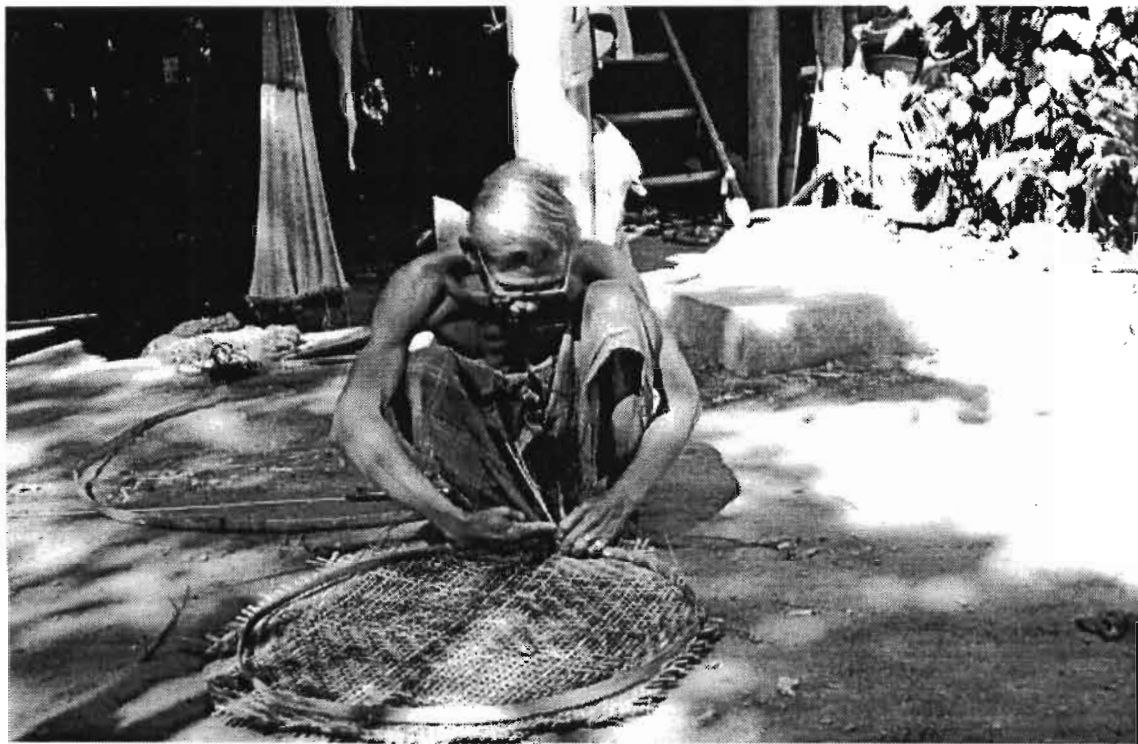
งานอดิเรก

งานอดิเรกของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี หลังจากการทำนาคือการเพาะปลูกเล็ก ๆ น้อย ๆ ริมฝั่งน้ำเมื่อน้ำลด การทอดผ้าไว้ใช้เองในครอบครัว การหาสัตว์น้ำซึ่งมีชุกชุมมาก การสานภาชนะใส่ของ เช่น กระบุง ตะกร้า กระดัง กะโล่ กระจาด การสานเครื่องดักและจับสัตว์น้ำ เช่น ไซ ลอบ ชะนาง ข้อง การสานส้อมไก่ การดำข้าว ปัจจุบันไม่มีการเพาะปลูกริมฝั่งน้ำและการเพาะถั่วอกบนหาดทราย เนื่องจากระบบนิเวศวิทยาเสียไปจากการถูกรุกรานไปขายของพ่อค้า การสร้างเขื่อนเพื่อกักเก็บน้ำ ป้องกันน้ำท่วม และเพื่อพลังงานไฟฟ้า ทำให้ไม่มีหาดทราย ชายฝั่งน้ำมีน้อยไม่มีน้ำหลากพัดพาดินตะกอนมาทับถมทำให้ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ สัตว์น้ำลดลงเนื่องจากประชากรเพิ่มขึ้น และการปล่อยของเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม ประกอบกับชนชาวไทยเชื้อสายมอญหันไปประกอบอาชีพอื่นกันมากขึ้น จึงทอดทิ้งงานอดิเรกต่าง ๆ ที่ทำมาในอดีต

ชนชาวไทยเชื้อสายมอญจะทอดผ้าพื้นและตารางเล็ก ๆ สำหรับสตรี ทอดผ้าตารางใหญ่สำหรับบุรุษ ในบางครั้งอาจจะส่งผ้าพิมพ์ลายจากอินเดียดังในภาพ

ผ้าพิมพ์ลายจากประเทศอินเดีย

หมคน้านา หญิงทอผ้า ชายจักสาน

การพักผ่อนหย่อนใจที่เป็นการเล่นพื้นบ้านต่างๆ เช่น การเล่นลูกช่วงพวงมาลัย การเล่นเข้าผี การรำไท่น รำมะนา การแสดงทะเลยมอญ การเล่นสะบ้า (มอญ) ยังมีในหมู่บ้านของชนชาวไทยเชื้อสายมอญในอำเภอบ้านโป่ง ในเขตอำเภอโพธาราม การเล่นพื้นบ้านได้สูญหายไปจากหมู่บ้านจนแทบหมดสิ้น “โอไม่เคยเห็นทะเลยมอญไม่เคยเห็นสะบ้ามอญ โอเคยไปบ้านยายที่นครปฐมเห็นเขาเล่นลูกช่วง เล่นมอญซ่อนผ้า เล่นผีกระดัง ผีลุ่ม ผีข้อง ผีกะลา” (สัมภาษณ์ เด็กชายสกรรจ์ มัญญะหงษ์) เนื่องจากปัจจัยต่างๆ หลายประการ เช่น การรับวัฒนธรรมตะวันตก การแพร่กระจายความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สภาพเศรษฐกิจการสื่อสารและการโทรคมนาคม ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ทำให้การพักผ่อนหย่อนใจของชนชาวไทยเชื้อสายมอญเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เช่น การเล่นลูกช่วงพวงมาลัย สะบ้า(มอญ) มอญซ่อนผ้า เพลงเกี่ยวข้าว เพลงฉ่อย การเล่นเข้าผี การรำไท่น รำมะนา การแข่งเรือยาว การแสดงทะเลยมอญ เปลี่ยนเป็นการฟังวิทยุ และต่อมาเป็นการดูโทรทัศน์ ปัจจุบันชนชาวไทยเชื้อสายมอญในหมู่บ้านวัดคงคา และในหมู่บ้านวัดม่วงมีโทรทัศน์กันแทบทุกครัวเรือน ทำให้โทรทัศน์มีบทบาทมากในด้านการพักผ่อนหย่อนใจแทนการละเล่นพื้นบ้านของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ

บทที่ 4

วัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

ดังได้กล่าวมาแล้วว่าวัฒนธรรมคือวิถีชีวิตของคน เป็นสิ่งที่คนสร้างขึ้น เช่น ภาษา ค่านิยม การแต่งกาย ศิลปะการแสดง ทักษะศิลป์ สถาปัตยกรรม ความเป็นอยู่ วัฒนธรรม เหล่านี้ย่อมมีปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา ตามสภาพแวดล้อม ตามเทคโนโลยี และอื่นๆ วัฒนธรรมบางอย่างเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว วัฒนธรรมบางอย่างเปลี่ยนแปลงไปอย่างช้า ๆ วัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างช้า ๆ แทบจะไม่เปลี่ยนแปลงเลยคือวัฒนธรรมทางภาษา

วัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรม

บรรพบุรุษของชนชาวไทยเชื้อสายมอญต้องอพยพไปตามพื้นที่ซึ่งอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร มีอาหาร มีน้ำ และร่มเงาให้อยู่อาศัย จนรู้จักการปลูกพืชจึงตั้งรกรากอยู่เพื่อปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ทำเครื่องใช้ที่จำเป็นเช่นปัจจัย 4 เมื่อได้อยู่อย่างสบายจึงได้พัฒนาวิถีชีวิตของตนเองทำให้เกิดภาษาขึ้นใช้ในหมู่พวกของตนเองเป็นวัฒนธรรมแรกก่อนวัฒนธรรมอื่น

ภาษา

ภาษาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมประจำชาติ เป็นพฤติกรรมของมนุษย์ที่ใช้สื่อสารติดต่อกัน เป็นการชี้ที่เด่นชัดที่สุดว่าบุคคลนั้นเป็นชนชาติใดหรือมีเชื้อสายใด ภาษามอญเป็นภาษาที่มีอายุเป็นพัน ๆ ปี มีอักษรมอญใช้ตั้งแต่ศตวรรษที่ 11 เป็นภาษาของชนชาติที่เคยเจริญรุ่งเรืองในแถบตะวันออกเฉียงใต้ของทวีปเอเชียนับเป็นชาติแรก ๆ ที่มีตัวอักษรใช้หลายชนชาติได้นำอักษรมอญไปดัดแปลงใช้ในภาษาของตนเช่นไทยอาหม ไทยลื้อ ผู้ไทย และไทยสิบสองปันนา อักษรไทยแต่เดิมก็ได้แบบอย่างตัวอักษรมาจากอักษรมอญ ครั้นถึงสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้ทรงนำอักษรขอมมาปรับปรุงแก้ไขตัวอักษรมอญที่ใช้ให้เขียนสะดวกขึ้น

ภาษามอญมีทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน ยังมีชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ใช้ภาษามอญสื่อความหมายในครอบครัวและในชุมชน ภาษาของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ เป็นภาษาที่สร้างคำด้วยการติดต่อกำ แต่ปัจจุบันมีลักษณะใกล้เคียงภาษาคำไต เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากภาษาไทยและ ภาษาจีน ส่วนมากเป็นคำพยางค์เดียว เช่น โส่ด (ล้ม) เละห์ (ลาด ปูลาด) ย่าก (ยกย่อง) ซัก (สัก สักยันต์) มีคำ 2 พยางค์ ซึ่งเกิดจากการประสมคำหรือการซ้ำคำหรือซ้อนคำ เพื่อให้ความหมายชัดเจนขึ้น เช่น แกะแอะ แกะแอะ กรานกราน (แน่นแท้ แน่นอน) กล้องดาน (ถนนหนทาง) ยี่เยะ (นิดหน่อย) ดายเก้อ (แปลตามศัพท์แปลว่า ไฟ

ลูกโพล่งในที่นี้แปลว่าแดงแจ๋) ปุเก๊ะ (ขาวโพลน) ซายเปรี๊ด (ผอมกระหร่อง) ลึงเปรี๊ด (สูงปรี๊ด) คำซ้อน และคำเสริมเหล่านี้อาจมีมากกว่า 2 พยางค์เช่น ยี่ยี่ซาซา (พร้อมเพรียง) เจี้ยะโน้กโม (รุ่งเรือง ก้าวหน้า) เอ๊ะตะเมาะ (อุดมสมบูรณ์) อะจ๊อกแบะ (ดำปี้) ปดั่งแอ๊ะ (ขมปี้) เหล่านี้เป็นต้น

ลักษณะพยางค์มีพยางค์หลักและพยางค์รอง พยางค์หลักจะอยู่หลังพยางค์รอง ออกเสียงเน้นหนักที่พยางค์หลัก ทำให้พยางค์รองที่อยู่ข้างหน้ากร่อนหรือหายไป หรือกลายเป็น คำควบกล้ำเช่น เจี้ยะพลุ้เป็นอะปลุ้(ออกเสียงอะครั้งเสียงออกเสียงปลุ้หนักอะปลุ้แปลว่าพลู) เจี้ยะ-โน้ก กร่อนเป็น อะโน้ก แล้วหายไปเป็นโน้ก (ใหญ่) พะ เบ๊ะ จ๊ะ กร่อนเป็น พะ อะ จ๊ะ (แกงส้ม) ระเบ้ ดาวกร่อนเป็นอะดาว (ชั้นบน) เมะปะก๊อกร่อนเป็นเมะอะก๊อกแล้วกร่อนเป็นเมะก๊อก (มะกอก) ปะงานเป็นอะงาน (งาน) เมะปะนาว กร่อน เป็น เมะอะนาว แล้วกร่อนเป็นอะนาว เป็นต้น

ตัวอักษร

ตัวอักษรหรือพยัญชนะมอญ มีลักษณะเป็นรูปกลมๆ มีตัวอักษรซ้อนกันแทนพยัญชนะ ควบกล้ำ มีพยัญชนะ 35 ตัว แบ่งเป็นพยัญชนะที่ออกเสียงหนักเรียกว่า พยัญชนะโฆะมี 18 ตัว และพยัญชนะที่ออกเสียงเบาเรียกว่าพยัญชนะอโฆะมี 17 ตัว พยัญชนะทั้ง 35 ตัว มีดังนี้

พยัญชนะมอญ

က	ခ	ဂ	ဃ	င
ก๊ะ (ก)	คะ (ข)	เกี้ยะ (ค)	เหมียะ (ฃ)	เงี้ยะ (ง)
စ	ဆ	ဇ	ဈ	ည
จ๊ะ (จ)	ชะ (ฉ)	เจี้ยะ (ช)	เหมียะ (ฌ)	เหญี๊ยะ (ญ)
ဋ	ဌ	ဍ	ဎ	ဏ
ฎีะ (ฎ)	ทะ (ฐ)	ด๊ะ (ฑ)	เหมียะ (ฒ)	ณะ (ณ)
တ	ထ	ဒ	ဓ	န
ด๊ะ (ด)	ทะ (ถ)	เดี้ยะ (ฑ)	เรี้ยะ (ธ)	เนี้ยะ (น)
ပ	ဖ	ဗ	ဘ	မ
ปิะ (ป)	พะ (ผ)	เปี้ย (พ)	เกี้ยะ (ภ)	เหมียะ(ม)
ယ	ရ	လ	ဝ	သ
เยี้ยะ (ย)	เรี้ยะ (ร)	เลี้ยะ (ล)	เวี้ยะ (ว)	ชะ (ส)
ဟ	လ	ဝ	အ	ဗ
อะ (ห)	หะ (ฬ)	บ๊ะ (บ)	อ๊ะ (อ)	เปี้ยะ(ไม่มีในภาษาไทย)

สระ

สระในภาษามอญแบ่งออกเป็น 2 พวก คือ

1. สระที่สามารถอ่านออกเสียงได้ด้วยตนเองไม่ต้องประสมกับพยัญชนะ เรียกว่า สระลอยมี 12 ตัว

2. สระที่ไม่สามารถอ่านออกเสียงด้วยตนเองได้ ต้องประสมกับพยัญชนะ เรียกว่า สระจม มี 12 ตัว

สระลอยและสระจม

สระลอย (สระที่ไม่ต้อง ผสมกับ พยัญชนะ)	ตรงกับสระใน ภาษาไทย	สำเนียงอ่าน	สระจม (สระผสม)	ตรงกับสระใน ภาษาไทย	สำเนียงอ่าน
အ	อะ	อะ	—	—ะ	อะ
အာ	อา	อา	—ာ	—า	อา
အိ	อิ	อิ	—ိ	—ิ	อิ
အီ	อี	อี	—ီ	—ี	อี
အု	อุ	อุ	—ု	—ุ	อุ
အူ	อู	อู	—ူ	—ู	อู
အေ	เอ	เอ	—ေ	—เ	เอ
အဲ	อัว	อัว	—ဲ	—ัว	อัว
အို	โอ	เอา	—ို	—เา	เอา
အံ	เอา	อาว	—ံ	—าว	อาว
အံ	ออม	อ้อม	—ံ	—อม	อ่า
အး	อะฮ์	อ๊ะฮ์	—း	—ะฮ์	เอาะ

วรรณยุกต์

ภาษามอญไม่มีทั้งรูปวรรณยุกต์และเสียงวรรณยุกต์มีแต่ระดับเสียง (Intonation) คือเสียงสูง เสียงกลาง เสียงต่ำ และสูงมาก

ในภาษามอญมีอักษรควบ ทั้งอักษรควบแท้และอักษรควบไม่แท้ มีตัวสะกด มีตัวการันต์ มีนิคหิต มีเครื่องหมายวรรคตอน เครื่องหมายวรรคตอนมี 2 ชนิด คือ / หมายถึงหยุดเล็กน้อย เทียบกับเครื่องหมาย , (จุลภาค) ในภาษาไทย และ comma ในภาษาอังกฤษ และ // หมายถึงหยุดใหญ่เทียบกับเครื่องหมาย . ในภาษาไทย และ fullstop ในภาษาอังกฤษ

ตัวเลข

มอญมีจำนวนนับและตัวเลขเหมือนชนชาติอื่น เช่น

ตัวเลขมอญ	คำอ่านภาษามอญ	ตัวเลขอารบิก
၁	มัว	1
၂	บา	2
၃	ป๊อย	3
၄	ป๊อน	4
၅	อะซาน (เมื่อยะซุน)	5
၆	อะราว (ตะราว)	6
၇	อะเปาะฮ์ (ทะเปาะฮ์)	7
၈	อะจาม (เตี้ยะจำ)	8
၉	อะจิด (เตี้ยะจิด)	9
၁၀	เจ้าะฮ์	10

ภาษาพูด

ภาษาพูดของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรีที่ใช้สื่อสารกันบางครั้งคำไม่เหมือนกับภาษามอญซึ่งคนมอญในประเทศเมียนมาร์ใช้ ที่เป็นเช่นนั้นเพราะชนชาวไทยเชื้อสายมอญ อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ต่างกับคนมอญในประเทศเมียนมาร์จึงเกิดคำใหม่ใช้เพิ่มขึ้นจากเดิมนอกจากนี้ชนชาวไทยเชื้อสายมอญอยู่ใกล้คนไทย คนจีน คนลาวและเขมร ซึ่งคนจีนคนลาวและเขมร ต่างอพยพเข้ามาอยู่ในจังหวัดราชบุรีเหมือนคนมอญ คนมอญและชนชาวไทยเชื้อสายมอญ จึงรับเอาคำในภาษาไทย จีน ลาว เขมร มาใช้เช่นเดียวกับคนไทยที่รับเอาคำในภาษามอญไปใช้ เช่น คำว่า “ขนมจีน” ของไทย มาจากคำว่า “คนอมจีน” ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ

จะเรียกขานมอญว่า คนมอญซึ่งแปลว่าเด็กหมายถึงแบ่งที่กำลังเดือด จึงแปลว่า สุก เมื่อแบ่งที่โรยเป็นเส้นขมมอญลอยขึ้นมาจากน้ำเดือด แสดงว่าแบ่งสุกแล้วจึงตะโกนบอกกันว่า คนมอญ คนมอญ คนไทยเห็นแบ่งที่เป็นเส้น ๆ ลอยขึ้นมาแล้วได้ยืนคนมอญหรือชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ตะโกนเช่นนั้นก็คิดว่าคนมอญเรียกแบ่งเป็นเส้นที่เดือด และสุกลอยขึ้นมาเห็นว่า ขมมอญ จึงเรียกว่าขมมอญบ้าง

คนมอญในประเทศเมียนมาร์อาจได้รับอิทธิพลจากชนชาวพม่า อินเดีย อังกฤษ และชนชาติอื่นๆ ที่อยู่ใกล้ชิดกันทำให้ภาษามอญของคนมอญในประเทศเมียนมาร์ และของชนชาวไทยเชื้อสายมอญไม่เหมือนกันในบางคำแต่คำพื้นๆ ในชีวิตประจำวันส่วนมากจะเหมือนกัน ภาษาพูดที่แตกต่างกันระหว่างชนชาวไทยเชื้อสายมอญกับคนมอญในประเทศเมียนมาร์มีตัวอย่างดังนี้

ภาษาไทย	ภาษา ของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ	ภาษาของคนมอญ ในประเทศเมียนมาร์
เครื่องขยายเสียง	เครื่องชะ-ยาย	จิกชะรวโร่มซาน
น้ำแข็ง	คืดน้ำแข็ง	คืดยี่เก
สบู่	สบู่	ฉับยา
จักรยาน	จิก-กะ-ล้อด, กวี, จิก-กะ-ล้อด	กวีเหล็น
วิทยุ	วิทยุ	เยดิโอ (ไม่ใช่เวดิโอ)
รถจักรยานยนต์	รถจักรยานยนต์	กวีเว็นทัก
กล้องถ่ายรูป	กล้อง	กอมมะลา (Comera)
รถยนต์	รถยนต์	กวีจิก, กา (Car)
กระป๋องตักน้ำ	กระป๋องเต็กคืด	อะแกรัก

ภาษามอญที่ออกเสียงคล้ายคลึงกับภาษาไทย ตัวอย่างเช่น

คำนาม			
ภาษามอญ	ภาษาไทย	ภาษามอญ	ภาษาไทย
กา	กา (กาน้ำ)	เทียะพาย	ตะพาย สะพาย (เชือกร้อยจุมกั่วควาย)
เก๊ะ	เกาะ	ถ้าย	ไถ่
กะวัก	จะหวัก	ปล่อง	ปล่อง
คะล้า	ข้าวหลาม	พะदान	เพดาน
ควาบ	ควาบ	ปร้าย	พราย
เก๊ะเจ๊ะ	กระแจะ (แป้ง)	ปร้าน	พราน
เจียะพลุ สะปลั้	พลุ	ชะวะห์	สวะ
เจียะฮัน เจ้อฮัน	กัณฑ์		
เจียะหมุ เจ้อหมุ	จุมก		

คำนามที่เป็นสัตว์

ภาษามอญ	ภาษาไทย	ภาษามอญ	ภาษาไทย
กะวาว	(นก) กะเหว่า	พะราบ	(นก) พิวา
เพียะต่าย	กระต่าย	จั้งเจ	จิ้งจก
อะห่าน	ห่าน		

ผลไม้

ภาษามอญ	ภาษาไทย	ภาษามอญ	ภาษาไทย
ตูเหว้น	ทุเรียน	มะขวิด	มะขวิด
ปะกอก มะก๊อก	มะกอก	มะกร๊อด มะกรูด	มะกรูด
ปะนาว	มะนาว	เม้งกุด	มังคุด

เครื่องดนตรี

ภาษามอญ	ภาษาไทย	ภาษามอญ	ภาษาไทย
กรับ	กรับ	ชาญ้ง	ฉาบ
เทียะปิ่น	ตะโพน	เป	ปี่
เป็งมาง	เป็งมาง	มง	ฆ้อง

คำกริยา

ภาษามอญ	ภาษาไทย	ภาษามอญ	ภาษาไทย
กระชอก	กระฉอก	กะเน็บ	เห็บ
กลาย	กลาย	กรอก	กรอก
กระจาย	กระจาย	ขะเล็ก	เล็ก (ผ้า)
ชะลาว	เคล้า	กะริบ	กระพริบ
คะเวียง	ขว้าง	เจบ	จิบ
เชอ	เจอ	แตะ	เตะ
เด็ก	ดัก	กะหย่าน	ทะยาน
เทียจ่าก	กระชาก	ปราบ	ปราบ
ปราม	ปราม	พะอ้ง	อ้ง
เปี้ยะเพี้ยะ	ปะทะ	เปี้ยะโก้ย	ประกบ
เหี้ยะกิน	ประเคน	พอก	พอก
โย่น	ย่อง (เดิน)	เรียง	เรียง
ลู่หัย	ลุย	ลู่บ	หลุบ หลบ (เข้าไป)
เลียง	เลียง	ซัก	สัก (สักยันต์)
ชาด	สาด	ชะเออด	สะอึก
ชะละห์	สละ	ซัง	สร้าง
แบะ	แบะ	เอียง	เอียง

คำวิเศษณ์

ภาษามอญ	ภาษาไทย	ภาษามอญ	ภาษาไทย
โก้	โก้	ครอก	ครอก (เสียงกรน)
ซั้มบาย	สบาย	ชะอะห์	สะอาด

สับปะรดเป็นผลไม้ที่ชนชาวไทยเชื้อสายต่างๆ เรียกคล้ายคลึงกัน เช่น ชนชาวไทยเชื้อสายมอญเรียกว่า ชะนัด (ชะออกครึ่งเสียง)ชนชาวไทยเชื้อสายลาวเรียกว่า บักนัด คนไทยทางภาคใต้เรียก ย่านัด

ภาษาพูดของชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี บางคำใช้ไม่เหมือนภาษาเขียนซึ่งเป็นภาษาที่ถูกต้อง ตัวอย่างเช่น

บ้านม่วง อำเภอบ้านโป่ง	บ้านคงคา อำเภอโพธาราม	บ้านโพ อำเภอบ้านโป่ง	ภาษาเขียนหรือ ภาษาที่ถูกต้อง	ภาษาไทย
โกนแมน	โกนแมน	โกนกะมาน, โกนกะมิน	โกนกะมิน	ลูกหลาน
นางกะนิน	นางกะแนน	นางกะแนน	นางกะนิน	บันได
เม็ง	เม็ง	กางเม็ง	เท็งกะนาว	กางมุ้ง
ชะปล้	ชะปล้	ชะปล้	เจี้ยพลู	พลู

ภาษาพูดของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี แต่ละหมู่บ้าน อาจเรียกคำ ๆ เดียวกันไม่เหมือนกันหรือสำเนียงไม่เหมือนกัน เช่น

บ้านม่วง อำเภอบ้านโป่ง	บ้านคงคา อำเภอโพธาราม	บ้านโพ อำเภอบ้านโป่ง	ภาษาไทย	หมายเหตุ
อิเต๊ะคุณ	คุณ	อิเต๊ะ	ย่า ยาย	
อิน่าย	อิหน้อย	อิน่าย	ป้า	
อะน่าย	อะหน้อย	อะน่าย	ลุง	
อะมูเี้ย	อะหน้อย	อะมูเี้ย	ลุงเขย	
อะเต๊ะ	อะเต๊ะ	เต๊ะเมี้ย	อาผู้ชาย	
แมน จาว	แมน จาว	โกนกะมิน	หลาน	แมนคือหลานของ ป้า น้ำ อา ลุง จาวคือหลานของ ย่าและยาย
บั่ว ป้าย	บั่ว	บั่วป้าย	พี่สะใภ้	
ฮุ	ฮุ	เฮะ, ฮุ, เฮอะ	ไม่	

จะเห็นว่าชนชาวไทยเชื้อสายมอญบ้านคงคาเรียกญาติทางการแต่งงาน เช่น เขย สะใภ้ เช่นเดียวกับญาติทางสายโลหิต เช่น เรียกลุงเขยว่าอะหน้อย เหมือนกับลุงที่เป็นพี่ชายของพ่อและพี่ชายของแม่ เรียกพี่สะใภ้ว่าบั่วเช่นเดียวกับพี่สาว

วรรณกรรม

วรรณกรรมของชนชาวไทยเชื้อสายมอญมีทั้งวรรณกรรมที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องการสร้างเมือง เรื่องเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ เรื่องเกี่ยวกับสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระสาวก มีบางส่วนที่เป็นนิทาน นิยาย ตำนาน ที่จารึกเป็นคำประพันธ์ประเภท

กลอง ตำนานนิทานพงศาวดารเช่น พงศาวดารของชนชาติมอญ ตำนานเรื่องพระนางจามเทวี ตำนานสร้างเมืองหงสาวดี นิทานเรื่องปมาสีสี ซึ่งคล้ายกับนิทานอีสป นิทานเรื่องสุนัขกับเสือ นิทานเรื่องจระเข้กับลิง นิทานเรื่องลิงกับจระเข้ นิทานเรื่องหมอรักษาโรค ฯลฯ มีผู้พยายามแปล พงศาวดาร ตำนานและนิทานเหล่านี้เป็นภาษาไทย แต่ยังไม่แพร่หลายนัก ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ มักได้ฟังวรรณกรรมจากคัมภีร์โบราณด้วยการฟังเทศน์เกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระสาวกและเทวดาในทุกคืนและทุกกลางวันวันพระระหว่างไตรมาส ทุกวันพระ 15 ค่ำ เมื่ออยู่ระหว่างออกพรรษา ในวันออกพรรษาได้ฟังการเทศน์มหาชาติของ วัดคงคารามและวัดอื่น ๆ ในวันต่อ ๆ มา วรรณกรรมที่เป็นมุขปาฐะซึ่งเป็นเรื่องที่เล่าสืบทอด กันมาด้วยปากเปล่า จะเล่าเมื่อมีเวลาว่างหรือการอยู่เป็นเพื่อนกันในงานศพ ส่วนมากเป็นเรื่อง ของพระพุทธรูปของพระสาวกหรือของพระมหากษัตริย์ เรื่องของพระมหากษัตริย์นิยมเล่า เรื่องราชวัติราช จนทำให้เกิดความเชื่อที่ได้รับการปลูกฝังถ่ายทอดกันมาหลายชั่วอายุคน จนเป็น เหตุให้เกิดพิธีกรรมในวิถีชีวิตของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ

เมื่อเล่านิทาน นิยาย ตำนานด้วยปากเปล่า ต่อมาจึงเกิดคำพูดคล้องจองในชีวิต ประจำวันโดยไม่รู้ตัว แล้วเกิดเป็นสำนวน เช่น ถ้าเด็ก ๆ สวมเสื้อผ้าสวย ๆ หรือชุดใหม่ ๆ ไป วัดหรือไปเที่ยว เมื่อกลับมาถึงบ้านไม่ถอดเสื้อผ้าผืนไว้หรือถอดซักมารดาหรือผู้ใหญ่ของเด็ก ๆ จะบอกให้เด็ก ๆ ไปเปลี่ยนเสื้อผ้า เอาชุดสวย ๆ หรือชุดใหม่ผืนไว้ เอาชุดที่เคยสวมใส่อยู่ กับบ้านมาใส่ มารดาหรือผู้ใหญ่จะพูดว่า “อะตอม อาบัว อะจัว อาเกะ” แปลเป็นภาษาไทยว่า “กลางคืนไปเที่ยวดูการละเล่นกลางวันไปหาปลา” หมายความว่า “เป็นคนไม่รู้จักกาลเทศะ นำเสื้อผ้า ๆ สวย ๆ ชุดนั้นหรือตัวนั้นใส่ไปเที่ยวในตอนกลางคืนแล้วยังใส่ไปหาปลาในตอน กลางวันอีก” หรือคำคล้องจองที่เด็ก ๆ ชอบพูดเล่นกันเสมอ เช่น “เจียะเบ็ง เชิงบ็อก เจียะมะกอก เชิงดี๊ด” ซึ่งหมายความว่า “กินข้าวแล้วสูบบุหรี่ กินมะกอกแล้วดื่มน้ำ” (สัมภาษณ์ นาวาอากาศโทปริชา อักษร) หรือสำนวนที่ว่า “มิดัง ปะเลาะ เทอะเคาะ เจียะละ” หมายความว่า เป็นแม่บ้านที่ไม่ประหยัดเหมือนห้องที่ร่วตรงกับสำนวนไทยว่า แม่กระเฉงกันร่ว “กลา กรี กลา เฮะกิด” (หมาเห่าไม่กั๊ด) “กอลัง กอลัง เตอ เกอะลัว กะลัว กะลัว เตอ จ๊อบ ชัง” (ฟัง ฟัง ให้ได้เหตุผล ลอยไป ลอยไปให้ถึงฝั่ง) “เกลจู้ เต๊ะจู้ เจียะ ชัวบ๊อด” (วัวแก่ชอบกินหญ้าอ่อน) (สัมภาษณ์ นายมงคล มัชฌมาน)

คำพูดคล้องจองได้พัฒนาขึ้นเป็นคำกระชับเข้าหาเหย้ากันในงานบวช ตอนโกนผมนาค จะมีคนมาคูนาคโกนผมและอาบน้ำให้นาคมากมาย ระหว่างคนโกนผมนาค จะมีต้นเสียมผลัดกัน ตะโกนกระชับเข้าเหย้าเป็นคำคล้องจอง และมีคนหลายคนร้องรับ เช่น ร้องว่า “โอปะยังกา ปลาย ปะหน่าย ราวโปะ โห้หน่ายฮามกะอัว กาวปะชะมอย อัวเต๊ะเปรี หม่งกา หย่องเกอะ เต๊ะเกียะเกอะราว” รับพร้อมกันว่า “เฮะละเลอะเล” แปลเป็นภาษาไทยว่า “พ่อนาคหนุ่มเอ๋ย ทำไมคุณจึงไม่คิดถึงที่คุณบอกกับฉันไว้ว่า ผู้หญิงเขาบอกคุณว่าพี่บวชเป็นพระ น้องนี้จะคอยพี่

จนได้” หรือ “ซั้มมายังปล่าย พาลาหน่าย ฮูโปะโรง อีเป๋ตามเฮะห์โหม่งเจ็งโกรงโกะรวา” รับพร้อมกันว่า “อะอะเล อะเล” แปลเป็นภาษาไทยว่า “พ่อนาคหนุ่มน้อย ทำไมไม่มองผู้หญิงที่บ้านอยู่ริมทางนั่นเล่า” เมื่อนาคถูกกระเช้าเย้าแหย่ซึ่งมักจะเป็นเรื่องจริงที่ตนแอบรักผู้หญิงที่บ้านอยู่ริมถนน หรือนาคมีคนรักมักจะสัญญากันว่าเมื่อบวชครบ 3 พรรษา ก็จะลาสิกขาบทแล้วแต่งงานกับหญิงคนรัก นาคเมื่อถูกกระเช้าเย้าแหย่จึงอายจนหน้าแดงก็มี (สัมภาษณ์ นางระเบียบ สุทธิทวี และ นายมงคล มัชฌมาน)

นอกจากการพูดคล้องจองในชีวิตประจำวันได้พัฒนาเป็นคำพูดกระเช้าเย้าแหย่ยังพัฒนาเป็นเพลงกล่อมเด็ก เพลงพรรณนาถึงความยากลำบากที่หนีพม่าเรียกว่า เพลงหงสาวดี เพลงในพิธีกรรม เพลงในการเล่นตะแบกมอญ เพลงในการเล่นพื้นบ้าน ซึ่งพัฒนาเป็นเพลงพวงมาลัย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เพลงกล่อมเด็ก “ฮายเลิน ฮายเลิน อูยอะเวียง เกลิง เจ็ง ปลอนละ เล้ยนาย ปะดัวซั้ม
โนน เอย
เม่น่าย เต๊ะ อา เลี้ยะซา เล่อวเก่อว กวี๊ด อาโยน โหย่น ซ้าย อา
เล่อวเก่อว ปะดัว ซะเนิน โน่นเอย”

มีความหมายในภาษาไทยว่า

“นอนหลับเสีย นอนหลับเสียนะ ไกลูกนอนเปลงาข้างอยู่ใน
ร่มฉัตรเอย”
พระราชบิดาต้องจากไปทิ้งลูกไว้เดินไปช้าๆ ทิ้งลูกไว้ใน
พระราชวัง”

เพลงแห่งนางแมว เช่น “เต๊ะ เลิ่นชะกั้ว โทนเต๊ะ เก๊ะ กะวัว กอปัว ภูยี่”
(สัมภาษณ์ นายมงคล มัชฌมาน)

นำเสียดายวรรณกรรมที่เป็นลายลักษณ์อักษรของชนชาวไทยเชื้อสายมอญมักอยู่ในตู้ซึ่งอยู่ที่วัดและเป็นภาษามอญ ผู้ที่อ่านภาษามอญได้มีน้อยคนและเป็นผู้สูงอายุ เป็นที่น่าอินดีที่คณะกรรมการสภาวัฒนธรรม จังหวัดราชบุรี และคณะอนุกรรมการวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรีได้คัดเลือกและอนุมัติเงินงบประมาณปี 2540 ของสำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ ให้ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอบ้านโป่ง จัดทำนิทาน นิยาย ตำนานพื้นบ้าน ต่อไปในอนาคตผู้ที่มีความสามารถจัดทำหนังสือนิทานสำหรับเด็กน่าจะได้อ่านนิทาน นิยายสำหรับเด็กหรือตำนานพื้นบ้านที่มีคุณค่า เป็นเรื่องน่าสนใจ หรือดัดแปลงนิทานนิยายให้เป็นเรื่องน่าอ่านและทันสมัยเพราะนิทาน นิยายหรือตำนานพื้นบ้านของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ มักมีแง่คิด แทรกคติธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กและคนทั่วไปเสมอ การอนุรักษ์วรรณกรรมและภาษาของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ให้เด็กและเยาวชนไทยเชื้อสายมอญได้รู้จัก สนใจเรียนรู้ถึงรสชาติของวรรณกรรมและภาษา เพื่อที่จะเข้าใจวรรณกรรมและภาษา ให้เข้าใจถึงความงามของภาษา เพื่อเยาวชนจะได้ภูมิใจ

ในภูมิปัญญาของบรรพบุรุษของตนเองว่ามีได้คำครีล้าหลัง แต่ที่จริงนั้นบรรพบุรุษเป็นผู้มีวัฒนธรรมเก่าแก่ซึ่งสมควรยกย่อง เมื่อเรียนรู้พูดได้เขียนได้ จะไม่ต้องเขินอายเมื่อพูดภาษาของบรรพบุรุษของตนเอง และจะได้ใช้ศึกษาค้นคว้าตำราและวรรณกรรม “ในตู้” ออกมาถ่ายทอดให้เยาวชนรุ่นหลังๆ ทราบต่อไป

ในชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ในอดีตมีการใช้ภาษามอญทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน ภาษาพูดอาจเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมและตามชนชาติใกล้เคียง ภาษาเขียนยังคงรูปแบบเดิมมีอักษรบางตัวเท่านั้นที่เปลี่ยนแปลงเล็กน้อยเท่านั้นระหว่างตัวเขียนและตัวพิมพ์

ปัจจุบันชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี อ่านและเขียนภาษามอญได้น้อยมาก ชนชาวไทยเชื้อสายมอญในอำเภอโพธารามที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป พูดภาษามอญได้ อายุ 30-49 ปี บางคนพูดภาษามอญได้ บางคนพูดภาษามอญไม่ได้ อายุ 30 ปี ลงมาน้อยคนที่จะพูดภาษามอญได้ ส่วนการเขียนนั้นชนชาวไทยเชื้อสายมอญในอำเภอโพธารามน้อยคนที่จะเขียนภาษามอญได้ เด็กๆ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญใน อำเภอโพธารามอ่าน เขียน พูด และฟังภาษามอญไม่ได้แล้ว เด็กๆ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญใน อำเภอบ้านโป่งยังพอพูดภาษามอญได้ “นักเรียนในชั้นของหนูมี 18 คน พูดมอญได้ 14 คน” (สัมภาษณ์ เด็กหญิงแอม จำลอง นักเรียนชั้น ป.4 โรงเรียนวัดตาล ปากลัด อำเภอบ้านโป่ง แต่โอกาสที่จะใช้มีน้อย จึงลืมนำคำบางคำบ้าง นอกจากนั้นบิดามารดาญาติผู้ใหญ่ไม่พูดภาษามอญกับเด็ก ไม่นิยมให้เด็กเรียนภาษามอญเนื่องจากเห็นว่า บุตรหลานเมื่อเรียนภาษามอญไปก็ไม่ได้ประโยชน์อะไร จึงไม่ให้เด็กๆ ในปกครองของตนเองเรียน ประกอบกับเมื่อมีการขยายการศึกษาภาคบังคับจากชั้นประถมปีที่ 4 เป็นประถมปีที่ 6 เด็กๆ ยังไม่สนใจเรียนภาษามอญ “เด็กๆ ที่เรียนภาษามอญลดลงไปทุกที่ เด็กๆ ที่เรียนหนังสือมอญรุ่นสุดท้ายเรียน เมื่อ พ.ศ.2528 ที่วัดโพธิ์โสภาราม อำเภอบ้านโป่ง” (สัมภาษณ์พระมหากำพลศักดิ์ คัมภีร์เพชรเปรียญธรรม 6 ประโยค ปัจจุบันเข้าเรียนนักธรรมที่กรุงเทพฯ จำพรรษาที่วัดอรุณราชวรารามฯ)

ปัจจุบันมีความพยายามที่จะสอนให้ลูกศิษย์วัดพูดและสวดมนต์ภาษามอญที่วัดบัวงาม ตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านโป่ง เพื่อจะได้สอนอ่านและเขียนภาษามอญต่อไปซึ่งเป็นเรื่องที่น่ายินดี เพราะการศึกษาภาษามอญทำให้ผู้ศึกษาได้ทราบถึงภูมิหลังและวัฒนธรรมของชนกลุ่มหนึ่งซึ่งแตกต่างไปจากวัฒนธรรมของชนชาวไทย แสดงถึงความหลากหลายของวัฒนธรรมท้องถิ่น ข้าราชการหรือนักพัฒนาซึ่งไม่ใช่ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ถ้าเข้าใจภาษาและวัฒนธรรมของชนชาวไทยเชื้อสายมอญสามารถที่จะทำงานเพื่อพัฒนาชนบท สามารถทำความเข้าใจกับชนชาวไทยเชื้อสายมอญได้จะทำให้การพัฒนางานต่างๆ สำเร็จได้เร็วขึ้น

พระมหากำพลศักดิ์ คัมภีร์เมโธ เปรียญธรรม 6 ประโยค
ผู้เรียนหนังสือมอญที่ วัดโพธิ์โสภาราม ตำบลคู้งพยอม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

วัฒนธรรมการแต่งกาย

วัฒนธรรมการแต่งกายของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี อ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความแปลกใหม่ตามยุคตามสมัยเช่นเดียวกับชนชาติอื่น การแต่งกายของชนชาวไทยเชื้อสายมอญในอดีตนั้น แตกต่างจากการแต่งกายของชนชาวไทย ดังนี้

การแต่งกายของสตรีไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ทั่วๆ ไปในอดีต แรกเริ่มเมื่อเข้ามาอยู่ในประเทศนั้นส่วนมากจะนุ่งผ้าถุงหรือผ้าซิ่นสีพื้น ๆ เช่น ดำ น้ำตาล แดง เขียว ฟา ซึ่งทอด้วยมือเรียกว่า ผ้ากะนินหรือกานิน (กานินแปลว่าผ้าถุง) เย็บริมผ้าติดกัน ซึ่งต่างกับคนมอญ หรือชนชาวไทยเชื้อสายมอญที่อพยพมาก่อนที่ไม่เย็บริม ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลองนุ่งผ้ายาวกรอมส้นให้สูงจากเท้าประมาณ 1 ฝ่ามือ ยกเว้นชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ที่วัดม่วง (ล่าง) (หมู่ 2 ตำบลสร้อยฟ้า) จะสวมผ้าสีขาวข้างใน สวมผ้าซิ่นทอมือทับอีกผืนหนึ่ง

ผ้าชิ้นทอทีละ 2 เส้น สีพื้นๆ เช่น เขียว ดำ แล้วต่อด้วยผ้าทอสีแดงในส่วนบนตรงเอว ใช้ผ้าแถบคาดอก อาจคาดเข็มขัดหรือไม่คาดก็ได้ ถ้าไปวัดจะมีผ้าแถบสไบเฉียงอีกผืนหนึ่ง

ต่อมาหญิงผ้าเย็บริมติดกันอย่างเดิม มีผ้าคาดอก บางคนเมื่อออกนอกบ้านจะสวมเสื้อลูกไม้ที่เย็บด้วยมือคอกกลมไม่มีปก ตัวเข้ารูป สะโพกผายออก แขนสามส่วน ผ่าหน้าตลอดทั้งตัว ติดกระดุม ต่อมาเมื่อนิยมสวมเสื้อมากขึ้นจึงใช้ผ้าเย็บด้วยมือแบบเดิมแทนผ้าลูกไม้ เรียก “อะละเนิ่นเว็น” ใช้สวมกันทั่วไป โดยมีผ้าสไบพาดไหล่ลักษณะการพาดผ้าสไบแล้วแต่เวลาและโอกาสต่างๆ เช่น

1. เมื่อไปธุระทั่ว ๆ ไป ใช้ผ้าสไบพาดไหล่ซ้ายลงมาตรง ๆ
2. เมื่อไปในสถานที่อันควรเคารพ เช่น ไปวัดเพื่อปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา ฟังธรรม ฯลฯ หรือไม่ก็ตาม เข้าไปหาพระสงฆ์ ไปกราบพระพุทธรูป การประกอบพิธีทางศาสนา หรือพิธีสงฆ์ที่บ้าน จะพาดผ้าสไบเฉียงไปทางไหล่ซ้าย โดยให้ชายผ้าด้านหนึ่งไปข้างหน้า ชายผ้าอีกด้านหนึ่งไปด้านหลัง
3. เมื่อมีการเล่นพื้นบ้าน เช่น รำมอญ มอญซ่อนผ้า ลูกช่วง เพลงพวงมาลัย สะบ้า มอญ การเล่นผีลากมือ ฝึกระดัง ฝึกล้อม ฯลฯ ใช้ผ้าสไบคล้องคอห้อยชายผ้าทั้ง 2 ไปด้านหน้า
4. เมื่อทำพิธีราผี ใช้ผ้าสไบ 2 ผืน พาดตรง ๆ ลงมาทั้งไหล่ซ้ายและไหล่ขวา

สตรีไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี เมื่อโกนจุกแล้วนิยมไว้ผมยาวเกล้าทำเป็นมวยต่ำๆ ไว้ด้านหลังไม่เกล้าสูงเหมือนชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำอื่น บางคนไว้ผมยาวถึงพื้นแล้วเกล้ามวย ด้านหน้าหวีเสยขึ้น ด้านบนเปิดหน้าผากกว้าง ใช้ปิ่นรูปเกือกม้าเหมือนกลองยานต์และปิ่นขัด นิยมทำด้วยโลหะ เช่น เงินหรือทองคำเสียบไว้เพื่อช่วยในการเกล้าผมและประดับเพื่อความสวยงาม หากมีงานรื่นเริงหรืองานพิธีจะใส่รังผึ้งทำด้วยลูกปัดนำมาร้อยเป็นตาข่ายทำตุ้มรอบมวยผม และเสียบดอกไม้สดที่มวยผม สตรีไทยเชื้อสายมอญมักนิยมให้บุตรหลานอาบน้ำให้สะอาด สวมเสื้อผ้าไหมสวยๆ สวมกำไลมือ สวมสายสร้อยทองคำเส้นโตๆ และใส่ตุ้มหูเมื่อไปทำบุญที่วัด

เสื้อตัวกลางคือเสื้อของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ที่เรียกว่า “อะละเนิ่นเว็น”
ในภาพคือ นางพิน ยอดไกรสิทธิ์ นางแล ชินหงสา และ นางเถา ตรีถึก (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ)

การแต่งกายของกลุ่มแม่บ้าน “บ้านดอนกระเบื้อง” ในงานรัฐพิธี
ในภาพเป็นงานถวายพระพร สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ
เมื่อคืนวันที่ 12 สิงหาคม 2538 ที่สนามโรงเรียนชุมชนวัดหนองโพ

นายกามเทพ มิ่งสำแดง
กับการอนุรักษ์การแต่งกาย

ทุกวันพระและวันสำคัญทางศาสนา
ชนชาวไทยเชื้อสายมอญจะไปทำบุญตักบาตรที่วัด วันธรรมดาดักบาตรที่หน้าบ้านของตนเอง

การแต่งกายของชายไทยเชื้อสายมอญในอดีตจะนุ่งโจงกระเบน สวมกางเกง และนุ่งผ้าขาวม้า คนไทยเรียกผ้าว่า ผ้าตาโง้งหรือผ้าตาโง่ง ชาวไทยเชื้อสายมอญเรียก เกล็ด นุ่งในลักษณะลอยชาย กล่าวคือ เมื่อ นุ่งแล้วจับชายผ้าที่เอวด้านหน้าทำเป็น 2 หู ไขว้กันแล้วขมวด ลักษณะขมวดเรียบร้อยกว่าการ ขมวดชายผ้าของพม่า ชายไทยเชื้อสายมอญจะไม่สวมเสื้อ ในเวลาทำงานจะใช้ผ้าขาวม้าคาดเอวและ โปกศีรษะ ถ้าไม่ทำงานจะไม่โปกศีรษะ ชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ไว้ผมตัดเหมือนคนไทยและไม่นิยมสีกลายตามร่างกายเหมือนชนชาวไทยเชื้อสายมอญในที่อื่น

เมื่อชนชาวไทยเชื้อสายมอญในหมู่บ้านวัดคงคาได้ติดต่อกับคนไทยมากขึ้น เนื่องจาก เข้าไปเรียนหนังสือและรับราชการในกรุงเทพมหานครและตามเมืองต่างๆ (ในสมัยรัชกาลที่ 4- รัชกาลที่ 6) เจ้านายไทยทั้งฝ่ายในและฝ่ายหน้ามา และเสด็จมาผ่านหมู่บ้านวัดคงคาทำให้ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญในหมู่บ้านวัดคงคาและหมู่บ้านอื่นๆ บางหมู่บ้านได้รับวัฒนธรรมต่าง ๆ จากสังคมเมืองเพิ่มมากขึ้น วัฒนธรรมการแต่งกายของชนชาวไทยเชื้อสายมอญจึงเปลี่ยนแปลง ไป ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หลังจากพระองค์เสด็จประพาส อินเดียและพม่า ชาวไทยเชื้อสายมอญจึงเปลี่ยนจากนุ่งผ้าขึ้นและนุ่งโจงเป็นนุ่งโจงกระเบน สตรีใช้ผ้าคาดอกจากผ้าคาดอกเป็นสวมเสื้อคอกระเช้า ตัดผมทรงดอกกระพุ่ม ชายจากไม่สวม เสื้อเป็นสวมเสื้อคอกลมแขนกระบอก ผ่าอกตลอดตัวติดกระดุม ต่อมาใส่เสื้อคล้ายเสื้อกุยเฮง เป็นเสื้อคอกลมผ่าอกตลอด แขนทรงกระบอก ตัวเสื้อสั้น บางครั้งใส่เสื้อคอกลมแขนสั้นสวม กางเกงคล้ายๆ กางเกงขาก๊วยแต่ขากางเกงสั้นกว่า ใช้ผ้าขาวม้าคาดเอว ถ้าเป็นการแสดงใช้ ผ้าสีเป็นผ้าคาดเอวแทนผ้าขาวม้า ในโอกาสพิเศษ นุ่งโจงกระเบนใส่เสื้อแขนกระบอกต้องมีผ้า คาดเอว ในโอกาสปกติสวมเสื้อคอกลมแขนสั้นใช้ผ้าขาวม้า 1 ผืน พาดไหล่ทั้ง 2 ข้างจากด้าน หน้าไปด้านหลัง โดยให้ชายผ้าทั้ง 2 ข้าง ไปอยู่ด้านหลัง ถ้าเป็นการแสดงแต่งกายเหมือน โอกาสปกติแต่สีสันสดใส มีผ้าสีแทนผ้าขาวม้าพาดในลักษณะเดียวกัน ถ้าไปในสถานที่ควร เคารพใช้ผ้าขาวม้าสไบเฉียงเหมือนสตรี ถ้าในโอกาสสบขานใช้ผ้าพาดบ่าขวา (ตรงข้ามกับ ของสตรี) พาดปล่อยชายตรงๆ ลงมา เครื่องประดับของชายใช้สร้อยคอ ถ้าแต่งตัวนุ่งผ้าจับ หน้านาง สไบเฉียงคาดเข็มขัดนาคหรือเข็มขัดทองสวมสร้อยคอหลายเส้นใส่ตุ้มหู (ปัจจุบันไม่ นิยมใส่) ใส่กำไลเท้าทั้ง 2 ข้าง

ปี พ.ศ. 2484-2489 เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศไทยขาดแคลนเครื่องอุปโภค บริโภคซึ่งรวมถึงผ้าด้วย ประกอบกับรัฐบาลไทยในสมัยนั้นต้องการเปลี่ยนแปลงค่านิยมของคน ไทยให้ทันสมัยเหมือนอารยประเทศ จึงประกาศและชักชวนให้คนไทยเปลี่ยนแปลงค่านิยมต่าง ๆ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงการนุ่งโจงกระเบนเป็นการสวมกางเกงและนุ่งขึ้น คนไทยและชนชาวไทย เชื้อสายมอญจึงต้องเปลี่ยนแปลงการนุ่งโจงกระเบนและนุ่งโจงเป็นสวมกางเกงและนุ่งขึ้น สวมเสื้อแบบเดิม ถ้ายังคงนุ่งโจงกระเบนอยู่ ตำรวจพบเขาจะเอากกรไกรตัดผ้าโจงกระเบนตรงกัน บางคนนุ่งผ้าขึ้นไม่ถนัดเพราะเคยแต่นุ่งโจงกระเบนจะสวมผ้าขึ้นทับผ้าโจงกระเบนอีกชั้นหนึ่ง

นายเหลียม วังวาริ
ผู้ให้ข้อมูลกับโครงการหามากรุกและผ้าขาวม้าพาดไหล่

นายชู ชิมบุ
กับการแต่งกายอยู่กับบ้าน นุ่งโจงซึ่งเรียกว่า “เกล็ด”

เนื่องจากวัฒนธรรมการแต่งกายของชนชาวไทยเชื้อสายมอญมีหลากหลาย ก็นุ่งโจง และขึ้นเหมือนพม่า แต่เย็บชายติดกันซึ่งแตกต่างจากชนชาวไทยเชื้อสายมอญในที่อื่น ขึ้นเย็บชายและโจงกระเบนเหมือนคนไทย ในชุมชนหนึ่งๆคนในชุมชนจึงแต่งกายไม่เหมือนกัน ในปัจจุบันชนชาวไทยเชื้อสายมอญแต่งกายเหมือนคนไทยจนดูไม่ออกว่าเป็นคนไทยหรือชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ยกเว้นชนชาวไทยเชื้อสายมอญที่บ้านม่วง (วัดม่วงบน) และที่นครชุมน์ อำเภอบ้านโป่ง ซึ่งยังมีผู้นุรักษ์การแต่งกายแบบมอญอยู่

การแต่งกายให้ศพ

เนื่องจากบรรพบุรุษของชนชาวไทยเชื้อสายมอญมักเผชิญภัยจากสงครามและถูกกดขี่ทารุณทั้งทางร่างกาย จิตใจและวัฒนธรรมจากผู้รุกราน ทำให้บ้านแตกสาแหรกขาดจึงต้องอพยพไปอยู่ในที่ปลอดภัยและอุดมสมบูรณ์กว่า เมื่อบรรพบุรุษของชนชาวไทยเชื้อสายมอญอยู่ใกล้เคียงใครสักคนเอาวัฒนธรรมการแต่งกายของชนชาตินั้นมาแต่งด้วย เช่น เมื่ออยู่ทางตะวันตกของจีนก่อนมาอยู่แคว้นเมณเฑาะฏ หรือแคว้นอัสสัมของอินเดีย บรรพบุรุษของชนชาวไทยเชื้อสายมอญนุ่งกางเกง แต่เมื่ออพยพมาทางตอนใต้พ่ายสงคราม ผู้รุกรานได้บังคับให้แต่งกายเหมือนผู้รุกราน บรรพบุรุษของชนชาวไทยเชื้อสายมอญได้ขอร้องว่าจะแต่งกายเหมือนผู้รุกราน แต่ขอแต่งกายแบบเดิมครั้งสุดท้ายครั้งหนึ่งเมื่อตอนเสียชีวิต ผู้รุกรานอนุญาต บรรพบุรุษของชนชาวไทยเชื้อสายมอญจึงแต่งกายให้ผู้ตายไม่ว่าหญิงหรือชายโดยนุ่งกางเกง ที่เรียกว่า “โปงมอย” ดังจะได้กล่าวในเรื่องการทำศพต่อไป (จากการสัมภาษณ์ นายเหลี่ยม วังวาริ)

จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และหัตถกรรม

วัดในชุมชนไทยเชื้อสายมอญเป็นศูนย์สร้างวัฒนธรรมทางศิลปะเกือบทุกสาขา เพราะชนชาวไทยเชื้อสายมอญจะมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายเช่น การแต่งกาย เครื่องใช้บ้านเรือนที่อยู่อาศัย แต่ถ้าเป็นวัดชนชาวไทยเชื้อสายมอญจะทุ่มเทสร้างเต็มที่ไม่ว่าจะเป็นเครื่องใช้ไม้อยู่หรือสถานที่ จะตกแต่งอย่างสวยงามทำให้เป็นที่รวมของศิลปะต่าง ๆ ดังเช่น

จิตรกรรม

งานจิตรกรรมที่มีชื่อเสียงของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ได้แก่ จิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถวัดคงคาราม วัดไทรอารีรักษ์ จิตรกรรมไม้คอสองของศาลาการเปรียญวัดคงคาราม ตู๊พระธรรมลายรดน้ำ ภาพเขียนบนคัมภีร์ที่วัดคงคารามและวัดม่วง หีบคัมภีร์ หีบพระมาลัยไม้ประกับคัมภีร์ที่วัดคงคาราม และวัดม่วง ภาพพระพุทธรูปที่วัดคงคาราม วัดม่วง และวัดขนอน

จิตรกรรมฝาผนังอุโบสถวัดคงคาราม

เป็นงานจิตรกรรมที่ผู้เขียนเขียนด้วยความชำนาญงานด้านจิตรกรรมเป็นเยี่ยม มีความรู้ความเข้าใจเรื่องพระพุทธศาสนาเรื่องชาดก และไตรภูมิพระร่วงอย่างละเอียดและลึกซึ้ง สะท้อนให้เห็นเหตุการณ์สำคัญในพระพุทธประวัติและในชาดกต่างๆ เป็นตัวอย่างที่สมบูรณ์ของงานจิตรกรรมที่ให้ผู้สนใจงานศิลปกรรมด้านนี้ได้ศึกษา ภาพเขียนบนผนังปูนพื้นที่จิตรกรรม รวม 308.49 ตารางเมตร รองพื้นด้วยดินสอพองผสมกาวแล้วขัดมัน สีที่ใช้เป็นสีฝุ่นผสมกาว มีสีสดใส สดใส ดูสีรุนแรง นอกจากเขียนด้วยสีฝุ่น เช่น สีน้ำเงิน เหลือง เขียว เขียวอ่อน ดำแดง แล้ว ภาพที่อยู่ด้านล่างระดับหน้าต่าง ยังติดทองหรือติดเส้นทองขนาดพองามไม่เล็ก ไม่ใหญ่ และราบเรียบเสมอกัน เส้นอ่อนช้อยสวยงาม ผนังด้านข้างทั้ง 2 ของพระประธานเขียนรูปอดีตพระพุทธเจ้าปางมารวิชัยประทับนั่งบนบัลลังก์ มีสาวก 2 องค์ นั่งพับเพียบไหว้อดีตพระพุทธเจ้าข้างละองค์ อดีตพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์และสาวกมีพักัน เขียนด้วยสีเพียง 2 สี ต่อลงมา ซึ่งเป็นพื้นที่เหนือหน้าต่างและประตูเป็นเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธประวัติ เขียนภาพต่อเนื่องกัน โดยแบ่งกลุ่มภาพด้วยต้นไม้ ภูเขา กำแพงเมือง ปราสาทราชวัง หรือบ้านเรือน เขียนด้วยสีฝุ่น ไม่ติดเส้นทอง พื้นที่ระหว่างช่องหน้าต่างเขียนทศชาติ และมีชาดกนอกทศชาติคือปทุมชาดก หรือจุลปทุมชาดก ที่มองแล้วแปลกสะกดตา เป็นภาพผู้หญิงถูกย่างไฟ ทำให้น่าสนใจใคร่รู้ ภาพส่วนนี้เขียนด้วยสีฝุ่นมีติดเส้นปราสาทราชวัง ก้อนหิน และตัวสำคัญด้วยทอง ผนังด้านหลังพระประธานเป็นไตรภูมิพระร่วง มีนรก 6 ขุม มีสัตว์นรก เช่น เปรตหลายตน ตรงกลางภาพเขียนดวงดาวเรียงยาวตลอดผนังมีรูปสัตว์หรือคน ฤาษี นั่งในดวงดาวแต่ละดวง ผนังด้านหน้าเป็นภาพमारผจญมีแม่ธรณีบีบมวยผม สันนิษฐานว่าเริ่มเขียนในสมัยรัชกาลที่ 3 และมีการซ่อมแซมอีกในสมัยหลัง

จิตรกรรมฝาผนังอุโบสถวัดไทรอารีรักษ์

เป็นฝีมือช่างพื้นบ้าน เขียนใน พ.ศ. 2450 สืบเนื่องจากการแต่งกายของผู้คนในภาพที่นุ่งผ้าม่วงและใส่เสื้อราชปะแตน ทำให้ทราบได้ทันทีว่าช่างได้เขียนภาพจิตรกรรมนี้ ในปลายสมัยรัชกาลที่ 5 หลังจากพระองค์ประพาสประเทศอินเดีย และประเทศพม่า เรื่องที่เขียน ได้แก่ เรื่อง อดีตพระพุทธเจ้าอยู่ถาวบนสุดของผนัง ต่อลงมาเป็นภาพพุทธประวัติและพระอริยสงฆ์ ภาพจิตรกรรมทำให้เห็นประเพณีการแสดงมหรสพในงานศพ และสภาพสังคมของชนหลายกลุ่มในท้องถิ่นสมัยนั้น

จิตรกรรมไม้กระดานคอสองของศาลาการเปรียญวัดคงคาราม

เขียนในปี พ.ศ. 2448 ปลายสมัยรัชกาลที่ 5 เช่นเดียวกับจิตรกรรมฝาผนังวัดไทรอารีรักษ์ จิตรกรรมชิ้นนี้มีการซ่อมแซมบูรณะอีกครั้งหนึ่ง เมื่อประมาณ 70 ปีมาแล้ว เป็นภาพเกี่ยวกับเทพชุมนุม พระพุทธประวัติและทศชาติ

จิตรกรรมฝาผนังที่วัดคงคาราม วัดไทรอารีรักษ์ จิตรกรรมไม้กระดานคอสองของศาลาการเปรียญวัดคงคารามเป็นจิตรกรรมที่มีคุณค่าทางศิลปะทางศาสนาทางโบราณคดี ทางสังคม ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ เป็นจิตรกรรมที่สมบูรณ์ด้วยเรื่องราวและฝีมือชั้นครู

ตู้พระธรรม

ตู้พระธรรมของวัดคงคารามมีทั้งลายรดน้ำ (ลงรักปิดทอง) และตู้มุก มีหลายตู้

หีบพระธรรมหรือหีบคัมภีร์

หีบพระธรรมหรือหีบคัมภีร์ของวัดม่วง ทำด้วยไม้เขียนภาพลายทองบางหีบเขียนหรือฉลุลายระบายสี หีบพระธรรมหรือหีบคัมภีร์ของวัดคงคารามส่วนมากเป็นหีบพระมาลัย ทั้งลายรดน้ำและหีบมุก

ภาพวาดประดับบนคัมภีร์และภาพวาดบนไม้ประกับคัมภีร์

มีทั้งคัมภีร์ใบลาน คัมภีร์ที่ทำจากงาช้างเป็นแผ่นบางๆ คัมภีร์ที่ทำด้วยผ้าเคลือบรัก ทาสีทอง บางฉบับทำด้วยแผ่นเงิน สมุดไทยขาว สมุดไทยดำ เขียนเป็นภาษาบาลี ภาษาไทย ภาษาขอม ภาษามอญโบราณ ภาษามอญ และภาษาเขมร บางเล่มมีภาพเขียนสีประกอบฝีมือของช่างหลายยุค ภาพวาดบนคัมภีร์และภาพวาดบนไม้ประกับคัมภีร์เป็นภาพวาดที่สวยงาม ประณีต และมีค่า บางฉบับเขียนลายด้วยสีแดง และดำสวยงาม

ผ้าห่อคัมภีร์และไม้ห่อคัมภีร์

วัดของชุมชนไทยเชื้อสายมอญ มักมีผ้าหรือไม้ห่อคัมภีร์ มีลวดลายสวยงามมีทั้งผ้าฝ้าย ผ้าไหมทั้งที่ทอเองพิมพ์ดอกและลวดลายเองและทอพิมพ์ดอกและลวดลายจากต่างประเทศ ถ้าเป็นไม้ห่อจะนำแขนงไม้เหลาบาง ๆ ถักด้วยเส้นด้ายสีต่างๆ เป็นลวดลายหรืออาจใช้ผ้ากำมะหยี่ ปักด้วยดินทองเป็นลวดลายต่างๆ หรือใช้ผ้าฝ้ายพิมพ์ลายจากต่างประเทศประดับด้วยลูกปัดหุ้มไม้ห่อคัมภีร์

ภาพพระบฏ

พระบฏ เป็นภาพแขวนซึ่งวาดเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธประวัติหรือทศชาติลงในผ้าขาว รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ากว้าง 91 ซม. สูง 300 ซม. เป็นภาพเล่าเรื่องต่อเนื่องจากบนลงล่างเขียนด้วยสีฝุ่น

แต่เดิมเมื่อวัดมีเทศน์มหาชาติ จะมีผู้นำภาพพระบฏนี้ออกแขวนปัจจุบันไม่ได้นำออกแขวน เป็นที่น่าเสียดายที่บางวัดม้วนเก็บไว้เฉยๆ บางวัดตัดใส่กรอบกระจก ทำให้คุณค่าของพระบฏลดน้อยลงไป

ประติมากรรม

งานประติมากรรมของชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี เกี่ยวกับงานปั้นและงานหล่อนั้นหายากมาก เดิมเคยมีรูปหล่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชิงบันไดด้านทิศเหนือของอุโบสถวัดคงคารามแต่ได้ถูกทำลายจนหมดความสวยงาม โดยผู้รับเหมาที่ได้รับการจ้างมาบูรณะอุโบสถวัดคงคาราม งานประติมากรรมของชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี มักเป็นงานประติมากรรมตกแต่งประเภทประติมากรรมลอยส่วนใหญ่เป็นงานแกะสลักไม้ลอยลวดลายมักเป็นลายเครือเถาเพื่อประดับตกแต่ง หน้าบัน หน้าต่าง ประตูของกุฏิสงฆ์ อุโบสถ ศาลาการเปรียญ ไม่ประดับคัมภีร์ ทิเบตคัมภีร์ ประติมากรรมสะท้อนความเชื่อ เช่น การสร้างพระพุทธรูปและโลงศพ ประติมากรรมรูปเคารพ เช่น การแกะสลักไม้เป็นพระพุทธรูปงานแกะสลักไม้ที่มีชื่อเสียง ได้แก่ งานแกะสลักไม้อย่างสวยงามที่บ้านหน้าต่างกุฏิ 7 ห้องและ 9 ห้อง บานประตูอุโบสถวัดคงคาราม หน้าบันศาลาการเปรียญวัดคงคาราม มีงานแกะสลักไม้เป็นรูปนารายณ์ทรงครุฑประดับกระจกสวยงามติดอยู่ และที่พระประธานมีงานแกะสลักไม้เป็นรูปผู้ชาย 1 ตัว หญิง 1 ตัว ยืนฝ่าบันไดพระประธานข้างละตัว ปัจจุบันรูปนารายณ์ทรงครุฑได้สูญหายไป งานแกะสลักไม้ประดับคัมภีร์และงานแกะสลักพระพุทธรูปทาสีทอง เป็นรูปปราสาทราชวังบ้าง เป็นรูปบุษบกประดับชาดด้วยหงส์และขาสึงบ้าง งานแกะสลักอีกชนิดหนึ่งคือการแกะสลักต้นกล้วยให้เป็นทิวาทิเบตเรียกว่า “การแทงหยวก” ปัจจุบันหาช่างแทงหยวกยากมาก

งานประเภทปูนปั้น ได้แก่ ปูนปั้นประดับหน้าบันอุโบสถ งานปูนปั้นพระพุทธรูป ปูนปั้นเป็นรูปสัตว์ประดับกำแพง งานที่ปั้นด้วยดินไม่ค่อยพบ พบแต่ดินเผาปั้นเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้าง ยาว 15 x 15 นิ้ว ก้อนโต หน้าประมาณ 2 นิ้ว ทำถนนที่ทำประตูและกำแพงวัดกว้างยาว 8 x 15 นิ้ว เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ภาชนะดินเผาอื่น ๆ ของชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ได้จากการแลกเปลี่ยนซื้อขายกับชนชาวไทยเชื้อสายมอญจากจังหวัดปทุมธานี ซึ่งนำใส่เรือมาแลกเปลี่ยนซื้อขายกับชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี

สถาปัตยกรรม

งานสถาปัตยกรรมในชุมชนไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง ได้แก่ บ้านศาลของผีกลางบ้าน (เฮาะห์ เป๊ะ จู) ศาลของผีบรรพบุรุษ (เฮาะห์ อะนัง) (ในอดีตบ้านชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ไม่มีศาลพระภูมิ) อุโบสถ เจดีย์ วิหาร กุฏิสงฆ์ ฯลฯ งานสถาปัตยกรรมที่สวยงามและน่าสนใจของชนชาวไทยเชื้อสายมอญมักจะอยู่ที่วัด เช่นเดียวกับงานจิตรกรรม เป็นต้นว่า

กุฏิ 9 ห้อง

กุฏิ 9 ห้อง เดิมเป็นที่อยู่ของพระครูวามัญธิบดี เจ้าอาวาสวัดคงคาราม ซึ่งเป็นพระราชกณะวามัญนิทาย มีอำนาจในการปกครองคณะสงฆ์ฝ่ายวามัญ กุฏิ 9 ห้อง เป็นมรดก

ทางศิลปวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมซึ่งสร้างด้วยไม้สักเป็นเรือนทรงไทยที่สวยงาม และมีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรม สร้างด้วยไม้เป็นเรือนทรงไทยที่สวยงามและมีคุณค่าทางศิลปะอย่างสูง ภูมิ 9 ห้อง ทอดยาวขวางตะวันเชื่อมด้านข้างทางด้านเหนือด้วยภูมิ 3 ห้อง เป็นหมู่ภูมิรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีฐานเชื่อมติดต่อกัน ภายในเปิดฝากว้างเป็นทางเข้า แต่ละห้องหรือแต่ละช่วงเสา มีบานหน้าต่างแกะสลักไม้และปิดทองล่องชาดช่วงเสาละ 1 บาน ปัจจุบันทองที่บานหน้าต่างได้ลอกออกไปหมดแล้ว แต่ก็ยังคงความงามของลวดลายที่แกะสลักอยู่ได้กรอบหน้าต่างมีลวดลายดอกไม้และแกะสลักเป็นขาสิงห์ มีข้อฟ้าตัวลายองติดกระจกทอง หน้าบันสลักลายก้านแย่งปิดทอง หน้าต่างของภูมิด้านข้าง (ภูมิ 3 ห้อง) ซึ่งเป็นภูมินาคกลางไม่ได้แกะสลักบานหน้าต่าง ได้แต่แกะสลักกรอบหน้าต่างแต่ไม่มีขาสิงห์ แสดงถึงฐานะของผู้ที่อยู่ภูมิ 9 ห้องและภูมิ 3 ห้อง มีฐานะไม้เท่ากัน กลางหมู่ภูมิมีหอสวดมนต์ 1 หลัง

ภูมิ 7 ห้อง

เป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรม และสถาปัตยกรรม เช่นเดียวกับภูมิ 9 ห้อง ต่างกันแต่เพียงขนาดของภูมิ 7 ห้อง เล็กกว่า มีเพียง 7 ห้อง เท่านั้น (ห้องหนึ่งๆ หมายถึง ช่วงเสาหนึ่งๆ)

อุโบสถ

อุโบสถในชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำ

ข้างพื้นบ้าน บางวัดสร้างอย่างท้องถิ่นภาคกลาง บางวัดผสมผสานระหว่างลักษณะประเพณีกรุงเทพฯ และลักษณะท้องถิ่น โดยใช้ลักษณะประเพณีกรุงเทพฯ เป็นหลัก และลักษณะประเพณีท้องถิ่นบ้าง เช่น อุโบสถวัดคงคาราม อุโบสถวัดขนอน

เจดีย์

เจดีย์ของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ซึ่งบรรจุกระดูกบุคคลสำคัญของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ เป็นเจดีย์ทรงมอญมีฐานเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสฐานกว้างสอบขึ้นอย่างรวดเร็วเป็นทรงกรวย ทรงระฆังเล็กเกือบจะกลมกลืนกับฐานที่อยู่ล่างและส่วนบนที่เป็นยอด มีฉัตรโลหะ 3 ชั้น อยู่บนส่วนยอดสุด เจดีย์ทรงมอญบรรจุกระดูกของบุคคลธรรมดาที่ไม่ใช่เชื้อสายของเจ้านายจะบรรจุรวมกันในหมู่ญาติพี่น้องเป็นเจดีย์ที่มีรูปร่างคล้ายโกศประดับลวดลายสวยงาม ในระยะหลังช่วงพื้นเมืองในหมู่บ้านหมดไปชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ชื่อเจดีย์สำเร็จรูป จากตลาดโพธารามและตลาดบ้านโป่ง ขอบรูปแบบอย่างไรก็ชื่อแบบนั้น เจดีย์บรรจุกระดูกรอบๆ บริเวณอุโบสถ จึงมีหลายรูปแบบ เช่น เจดีย์ทรงมอญเจดีย์ทรงระฆังแบบภาคกลาง ทรงเก๋งจีน ทรงพระธาตุพนม และทรงคล้ายดอกบัวตูม ทั้ง 2 ทรงหลังมีอยู่ในภาคอีสาน และประเทศลาว วัดอื่น ๆ นอกจากวัดคงคาราม มีเจดีย์รอบอุโบสถบ้าง แต่ไม่มากนัก

หอสวดมนต์และหอฉันท์

หอสวดมนต์ที่วัดคงคารามเป็นหอขนาด 3 ห้องมีเสาลายรดน้ำเป็นรูปมังกรพัน ด้านล่างเป็นรูปดอกไม้ ปัจจุบันหน้าบันทำขึ้นใหม่เป็นรูปนารายณ์ทรงครุฑและรูปเทวดาแต่ไม่สวยงามเท่าของเดิม

ศาลาการเปรียญ

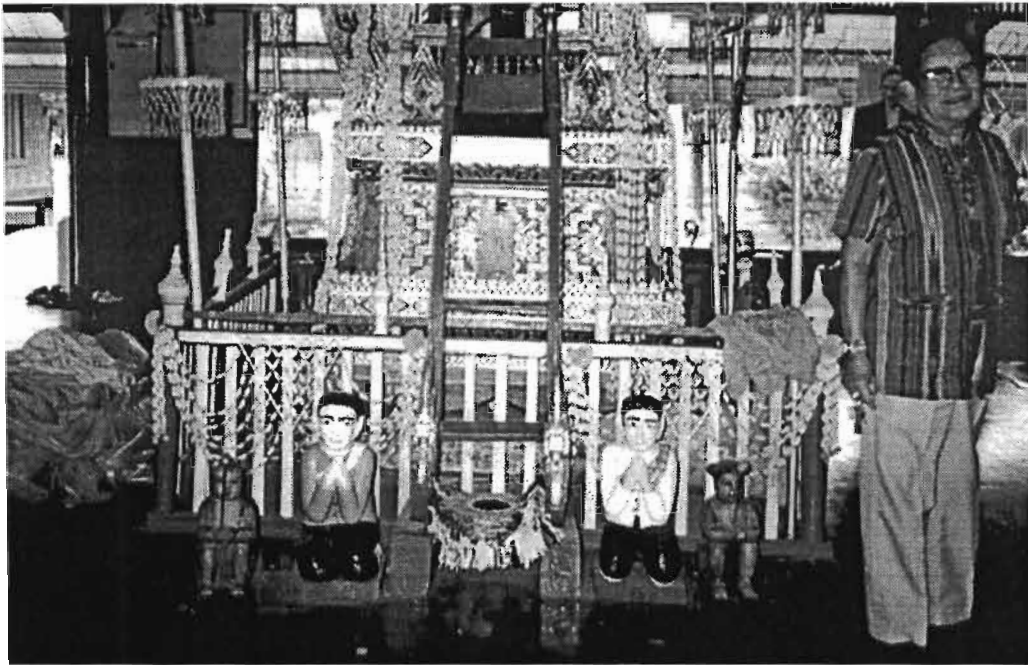
ศาลาการเปรียญของวัดคงคารามเป็นศาลาทรงไทยมีช่อฟ้าใบระกา หน้าบันแกะสลักไม้ ปิดทองประดับกระจก แต่เดิมหน้าบันด้านตะวันตก ซึ่งเป็นด้านหน้ามีไม้แกะสลักเป็นรูปนารายณ์ทรงครุฑ ซึ่งสวยงามประดับอยู่ ปัจจุบันได้หายไป มีภาพจิตรกรรมที่เป็นภาพพุทธประวัติและภาพชาดก เพดานเขียนลายดอกไม้ร่วง เสาในศาลาเขียนลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ปัจจุบันลบเลือนหายไป

ถานพระ (ส้วม)

ถานพระที่วัดคงคารามและวัดบ้านหม้อทำด้วยไม้ เป็นเรือนทรงไทยเล็กๆ ยาวมี 9 ห้อง ติดกัน ฝาเป็นฝาปะกนมีช่องระบายอากาศ ปัจจุบันบางวัดได้รื้อทิ้งไปบางวัดปรับปรุงเปลี่ยนแปลงจากของเดิมเป็นเครื่องตึกเครื่องไม้

ธรรมาสน์

คือที่นั่งของพระสงฆ์เพื่อแสดงพระธรรม ทุกวัดในชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญ จะมีธรรมาสน์เทศน์ที่สวยงามเป็นบุษบกทำด้วยไม้แกะสลัก ทาสีทอง ประดับกระจกบ้าง พลอยสีบ้าง ทำเป็นรูปปราสาทบ้าง ที่นั่งเปรียบเทียบเป็นยอดเขาพระสุเมรุบ้าง ยอดเขาอู้นธรบ้าง ที่ขาธรรมาสน์เป็นรูปสิงห์บ้าง รูปหงส์บ้าง บางวัดแกะสลักไม้เป็นรูปคนผู้หญิง และผู้ชายเฝ้าบันไดธรรมาสน์

นายฉิ่ง อารีกิจ กับตุ๊กตาที่เผ้าธรรมาสน์

นาวาอากาศโท ปรีชา อักษร
กับธรรมาสน์ที่วัดคงคาราม

ที่ตั้งโถ่งน้ำสำหรับให้คนเดินทางดื่ม
เรียกโถ่งน้ำที่ตั้งว่า “โถ่งน้ำทาน”

โหลงศพ

โหลงศพของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ เรียกว่า ฮะ-ลา-จุค-เฝะ เป็นทรงดอกผักบุ้ง ก้นสอบ ปากผายออก เรียกทรง “กาว่าน” ถ้าเป็นศพพระสงฆ์ที่เป็นชั้นผู้ใหญ่ จะแกะสลักตัวโหลงด้วยลวดลายงาม ฝาโหลงจะเป็นยอดปราสาทหลายยอดและหลายชั้น ตัวอย่างโหลงศพพระชั้นผู้ใหญ่ ดูได้ในกฎี 9 ห้องของวัดคงคาราม

งานสถาปัตยกรรมของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี มักเป็นงานไม้ที่มั่นคงแข็งแรง สวยงาม งานปูนปั้น และงานดินเผามีน้อย งานดินเผา มักใช้ทำเจดีย์ ถนอม และกำแพงวัด

หัตถกรรม

งานหัตถกรรมของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ทำกันแทบทุกครัวเรือน หมดหนัานา ว่างจากการทำนา ผู้หญิงจะทอผ้าให้บุคคลภายในครอบครัวได้ใช้ผู้ชายจักสานไม้ไผ่ซึ่งมีทุกซุ้มในชุมชน ทำเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น สาน

กระบุง ตระกร้า กระดัง กะโล่ สุ่มไก่ เครื่องมือดักและจับสัตว์น้ำ “หมคน่านาผู้หญิงทอผ้า ผู้ชายจักสาน” (สัมภาษณ์ นายสุชาติ อามฤคขจร) งานหัตถกรรมที่นำมาใช้ในชีวิตประจำวัน มีรูปแบบเรียบง่ายไม่สวยงาม แต่ถ้าเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาจะประดิษฐ์อย่างประณีตสวยงามเป็นพิเศษ ตัวอย่างเช่น การทอผ้าเพื่อใช้ไปวัดจะประดิษฐ์ให้มีสีสันสวยกว่าที่ใช้อยู่ที่บ้าน ถ้าทอรัดปะกตหรือผ้าห่อคัมภีร์จะประดิษฐ์ให้มีสีสันลวดลายสวยงามเป็นพิเศษ เครื่องจักสานก็เช่นกัน ถ้าใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น กระบุงใส่ข้าวเปลือก ตะกร้าใส่ของใช้ กระจาดหาบที่ใช้หาบของ ฯลฯ จะเรียบง่าย ความพิถีพิถันในการจักสานจะน้อยกว่าตะกร้าใส่ของหรือกระจาดหาบไปวัดถ้าจะสานสิ่งของที่ใช้ในวัด เช่น ไม้ไผ่ห่อคัมภีร์จะพิถีพิถันจะมัดจะมัดให้สวยงามเป็นพิเศษ การแกะสลักไม้ การประดับด้วยปูนปั้นและงานจิตรกรรมก็เช่นกัน ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี จะไม่ประดับบ้านเรือน เครื่องใช้ไม้สอย เช่น เก้าอี้ โคมไฟ ฯลฯ จะแกะสลักไม้ประดับปูนปั้นและวาดภาพในงานที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น

งานศิลปะต่าง ๆ ของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ไม่ว่าจะเป็นจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และหัตถกรรม ชนชาวไทยเชื้อสายมอญประดิษฐ์ขึ้นเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา และสังฆบูชา จึงประดิษฐ์ขึ้นอย่างสวยงาม ปัจจุบันงานศิลปะ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ยังพอมีเหลือให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษา แต่เนื่องจากขาดการสืบทอด เมื่อผู้มีความชำนาญงานศิลปะด้านต่าง ๆ เหล่านี้เสียชีวิตลง งานศิลปะต่าง ๆ เหล่านี้ก็หายตามช่างผู้ชำนาญเหล่านั้น ในชุมชนไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี จึงขาดแคลนบุคลากร ซึ่งมีความรู้และความชำนาญงานด้านศิลปวัฒนธรรมอันงดงามแขนงต่าง ๆ ไปจนหมดสิ้น

การฟ้อนรำและการดนตรี

การฟ้อนรำและการดนตรีของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ สืบเนื่องมาจากพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติ เพื่ออ้อนวอนบูชาบวงสรวง เช่น ไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือบรรพบุรุษที่สิ้นชีวิตไปแล้วให้คุ้มครองป้องกันภัยอันตรายแก่ชีวิต ทรัพย์สิน เพื่อให้มีความสุข ความเจริญอุดมสมบูรณ์ในทุกด้าน ให้เกิดสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว บรรพบุรุษของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ จึงคิดประดิษฐ์ทำรำขึ้น 10 ท่าแสดงเป็นการเอาใจแก่บรรพบุรุษเป็นการรำที่อาศัยจังหวะจากตะโพนมอญเป็นหลักในการรำ เน้นหนักอยู่ที่การเคลื่อนไหวมือ ส่วนการเคลื่อนไหวเท้าจะใช้วิธีกระโดดเท้าไปด้านข้างของลำตัวเป็นส่วนใหญ่ ไม่ใช้การก้าวเท้าอย่างรำไทย ทำรำทั้ง 10 ท่า เป็นต้นแบบของการรำมอญ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญถึงแม้จะอยู่ต่างถิ่นกันเมื่อจะฟ้อนรำด้วยกันทั้ง 10 ท่านี้ จะรำเหมือนกัน ใช้รำได้ทุกโอกาสทั้งงานมงคลหรืองานอวมงคล เช่น รำหน้าศพพระภิกษุ ผู้สูงอายุ ครูบาอาจารย์ เป็นการรำท่าละ 2-3 นาที

รวม 10 ท่า หรือ 10 บท ต่อมาได้ประดิษฐ์เพิ่มอีก 2 ท่า รวมเป็น 12 ท่า แล้วใช้เพลง 12 ภาษา ประกอบการฟ้อนรำ คนตรีที่ใช้ประกอบการรำ คือ วงปี่พาทย์ (มอญ) ซึ่งแต่เดิมในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญนำเข้ามาเพียง 4 ชิ้น คือ

1. ช้อง (มอญ) วงใหญ่เวลาบรรเลงต้องตั้งให้ปลายทั้ง 2 ข้างของส่วนโค้งชี้ขึ้นข้างบน
2. ปี่มอญ ประกอบด้วยส่วนที่ใช้เป่าทำด้วยไม้ ปลายเป็นโลหะผายออกเหมือนปากแตร
3. ระนาด รูปร่างและขนาดของระนาดมอญไม่ต่างกับระนาดไทย
4. ตะโพนมอญ มีขนาดใหญ่มีเสียงดังกังวาน และลึกกว่าตะโพนไทย

ปัจจุบันการรำมอญใช้ปี่พาทย์ (มอญ) เครื่องคู่ประกอบการรำ ได้แก่ ช้องมอญวงใหญ่ ช้องมอญวงเล็ก ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ปี่มอญ เปิงมางคอก โหม่ง 3 ใบ ตะโพนมอญ ฉิ่ง ฉาบใหญ่ ฉาบเล็ก และกรับ ใช้เพลงเล็ก ซึ่งตีตะโพนแบบเพลง 2 ชั้นของไทย การรำมอญทั้ง 10 ท่านี้ แต่เดิมใช้ในพิธี “รำผี” ต่อเมื่อบรรพบุรุษของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ได้รับนับถือศาสนาพุทธจึงได้รำนาศพพระสงฆ์ ซึ่งการรำนาศพพระชนชาวไทยเชื้อสายมอญ เชื่อว่าได้บุญมาก ถ้าวร่ำเพลงและท่าทั้ง 10 ไม่ได้จะร่ำเพลงอื่นหรือทำอื่นก็ได้ งานศพพระสงฆ์จะมีชนชาวไทยเชื้อสายมอญออกมารำกันมากมาย และวิวัฒนาการมาเรื่อยๆ จนชาวไทยนำวัฒนธรรมการรำนาศพเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของชนชาวไทย โดยจะร่ำประกอบเพลงหรือดนตรีนาศพหลังจากสวดพระอภิธรรมจบ หรือก่อนพิธีเผาศพ ถ้าวร่ำก่อนเผาศพเรียกว่า “รำหน้าไฟ” ถ้าวร่ำหลังสวดพระอภิธรรมเป็นตอนสั้น ๆ เรียกว่าแสดง “โขนหน้าไฟ”

การแสดงรำมอญหรือมอญรำนาศพใช้ผู้แสดง 8-12 คน ชุดแรกจะรำ 12 ภาษา สมัยต่อมาใช้เพลง “มอญกละ” จะใช้ผู้แสดงหมดทั้งชุด ชุดต่อไปแล้วแต่เพลง บางเพลงใช้คนรำเพียง 2 คู่ สลับกันไปเรื่อย ๆ เพื่อรอการแต่งกายในชุดต่อไป ปัจจุบันอาจจะรำเป็นชุดหรือรำเดี่ยวก็ได้

จากการสัมภาษณ์ นายจารึก อินทวัตร ครูสอนดนตรีไทยโรงเรียนวัดบ้านหม้อ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี นายจารึก ได้เล่าว่า เพลงที่ใช้ในงานศพมักจะใช้เพลงดับนางหงส์ ปี่พาทย์มอญมักเรียกว่า ปี่พาทย์นางหงส์ เนื่องจากในอดีตมีชายหนุ่มชาวไทยหลงรักสาวชาวมอญคนหนึ่ง ได้ใช้เพลงเป็นสื่อความรัก จนกระทั่งสาวชาวมอญรักตอบ ทั้งคู่รักกันมาก โดยใช้เพลงพรรณนาถึงความรักที่มีต่อกัน ความรักมีอุปสรรค ทั้งคู่ไม่ได้แต่งงานกัน แต่ก็ยังคงรักกัน ใช้เพลงพรรณนาถึงความรักที่มีต่อกัน ต่อมาสาวชาวมอญเสียชีวิต หนุ่มชาวไทยร้องไห้คร่ำครวญโหยหวนรำพรรณนาถึงสาวคนรัก เพลงที่หนุ่มชาวไทยร้องไห้คร่ำครวญนี้ ต่อมาได้ใช้บรรเลงในงานศพ เรียกเพลงนี้ว่า เพลงดับนางหงส์ ปี่พาทย์มอญที่ใช้บรรเลงเรียก ปี่พาทย์นางหงส์ แท้ที่จริงปี่พาทย์มอญไม่ใช่ใช้บรรเลงเฉพาะงานศพเท่านั้น งานรื่นเริง

อื่นๆ ก็ใช้บรรเลงได้ แต่คนนิยมใช้บรรเลงในงานศพ คนทั่วไปจึงคิดว่าปีพาทย์มอญใช้บรรเลงได้เฉพาะงานศพ

การแต่งกายของรำมอญหรือมอญรำในงานมงคลจะแต่งชุดสีสดใสทั้งชุด เว้นแต่ในงานศพแต่งชุดดำ สไบขาว การรำชุดแรกรำประกอบเพลง 12 ภาษา นุ่งผ้าขึ้นสีเดียวกันทั้งผืน ไม่มีลวดลาย เสื้อแขนสามส่วนทรงกระบอก เสื้อคอกลม เข็มรูป เหวผาย ผ่าหน้าตลอด พาดผ้าสไบที่ไหล่ซ้ายปล่อยชายสไบห้อยลงตรงๆ ให้ชายผ้าอยู่ด้านหน้าข้างหนึ่ง และหลังข้างหนึ่ง บางครั้งอาจจะพาดสไบให้ชายทั้ง 2 ข้างอยู่ข้างหน้า กล้ามวยต่ำ เสียบปิ่นปักผม และสวมครอบผมทำด้วยลูกปัดหัดดอกไม้สดที่หูข้างเดียว สวมกำไลที่ข้อเท้า

นายกามเทพ มิ่งสำแดง กับรำหน้าศพ

นางสาวภารดี พิรันดร แสดงการรำมอญหน้าศพพระवास

นอกจากการรำมอญหรือมอญรำ ยังมีการแสดงตะแยมมอญ ซึ่งได้กล่าวไว้ในเรื่องการพักผ่อนหย่อนใจและการเปลี่ยนแปลงด้านการพักผ่อนหย่อนใจ เครื่องดนตรีที่ใช้ในการแสดงตะแยมมอญใช้

1. ซอสามสายมีรูปร่างคล้ายไวโอลิน
2. จะเข้
3. ขลุ่ย
4. กลองเล็ก
5. ฉิ่ง

เครื่องดนตรีอื่น นอกจากพิณเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงทั่วไปแล้วยังมีความทำด้วยไม้ไผ่ใช้จังหวะในพิธีรำผี

เพลงปี่พาทย์นอกจากเพลงเล็กซึ่งตีตะโพนแบบ 2 ชั้นของไทยยังมีเพลงอีกประเภทหนึ่งเรียกว่า เพลงใหญ่ต่างจากเพลงเล็กที่หน้าทับของตะโพนมอญจะตีเมื่อครบจังหวะกับ 16 จังหวะ ในการบรรเลงเพลงในบันไดเสียงของเพลงประจำวัด หรือจะตีครบจังหวะกับ 24 จังหวะ ในการบรรเลงเพลงในบันไดเสียงของเพลงประจำบ้าน เพลงใหญ่จะบรรเลงต่อจากเพลงประจำบ้านหรือเพลงประจำวัด

วัฒนธรรมเกี่ยวกับวงจรชีวิต

วัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อสายมอญ มักมีพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต (rite of passage) ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องพระพุทธศาสนาและความเชื่อเรื่องผี นอกจากนี้ยังมักนิยมเชื่อถือหลักเกณฑ์ในการดำรงชีวิต เช่น การเกิด การตาย การปลูกบ้าน และฤกษ์ยามต่างๆ ตามโหราศาสตร์ วัฒนธรรมเกี่ยวกับวงจรชีวิตที่ชนชาวไทยเชื้อสายมอญปฏิบัติ มีดังต่อไปนี้

การเกิดและการอยู่ไฟ

ประเพณีการเกิดและการอยู่ไฟของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ในอดีตนั้น จะเริ่มตั้งแต่หญิงที่เริ่มตั้งครรภ์จะไม่ขึ้นไปบนบ้านที่มีเสาผี จะไม่เข้าไถ่กู๋ไปใกล้เสาผีของบ้านผู้อื่น เพราะเกรงจะผิดผี จะต้องรีบอาบน้ำก่อนค่ำ จะไม่รับประทานอาหารที่ห้วยบันไดบ้าน ไม่นั่งห้อยเท้าที่ห้วยบันไดบ้าน ไม่นั่งกลางระเบียบบ้าน จะต้องวางมะพร้าวซึ่งกำลังงอกไว้ที่ห้วยนอน ระหว่างตั้งครรภ์จะไม่จัดงานมงคลใด ๆ รวมทั้งญาติที่นับถือผีเดียวกันก็ไม่จัดงานมงคลเช่นกัน

เมื่อภรรยาตั้งครรภ์แรกได้ 7 เดือน สามีต้องเตรียมต้นไม้ 7 ชนิด คือ ต้นฝรั่ง พุทรา มะขาม สะแก ลำไย มะม่วง มะเดื่อคา (ต้นไม้ที่มีใบคล้ายใบมะเดื่อ แต่ใบใหญ่กว่า) ตัดทอนเป็นฟืนให้เสร็จภายใน 1 วัน นำฟืนที่ตัดทอนกองไว้ เอาดุ้นฟืนตั้งขึ้นใช้กึ่งพุทราหรือกึ่งไผ่มา สะไว้ข้างนอกกองฟืนกันภูติผีปีศาจ และสังสารสัตว์ มาทำสกปรก บนกองฟืน นำฟืน 7 ดุ้น ดุ้นละ 1 ชนิดคือ ฟืนพุทรา 1 ดุ้น ฝรั่ง 1 ดุ้น มะขาม 1 ดุ้น สะแก มะม่วง มะเดื่อคา อย่างละ 1 ดุ้น วางกองไว้บนบ้านทางปลายเท้าของที่ที่หญิงมีครรภ์แรกนอน

ถ้าไม่ใช่ตั้งครรภ์แรก การเตรียมฟืนเพื่ออยู่ไฟจะใช้ไม้อะไรก็ได้ไม่จำกัด ยกเว้นมะขามเทศกับสะเดา เตรียมฟืนเดือนใดก็ได้ จะไม่ให้ฟืนสดหรือฟืนแห้งเกินไปเมื่ออยู่ไฟต้องตัดทอนให้เสร็จในวันเดียวเช่นกัน วางกองตั้งขึ้นที่พื้นดินทางทิศใดของที่นอนของหญิงมีครรภ์ก็ได้ ยกเว้นทางทิศเหนือ และตามทางเดิน ใช้หนามสะไว้เช่นเดียวกัน

ก่อนที่จะหมอดำแยจะทำคลอด หมอดำแยจะนำมะพร้าว 1 ผล ที่งอกแล้ว กล้วย 1 หวี สมุด ดินสอ แป้ง น้าอบ จัดใส่พาน มะพร้าววง (ซั้บเปรอะลื้อดหรือซั้บเปรอะเช็ก) เพื่อใช้ปลุกตอนนอกไฟ เตรียมสมุด ดินสอ เบาะหรือเมาะวางในกระดัง สมุด ดินสอใส่ไว้ในถาดเป็นเคล็ดเพื่อให้เด็กที่เกิดมามีสติปัญญาดี เตรียมผ้าขาว ผูกเชือกโยงจากหลังคาบ้าน มาคลุมกระดังไว้ เอาสากตำข้าวยาว ๆ ที่ตำข้าวได้ทั้ง 2 ข้าง (สากมือ) มาขวางประตูเพื่อกันภูติผีปีศาจ มาทำอันตรายมารดาและเด็ก เมื่อเด็กคลอดหมอดำแยตัดสายสะดือเด็กด้วยคมของไม้ไผ่ห้ามเลือด อาบน้ำทำความสะอาดเด็ก แล้วนำเด็กนอนบนเบาะวางในกระดัง ใช้ผ้าขาวที่โยงลงมานั้นคลุมกระดังของเด็ก

พิธีฝังรก

เมื่อตัดสายสะดือเด็กแล้ว หมอดำแยจะให้บิดาของทารกหรือญาตินำรกไปใส่เกลือห่อด้วยใบตองหรือผ้า ดูว่าเด็กเกิดเดือนใด จะต้องฝังทางทิศใดของบ้าน เพราะเด็กเกิดแต่ละเดือนจะฝังรกไม่เหมือนกัน เช่น เด็กเกิดเดือนอ้าย เดือนยี่ เดือน 3 ต้องฝังรกทางทิศตะวันออกของบ้าน เกิดเดือน 4,5,6 ต้องฝังทางทิศเหนือของบ้าน เดือน 7,8,9 ฝังทางทิศตะวันตกของบ้าน เกิดเดือน 10,11,12 ฝังทางทิศใต้ของบ้าน เตรียมขุดดินไว้ นำเอาเศษของตันกล้วย ใบไม้ กิ่งไม้ เศษดินไปฝังพร้อมกับรกของเด็ก ในชุมชนบ้านม่วงจะนำมะพร้าวที่ตั้งบนหัวนอนและงอกแล้วไปปลุกพร้อมกับรกด้วยชุมชนบ้านคงคาไม่มีการตั้งมะพร้าวบนหัวนอน ไม่ปลุกมะพร้าววง จะปลุกตอนทำพิธีโกนจุก ระหว่างที่เดินไปฝังรกรันั้น จะมีคนที่ร้องเพลงเก่งเดินร้องเพลงไปพร้อม ๆ กัน เพราะชนชาวไทยเชื้อสายมอญ เชื่อว่าการเดินร้องเพลงพร้อมกับการไปฝังรกเพื่อให้เด็กที่เกิดมาเมื่อโตขึ้นจะได้ร้องเพลงเก่งเหมือนคนที่เดินไปด้วย

การอยู่ไฟ

เมื่อสามีหรือญาติตัดตันกล้วยทำเตาไฟเพื่ออยู่ไฟ โดยนำตันกล้วยที่ตัดมาวางที่พื้นบ้านที่ซึ่งจะให้หญิงที่คลอดบุตรแล้วนอนอยู่ไฟ วางตันกล้วยเป็นรูปสี่เหลี่ยมใช้กากกล้วยปูพื้นบ้านในสี่เหลี่ยม ปูทับด้วยใบมะเดื่อกา ใช้ดินผสมเกลือใส่ในเตาสี่เหลี่ยม เหยียบดินผสมเกลือนั้นให้แน่น ถ้าคลอดบุตรคนแรกให้น้ำพิน 7 ดัน ที่วางกองไว้ที่ปลายเท้า ก่อไฟ ถ้าไม่ใช่คลอดบุตรคนแรกจะใช้พินกี่ดันก็ได้ก่อก่อไฟ ให้หญิงที่คลอดบุตรหรือมารดาของเด็กนอนบนกระดานแผ่นเดียวหรือแคร่เล็ก ๆ ซึ่งวางติดกับเตาตันกล้วย กระดานหรือแคร่เล็ก ๆ นั้นเจาะช่องไว้เพื่อประโยชน์ 2 ประการคือ ใช้สำหรับเป็นที่ทำความสะอาดอวัยวะเพศของหญิงที่อยู่ไฟ และเป็นที่ยกถ่านติดไฟแล้ววางไว้บนอิฐเผาไฟเพื่อให้ความร้อนผ่านเข้ามาซึ่งเชื่อว่ายังให้มดลูกแห้งและมดลูกเข้าอู่เร็วยิ่งขึ้น นำน้าร้อนใส่หม้อตั้งข้างๆ กระดานหรือแคร่ ใช้กระบวยตักน้ำใส่กะลาตี้ม ไม่ใช้ขันและจะไม่จับขันเพราะเกรงว่ามดลูกจะขึ้น หญิงอยู่ไฟจะไม่ใส่เสื้อ จะนุ่งผ้า

แบบโจงกระเบน แต่หุงสั้นมาก พยายามให้ร่างกายถูกไฟมากที่สุด แทบจะกล่าวได้ว่าหุงผ้าแบบเตี่ยวแล้วเหน็บหลัง เมื่อลุกขึ้นได้จะต้องนั่งคร่อมถ่านบนอิฐเผาไฟ โดยปล่อยชายกระเบนหรือผ้าถุงให้คลุมถ่านบนอิฐนั้น ระหว่างอยู่ไฟ 7-9 วันหรือบางคน 11 วัน มารดาจะรับประทานข้าวกับน้ำยาซึ่งไม่ใช่ยาที่รับประทานขมจืด น้ำยาซึ่งมารดาที่คลอดบุตรรับประทานนั้นประกอบด้วยพริกไทยดำกับกระเทียม ใส่ปลาช่อนย่างใหม่ๆ ใส่กระทือหรือไพล แง่งอ่อนๆ ตำเบาๆ ละลายน้ำต้งไฟ เมื่อแกงเดือดเติมน้ำปลานิดหน่อย น้ำแกงเดือดอีกครั้งใส่ใบกระเพรามากๆ การรับประทานข้าวกับน้ำยานี้เชื่อว่าเป็นการเรียกน้ำนมหรือประสมน้ำนม เพื่อให้มารดามีน้ำนมมาเลี้ยงทารกมากๆ

การออกไฟ

เมื่ออยู่ไฟครบตามกำหนด 7-11 วันแล้ว จะออกไฟโดยนำขมิ้นโรยบนอิฐ เผาไฟให้น้ำหยดลงไปบนอิฐให้เกิดไอ ให้มารดาที่คลอดบุตรนั่งคร่อมอิฐนั้น ให้ผ้าที่หุงคร่อมปิดอิฐ เมื่ออิฐเย็นจนไม่มีไอแล้ว ให้หญิงที่อยู่ไฟนั้นเข้ากระโจม

พิธีเข้ากระโจม

นำน้ำต้มกับใบส้มป่อยให้เดือดจัดจนกลายเป็นไอ เตรียมผ้าห่ม และสุมไก่อำไว้บนบ้าน นำผ้าห่มคลุมสุมไก่อำให้มิดชิด ให้หญิงที่อยู่ไฟเข้าไปอยู่ในสุมไก่อำ ซึ่งเรียกว่ากระโจม นำน้ำต้มกับใบส้มป่อยที่เดือดจัดปิดฝาหม้อไว้ ยกหม้อน้ำเข้ามาในสุมไก่อำ ค่อยๆ เปิดฝาหม้อให้อไอน้ำออกมาพอน้ำในหม้อเย็นจนไม่เกิดไอแล้ว หญิงที่เข้ากระโจมออกมาจากกระโจม เหยื่อจะออก แล้วเย็นสบาย พักสักครู่หนึ่งให้เหยื่อแห้งจึงอาบน้ำ

เมื่อออกจากกระโจมแล้วก็เสร็จพิธีอยู่ไฟ ดับไฟ เอาเตาถ่านและแคร่หรือไม้กระดานออก นำมะพร้าววงออกเป็นต้นเล็กมาปลูกและบำรุงรักษาดูแลให้เจริญงอกงาม

การโกนผมไฟ การโกนผมจุก การโกนผมเปียและการโกนผมแกละ

ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ เรียกพิธีนี้ว่า “บะอะโปร่ว” หรือจอะโป หรือรดน้ำส้มป่อย ผมไฟคือผมของทารกที่มีมาตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาจนกระทั่งออกมาสู่ภายนอก การโกนผมไฟนี้ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ บางผี (บางตระกูล) เมื่อเด็กเกิดมาจะไว้ผมไฟ โดยจะโกนผมไฟแต่ไม่โกนออกทั้งหมด เด็กหญิงจะเหลือผมจุกไว้ 1 จุก ข้างหน้า ตรงกลางกระหม่อม เด็กชายจะไว้ผมเปีย 1 เปีย ตรงกลางศีรษะก่อนไปด้านหลังเล็กน้อย อาจจะถักเป็นเปียหรือเกล้าไว้หรือปล่อยไว้เฉย ๆ ไม่ถักเปียหรือเกล้า ถ้าเด็กชายนั้นเลี้ยงยากหรือโรคเจ็บออกแดด จะไว้ผมแกละ

การโกนผมไฟแบบประหยัด

ทำพิธีระหว่างญาติและหมอด้าย (คนทำคลอด) โดยปูเสื่อหรือลำแพน (ไม้ไผ่จักเป็นแผ่นบาง ๆ สานเป็นแผ่นเท่าเสื่อหรือใหญ่กว่าเสื่อ) ที่หน้าบ้าน นำหม้อบรรจุน้ำผสมมัน ใบส้มป่อย ใส่ผักใส่ผง และน้ำเปล่า 1 หม้อ วางบนเสื่อหรือลำแพน เตรียมน้ำ แป้งหอม กระบวยตักน้ำใส่พานเตรียมไว้ มีด หอก ขวาน จอบ เสียม กองรวมกันไว้ข้างหม้อน้ำ เตรียมดอกไม้ รูปเทียนไว้ให้หมอด้าย (อิม) ผู้ที่ชำนาญในการโกนผมเด็ก เมื่อโกนผมเสร็จแล้ว หมอด้ายหรือใครก็ได้ตักน้ำผสมมัน ใบส้มป่อยและแป้งหอมรดตัวเด็กจนทั่วตัวตักน้ำเปล่าจากหม้อล้างตัวเด็ก ทาแป้งและนํ้าอบ นำเด็กไปสวมเสื้อผ้า มารดาของเด็กกราบบิดาของเด็ก 3 ครั้ง แล้วล้างเท้าล้างมือให้บิดาของเด็ก พร้อมทั้งทาแป้งและนํ้าอบ ต่อมาก็รดน้ำทั้งเท้าและมือหมอด้ายและญาติผู้ใหญ่ ให้นํ้าอบและแป้งรวมทั้งรคนํ้าบนกองมีด จอบ เสียม และขวานด้วย เป็นอันเสร็จพิธี เมื่อเสร็จพิธีแล้วเจ้าภาพต้องนำคันทมมากและคันทมะพร้าวไปปลูก

การโกนผมไฟแบบจัดงานใหญ่

เมื่อทราบกำหนดวันงานพิธีโกนผมไฟ บิดามารดาของเด็กซึ่งเรียกว่า เจ้าภาพ นิมนต์พระ 6 รูป หรือ 8 รูป เชิญเพื่อนบ้านใกล้เคียง หมอด้ายและญาติมิตรให้มาร่วมพิธีในวันงาน

ก่อนวันงาน เพื่อนบ้านซึ่งเป็นเด็กหนุ่มจะช่วยกันจัดหาภาชนะ เสื่อ อาสนะ ก่อนวันงาน 1 วัน เรียกวันสุกดิบ แม่ครัวจะเตรียมอาหารทั้งคาวและของหวานที่จะใช้ในวันรุ่งขึ้น และทำอาหารรับประทานในวันนั้น

เช้าวันงาน เจ้าของบ้านปูเสื่อหรือลำแพน เตรียมน้ำผสมมัน ใบส้มป่อย ใส่ผัก ใส่ผง และแป้งหอม หม้อ น้ำเปล่า 1 หม้อ พานใส่แป้งหอม นํ้าอบ กระบวยตักน้ำ มีด หอก ขวาน จอบ เสียมวางกองรวมไว้ข้างหม้อน้ำ นำกระดาน 1 แผ่นปูตามยาว ไปทางทิศตะวันออก และตะวันตก นำหม้อที่ใส่น้ำเปล่าและน้ำส้มป่อยทั้ง 2 หม้อวางไว้ หมอด้ายอาบน้ำให้เด็กด้วยน้ำผสมมัน ใบส้มป่อย แป้งหอม ใส่ผัก ใส่ผงและน้ำเปล่า ทานํ้าอบ ประแป้งแต่งตัวให้เด็ก มารดาของเด็กกราบบิดาของเด็ก 3 ครั้ง แล้วล้างเท้าล้างมือให้นํ้าอบและแป้งแก่บิดาของเด็ก หมอด้ายและญาติผู้ใหญ่ มารดาของเด็กให้ดอกไม้รูปเทียนแก่หมอด้าย เมื่อพระสงฆ์มาถึงบ้าน บิดามารดาและเด็กที่เข้าพิธี นั่งอยู่ในวงสายสิญจน์ พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ แล้วตัดผมเด็กพอเป็นพิธี พระสงฆ์เจริญชัยมงคล เจ้าภาพถวายภัตตาหารแล้วเลี้ยงผีบ้าน

พิธีทำขวัญเด็ก

พิธีทำขวัญเด็ก (ภาษามอญเรียก มะ) ระหว่างพระสงฆ์ฉันภัตตาหาร หมอทำขวัญ ทำพิธีทำขวัญเด็ก ชนชาวไทยเชื้อสายมอญเชื่อว่าเด็กคลอดมานั้นจะมีเทวดารักษาคุ้มครองตัวเด็กอยู่ 5 พระองค์คืออยู่ที่ อก ที่คิ้ว ที่ปาก ที่หูและที่ศีรษะเรียกว่า ขวัญทั้ง 7 บางครั้งเทวดาจะไปเที่ยวป่าเขาลำเนาไพรบ้าง หรือเด็กวิ่งซุกซนขวัญจะตกหล่นไปบ้าง ในพิธีโกนผมไฟและพิธีบวชนาคจึงต้องมีพิธีทำขวัญเพื่อชุมนุมเทวดาและแม่ชื้อที่รักษาตัวเด็กกลับมาสู่ตัวเด็ก เทวดาหรือแม่ชื้อนี้จะรักษาตัวเด็กจนอายุ 15 ปี ก็จักจากเด็กไปอยู่ตามภูเข ตามต้นไม้ในป่า หมอทำขวัญจะเชิญเทวดาที่รักษาตัวเด็กหรือแม่ชื้อมารับเครื่องสังเวและอวยพรให้แก่เด็ก เครื่องสังเวในพิธีทำขวัญเด็ก 1 คน จะจัดเครื่องสังเว 3 ชุด สำหรับหมอทำขวัญ 1 ชุด หมอตำแย 1 ชุด และเด็ก 1 ชุด ในชุมชนบ้านม่วงจะถวายพระ 1 ชุด หมอทำขวัญ 1 ชุด และให้เด็กมอบให้หมอตำแย 1 ชุด ถ้ามีเด็กทำพิธีโกนผมไฟเพิ่มขึ้นก็ใช้เครื่องสังเวเพิ่มเป็นจำนวนเท่าของเด็ก เด็กที่โกนผมไฟต้องเป็นจำนวนคี่ เว้นแต่ถ้ารำผีจะโกนกี่คนก็ได้ แต่เด็กต้องเป็นผีเดียวกัน ขณะหมอทำขวัญสวดบททำขวัญเด็กพร้อมทั้งถือคันเบ็ด เด็กที่เข้าพิธีจะจับแหวน (พลอยสีแดง) ซึ่งผูกที่ปลายเชือกคันเบ็ดให้แน่น เมื่อสวดจบบทหนึ่งหมอทำขวัญจะให้เด็กปล่อยแหวน หมอทำขวัญจะเอาเบ็ดที่มีแหวนจุ่มไปที่ขันน้ำมนต์และเครื่องสังเวเหมือนตกเบ็ด แล้วให้เด็กจับ ทำเช่นนี้ 7 ครั้ง พอครบครั้งที่ 7 หมอทำขวัญจะให้ ญาติมิตรจะรับ 3 ครั้ง ด้วยคำว่า “สาธุ” เป็นอันเสร็จพิธีทำขวัญ

เมื่อพระสงฆ์ฉันอาหารเสร็จ ถวายเครื่องไทยธรรม กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้บุพเพตชนแล้ว จึงจัดการเลี้ยงอาหารแก่ญาติมิตรบ้านใกล้เคียงที่มาร่วมงาน ญาติมิตรจะมอบของขวัญให้เด็กเป็นของขวัญเงินทอง ของใช้ ของกิน ของเด็กเล่น (ยกเว้นตุ๊กตา) แก่เด็ก เมื่อญาติมิตรจะกลับบ้านบิดามารดาของเด็กเชิญแขกไปที่หมอน้ำที่ตั้งบนเสื่อหน้าบ้านอีกครั้ง มารดาของเด็กจะนำน้ำทั้ง 2 หม้อ ล้างเท้า ล้างมือและให้น้ำอบ แป้งหอมอีกครั้งแล้วคว่ำหม้อทนนทั้ง 2 ใบ ที่ใส่น้ำผสมขมิ้นใส่ฟัก ใส่แฟง แป้งหอมและใบส้มป่อยกับหม้อที่ใส่น้ำ แล้วนำต้นหมากและต้นมะพร้าวไปปลูก เป็นอันเสร็จพิธีโกนผมไฟหรือผมจุกผมเกลหรือผมเปีย

ขนมและสิ่งของที่ใช้ในพิธีทำขวัญในการโกนผมไฟ ซึ่งจะต้องเตรียมทำไว้ก่อนวันงาน 1 วัน มีดังนี้

1. ขนมทอดป็นเป็นสร้อยคอมีจีเรียก มะเก้านุ่มเสมา สีน้าตาลอมแดง 3 สาย สีขาว 3 สาย (ป็นเป็นเม็ดเล็ก ๆ เรียงกันเป็นสายสร้อย)
2. สร้อยข้อมือเรียก เก้าะตอย สีน้าตาลอมแดง 6 สาย สีขาว 6 สาย ทำเช่นเดียวกันกับสร้อยคอ แต่เป็นวงกลมเล็กเท่ากำไลมือ
3. กำไลมือ (เก้าะตอยอะริด) สีน้าตาลอมแดง 6 อัน สีขาว 6 อัน

4. กำไลเท้า (เกาะเจิ้งอะริด) สีน้ำตาลอมแดง 6 อัน สีขาว 6 อัน
5. แหวน (อะจิน) สีน้ำตาลอมแดง 6 วง ขาว 6 วง
6. ปู่ (อะตาม) สีน้ำตาลอมแดง 3 ตัว ขาว 3 ตัว
7. กุ้ง (งุ่ย) สีน้ำตาลอมแดง 3 ตัว ขาว 3 ตัว
8. ปลา (กะ) สีน้ำตาลอมแดง 3 ตัว ขาว 3 ตัว
9. ต้มหูแบบเจาะ (เนี้ยก) สีน้ำตาลอมแดง 3 คู่ ขาว 3 คู่
10. ขนมหอดชนิดแผ่นใหญ่เท่าจานแล้วจีบรอบๆ แผ่นเรียกว่า กวานดึบเปิง สีน้ำตาลอมแดง 3 แผ่น สีขาว 3 แผ่น
11. ขนมหอดชนิดแผ่นเล็ก (กวานชะเต๊ะ) สีขาวและน้ำตาลอมแดงไม่จำกัดจำนวน
12. บัวลอยทอด (เปลิบดัก) สีขาวและน้ำตาลอมแดงไม่จำกัดจำนวน
13. ข้าวต้มลูกโยน หรือข้าวต้มหัวหงอก (ดื่บกวานหรือชนชาวไทยเชื้อสายมอญบางคนเรียกข้าวต้มตุ๋นแหลม) 9 ลูก ทำด้วยข้าวเหนียวดิบห่อด้วยใบตองเป็นรูปกรวยมัดด้วยตอก ต้มให้เหนียว แกะออก คลุกน้ำตาลและมะพร้าว
14. ข้าวหลาม 9 กระบอก
15. ปลาอย่าง 9 ตัว
16. พลุใบสวย ๆ 40 ใบ
17. หมาก 12 ผล
18. ดันหมาก 1 ดัน
19. ดันมะพร้าว 1 ดัน
20. ข้าวเปลือก 1 ชัน
21. ข้าวสาร 1 ชัน
22. เบ็ดพร้อมเชือก 1 คัน
23. กล้วยน้ำว่าสุก 1 หวี
24. หัวข้าว (ข้าวสุกซึ่งตักออกจากหม้อทัพพีแรก) และข้าวเหนียว

รายการที่ 1-12 ใช้แบ่งข้าวเหนียวและวิธีทำเหมือนขนมหอดที่ทำในพิธีเลี้ยงผีต่างกันตรงที่ในพิธีทำขวัญโกนผมไฟ ขนมหอดเพิ่มเป็นปั้นรูปสัตว์และเครื่องประดับ

ของควาที่ใช้ 7 ชนิด ในพิธีทำขวัญโกนผมไฟมีดังนี้

1. แกงฟักทอง (พะปิทอ)
2. แกงบอน (พะกราว)
3. แกงเผง (พะปิซอน)
4. แกงขี้เหล็ก (พะเปี้ยะกัค)

5. แกงปลาป๋น (พะกะชะเกรว) เป็นแกงปลาสับใช้มือบีบเป็นลูกๆ ไม่กลมค่อนข้างยาวตามรูปมือที่บีบ น้ำแกงคล้ายแกงส้ม เครื่องแกงใส่ข้าวคั่วตำผสมเข้าไปด้วยมากกว่าแกงส้มธรรมดา (แกงส้มของชนชาวไทยเชื้อสายมอญใส่ข้าวคั่วชนิดน้อยเพื่อให้ให้น้ำแกงข้น)

6. ผัก (อะน้อบ)

7. น้ำพริก (คัตอะเร็ด)

ปัจจุบัน อาหารคาว 7 ชนิดนั้น บางครอบครัวอาจใช้แกงหรืออาหารอื่น 3 ชนิด แต่ 4 ชนิดจะต้องเป็นแกงแฟง แกงผักทอง แกงขี้เหล็ก และแกงปลาป๋น

การจัดวางเครื่องสังเวยในพิธีทำขวัญเด็ก

พ่อแม่และเด็กที่จะสู่ขวัญหรือทำขวัญ อยู่หน้าสุด หันหน้าเข้าหาเครื่องสังเวย

แถวที่ 1 อาหารคาว 3 สำหรับ สำหรับละ 7 ถ้วย

แถวที่ 2 มะพร้าวอ่อน 3 ที่ ที่ละ 1 ผล

แถวที่ 3 กล้วยน้ำว่าสุก 3 ที่ ที่ละ 1 หวี

แถวที่ 4 หมากพลู 3 ที่ พลูที่ละ 7 ใบวางซ้อนกัน หมากทั้งผลวางไว้ตรงกลาง

แถวที่ 5 ข้าวเหนียว ข้าวสวย (หั่วข้าว) ขนมนและปลาอย่างจัดใส่จานโดยดักข้าวสวยใส่จานแล้ววางข้าวเหนียวหรือข้าวหลามข้างบน วางขนมทอด ข้าวเหนียวลูกโยน ขนมหั้ว (แบ่งข้าวเหนียวผสมน้ำตาลและมะพร้าวห่อแบบขนมกล้วย) และปลาอย่างเสียบไม้ จานละ 1 ตัว ปักเทียนบนจานนี้จานละ 1 เล่ม

แถวที่ 6 มี

6.1 ขันใส่น้ำ วางไว้สำหรับทำน้ำมนต์ 1 ขัน

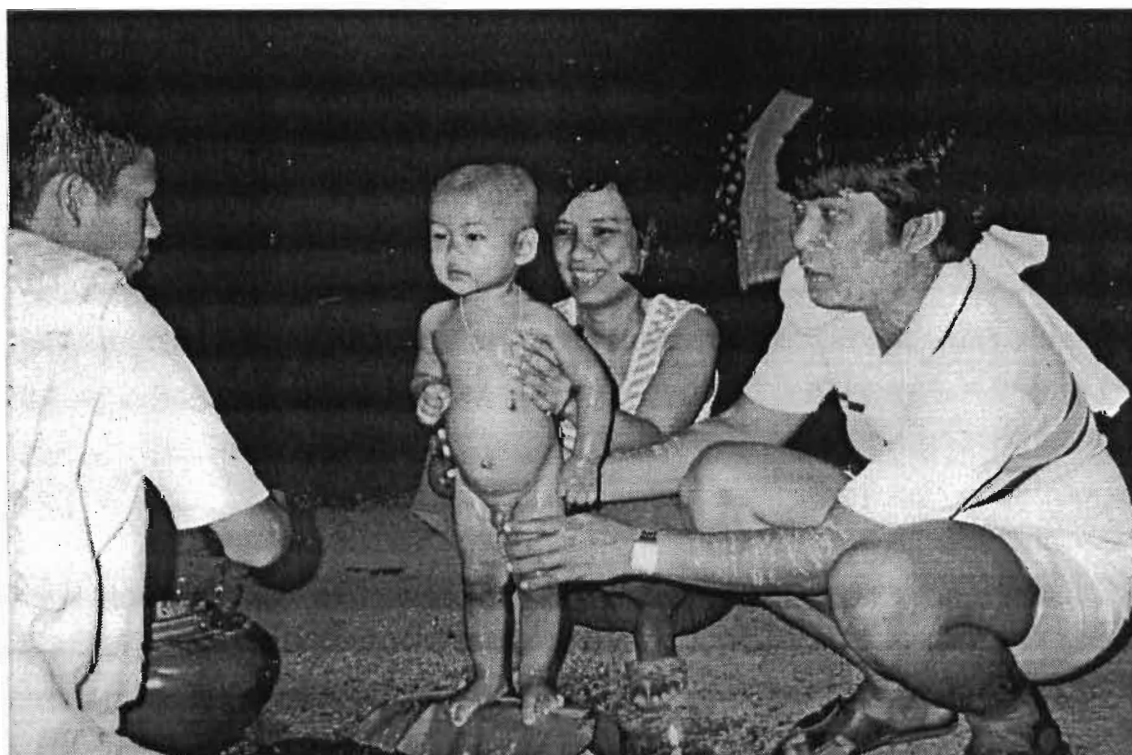
6.2 พานบูชาครูประกอบด้วย รูป เทียน ดอกไม้ และเงินกำนัน (เงินไหว้ครู) 12 บาท

6.3 เบ็ด 1 คัน คันเบ็ดยาว 1-2 เมตร ปลายเบ็ดผูกด้วยขาวปลายด้วยขาวผูกแหวน (พลอยแดง) หมอทำขวัญหันหน้าเข้าหาเครื่องสังเวยมีขันข้าวสารและขันข้าวเปลือกอยู่ใกล้ๆ หมอทำขวัญ

การทำขวัญเด็กในพิธีโกนผมเปีย

การอาบน้ำเด็กในพิธีโกนผมเปีย

ภาพจากครอบครัว นายภาสกร นางสุจิตรา นิลบดี

การบวช (ปะชะมอย, ปัวอะยัง)

ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ว่าชนชาวไทยเชื้อสายมอญ มั่นคงในพระพุทธศาสนามาก ดังนั้นชายที่มีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ทุกคน จึงต้องบวชในพระพุทธศาสนาเพื่อได้ศึกษาพระธรรมวินัยอบรมบ่มนิสัยให้เป็นคนดียิ่งขึ้นและเพื่อเป็นการทดแทนพระคุณบิดามารดา อันเนื่องมาจากความเชื่อที่ว่า ถ้าใคร 1. ทำพิธีบวชบุตรชายหรือผู้อื่น 2. เป็นเจ้าภาพทอดกฐิน 3. ปิดทองฝังลูกนิมิตครบ 7 วัด อย่างใดอย่างหนึ่งจะได้ขึ้นสวรรค์ ทุกคนในหมู่บ้านจะนับว่าปีนี้ใครอายุครบบวช ปีหน้าใครจะครบบวช บวชก็คนเพื่อเตรียมตัวช่วยงานและสนุกสนานอย่างเต็มที่กับงานบวช งานบวชเป็นงานวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับวงจรชีวิตที่สนุกสนานที่สุดกว่าทุกงานในชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญ

เมื่อบุตรหลานอายุครบบวชหรือจะบวชให้ใคร บิดามารดาญาติผู้ใหญ่หรือผู้อุปการะจะนำหมากพลูซึ่งฝ้ายหึงงีบไว้ (มวนไว้) 10 จีบ ใบจาก ยาสูบ ไม้ขีด ดอกไม้ รูปเทียนใส่พานไปถวายท่านเจ้าอาวาสให้ท่านกำหนดวันที่เป็นมงคลในการบวช นิมนต์พระอุปัชฌาย์ ถ้าท่านเจ้าอาวาสไม่ได้เป็นอุปัชฌาย์นิมนต์พระคู่สวดและพระอันดับ อย่างน้อยจะต้องมีพระอุปัชฌาย์ 1 รูป พระคู่สวด 1 คู่ พระอันดับ 7 รูป รวม 10 รูป ถ้าจะให้การบวชสมบูรณ์นิยมนิมนต์พระอุปัชฌาย์ 1 รูป คู่สวด 1 คู่ พระอันดับ 22 รูป รวมทั้งหมด 25 รูป

เมื่อกำหนดวันและนิมนต์พระแล้ว เจ้าภาพงานบวชจะต้องเดินทางไปบอกญาติพี่น้องที่อยู่ต่างหมู่บ้านถึงกำหนดงานและเชิญมาร่วมงานบวชและพิธีบวช กราบบอกญาติผู้ใหญ่ในหมู่บ้านด้วยตนเองที่บ้านของญาติผู้ใหญ่ไม่บอกในตอนที่พบกันระหว่างทาง ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านภายในหมู่บ้านก็เช่นกัน เว้นแต่ไปบอกที่บ้านแล้วไม่พบจะบอกระหว่างทางก็ได้แต่ต้องบอกว่าได้ไปบอกที่บ้านแล้วไม่พบ แต่ญาติผู้ใหญ่ถ้าไม่พบก็ต้องไปกราบบอกด้วยตนเองที่บ้านอีกครั้งหนึ่ง ถ้าไม่พบจึงส่งคนบ้านใกล้เคียงได้ ในอดีตนั้นไม่มีบัตรเชิญต้องบอกด้วยปากเปล่า หลังจากบอกข่าวเรื่องการบวชแล้ว ก็จะไปหาม้ากับแตรวงหรือวงกลองยาวและดอกกล้าโพง (สังกะสีที่ทำเป็นรูปปากแตร) หรือเครื่องขยายเสียงมาใช้ในขบวนแห่นาค โดยบอกกำหนดด้วย เพื่อให้เจ้าของม้า เจ้าของแตรวงหรือวงกลองยาวมาร่วมงานได้ถูกต้อง บางเจ้าภาพอาจจะหาหะแยมมอญหรือต่อมาจากหานาฏคนตรี (ลิเก) หรือต่อ ๆ มาเป็นภาพยนตร์มาฉลองงานบวชก็มี เมื่อหาม้า หากการละเล่นแล้ว เจ้าภาพเตรียมสีและตำข้าวเปลือก เพื่อนบ้านใกล้เคียง ๆ อาจจะช่วยกันสี ช่วยกันตำ ช่วยกันผัดข้าวให้เป็นข้าวสารเตรียมน้ำตาล อาหารแห้ง หมาก พลู ยาเส้น (ยาสูบ) ใบจาก ไม้ขีด อัฐบริวารของถวายพระอุปัชฌาย์ คู่สวดและพระอันดับ ของถวายพระประดับด้วยดอกไม้แห้ง ซึ่งเรียกว่า “ต้นเทียน” ต้นเทียนจะต้องมีจำนวนเท่ากับพระภิกษุที่ประกอบพิธี เตรียมผ้าขึ้นผ้าสไบเท่ากับจำนวนสาว ๆ ที่อุ้มต้นเทียนและบายศรี

ก่อนวันงานบวชนาค 30 วัน บิดาหรือญาติผู้ใหญ่ผู้ชายจะนำผู้ที่บวชไปมอบให้อยู่กับท่านเจ้าอาวาสที่วัดซึ่งจะบวช เพื่อให้ท่านหรือพระภิกษุที่ท่านมอบหมายฝึกสอนให้ท่องบทขออุปสมบทที่เรียกว่า “การขานนาค” ฝึกกิริยามารยาท และแบบแผนความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของพระภิกษุ เพื่อให้ผู้ที่บวชคุ้นเคยกับชีวิตที่เป็นสมณะก่อนที่จะบวชเป็นพระ

ก่อนวันงานบวชนาค 4 วัน เจ้าภาพจะเตรียมแซ่ข้าวสารประมาณ 4-10 ถัง ในอ่างน้ำหรือกระป๋องเป็นเวลา 3 วัน เพื่อเตรียมทำขนมจีน ญาติพี่น้องเพื่อนบ้านจะนำกระต๊ากสีมาติดเป็นสายรุ้งและพวงมะโหด ฝ่ายชายช่วยกันตัดไม้ไผ่ ใบตาล ใบมะพร้าว มาปลุกประรำและโรงมหรสพ เตรียมขอมยืมเสื่อ อาสนสงฆ์ สัปทน พานแว่นฟ้า โต๊ะบูชา จานชาม ช้อน ฯลฯ จากวัด ผู้ไปขอมยืมของจะต้องจดว่าไปขอมยืมอะไรบ้าง จำนวนเท่าใด แล้วช่วยกันขนของมาที่บ้านงาน

วันทำงานแบ่งเป็น 3 วัน ก่อนวันทำพิธีบวชนาค 2 วัน มีการเตรียมงานเรียกว่า “วันสุกดิบน้อย” เพื่อนบ้านใกล้เคียงและญาติพี่น้องจะช่วยกันยี่ (ยี่หมายถึงนำข้าวสารที่แช่จนเปียกใช้มือกดบีบเมล็ดข้าวสารให้เป็นแป้ง) นำน้ำผสมกับแป้ง แล้วให้ตกตะกอน (เรียกว่านอนน้ำ) นำแป้งใส่ถุงผ้าดิบ แขนวหรือทับด้วยของหนัก เช่น ไม้หิน เพื่อให้สะเด็ดน้ำเพื่อนบ้านใกล้เคียงและญาติจะช่วยกันหาสิ่งของมาช่วยงาน เช่น บางคนป็นต้นตาลเอาลูกตาลอ่อนมาเพื่อฝานส่วนที่อ่อนเป็นชิ้นบาง ๆ ต้มกะทิ แล้วนำหัวกะทิต้มพอเดือดรดไว้จุ่มกับน้ำพริกหรือใช้แกงคั่ว แกงเผ็ดกับเนื้อหรือปลา บางคนตัดใบและดอกขี้เหล็ก บางคนตัดบอน บางคนนำผักแพง แดงกวา ตะไคร้ ข่า กระชาย ผักต่าง ๆ มาให้ ใครมีอะไรก็นำมาให้เจ้าภาพ

ในเวลาหัวค่ำ หนุ่ม ๆ สาว ๆ และคนวัยกลางคนในหมู่บ้านจะมาช่วยกันทำขนมจีน โดยมีหญิงหรือชายวัยกลางคนนำแป้งที่แขวนไว้ใส่ในภาชนะ เช่น อ่างดิน ใช้มือนวดแป้งค่อย ๆ เทน้ำอุ่นขณะนวดแป้ง ปั้นแป้งเป็นลูกกลม ๆ เรียกว่า ลูกแป้ง เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 10 นิ้ว ใส่ลงไปในสาแหรกซึ่งทำด้วยไม้ไผ่สานห่าง ๆ นำใบตองรองบนสาแหรก ใส่แป้งแล้วรวบชายสาแหรก ใช้ไม้สอดสาแหรก วางบนปากกะทะไม่ให้ลูกแป้งติดกันกะทะ นำแป้งต้มในน้ำเดือดจัด ต้มแป้งพอสุกนำไปใส่ครกไม้ใบใหญ่ ครกตำข้าว 1 ใบ ต่อยแป้ง 1 ลูก ใช้ครก 6-10 ใบ สากที่ตำได้ทั้ง 2 ข้าง (สากมือ) ครกละหลายอัน หนุ่มสาวช่วยกันตำแป้งที่จะทำขนมจีนเป็นจังหวะพร้อม ๆ กัน ตำให้แป้งเหนียวได้ที่ ระหว่างตำแป้งขนมจีนก็ร้องเพลงกันไปหรือพูดคำคล้องจองเข้าเฝ้ากันเป็นภาษามอญ เป็นที่สนุกสนาน

หญิงกลางคนบางคนจะไปตักน้ำในกะทะใบบัวใบใหญ่ให้น้ำเดือดจัด นำแป้งขนมจีนซึ่งตำจนเหนียวได้ที่นวดและผสมน้ำอุ่นเล็กน้อย นวดจนเหลวและเหนียว นำแป้งห่อผ้าดิบสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้างยาวด้านละประมาณ 12 นิ้ว มีโลหะกลมตรงกลางผ่าเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 3-4 นิ้ว เจาะรูเล็ก ๆ หลายรูเรียกว่า “หน้าแว่น” แล้วบีบแป้งในห่อผ้าให้แป้งออกตามรูลงไปในน้ำเดือด แป้งจะออกมาเป็นสายจมลงไปในน้ำเดือดจัด เมื่อแป้งสุกแป้งจะลอยขึ้น

มาเป็นเส้น ชักพินออก 2-3 ดัน ดักเส้นแบ่งซึ่งเรียกว่า เส้นขนมจีนด้วยที่ดักขนมจีนลงไปล้างในน้ำเย็น หญิงวัยกลางคนหรือสาว ๆ ที่ไม่ได้ตำแบ่งขนมจีนจะช่วยกันจับแบ่งขนมจีนขึ้นจากน้ำเย็น พันตามนิ้วมือโดยให้นิ้วชี้ นิ้วกลาง นิ้วนางติดกัน นิ้วก้อยและนิ้วหัวแม่มืออยู่ห่างจาก 3 นิ้ว ที่กล่าวถึง นำเส้นขนมจีนวางระหว่างนิ้วหัวแม่มือและนิ้วชี้ วางเส้นขนมจีนไปด้านหลังนิ้วทั้ง 3 ให้เส้นขนมจีนเลือนนิ้วนางไปเล็กน้อย พับเส้นขนมจีนขึ้นไปหานิ้วชี้พับเส้นขนมจีนไปข้างหลัง ทำเช่นนี้หลายรอบจนเห็นขนมจีนเป็นจับพองามเด็ดเส้นขนมจีนออก วางลงในกระดัง กะโล่ กระจาดที่ปูด้วยใบมะยม แล้วจับเส้นขนมจีนอีกวางวางเรียงลงไปเรื่อย ๆ ทำเช่นนี้จนหมดแบ่งหญิงบางคนช่วยกันทำน้ำพริก บางคนช่วยกันทำน้ำยา เมื่อเสร็จแล้วจะแบ่งขนมจีน น้ำพริก น้ำยา แยกเก็บไว้ถวายพระในเวลาเช้า ส่วนหนึ่งจะเก็บไว้เลี้ยงคนในวันรุ่งขึ้น ที่เหลืออีกส่วนหนึ่งผู้ที่มาช่วยกันทำขนมจีน ซึ่งเรียกว่าช่วยกัน “ตำขนมจีน” จะรับประทานขนมจีนกันอย่าง อร่อยอร่อย ทุกคนอ้อนนำสำราญช่วยกันเก็บล้างทำความสะอาด แยกย้ายกันกลับบ้าน อาบน้ำ พักผ่อนนอนหลับเพื่อเตรียมตัวมาช่วยงานในวันรุ่งขึ้น “การตำขนมจีน” เป็นเรื่องที่สนุกสนาน เพราะได้ทั้งออกกำลังกายคือ ต้องตำขนมจีนไปพร้อม ๆ กันทั้งได้กระเช้าเข้าเหย้า ป้ายแบ่ง ทาแป้ง และใช้แป้งลูกละเลอะ ขว้างปากันเป็นที่สนุกสนาน ทั้งอ้อนนำสำราญ หนุ่มสาวได้มีโอกาสพบกันได้ใกล้ชิดกัน ได้คุยกันบ้างเล็กน้อย แต่ก็อยู่ในสายตาของผู้ใหญ่ งานบวชนาคมี “การตำขนมจีน” แทบทุกงาน น้อยงานที่จะไม่ ตำขนมจีน ยิ่งแซ่ขาวสารมาก ตำขนมจีนมาก ยิ่งสนุกสนานมาก

งานวันที่ 2 เรียกว่า “วันสุกดิบ” เพื่อนบ้านและญาติพี่น้องจะมาที่บ้านงานกันแต่เช้า แต่ละคนจะนำข้าวสารใส่ถาดมาจนเต็มถาด (ระยะหลังๆ มีการนำเส้นก๋วยเตี๋ยวและเส้นหมี่ใส่ถาดมาเพื่อผัดก๋วยเตี๋ยวหรือผัดหมี่เลี้ยงคนที่มาช่วยงาน) จะมีคนรับถาดข้าวสารไปให้ “เสมียน” เทข้าวสารใส่กระสอบแล้วใช้ปูนแดงทำสัญลักษณ์ว่าเป็นถาดของผู้ใด แล้วนำถาดนั้นวางซ้อนกันระยะต่อมาเพิ่มเงินใส่ในถาดข้าวสารด้วย ระยะแรกใส่มา 1-2 บาท “เสมียน” ในสมัยนี้ใช้คนที่เขียนหนังสือได้ จะจดชื่อเจ้าของถาดลงในกระดานติดถาดไว้ เมื่อเจ้าของถาดนำเงินไปมอบให้เสมียน เสมียนจดบัญชีว่าช่วยเงินเท่าไร เจ้าของถาดเมื่อมอบถาดให้คนที่รับถาดแล้วจะแยกย้ายกันไปปฏิบัติงานตามที่ตนถนัด ทำทุกสิ่งทุกอย่างแทนเจ้าภาพ เช่น หญิงสูงอายุจะจับพลูเจียนหมากใส่ซองใบตองไว้รับแขก จัดทำบายศรีพานเล็กๆ จำนวน 3 พาน เพื่อถวายพระอุปัชฌาย์และคู่สวด จัดทำบายศรีใหญ่เพื่อใช้ทำพิธีทำขวัญนาคในตอนหัวค่ำบายศรีทั้งเล็กและใหญ่ทำด้วยใบตองและดอกไม้สดซึ่งมีในหมู่บ้าน หญิงส่วนใหญ่ทำอาหารคาวโดยมีแม่ครัวใหญ่อยู่หน้าเตาเพื่อต้มแกง และกะประมาณเครื่องแกง หนุ่มสาวตำน้ำพริก หั่นผัก ขูดมะพร้าวคั้นกะทิ หั่นผัก หั่นหมู เป็ด ไก่ เนื้อวัว บางคนทำขนมหวาน บางคนล้างภาชนะ บางคนดักน้ำจากแม่น้ำเพื่อใช้ล้างเท้า ประกอบอาหาร และดื่ม เวลาสายๆ ประมาณ 9.00-10.00 น. เจ้าภาพจะแจกผ้าสไบให้แก่สาว ๆ ในบางครั้งแจกผ้าชิ้นด้วย (สาว ๆ ยากได้ผ้าสไบกันมาก) ส่วนผู้ชายกลางคนที่ไม่มีมือในการหุงข้าวด้วยกะทะใบบัว จะหุงข้าวด้วยกะทะใบบัว เรียกว่า “หุงข้าว

กะทะ” เมื่อข้าวและอาหารสุกแล้วจะตักมาเลี้ยงแขกที่มาช่วยงานรับประทานกันไปคุยกันไป สิ่งงานกันไปแข่งกับเสียงจากดอกสำโพงหรือเครื่องขยายเสียง สาว ๆ หนุ่ม ๆ บริกรอาหาร น้ำดื่ม ขนมจีน น้ำพริก น้ำยา (ไม่เลี้ยงของหวาน) บางคนล้างจาน

เวลา 14.00 น. สาว ๆ ที่ได้รับแจกผ้าสไบและในบางครั้งได้รับแจกผ้าชิ้น จะแต่งกายอย่างสวยงามด้วยผ้าชิ้นและสไบ สวมใส่เครื่องประดับมาที่บ้านของเจ้าภาพ

พิธีโกนผมนาค

เริ่มจากให้ผู้ที่จะเป็นบวชซึ่งเรียกว่า “นาค” ผลัดผ้าถุงผ้าขาวม้ามานั่งบนเก้าอี้ มารดาจะถือถาดซึ่งปูด้วยผ้าขาว บนผ้าขาวมีใบโพ บางหมู่บ้านเป็นใบบัววางปูทับ มีหญ้าแพรกและมูลวัวก้อนเล็กๆ วางอยู่ด้วย ญาติพี่น้องจะเตรียมถังน้ำ ขมิ้นผง บิดามารดาหรือผู้อุปการะจะตัดผม “นาค” ใส่บนถาดที่มารดาถือ นั่งบนเก้าอี้ก่อน แล้วจึงถึงญาติผู้ใหญ่ตัดผมนาคพอเป็นพิธี ผู้ชานาญในการโกนผมก็จะตัดและโกนผมนาค ระหว่างโกนผมนาคต้นเสียงจะกระซำเข้าเข้าแห่เป็นประโยคคล้องจองเป็นภาษามอญด้วยเสียงอันดัง ผู้ร่วมพิธีโกนผมนาคก็จะรับว่า “เฮะ ฮะเล -- เละ” ทุกครั้งที่ต้นเสียงพูดจบประโยค ถ้าพ่อนาคแอบชอบผู้หญิงสาวคนใด ที่ไหน ต้นเสียงจะกระซำเข้าเข้าแห่เป็นที่ชอบใจของผู้ร่วมพิธีโกนผมนาค ต้นเสียงคนหนึ่งเหนื่อย คนอื่นจะผลัดกันเป็นต้นเสียงสลับกับกลองยาวหรือแตรวงสาวแก่แม่หม้ายจะออกมารำเป็นที่สนุกสนาน บางครั้งนาคกำพร้าบิดามารดา ต้นเสียงจะร้องว่าพันจนนาคและผู้ร่วมพิธีโกนผมนาคร้องให้ก็มี เมื่อโกนผมเสร็จแต่ยังไม่โกนคิ้ว บิดามารดาหรือผู้อุปการะจะนั่งเก้าอี้ นาคจะนำน้ำมานั่งคุกเข่าล้างและขัดถูเท้าของบิดามารดาหรือผู้อุปการะ แล้วกราบบิดามารดาหรือผู้อุปการะ 3 ครั้ง มารดาจะใช้ใบบัวหรือใบตองและผ้าขาวที่รองถาดห่อเส้นผมของนาค และหญ้าแพรกกับมูลวัว แล้วอธิษฐานให้ผู้บวชเรียนพระธรรมวินัยอยู่ด้วยความร่มเย็นในพระพุทธศาสนาตลอดระยะเวลาอย่างน้อย 3 เดือน แล้วนำห่อเส้นผมไปไว้ที่ศาลาไม้ใหญ่ นาคนั่งบนเก้าอี้ บิดามารดา ผู้อุปการะ ญาติผู้ใหญ่ ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านอาบนํ้าให้นาคตามลำดับ อาบแล้วชโลมด้วยขมิ้นผงตั้งแต่ศีรษะ หน้า ลำตัว แขน ขา แต่งหน้าด้วยแป้งและขมิ้นผง นาคผลัดผ้าแต่งผ้าม่วงจีบหน้านางปล่อยชาย คาดเข็มขัด นาคหรือทอง ห่มสไบเฉียงไปทางไหล่ซ้าย ทัดดอกไม้สีต่างๆ สวมกำไลมือ กำไลเท้า สร้อยข้อมือ สร้อยคอเส้นโต ๆ หลาย ๆ เส้น ถ้าไม่มีสร้อยหรือมีน้อย ญาติพี่น้องบ้านใกล้เคียงจะให้ขอยืมสวม

พิธีแห่นาค

เมื่อโกนผมอาบนํ้าแต่งตัวเสร็จแล้ว จะมีพิธีแห่นาคเพื่อลาและขอขมาญาติผู้ใหญ่ในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียงที่มาร่วมงานไม่ว่าง หากทำผิดหรือล่วงเกินญาติผู้ใหญ่ท่านจะได้

อโหสิกรรมให้ ไปกราบขอขมาพระอุปชฌาย์กับพระคู่สวดโดยมีผู้สูงอายุที่เชี่ยวชาญพิธีกรรมจะเป็นหญิงหรือชายก็ได้ ถือถาดหรือพานใส่ดอกไม้ รูป เทียน หมากร พลุ บุหรี่ นำไป เรียกว่า “ผู้นำนาค” มีหญิงสาวที่รับแจกผ้าสบหรือผ้าสบกับผ้าขึ้นถือต้นเทียนพุ่มดอกไม้ หรือบายศรี คนละ 1 ชุด เดินเป็นแถวเรียงหนึ่งตามลำดับความสูง เดินตามผู้นำนาคจากขบวนสาวงามถือต้นเทียนจะเป็นนักรำทั้งหนุ่มสาว คนวัยกลางคนรำตาม ต่อจากขบวนนักรำ เพื่อนนาคจะช่วยกันอุ้มนาคขึ้นขี่ม้า ทางสัปทนให้นาค นักรำจะรำตามจังหวะกลองยาวหรือแตงวง ต้นเสียงโห่ 3 ลา (3 ครั้ง) ผู้ร่วมขบวนรับเสียงโห่ จะโห่และรับเป็นระยะๆ ม้าเดินเป็นจังหวะตามขบวนแห่ หนึ่งๆ ซึ่งเป็นเพื่อนนาคช่วยกันประคองนาคที่อยู่บนหลังม้าเดินตามขบวนไปบ้านญาติผู้ใหญ่ ถึงบ้านญาติผู้ใหญ่ คนที่ถือเสื้อ ปูเสื้อให้นาคนั่งกราบขอขมาผู้นำนาคสอนนาคให้กล่าวคำขอขมา ขออโหสิกรรมและกราบญาติผู้ใหญ่ด้วยรูปเทียน ดอกไม้ 1 ชุด ญาติผู้ใหญ่รับพานรับคำขอขมาด้วยคำว่าสาธุ 3 ครั้ง ญาติจะให้ศีลให้พร ในปัจจุบันเมื่อญาติผู้ใหญ่ให้ศีลให้พรแล้วท่านจะใส่เงินหรือสิ่งของกินใส่พานให้นาค เมื่อนาคลงจากบันไดบ้าน เพื่อน ๆ จะช่วยกันอุ้มแท่นและเดินตามจังหวะเพลงมาขึ้นม้า เดินทางโห่ร้องและรำไปยังบ้านญาติผู้ใหญ่อีกท่านหนึ่ง ทำเช่นนี้ไปจนถึงวัดที่พระอุปชฌาย์และพระคู่สวดอยู่ ก่อนจะเข้าเขตวัด นาคจะต้องลงจากหลังม้า เดินเข้าไปในเขตวัด ขบวนแห่นาคอยู่นอกวัด หญิงสาวอุ้มต้นเทียนหยุดพัก แต่ดนตรีและผู้รำไม่หยุดบรรเลงและหยุดรำ นาคจะต้องไหว้ศาลที่วัดด้วย เมื่อกราบขอขมาพระอุปชฌาย์ พระคู่สวด ญาติผู้ใหญ่และศาลที่วัดแล้ว ขบวนแห่นาคจะแห่นาคกลับบ้านของเจ้าภาพ ก่อนส่งนาคขึ้นบ้านเพื่อนของนาคจะให้นาคขี่คอเต็นเป็นจังหวะของแตงวงหรือกลองยาว ดนตรีจะทำจังหวะเร็วๆ ให้เร้าใจ นักรำจะรำกันสุดเหวี่ยงสนุกสนาน เมื่อเหนื่อยจะหยุดพัก ผู้ที่ไปกับขบวนแห่จะรับประทานอาหารเย็นที่แม่ครัวเตรียมไว้อย่างอิมหันาสาราวญ แล้วแยกย้ายกันกลับบ้านของตนเอง ผู้ที่นำถาดใส่ของมารับถาดกลับไปบ้าน เจ้าภาพจะมีของชำร่วย เช่น ขนมต่างๆ ใส่กลับไปให้เป็นการตอบแทน

พิธีทำขวัญนาค

ประมาณเวลา 19.00 น. นาคจะเปลี่ยนเครื่องแต่งกายชุดใหม่ ลักษณะเหมือนกับชุดแห่นาคตอนบ่าย นั่งพับเพียบพนมมือก้มลงบนหมอนหันหน้าเข้าหาเครื่องพิธีและหมอบทำขวัญนาค

เครื่องพิธีและการจัดวางเครื่องพิธีทำขวัญนาค มีดังนี้

ปูเสื่อแล้ววางพานบูชาครูซึ่งมี รูป เทียน ดอกไม้ และเงินบูชาครู 12 บาท ที่ชายเสื่อ ตรงกึ่งกลางของความยาวของเสื่อ แล้วตั้งเครื่องพิธีทำขวัญนาคเป็นแถว

แถวที่ 1 จานหมากพลู 1 จาน โดยเรียงพลูใส่จาน จานละ 3 แถว แถวละ 10 ใบ วางหมากบนพลูตรงกลางจาน จานมะพร้าวอ่อน 1 จาน ใส่มะพร้าวอ่อนจานละ 3 ผล จานกล้วยน้ำว้า 1 จาน ใส่กล้วยน้ำว้าจานละ 3 หวี

แถวที่ 2 ขนมทอด เหมือนในพิธีโกนผมไฟแต่เพิ่มขนมที่ปั้นเป็นตะลุ่มบาตร (อะเปียง) และตาลปัตร (ตะปอต) ข้าวเหนียวหนึ่ง 3 จาน ปักเทียนบนจานขนมทั้ง 3 จาน จานละ 1 เล่ม ระหว่างแถวที่ 1 กับแถวที่ 2 วางขันใส่น้ำ ด้านซ้ายมือระหว่างจานกล้วยและขนมทอด

แถวที่ 3 อาหารคาว 3 สำหรับ สำหรับละ 10 ถ้วย ใน 10 ถ้วยจะต้องเป็นแกงซี่เหล็ก แกงลูกชิ้นปลาปิ้ง แกงผักทอง และแกงควัฟาง (ผัก) 4 ถ้วย อีก 6 ถ้วยจะเป็นแกงอะไรก็ได้ มีมะพร้าววงอกและต้นหมากวางไว้ข้างๆ และนำไปปลุกในวันรุ่งขึ้น

หมอทำขวัญจะนั่งข้างหน้าพานบูชาครู มีคันทับปลายผูกแหวนผีไว้ข้างๆ หมอทำขวัญนาคนั่งนอกเสื่อด้านตรงกันข้ามกับหมอทำขวัญ พนมมือหันหน้าเข้าหาหมอทำขวัญ

การทำขวัญนาค

หมอทำขวัญจุดเทียน สวดชุมนุมเทวดาและเชิญเทวดาที่เคยคุ้มครองนาคตั้งแต่นาคเกิดจนกระทั่งอายุ 15 ปี มาร่วมอนุโมทนาส่วนกุศลในการบวช หมอทำขวัญแหล่ให้ความหมายของคำว่า “นาค” แหล่สอนนาคเรื่องพระคุณของบิดามารดา การตอบแทนพระคุณของบุตร การปฏิบัติตนของบุตรในขณะที่ยังไม่ได้ บวชขณะบวชและอาณัติสังฆ์ของการบวช เมื่อแหล่จบเรื่องหนึ่ง หมอทำขวัญนาคจะถือเบ็ดให้แหวนวางลงไปในจานหมาก พลู กล้วย มะพร้าว และอาหารคาว แล้วจุ่มลงไปในขันน้ำแล้วให้นาคจับแหวนไว้แล้วปล่อยพนมมือไว้เช่นเดิม เมื่อแหล่จบเรื่องก็ทำเช่นนี้อีกรวม 10 ครั้ง

เมื่อทำขวัญนาคเสร็จ แบ่งเครื่องพิธีออกเป็น 3 ส่วน ให้หมอทำขวัญ 1 ส่วน ให้หมอดำแย 1 ส่วน ให้มารดา 1 ส่วน

เมื่อทำพิธีทำขวัญนาคเสร็จแล้ว ถ้ามีมหรสพ เช่น ทะเยมอญ ลิเก ภาพยนตร์ ก็ให้มหรสพแสดงได้ทันที นาคจะกลับไปแต่งตัว สวมชฎา เพื่อน ๆ ของนาคจะอุ้มนาคขึ้นขี่คอพามาขึ้นบนเก้าอี้ซึ่งคนอื่นทุกคนจะนั่งกับพื้นเพื่อดูมหรสพ ขณะที่นาคขี่คอมานั้น คนตรีคือเตาตรงหรือกลองยาวจะบรรเลง นาคจะดูมหรสพสักครู่ก่อนกลับนาคจะให้รางวัลแก่ผู้แสดง ถ้าเป็นทะเยมอญหรือลิเก ผู้แสดงจะร้องทะเยมอญหรือลิเกขอบคุณและอวยพรให้แก่ นาคและเจ้าภาพ นาคจะขี่คอเพื่อนกลับขึ้นไปบนบ้าน โดยมีดนตรีบรรเลงจนกระทั่งนาคขึ้นไปบนบ้าน

วันที่ 3 เป็น วันบวช เวลาประมาณ 6 นาฬิกา นาคโกนคิ้ว นุ่งผ้าจีบหน้านางปล่อยชายสีขาว คาดเข็มขัดเงิน ห่มสไบเฉียง สีขาว ไม่สวมเครื่องประดับกาย ขบวนแห่

เหมือนเมื่อวานตอนบ่าย บิดาถือตาลปัตรและสะพายบาตรนำหน้าขบวนหญิงสาวอุ้มต้นเทียน และขบวนรำ หลังขบวนรำมารดาทุนพานแว่นฟ้าซึ่งวางผ้าไตรและเครื่องคลุมไตร มีญาติผู้หญิงที่สูงอายุช่วยประคองพานและจับตัวหรือชายเสื้อของมารดานาค ผู้อื่นจับต่องู ไปนาคเดินถือกรวยรูป เทียน ดอกบัว เมื่อถึงบริเวณอุโบสถทุกคนถอดรองเท้า เดินแท่นประทักษิณ (เวียนขวา) รอบอุโบสถ 3 รอบ เมื่อเดินผ่านพัทธสีมา นาคจะไหว้พัทธสีมาด้วยกรวย ดอกบัว รูป เทียน พัทธสีมาละ 1 ชุด ทั้ง 3 รอบ การทำความเคารพพัทธสีมาเรียกว่า “อะเลาะสีมา” หรือ “วันทาสีมา” ผู้นำนาคนำนาคไปล้างเท้านอกอุโบสถ เพื่อนนาคอุ้มนาคเข้ามานั่งคุกเข่าบนเสื่อตรงพัทธสีมาหน้าอุโบสถ ทุกคนนั่งพับเพียบพนมมือ พระสงฆ์ 1 รูป นั่งที่ระเบียงอุโบสถให้ศีล 5 ทุกคนรับศีล นาคกราบบิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ แล้วนั่งพนมมือ บิดามารดาญาติผู้ใหญ่วางไตรจีวรพาดบนมือนาค บิดานำนาคออกนอกกำแพงแก้ว (กำแพงอุโบสถ) ดนตรีบรรเลงเพลง นาคเดินพนมมือจากกำแพงแก้วเข้าไปในอุโบสถ มารดา ญาติ เพื่อนบ้านจับนาคและจับต่องู กันเป็นขบวนเดินตามนาคจนถึงระเบียงอุโบสถ ส่งนาคเข้าอุโบสถโดยมารดาและญาติผู้หญิงจะไม่เดินตามนาคเข้าไปในอุโบสถคงเข้าไป เฉพาะบิดา ญาติถวายดอกไม้ รูป เทียน ปัจจัยแด่พระบวชใหม่ เมื่อพระบวชใหม่ออกจากพระอุโบสถ นาคเข้าไปทำพิธีบวชเป็นพระในอุโบสถ มารดาและญาติใกล้ชิด ญาติสาวหน้าอุโบสถคอยรับพระบวชใหม่หน้าอุโบสถ มารดาของพระบวชใหม่นำหมากที่ตำไว้ป้อนให้พระบวชใหม่ ขณะที่พระกำลังอยู่ในอุโบสถผู้ร่วมพิธีไปที่ศาลาการเปรียญเตรียมเลี้ยงพระ ถวายต้นเทียน ถวายปัจจัยใส่ย่ามพระบวชใหม่ และเลี้ยงกันเองเพื่อเป็นการฉลองพระบวชใหม่ หม่อมสาวช่วยกันบริการอาหาร น้ำดื่ม ของหวาน ช่วยกันเก็บกวาด เช็ดถู ล้างจาน ชาม ส่งจาน ชาม และเครื่องใช้ ที่ขอยืมมาจากวัดและจากเพื่อนบ้าน อุ่นอาหารที่เหลือ นำแจกเพื่อนบ้านใกล้เคียง ญาติส่งพระบวชใหม่เข้ากุฏิ เป็นอันเสร็จพิธีบวชนาค

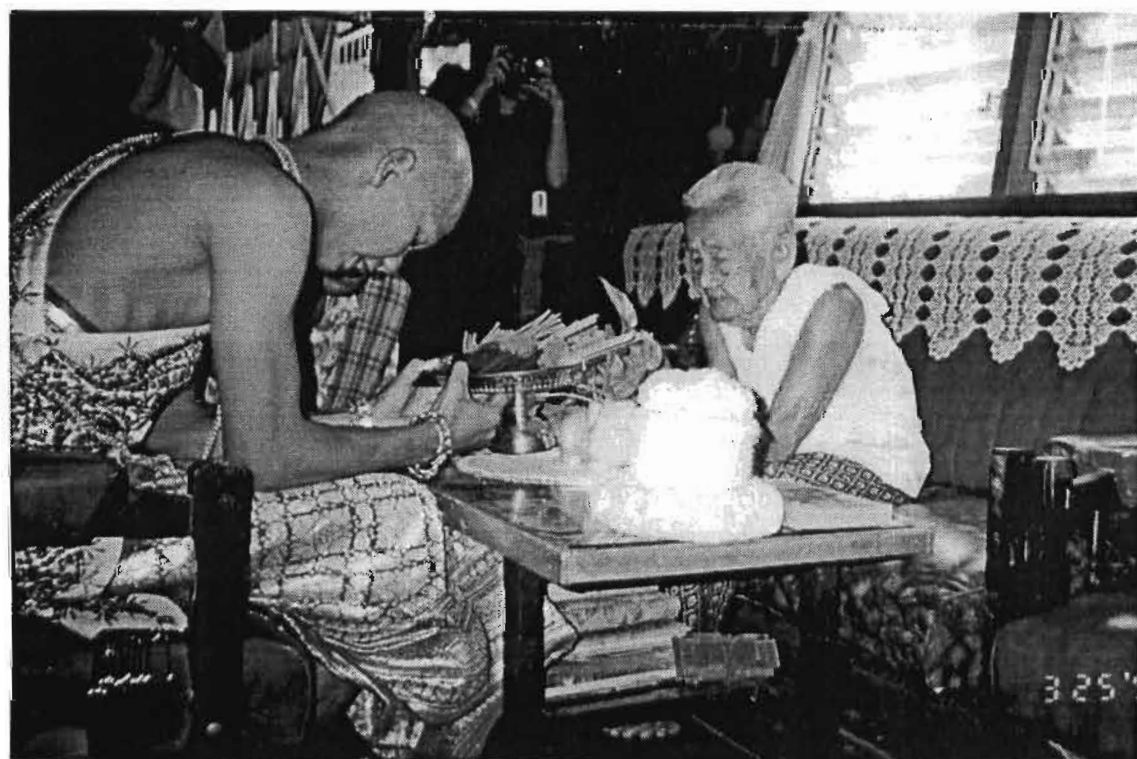
บิดาตัดผมอนาคต มารดาถือถาด
ปูด้วยใบตอง ใบโพหญ้าแพรกและมูลวัว

ต้นหมากและต้นมะพร้าวในพิธีทำขวัญนาค

นาคลาบวชและขอขมาศาลที่วัด

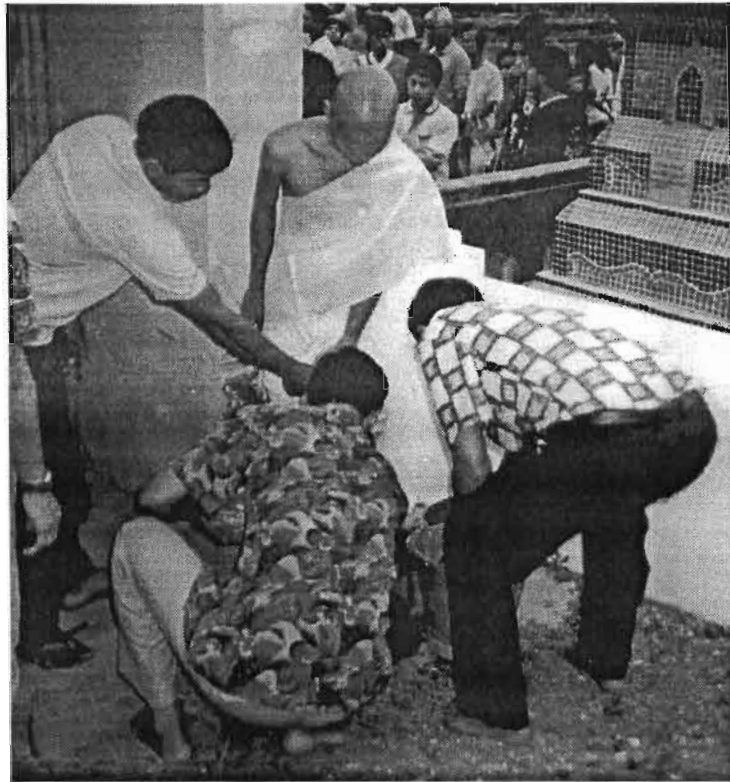

ลาบวชและขอขมาญาติผู้สูงอายุหรือผู้ที่เคารพในหมู่บ้าน

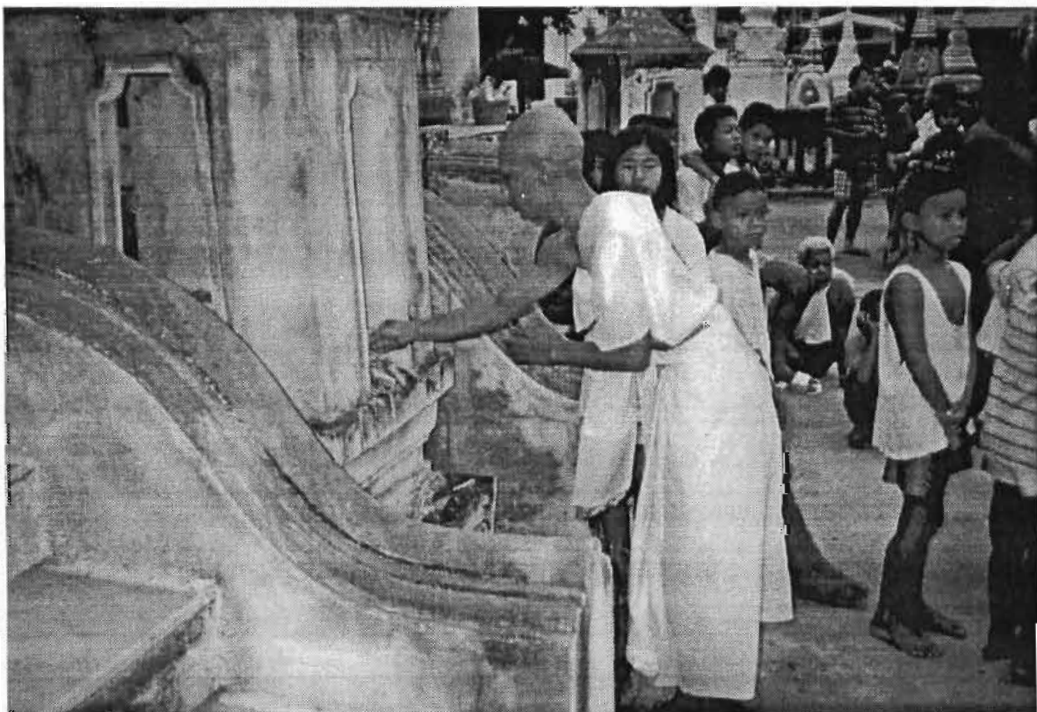

การแต่งกายในพิธีบวชนาค

นาคล้างเท้าก่อนเข้าไปทำพิธีบวชในวัดพระอุโบสถ

นาคทำความเคารพพัทธสีมา

การปลูกบ้าน

ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ในเขต อำเภอบ้านโป่ง เช่น ที่หมู่บ้านวัดตาล หมู่บ้านบ้านม่วง ฯลฯ ในอดีตมักนิยมปลูกบ้านให้หันหน้าบ้านหันไปทางทิศเหนือ ตามความเชื่อที่ว่าบรรพบุรุษของตนอพยพมาจากทางทิศเหนือ เข้าสู่ประเทศมอญหรือรามัญ เมื่ออยู่ในประเทศรามัญได้อพยพจากเมืองสะเทิม เมืองหงสาวดี ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือมาสู่เกาะตะมะและเกาะลำเลิงซึ่งอยู่ทางทิศใต้จากเกาะตะมะ เกาะลำเลิงซึ่งอยู่ระดับเดียวกับจังหวัดกำแพงเพชรของไทย อพยพร่นลงมาสู่จังหวัดกาญจนบุรี และราชบุรี ตามลำดับ เพื่อเป็นการระลึกถึงบรรพบุรุษ ซึ่งมาจากทางทิศเหนือแล้วถอยร่นลงมาอยู่ในที่อยู่ปัจจุบัน ชนชาวไทยเชื้อสายมอญจึงปลูกที่อยู่อาศัยให้หันหน้าไปทางทิศเหนือและเนื่องจากชนชาวไทยเชื้อสายมอญนิยมปลูกบ้านอยู่ริมแม่น้ำ แม่น้ำต่าง ๆ แต่ละสายในประเทศไทย ส่วนใหญ่มักจะไหลจากทิศเหนือลงสู่ทิศใต้ ผู้คนผ่านไปมา เห็นบ้านของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ไม่ปลูกหันหน้าตามลำน้ำ แต่ปลูกเป็นแนวคล้ายขวางแม่น้ำ จึงเรียกชนชาวไทยเชื้อสายมอญว่า “มอญขวาง”

การปลูกบ้านของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ที่ปลูกในแนวเดียวกันคือหันหน้าไปทางทิศเหนือหันด้านข้างให้แม่น้ำนอกจากรำลึก ถึงบรรพบุรุษ แล้วยังเป็นการสะดวกแก่การนำศพของบิดา มารดา ลงจากบ้านไปเผาบนสถาน เพราะธรรมเนียมการนำศพบิดา มารดาของชนชาวไทยเชื้อสายมอญลงจากบ้านต้องนำศพลงทางทิศเหนือของบ้าน ถ้าบ้านของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ด้านทิศเหนือเป็นฝายบ้านก็จะต้องรื้อถอนฝายบ้านเป็นการไม่สะดวก จึงปลูกบ้านให้หันหน้าไปทางทิศเหนือ จะได้สะดวกในการนำศพ บิดามารดาลงไปเผาบนกิจ ดังนั้นจึงไม่ใคร่เห็นประเพณีการรื้อฝายบ้านในชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี

ตัวบ้านของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ในอดีต นิยมยกพื้นบ้านสูงสูงจากพื้นดินประมาณ พันสี่ระยะ เนื่องจากบ้านอยู่ใกล้แม่น้ำเมื่อฤดูน้ำหลากน้ำจะไม่ท่วมพื้นบ้านและจะได้มีความปลอดภัยจากสัตว์ร้ายนอกจากนั้นจะได้ใช้ได้ถุนบ้านเป็นที่นั่งเล่นและเป็นที่พักอาศัยของสัตว์เลี้ยง เช่น วัว ไข่เก็บเครื่องใช้เกี่ยวกับการเกษตร และการจับสัตว์น้ำ ไข่เป็นที่ทอดผ้า ฯลฯ เสาบ้าน ไข่ไม้เนื้อแข็ง ฝายบ้านทำด้วยไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยแฝกหรือจาก ผู้มีฐานะดีจะทำฝายบ้านด้วยไม้จริง มุงสังกะสีหรือกระเบื้อง ตัวบ้านจะมีพื้นต่างระดับกัน ตัวบ้านที่มีระดับสูงมีห้อง 1 ห้อง ซึ่งตรงกับเสาเอกหรือเสาผืนนอกนั้นเปิดโล่งอาจมีระเบียงโล่งไม่มีหลังคา เรียกว่า “นอกชาน” มีเรือนครัวอีก 1 หลัง

ขนบธรรมเนียมประเพณี การปลูกบ้านของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ในอดีตมีมากมาย เมื่อชนชาวไทยเชื้อสายมอญจะปลูกบ้านต้องไปให้ผู้เชี่ยวชาญซึ่งมีตำราภาษามอญ ถ้าในตำราว่า จะต้องทำสิ่งใด และไม่ทำสิ่งใด ก็ต้องทำสิ่งนั้นหรือไม่ทำสิ่งนั้น เป็นต้น

การเตรียมพื้นที่

ต้องเลือกพื้นที่ดินที่ราบเรียบ ไม่กลมนูนเหมือนหลังเต่า ต้องปรับพื้นที่ให้ราบเรียบเสมอกันเหมือนหน้ากลอง ถ้าพื้นที่จะลาดต่ำต้องลาดต่ำลงทางทิศเหนือ ทิศตะวันออก หรือทิศตะวันออกเฉียงเหนือ

การเลือกวันปลูก

วันปลูกบ้านคือวันยกเสาเอกลงหลุม ในอดีตจะยกเสาลงหลุมในวันอาทิตย์หรือวันจันทร์ วันอื่นไม่ยกเสาลงหลุม บางแห่งอาจยกเสาลงหลุมในวันพุธ วันพฤหัสบดี และวันศุกร์ได้ ถ้าเป็นวันดี วันปลอดก็อาจยกเสาลงหลุมได้ แต่วันเสาร์และวันอังคารยกเว้นไม่ปลูกหรือยกเสาหลุมโดยเด็ดขาด

ที่ว่าวันดี วันปลอด คือวันที่ตำรากล่าวว่าไม่มีผู้ยิง พญาครุฑ, วัว, พระอินทร์ หรือพระพรหม เป็นผู้เฝ้าหรือรักษาดิน ถือว่าเป็นฤกษ์ดี สามารถขุดหลุมลงเสาเอกได้ ถ้าดูตำราแล้ว ตำรากล่าวว่าในวันนั้นมีผี, ช้าง, หมู, เสือ, ม้า, สุนัข หรือยักษ์ เฝ้าหรือรักษาดิน ถือว่าเป็นวันไม่ดีห้ามขุดหลุมและยกเสาเอกลงหลุม

วันที่มีผู้ยิงเฝ้าหรือรักษาดิน ได้แก่ วันขึ้น 2 ค่ำ แรม 1 ค่ำ

วันที่มีพญาครุฑเฝ้าหรือรักษาดิน ได้แก่ วันขึ้น 3 ค่ำ ขึ้น 5 ค่ำ ขึ้น 14 ค่ำ แรม 6 ค่ำ แรม 15 ค่ำ

วันที่มีพระอินทร์เฝ้าหรือรักษาดิน ได้แก่ วันขึ้น 10 ค่ำ ขึ้น 12 ค่ำ แรม 12 ค่ำ

วันที่พระพรหมเฝ้าหรือรักษาดิน ได้แก่ วันขึ้น 13 ค่ำ ขึ้น 15 ค่ำ แรม 9 ค่ำ แรม 14 ค่ำ

วันที่มีวัวเฝ้าหรือรักษาดิน ได้แก่ วันแรม 4 ค่ำ

วันที่มีผีเฝ้าหรือรักษาดิน ได้แก่ วันขึ้น 1 ค่ำ ขึ้น 4 ค่ำ ขึ้น 8 ค่ำ แรม 3 ค่ำ แรม 7 ค่ำ

วันที่มีช้างเฝ้าหรือรักษาดิน ได้แก่ วันขึ้น 6 ค่ำ แรม 5 ค่ำ

วันที่มีม้าเฝ้าหรือรักษาดิน ได้แก่ วันขึ้น 7 ค่ำ แรม 8 ค่ำ

วันที่มียักษ์เฝ้าหรือรักษาดิน ได้แก่ วันขึ้น 9 ค่ำ แรม 10 ค่ำ

วันที่มีเสือเผ่นหรือรักษาดิน ได้แก่ วันขึ้น 11 ค่ำ แรม 2 ค่ำ

วันที่มีสุนัขเฝ้าหรือรักษาดิน ได้แก่ วันแรม 11 ค่ำ

วันที่มีหมุ่เฝ้าหรือรักษาดิน ได้แก่ วันแรม 13 ค่ำ

การเลือกเดือนปลูก

จะเริ่มปลูกบ้านใน 5 เดือน ดังนี้คือ เดือนที่ 4 เดือน 6 เดือน 9 และเดือน 12

การวางเสาและยกเสาลงหลุม

การวางแผนก่อนลงหลุมต้องดูตำราว่าเริ่มปลูกในเดือนใด พืชขนาดไหนหัวไปทางทิศใด ต้องวางแผนทางทิศตรงกันข้ามกับหัวพืชนั้น เช่น ถ้าเริ่มปลูกในเดือน 12 ถึงเดือน 1 ตำราว่า พืชขนาดไหนหัวไปทางทิศใด ต้องวางแผนและยกเสาหลุมทางทิศเหนือ ปลูกเดือน 4 ถึง เดือน 6 วางเสาและยกเสาหลุมทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ เดือน 7 ถึงเดือน 9 วางเสาทาง ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ เดือน 11 ถึงเดือน 12 วางเสาและยกเสาหลุมทางทิศตะวันตก เฉียงเหนือ

การทำขั้วเส้า

ก่อนยกเสาธงหลุม นำเสามาวางเรียงกันใช้ผ้าสี 3 สี ได้แก่ สีเขียว สีเหลือง สีแดง หรือสีชมพู และใบพลูมาผูกประดับเสาเอก มีดอกไม้ผลไม้มาเช่นบูชาบวงสรวงเทวดา ทั้ง 8 ทิศ ซึ่งมาชุมนุมแล้วพรมน้ำมนต์บนเสาเอก ในสมัยต่อมาจนถึงปัจจุบันเป็นผ้าขาวม้าสีอะไรก็ได้ ตันอ้อย ข้าวต้มมัด กล้วย 1 หวี และธูปบั้งไฟ 100 บาท มาผูกติดที่เสาเอก ใช้ผ้าถุงใหม่ ตันอ้อย ข้าวต้มมัดและกล้วย 1 หวี ผูกที่เสาโท ผู้ทำพิธีสวดชุมนุมเทวดาและเช่นสรวงเทวดา ทั้ง 8 ทิศ แล้วพรมน้ำมนต์บนเสาเอกและเสาโท

ความเชื่อของชนชาวไทยเชื้อสายมอญเกี่ยวกับการปลุกบ้านยังมีอีกมากมาย ได้แก่

ชนชาวไทยเชื้อสายมอญไม่ปลูกต้นไม้ใหญ่ใกล้บ้านให้เงาของบ้านทับต้นไม้หรือเงา
ของต้นไม้ทับบ้าน

ไม่ปลูกบ้านของบุตรธิดาให้เงาของบ้านบุตรธิดา ทับบ้านของบิดามารดา ปู่ย่าตายาย ต้องปลูกเยื้องกับบ้านของบิดามารดา เพื่อเวลาอนเฝ้าของบุตรหลาน ต้องไม่หันไปทางบ้านของบิดามารดา

ถ้าปลูกบ้านใหม่ ต้องทำบันไดบ้านใหม่ให้ยาวกว่าบ้านเดิม 1 คอก

ถ้าปลูกบ้านใหม่ ต้องปลูกไม่ให้เล็กหรือแคบกว่าเดิม เหล่านี้เป็นต้น

การปลูกบ้านของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี จะปลูกบ้านรวมกันเป็นหมู่ขยายไปตามความยาวของลำน้ำแม่กลอง เพื่อสะดวกในการใช้น้ำอุปโภค บริโภค รูปทรงสัดส่วน ขนาดของบ้านใกล้เคียงและคล้ายคลึงกันเกือบทุกหมู่บ้าน ยกเว้นที่หมู่บ้านคงคา หมู่ 3 ตำบลคลองตากคต อำเภอโพธาราม ที่นิยมปลูกบ้านเดิมหรือเกือบเต็มพื้นที่บริเวณบ้าน จนกระทั่งหลังคาชิดกัน มีประโยชน์ที่กล่าวกันถึงหมู่บ้านวัดคงคาว่าถ้าปล่อยไก่ไว้บนหลังคาบ้านของหมู่บ้านวัดคงคา ไก่จะบินลงดินไม่ได้เลย

การแต่งงาน

ภาษามอญเรียกว่า “เบรียงวิเวียหะ, จะเรียงเจียะหรือบัวชะมาว” ในอดีตประเพณีการแต่งงานของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ บางส่วนแตกต่างจากประเพณีของชาวไทย บางส่วนก็คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ เมื่อหญิงและชายได้พูดคุยทำความรู้จักมักคุ้นกันในวันสงกรานต์ในวงการเล่นพื้นบ้านเช่น การเล่นสะบ้า ลูกช่วง พวงมาลัย ฯลฯ ศึกษาและรักกันแล้ว ฝ่ายชายจะส่งผู้ใหญ่ไปสู่ขอฝ่ายหญิง โดยในอดีตจะต้องไหว้ผีเรือนหรือผีประจำตระกูล (อะลกเฮะฮะย) ของฝ่ายหญิงซึ่งปัจจุบันไม่มีพิธีไหว้ผีในตอนสู่ขอ

เมื่อฝ่ายหญิงตกลงยกสูภสว หลานสาวให้ ในอดีตส่วนใหญ่จะไม่มีพิธีหมั้นเพราะชนชาวไทยเชื้อสายมอญคิดว่าการหมั้นเป็นการที่ฝ่ายหญิงเป็นของฝ่ายชายแล้วครึ่งหนึ่ง ถ้าฝ่ายหญิงทำตัวเสียหายไปกับฝ่ายชาย บิดามารดาจะว่ากล่าวตักเตือนบุตรสาวได้ไม่เต็มที่ เพราะสิทธิการปกครองบุตรสาวลดลง จึงไม่นิยมพิธีหมั้น กำหนดวันแต่งงานเลย ส่วนใหญ่จะแต่งงานในเดือน 6 หลังพิธีไหว้ผีเรือน 1 วัน เมื่อถึงวันแต่งงานในอดีตจะไม่มีพิธีสงฆ์ ในปัจจุบันมีพิธีสงฆ์ ฝ่ายหญิงเตรียมของสำหรับเลี้ยงแขกและที่นอนหมอนมุ้ง ฝ่ายชายเตรียมจัดขันหมากประกอบด้วยสินสอดทองหมั้นสุดแต่ฝ่ายหญิงจะเรียก เช่น เงินสินสอด สร้อยคอทองคำ สร้อยข้อมือทองคำ เข็มขัดนาค ทั้งเงินทองและนาค จะต้องมีการชั่งน้ำหนักเป็นเลขคู่ ขนมห่มต่าง ๆ เช่น ขนมห่มปลา 1 คู่ ขนมห่มเทียน ขนมห่มงวง ขนมห่มสายน้ำผึ้ง ต่อมาห่มขนมหันอับ ขนมห่มเปียะเพิ่มขึ้น ขนมห่มเหล่านี้ใส่ถาดให้มีจำนวนเป็นคู่ ๆ มะพร้าวอ่อน 1 คู่ กล้วยสุก 1 คู่ เหล้าขาว 1 คู่

ไก่ต้ม 1 คู่ หมู 3 ชิ้น 1 คู่ ต้มกล้วย 1 คู่ ต้มอ้อย 1 คู่ ฯลฯ ของแต่ละอย่างต้องปักด้วยธงกระดาษสีแดงเป็นรูปสามเหลี่ยม จัดชั้นหมาก 5 ชั้น ดังนี้

ชั้นใบแรกใส่เงินสินสอด ทอง และเข็มขัดนาค มีใบไม้มงคล เช่น ใบเบญจมาศ ใบเงิน ใบทอง ใบนาค

ชั้นใบที่สอง เรียกชั้นหมากเอกใส่หมาก พลุ ใบรัก ใบเงิน ใบทอง ใบนาค

ชั้นใบที่สาม เรียกชั้นหมากโท ใส่หมากพลุ ใบรัก ใบเงิน ใบทอง ใบนาค

ชั้นใบที่สี่ เรียกชั้นหมากรอง ใส่ใบรัก ใบเงิน ใบทอง ใบนาค และขนมจีน

ชั้นใบที่ห้า เรียกชั้นหมากรอง ใส่ใบรัก ใบเงิน ใบทอง ใบนาค และหอมหมาก

ทุกชั้นใส่ถั่วเขียว งา ข้าวเปลือก มีผ้าแพรสีปิดปากชั้น ผู้อุ้มชั้นทั้ง 5 จะต้องเป็นสาวพรหมจารีที่มีบิดามารดาได้โดยทำพิธีแต่งงานกันตามประเพณีไม่ได้หนีตามกันไป บิดามารดา ยังมีชีวิตอยู่ด้วยกันทั้งคู่ อยู่ด้วยกันราบรื่นไม่ทะเลาะเบาะแว้งกันมีความประพฤติดี ถ้าเป็นไปได้ ผู้ถือชั้นหมาก เอก และ โท จะต้องเป็นบุตรสาวคนโต หรือคนสุดท้องของครอบครัว

การจัดขบวนชั้นหมาก ถ้ำแก่ (ผู้ใหญ่ฝ่ายชายผู้มาสู่ขอเจ้าสาว) ถือเทียนแพเดินนำคู่กับเจ้าบ่าว หน้่าผู้ถือต้นกล้วย และต้นอ้อย ถัดไปเป็นขบวนอุ้มชั้นหมาก ขบวนแห่ขนม และสิ่งต่างๆ เมื่อขบวนชั้นหมากยกมาถึงบ้านเจ้าสาว มีก้นประตูเงิน ประตูทอง โดยนำสร้อยเงิน สร้อยทอง เข็มขัดเงิน เข็มขัดทอง มากั้นขบวนชั้นหมาก มีการชักถามกันด้วยสำนวนโวหารที่ยืดยาวมา ชักถามเป็นที่พอใจแล้ว จึงยอมให้ขบวนชั้นหมากขึ้นไปบนบ้าน ญาติเด็ก ๆ ของเจ้าสาวล้างเท้าเจ้าบ่าว เจ้าบ่าวเจ้าสาวไหว้ผีเรือน โดยนำเครื่องไหว้ผี มีไก่ต้มทั้งตัว คือ มีหัว ขา ปีก เครื่องใน มีเหล้า ปลาย่าง เสียบไม้ กุ้ง แกงผัก เมื่อไหว้ผีเสร็จแล้ว มีการตรวจนับสินสอดทองหมั้นและมีพิธีรดน้ำเรียกว่า *อะเราะดาด ท้อบตอย* โดยฝ่ายชายวางฝ่ามือขวาไว้ข้างบนฝ่ามือขวาของหญิง บางคู่ใช้มือประสานกัน บางคู่ใช้มือขวาวางซ้อนกัน แล้วยังใช้มือซ้ายวางซ้อนกันข้างบนมือขวาก็ได้ ผู้ใหญ่ซึ่งเจ้าภาพเคาะพนับถือมากที่สุดเป็นผู้ทำขวัญให้เจ้าบ่าวเจ้าสาว และรดน้ำบนฝ่ามือของเจ้าบ่าว เจ้าสาวที่วางซ้อนกัน และอวยพร อบรมสั่งสอนเจ้าบ่าว เจ้าสาว ถัดจากนั้นเป็นญาติผู้ใหญ่คนอื่นร่วมรดน้ำและอวยพร

เมื่อทำพิธีแต่งงานแล้ววันต่อมา คู่แต่งงานนำอาหารไปถวายพระ ไหว้ผีบรรพบุรุษ และไปไหว้ขอพรญาติผู้ใหญ่ ถ้าเป็นผู้ที่นับถือผีตุ๊กตา (ภาษามอญเรียกผีตุ๊กตาว่า *อะลกะอะซั๊ก อะลกะอะปราง*) ฝ่ายหญิงต้องซื้อตุ๊กตาที่ปั้นด้วยดินไปถวายที่ศาลากลางหมู่บ้าน

ประเพณีของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ จะจัดงานมงคลปีละไม่เกิน 1 ครั้ง เช่น งานแต่งงานในครอบครัวหนึ่งจะไม่จัดงานแต่งงานพร้อมกัน จะจัดครั้งละ 1 คน และปีละ 1 ครั้ง ถ้ามีงานมงคลแล้วจะไม่จัดงานมงคลซ้ำอีกในปีนั้น งานมงคลอื่น ๆ เช่น งานบวชนาค งานโกนผมไฟ โกนจุก โกนแกละ โกนเปีย จะไม่จัดผู้เข้าพิธีเป็นจำนวนคู่ จะต้องจัดเป็นจำนวนคี่

การทำขวัญ

ในช่วงชีวิตของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ชายจะทำพิธีทำขวัญ 3 ครั้ง หญิง 2 ครั้ง การทำขวัญครั้งแรกคือการทำขวัญในพิธีโกนจุก โกนเปีย หรือโกนแกละ การทำขวัญครั้งที่ 2 คือการทำขวัญในพิธีบวชของชาย ครั้งสุดท้ายคือ การทำขวัญในพิธีแต่งงาน สำหรับหญิงไม่ได้บวชพระ จึงทำขวัญ 2 ครั้ง การทำขวัญทุกครั้งไม่ว่าจะโกนจุก บวชหรือแต่งงานจะเน้นหนักในด้านสำนวนโวหาร จึงมีการกล่าวให้ขวัญหรือให้พรที่ดี ๆ ก่อนขำยาว

การทำขวัญในพิธีโกนผมไฟ โกนผมจุก โกนผมแกละหรือโกนผมเปีย

การทำขวัญในพิธีโกนผมไฟ โกนผมจุก โกนผมแกละ หรือโกนผมเปียเพื่อเรียกขวัญทั้ง 7 และเทวดา 5 พระองค์ ที่รักษาคุ้มครองเด็กอายุตั้งแต่แรกคลอดถึง 15 ปี เทวดา 5 พระองค์นี้จะอยู่ที่ 1 ศีรษะ 2 คิ้ว 2 หู 1 ปาก และ 1 อก ซึ่งรวมเป็น 7 เทวดา 5 พระองค์ที่อยู่ที่อวัยวะต่างๆ เหล่านี้เรียกว่า ขวัญทั้ง 7 เมื่อเด็กเล่นซุกซนก็อาจจะตกหล่นไปอยู่ในที่ต่างๆ ได้ เมื่อเด็กเข้าพิธีโกนผมไฟ ผมจุก ผมแกละ หรือผมเปียจึงต้องเชิญขวัญทั้ง 7 กลับมาค้อมครองรักษาเด็ก ซึ่งขั้นตอนและพิธีการทำขวัญได้กล่าวถึงในพิธีโกนผมไฟแล้ว

การทำขวัญในพิธีบวชนาค

ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ เชื่อว่าเทวดา 5 พระองค์ ที่ค้อมครองรักษาคุ่มครองรักษาเด็กนั้น จนเด็กอายุ 15 ปี เทวดาทั้ง 5 พระองค์ ก็จะจากเด็กไปอยู่ในที่ต่าง ๆ เช่น ป่าเขา ลำเนาไพร ตามต้นไม้ใหญ่ๆ ดังนั้น ถ้าชายไทยเชื้อสายมอญอายุครบบวช เมื่อทำพิธีบวชจึงต้องเชิญเทวดาต่างๆ และเทวดาทั้ง 5 พระองค์มาร่วมอนุโมทนาในส่วนกุศลที่จะได้บวชเรียนในพุทธศาสนาด้วย ซึ่งได้กล่าวถึงขั้นตอนและพิธีการในในเรื่องพิธีบวชนาคแล้ว

การทำขวัญในพิธีแต่งงาน

ญาติผู้ใหญ่ที่เจ้าภาพเคาะพนับถือมากที่สุดเป็นผู้ทำขวัญให้ศีลให้พรแก่คู่บ่าวสาว ด้วยสำนวนโวหารที่ไพเราะและเป็นไปในทางที่ดี

การปรุงอาหาร

เนื่องจากชนชาวไทยเชื้อสายมอญ มีวิถีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย อาศัยอยู่ใกล้แหล่งน้ำ ส่วนใหญ่ทำนา อาหารหลักจึงเป็นข้าว อาหารโปรตีนได้จากสัตว์น้ำในแหล่งน้ำต่างๆ เช่น กุ้ง ปู ปลา และหอย ปลาเป็นโปรตีนหลักทั้งปลาสด และปลาที่ถนอมไว้รับประทาน เช่น ปลาย่างรมควัน ปลาใส่เกลือ ปลาข้าวสุก และปลาข้าวคั่ว ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ เรียกปลาข้าวสุกว่า กะ-อะ-จอม เรียกปลาข้าวคั่วว่า กะ-อะร็อก ทั้งปลาข้าวสุกและปลาข้าวคั่ว นำมาหลนคล้ายเต้าเจี้ยวหลนหรือกะปิหลนของไทย หรืออาจนำปลาข้าวสุกหรือปลาข้าวคั่วทอดแล้วซอยใบมะกรูด หัวหอม และพริกชี้หนูใส่ลงไป ใส่น้ำมะนาวเล็กน้อยก็ได้ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลองในเขต อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี เช่น ที่บ้านวัดศาล บ้านม่วง (วัดม่วงบน) บ้านนครชุมน์ มีปลาร้าแหลก (ปลาร้าตัวเล็กๆ ทำให้แหลกอัดใส่กระปุก ชนชาวไทยเชื้อสายมอญเรียกปลาแดก) เมื่อแกงนำปลาร้าแหลกใส่ในแกงนิดหน่อย ในหมู่บ้านของชนชาวไทยเชื้อสายมอญในอำเภอโพธาราม ไม่ใส่ปลาร้าลงไปในแกงหรืออาหาร

กับข้าวของชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ที่ต้องมีในสำรับกับข้าวทุกมื้อคือผักกับน้ำพริก น้ำพริกที่นิยมรับประทานมีน้ำพริกแดง น้ำพริกปลาย่าง นาน ๆ ครั้งจึงจะมีน้ำปลาหย่าหรือน้ำปลาทรงเครื่องและน้ำพริกกุ้งแห้ง นิยมรับประทานน้ำพริกกะปิกับถั่วอกดอง มะเคื่อดอง ดอกโสนลวกกระเทียม ผักกุ่มดอง ลูกตาลเสี้ยนดอง ฯลฯ

แกงส้มของชนชาวไทยเชื้อสายมอญคล้ายกับแกงส้มของคนไทย คือ ใช้เครื่องแกงและผักปลาเหมือนกัน ผิดกันแต่ว่าแกงส้มปลาสด ของชนชาวไทยเชื้อสายมอญใส่ปลามากจึงต้องใช้เครื่องแกงเพิ่มมากขึ้น เพื่อดับกลิ่นคาวปลา เพิ่มกระชาย ผิวมะกรูดนิดหน่อย และข้าวสารแช่น้ำเรียกว่า ข้าวเปือย โขลกหลังจากพริกแกงส้มละเอียดแล้ว ข้าวสารแช่น้ำตำกับเครื่องแกงเพื่อให้เข้ากันขึ้นถ้าเป็นแกงใส่ปลาอย่างไม่ใส่ผิวมะกรูด แกงส้มของชนชาวไทยเชื้อสายมอญไม่ใส่น้ำตาล มีรสเปรี้ยวและเค็มเท่านั้น ผักที่ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ นำมาแกงส้มที่แตกต่างจากคนไทยและชนชาวไทยเชื้อสายอื่น ได้แก่ ผักที่เมื่อถูกน้ำแล้วจะเป็นเมือกเส้น เช่น ผักปรง (อะเน็งลาน) ลูกสั้น (อะล่อด) บางแห่งเรียกมะสัน รูปร่างและขนาดคล้ายผลมะยม มีสีเขียว มีข้อสีแดงเป็นพวงคล้ายมะเขือพวง ลูกมะตาด (อะเปรี๊) มีกลีบเป็นชั้นๆ ข้างในเป็นเส้นคล้ายเกสร รูปร่างคล้ายผลของต้นรำเพยผสมกับผลฟักทอง มีสีขาวปนเขียวผลเล็ก ๆ เท่ากำปั้นเล็ก กระเจียบเขียว (บอเก้ตาดหรือปิลอ) และใบกระเจียบแดง (อะเจิบ) ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ชดน้ำแกงเวลารับประทานอาหารผักที่ลื่นเหล่านั้นช่วยให้ลื่นคอ นอกจากนี้ชนชาวไทยเชื้อสายมอญนิยมนำผักหลายชนิดมาแกงส้มรวมกันเรียกว่า แกงส้มผักรวม เช่น มะเขือจาน บวบ ยอดฟักทอง ดอกฟักทอง ข้าวโพด ถั่วฝักยาวผักสั้นๆ สี่คำ พุทราป่า (พุทราไทย) เผือก ผักถั่วแปบ ดอกแคแล ดอกจี่ ฯลฯ เผือกใช้เผือกตาแดง ถ้าเป็นเผือกหอมใช้

เผือกหอมหัวเล็กๆ ถ้าแกงถั่วแปบถั่วฝักยาว มีดอกงิ้ว พุทราป่า (พุทราไทย) ประมาณ 15 ผล ปน ควรแกงด้วยปลาช่อนย่าง หมูหรือหรือเนื้อย่าง จะอร่อยกว่า และไม่มีกลิ่นคาวจัดเหมือน แกงด้วยปลาสด

แกงยอดนิยมของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ได้แก่ แกงบอน (พะ-กราว) แกงขี้เหล็ก (พะ-ปะ-คัต) และแกงปลาป่น (พะ-อะ-เกร์) แกงถั่วเขียวกับยอดมะรุหรือยอดมะยม (พะ-มะ-บอย) บางครั้งใส่ยอดหวายด้วย ถ้าแกงหอยขมหรือหอยทรายจะใส่ไหลโขลกทำน้ำแกงดับกลิ่นคาวของหอยขมและหอยทราย ถ้ารับประทานหอยทรายหรือหอยขมมาก ชนชาวไทยเชื้อสายมอญเชื่อว่าทำให้คลื่นไส้ ไพลจะแก้และกันอาการคลื่นไส้ได้ นอกจากแกงเหล่านี้ยังมีแกงใส่กะทิ เช่น แกงถั่ว แกงเผ็ด ต้มข่า ต้มยำ แกงเผ็ดและต้มข่านั้นนาน ๆ จึงจะปรุงเพื่อรับประทาน ส่วนมากจะทำไปถวายพระ

ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ นิยมรับประทานแกงส้มผักรวม เนื่องจากชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ปลูกมันเทศ ข้าวโพด แดงไทย ข่า ตะไคร้ กระเพรา โหระพา แมงลัก สะระแหน่ ผักชีฝรั่ง ผักต่าง ๆ เช่นถั่ว กระเจี๊ยบเขียว บวบ ฯลฯ ไว้หลังบ้านหรือหน้าบ้านริมฝั่งแม่น้ำแม่กลอง ผักเหล่านี้ไม่เคยถูกนำไปขาย เพราะชนชาวไทยเชื้อสายมอญ มีบุตรหลานและญาติผู้ใหญ่ครอบครัวละมาก ๆ เขาจะช่วยกันปลูกผักรับประทานและแจกแบ่งปันกันภายในหมู่บ้าน หรือนำไปให้ญาติในหมู่บ้านอื่น ผักทุกชนิดใช้ประโยชน์ได้หมด เช่น แดงไทยถ้าผลใหญ่สวย เมื่อสุกจะนำไปถวายพระ และรับประทานกับน้ำตาลทรายหรือทำแดงไทยน้ำกะทิ ผลอ่อนนำมารับประทานกับน้ำพริกแดงหรือแกงรวม ข้าวโพดฝักสวย ๆ ต้มทั้งฝักรับประทานด้วยการแกะหรือผ่านข้าวโพดดิบแล้วนึ่งให้สุกคลุกมะพร้าวโรยน้ำตาลทราย ถ้าข้าวโพดฝักสวยน้อยจะนำไปผ่านเมล็ดผสมกับผักต่าง ๆ ทำแกงส้ม หรือนำมาผ่านแล้วตำกระเทียมพริกไทยใส่ข้าวโพดที่ผ่านไวนุบ ๆ ไม่ให้ละเอียดใส่น้ำปลาอาจจะใส่แป้งข้าวเจ้าผสมแป้งมันนิดหน่อย ทอดรับประทานเป็นของคาวถ้าฝักไม่สวยเลยจะนำไปให้วัวกิน

การถนอมอาหารของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ

เนื่องจากในอดีตชนชาวไทยเชื้อสายมอญ มีอาชีพหลักในการทำนา เมื่อว่างจากการทำนาในระยะปลายฝนต้นหนาวจึงมักสะสมและถนอมอาหารไว้รับประทานในฤดูทำนาและในฤดูแล้งซึ่งว่างจากการทำนา มักจะมีเทศกาลงานต่าง ๆ ซึ่งชนชาวไทยเชื้อสายมอญจะหยุดงานเพื่อประกอบกิจกรรมและพิธีกรรมตลอดจนเล่นการละเล่นพื้นเมืองอย่างสนุกสนาน ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ จะเตรียมแลกข้าวกับเกลือจากชาวนาเกลือในจังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งนำมาแลกถึงในหมู่บ้านทางเรือ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญจะใส่เกลือไว้ในไหใบเล็กอย่างน้อยใบหนึ่ง นอกนั้นใส่ไว้ในกระป๋อมใบใหญ่ เพื่อเก็บไว้ใช้ถนอมอาหาร เช่น ทำผักดอง ทำหน่อไม้ดอง

(เนื่องจากมีต้นไผ่มาก) หรือทำปลาตากแห้ง หรือทำปลาข้าวสุก ปลาข้าวคั่ว หรือทำน้ำปลาใส่โอ่ง ปิดให้มิดชิดไม่ให้ฝุ่นเข้าได้ ตั้งโอ่งหลายใบเรียงรายไว้กลางแดด หมักปลาเพื่อทำน้ำปลาในเวลาระยะ 1 ปี ถึง 3 ปี จึงจะเปิดขึ้นใช้ส่วนมากจะเปิดโอ่งในปีที่ 3 นำถั่วเขียว พริกแห้ง ปลาอย่างรมควันใส่ปิบ ซีโครงวัวทาเกลือทั้งแผ่นร้อยเชือกแขวนกับเสาไม้ไผ่สูงตากแดดจนแห้งสนิท แล้วจึงแขวนที่ในบ้านเมื่อนำมาใช้ก็ตัดแบ่งตามต้องการ มะขามเปียกใส่โอ่งหรือไห ปลาข้าวสุก ปลาข้าวคั่วหมักใส่ไหเล็กๆ ปิดปากไหด้วยใบตองแห้งและไม้ไผ่ให้มิดชิด วางไว้ที่ชานเรือนไม่ให้ถูกฝน ปิบปลาย่างอาจแขวนไว้เพื่อกันแมลงขโมยไปกิน หัวปลาซ่อนใส่เกลือตากแห้ง ร้อยเป็นพวงแขวนไว้

อาหารที่ชนชาวไทยเชื้อสายมอญนิยมรับประทานมีหลายชนิด มีวิธีปรุงดังนี้

น้ำพริกแดง (อะร่าจ-อะเก็ด)

เครื่องปรุง

พริกชี้ฟ้าแห้งชนิดสั้น 20 เม็ด มะขามเปียก 5 ฝัก

ปลาสร้อยย่างกรอบรมควัน 3 ตัว หอมแดงปอกเปลือกล้างให้สะอาด

บางครั้งอบครัวใช้หอมแดงเผาไฟ 5 หัว น้ำตาลปิบ 1 ช้อนแกง

น้ำปลาหัว (น้ำปลาที่ผลิตเองซึ่งเป็นน้ำปลาที่ได้จากการหมักปลาครั้งแรก) ครึ่ง ถ้วย

วิธีทำ

1. นำพริกชี้ฟ้าแห้งชนิดสั้นมาคัดเลือกพริกผุออก (พริกที่มีสีขาวปน) เหลือแต่พริกที่มีสีแดงเป็นมัน (พริกเม็ดสั้นมีเมล็ดมาก ทำให้น้ำพริกอร่อยมันขึ้น)
2. แช่มะขามเปียกลงในน้ำปลา
3. นำพริกคั่วในกะทะพร้อมปลาย่างด้วยไฟอ่อนๆ จนพริกเหลืองกรอบ (บางครั้งอบครัวใช้พริกเสียบไม้ปิ้งย่างหน้าเตาไฟพร้อมทั้งเผาหอมในเตาไฟ)
4. โขลกพริกที่คั่วแล้วให้ละเอียด
5. ใส่หัวหอมโขลกต่อจนละเอียด
6. ใส่น้ำตาลปิบโขลกให้น้ำตาลเข้ากันดีกับพริกและหัวหอม
7. ขยำมะขามเปียกกับน้ำปลาให้เข้าเป็นเนื้อเดียวกัน
8. เอาเส้นที่ฝักมะขามออกและปิบกากมะขามทิ้งไป
9. นำน้ำปลาที่ขยำกับมะขามเปียกเทใส่ครก โขลกหรือคนเบา ๆ ให้น้ำปลาและพริกเข้ากันชิมรสตามชอบใจ ซึ่งมีทั้งรสเปรี้ยว เค็มหวานและเผ็ด

ผักที่รับประทานกับพริกแดง (ผักจิ้ม) มีผักบุ้งน่ายอดเล็กๆ ลวกน้ำร้อน แดงไทยอ่อน แดงกว่าอ่อน มะเขือเปราะ ตำลึงต้มลวกกะทิ ดอกโสน ผักกระถิน ฯลฯ รวมถึงรากกระชาย ขมิ้น

ขาว ผักสดต่าง ๆ รับประทานกันน้ำพริกแดงได้ทั้งนั้น บางครั้งอาจจะมีเครื่องเคียง เช่น ไข่ต้ม ปลาช่อน ปลาสดใส่เกลือ เนื้อเค็มหรือถั่วลิสงคั่วใส่เกลือให้เค็มเล็กน้อย เป็นต้น

น้ำพริกปลาล้าง (อะร่าจ-กะ-สะ-เตอ)

เครื่องปรุง

พริกชี้ฟ้าสด 10 เม็ด มะเขือเปราะค่อนข้างแก่เผาให้สุก 1 ผล มะนาว 2 ผล น้ำตาลปีบเล็กน้อย (บางครอบครัวไม่ใช้น้ำตาล) น้ำปลา ปลาช่อนย่าง หอมแดง 3 หัว

วิธีทำ

1. นำพริกชี้ฟ้าสดเสียบไม้ย่าง นำหอมแดง มะเขือ เผาจนพริก หอมแดงและมะเขือสุกอย่าให้ไหม้ ถ้าไหม้ต้องแกะส่วนที่ไหม้ออก
2. นำพริกย่าง ปลาล้าง หอมเผา มะเขือเผาใส่ครกโขลกพร้อมกันพอแหลกไม่ต้องละเอียด
3. นำน้ำปลา น้ำตาลปีบ น้ำมะนาว เติงไปในครก (ควรใส่น้ำมะนาวลงไปก่อนเพื่อไม่ให้พริกมีสีคล้ำ) คนให้เข้ากันไม่ควรให้เหลวเกินไปชิมรสตามชอบ

ผักที่รับประทานกับน้ำพริกปลาล้าง ได้แก่ ผักต้มทุกชนิดอาจจะมีไข่ต้มเป็นเครื่องเคียงก็ได้

น้ำปลาล้างหรือน้ำปลาทรงเครื่อง (ดี-อาจอม)

เครื่องปรุง

น้ำปลาหัว 1 ถ้วย น้ำตาลปีบ 1 ช้อนแกง มะขามเปียก 5 ผัก น้ำมะนาวหรือน้ำมะกรูดคั้น 1 ผล กระชาย 5 ราก ตะไคร้หลาย ๆ ต้น ใบมะกรูดอ่อนปานกลาง 10 ใบ หอมแดงและกระเทียมอย่างละ 5 หัว พริกชี้หนูสดและแห้งอย่างละ 10 เม็ด มะเขือขึ้นเอาเมล็ดออก 3 ผล

วิธีทำ

1. แช่มะขามเปียกลงในน้ำปลาหัว
2. ถั่วพริกชี้หนูแห้งให้กรอบ เมื่อพริกเย็นลงบุบหรือใช้มีดปี้ให้แหลกเล็กน้อย
3. ซอยตะไคร้ หอม กระเทียม กระชาย ใบมะกรูด พริกชี้หนูสด มะเขือขึ้นแล้วสับให้ละเอียด
4. ขยำมะขามกับน้ำปลาที่แชไว้ แล้วบีบเอากากมะขามออกทิ้งไป

5. นำน้ำตาลปีบมาหย่าในน้ำส้มมะขามเปียก (น้ำในข้อ 4) ให้แหลกเป็นเนื้อเดียวกัน
ชิมรสให้ได้ 3 รส มีรสหวานเล็กน้อย

6. นำเครื่องปรุงในข้อ 3 ใส่ลงไปไปด้วยหรือขามที่มีน้ำปรุงรสผสมให้เข้ากัน

7. ใส่ส้มมะนาวหรือน้ำมะกรูดจะทำให้มีรสอร่อยขึ้น

8. โรยพริกชี้หนูแห้งที่คั่วไว้ และบวบพองแหลก เพื่อให้หอมชวนรับประทาน

ผักที่รับประทานกับน้ำปลาร้า ที่นิยมมากที่สุดคือขนุนอ่อนต้ม นอกจากนั้นก็มีถั่วฝักยาวต้ม มะละกอดิบต้ม มะเขือเปราะอ่อน รากกระชาย ขมิ้นขาว กระเทียม ชিং ฯลฯ

น้ำพริกกุ้งแห้ง (อะร่าจ๋อย ฮะ-เก๊า)

เครื่องปรุง

กุ้งแห้งอย่างดี 1 ช้อนโต๊ะ หอมแดง 3 หัว

พริกชี้หนูสวน 20 เม็ด มะนาว 2 ผล น้ำตาล, น้ำปลา

1. นำกุ้งแห้ง หอมแดง พริกชี้หนูสวน ล้างให้สะอาด ปอกเปลือกหอมแดงก่อนล้าง

2. โขลกกุ้งแห้ง หอมแดงให้ละเอียด

3. ใส่พริกชี้หนู บวบพองแตก หากแหลกหรือละเอียดจะทำให้ น้ำพริกเผ็ดมาก

4. ใส่ น้ำปลา น้ำตาล น้ำมะนาวคนให้เข้ากัน ชิมรสตามชอบ (บางครั้งอาจไม่ใส่น้ำตาล)

ผักที่รับประทานกับน้ำพริกกุ้งแห้ง ผักต้มกับหางกะทิ แล้วใช้หัวกะทิสดหรือกะทิต้มพอเดือดรีบยกลงราดผักต้มจะอร่อยมาก เช่น ตำลึง ยอดผักทอง ผักกระเฉด ฯลฯ หรือมะเขือยาวเผาปอกเปลือกจิ้มด้วยหัวกะทิ

แกงส้ม (พะยะจ๊ะ)

เครื่องแกงหรือน้ำพริกแกงส้ม

พริกแห้ง 5 เม็ด ผัก ๑ แขนง (ใช้น้ำที่กำลังใช้หุงข้าว)

กระชาย 5 ราก ตะไคร้ใส่เล็กน้อย ถ้ามากจะทำให้รสปร่า ผิวมะกรูดเล็กน้อย ข้าวเป็ญ (ข้าวสารแช่น้ำ) 1 ช้อนชา

วิธีโขลกเครื่องแกง โขลกตะไคร้ ผิวมะกรูด คั้นพริกแห้งแช่น้ำโขลกพร้อมกัน เมื่อแหลกใส่ข้าวเป็ญ จึงใส่หอมแดงและกระชาย เมื่อเครื่องแกงละเอียดใส่กะปิโขลก

เครื่องปรุง ปลาสด หรือปลาแห้ง ผักชนิดต่าง ๆ น้ำปลา มะขามเปียกหรือมะขามสด

วิธีเตรียมผัก ต้องเตรียมผักดังนี้

ผักปริง (อะ-เนิง-ลาน) ใช้อยอดอ่อนและใบล้างแล้วเด็ดเอาแต่อ่อน ๆ หักเป็นท่อนสั้น ๆ

กระเจี๊ยบ ต้องล้างก่อนหั่นเป็นท่อน แล้ววางในกระชอนให้สะเด็ดน้ำไม่เช่นนั้นแกงจะมีเมือกมาก (หั่นเวลาตั้งน้ำแกงบนเตาไฟ)

ลูกสน เด็ดก้านออก ล้างน้ำใช้มีดทุบแล้วสับห่าง ๆ หรือใช้ครกบดพอแตกอย่าให้แตกมากจะเป็นเมือกมากเกินไป

มะตาด ล้างแล้วรอให้แห้งใช้มีดสับเบา ๆ (แบบสับมะละกอทำส้มตำ) ระวังอย่าให้สับซึ่งคล้ายเกสรดอกไม้หลุดออกมาปนกับเนื้อมะตาด ดึงไส้ออกทิ้ง สับต่อทำเช่นนี้เรื่อยไปจนหมด

เผือก ไข่เผือกตากแห้ง ถ้าเป็นเผือกหอมควรใช้หัวเล็ก ๆ ถ้าหัวเล็กพอคำไม่ต้องหั่น ถ้าหัวโตหั่นเผือกเป็นชิ้น ๆ พอคำ

พุทรา ล้างน้ำทุบทั้งผล พอแตกอย่าให้แตกมาก (ถ้าแกงใส่เผือกกับพุทราต้องใช้ปลาอย่างและเครื่องแกงไม่ใส่ผิวมะกรูด)

ผักที่ใช้ส่วนมากมีความสิ้น ก่อนใส่ผักเหล่านี้ลงน้ำแกงที่กำลังเดือด ต้องใส่น้ำส้มมะขามเปียก (หรือสด) ก่อนเพื่อช่วยลดความสิ้นของผัก

ถ้าแกงสัมน่อไม่ต้องต้มผสมเผือก ถ้าแกงคั่วห่อไม้ไม่ต้องใส่ผักทอง

ถ้าแกงสัสมะเขือจาน ซึ่งมีผลใหญ่สีขาว ต้องโรยด้วยใบมะขามอ่อน ก่อนยกหม้อแกงลงจากเตาไฟ

แกงส้มของชนชาวไทยเชื้อสายมอญไม่ใส่น้ำตาล เพราะไม่นิยมรับประทานแกงส้มที่มีรสหวาน

แกงส้มต่าง ๆ ของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ มีหลายชนิด มีเทคนิคการทำไม่เหมือนกัน เช่น

แกงส้มมะตาด (พะอะ-เปรี๊)

เครื่องปรุง

เครื่องแกงส้มซึ่งเตรียมไว้ข้างต้น มะตาด 5 ผล ข้าวโพดดิบ 1 ผัก ปลาช่อนสดหรือปลาช่อนย่าง หนักประมาณ 4 ชีด 1 ตัว มะขามเปียก 2-3 ผัก น้ำปลา น้ำ

วิธีทำ

1. นำน้ำใส่ภาชนะพอสมควร ใส่มะขามเปียก 2-3 ผักขย่ำให้น้ำมะขามออก
2. ล้างมะตาดทั้งผลให้สะอาด สับผลมะตาดด้วยมีดขาว ๆ ไม่ควรใช้มีดที่ทำด้วยโลหะเช่น เหล็ก จะทำให้มะตาดมีสีคล้ำ ใส่มะตาดที่สับลงในน้ำผสมน้ำมะขามเปียกที่เตรียมไว้

เพื่อไม่ให้มะตาดมีสีคล้ำเนื่องจากมะตาดมียางเมื่อยางถูกน้ำเนื้อของมะตาดจะมีสีคล้ำ สับกลีบผลมะตาดรอบผล แล้วหั่นฝอยจนหมด เอาเส้นที่คล้ายเกสรออกทิ้งไป

3. ผ่าแนวลึงข้าวโพดบาง ๆ จนหมดฝัก

4. ละลายเครื่องแกงสับกับน้ำพอกว่ร ถ้าต้องการให้น้ำแกงส้ม ช้น ให้กะปละอย่าง โขลกกับเครื่องแกงปนด้วยเล็กน้อย ถ้าแกงกับปลาสด แบ่งเนื้อปลาดัมโขลกกับเครื่องแกงก่อน ละลายน้ำ

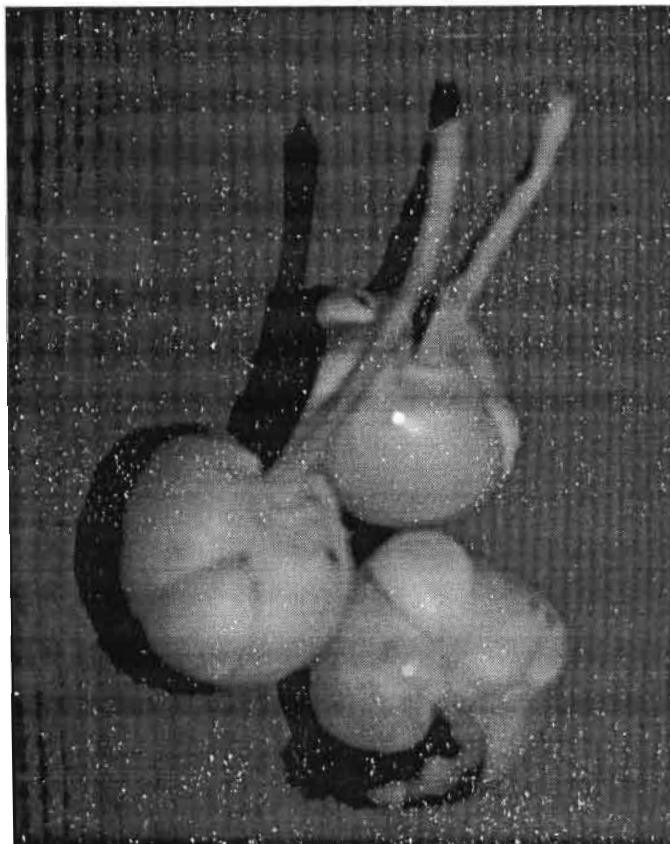
5. ตั้งน้ำแกงที่ละลายให้น้ำแกงเดือด ใส่ปลา ปรงรสด้วยน้ำปลา

6. ใส่ข้าวโพดและมะตาดใส่ทั้งน้ำที่ผสมมะขามด้วย (ถ้าไม่ใส่น้ำที่ผสมมะขามที่แชไว้ ต้องใส่น้ำมะขามคั้นก่อนใส่มะตาดและข้าวโพด)

7. มะตาดมีรสเปรี้ยวหากชิมแล้วเปรี้ยวไม่พอ ควรเติมมะขามเปียกอีกสักนิด

8. ไม่ให้แกงเดือดนาน ข้าวโพดจะอืด ทำให้รับประทานไม่อร่อย เวลารับประทาน เนื้อมะตาดจะรู้สึกเปรี้ยวปนฝาด แล้วจะมีรสหวานตามหลัง

หาซื้อผลมะตาดได้ที่ตลาดโพธาราม และตลาดบ้านโป่ง ที่กรุงเทพฯ เคยพบที่ตลาดราชวัตร

“ผลมะตาด”

ผลของพืชชนิดหนึ่ง ซึ่งชนชาวไทยเชื้อสายมอญนำมาแกงส้ม

ขนมจีนยังคงเป็นอาหารยอดนิยมในงานบวช

การประกอบอาหารที่ทำจากปลาเป็นอาหารหลักของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ
(ในภาพ ทำปลาแป๊ะซะแบบชาวจีน)

แกงลูกสั้น (พะอะล่อด)

เครื่องแกง เช่นเดียวกับแกงมะตาด (แกงส้ม)

เครื่องปรุง ปลาใช้ปลาช่อน ถ้าใช้ปลาหมอตัวอันใหญ่จะมันอร่อยมาก ลูกสั้นมีเมือกเหมือนมะตาดและกระเจียบ (กระเจียบเขียว ชาวโพธารามเรียกกระเจียบมอญ)

วิธีแกง แกงเช่นเดียวกันคือ

1. เตรียมน้ำผสมมะขาม
2. ละลายน้ำแกงเมื่อน้ำแกงเดือดใส่น้ำมะขาม
3. ปลิดขี้ลูกสั้นออก ล้างทั้งผล นำมาทุบบนเขียง และสับพอแหลกหรือโขลกพอแหลก
4. นำลูกสั้นใส่ลงในน้ำแกงที่กำลังเดือด เติมน้ำปลา ชิมรสให้มีรสเปรี้ยว

บางครั้งอบครัวอาจจะไม่ใส่น้ำมะขามในน้ำแกงที่กำลังเดือด อาจจะแช่ลูกสั้นลงในน้ำที่ผสมมะขามแล้วเทลงไปในน้ำแกงที่กำลังเดือดก็ได้

แกงส้มผักรวม

แกงส้มผักรวมเป็นอาหารที่ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ นิยมประกอบอาหารเป็นประจำ เพราะมี ผัก ปลา ตามธรรมชาติ และที่ปลูกเองใช้เครื่องแกงส้ม ปลาช่อนสด ผักต่าง ๆ เช่น บวบ แดงไทยอ่อน ข้าวโพด ยอดผักทอง ใบกระเจียบแดงและผักอื่น ๆ ถ้าใส่ใบกระเจียบแดงแล้วไม่ต้องใส่น้ำมะขามคั้น หรือถ้าใส่ใบมะขามอ่อน แทนใบกระเจียบแดงก็ได้

ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ รับประทานข้าวกับแกงส้มเหล่านี้ เพื่อคล่องคอ เหยาะน้ำพริกแดงและขยำหรือแก้มด้วยปลาทุเค็มตัวเล็กย่าง (ปลาทุไม้ซึ่งแลกเปลี่ยนกับข้าวเปลือกจากชาวสมุทรสงคราม ซึ่งชนชาวไทยเชื้อสายมอญ เรียกชาวสมุทรสงครามว่าชาวสวน)

แกงคั่ว

เครื่องแกง

พริกแห้ง 8-10 เม็ด ข่า ครึ่งซันโตะ ผิวมะกรูด ครึ่งซันซา ตะไคร้ 1 ต้นใหญ่ พริกไทยดำ 7-8 เม็ด มะขามเปียกตามชอบใจ น้ำตาลปีบเล็กน้อย น้ำปลา มะพร้าวขูด 1 ผล กะปิเล็กน้อย

เครื่องปรุง

ผักต่าง ๆ ปลา เนื้อย่าง หมูย่าง หอยแมลงภู่แห้ง ปลาช่อนย่างพอสุกแล้วแต่จะชอบ สิ่งใดก็ทำสิ่งนั้น แกงเช่นเดียวกันกับแกงคั่วของไทย แต่ถ้าแกงคั่ว พัก แพงหรือผักทอง ต้อง

ใส่ใบแมงลัก แรกคั่วฟักทองกับหน่อไม้ดองควรแกงด้วยหอยแมลงภู่แห้ง เนื้อหมูย่าง เนื้อวัวย่าง ปลาช่อนย่างพอสุก จึงจะอร่อยกว่าแกงกับสิ่งอื่น ๆ

แกงคั่วฟักทองกับหน่อไม้ดอง

เครื่องปรุง

มะขามเปียก มะพร้าวขูด น้ำปลา น้ำตาลปีบ หน่อไม้ดอง ฟักทอง หอยแมลงภู่แห้ง หรือเนื้อวัว เนื้อปลาช่อนย่างพอสุกอย่างใดอย่างหนึ่ง (ไม่ใช่ของสด)

วิธีทำ

1. นำมะพร้าวคั้นกะทิ แยกหัวกะทิไว้ กรองด้วย หางกะทิใส่หม้อแกง
2. ถ้าแกงกับหอยแมลงภู่ นำหอยแมลงภู่แช่น้ำแล้วแกะเกสรหอยแมลงภู่ออก
3. โขลกเครื่องแกงให้ละเอียด (ใส่กระชายและข้าวเบือที่หลัง)
4. สลัดแล้วนำหอยแมลงภู่ เนื้อ หรือหมูย่าง เนื้อวัวย่างหรือเนื้อปลาย่าง โขลกในพริกแกงเพื่อให้เนื้อนุ่ม
5. เติมห้วกะทิให้ขึ้นมันในกะทะ นำพริกแกงลงผัดจนหอมพร้อมเนื้อในข้อ 4
6. ใส่เนื้อผัดพริกแกงลงในหม้อหางกะทิ
7. ใส่ฟักทอง เติมห้วฟักทองจนเกือบสุก ใส่หน่อไม้ดองลงไป (ถ้าหน่อไม้ดองเปรี้ยว จัดล้างหน่อไม้ด้วยน้ำหลาย ๆ ครั้ง ถ้าเปรี้ยวน้อยล้างน้อยครั้ง)
8. เมื่อหน่อไม้สุก ใส่หัวกะทิที่แยกไว้ รอให้แกงเดือดอีกครั้ง จนหัวกะทิสุกดีพอเพื่อไม่ให้แกงบูดง่าย

ถ้าแกงคั่วไม่ใส่หน่อไม้ดอง เช่น แกงคั่วฟักทองหรือฟักแฟง ต้องโรยด้วยใบแมงลัก ก่อนยกหม้อแกงลงจากเตาไฟ จะทำให้แกงมีกลิ่นหอมชวนรับประทาน

แกงบอน (พะกาว)

เครื่องแกง

แบบที่ 1 ใช้เครื่องแกงอย่างแกงคั่ว แต่ไม่ใส่กะทิใส่รากกระชายและหัวหอมมาก ๆ เครื่องแกงมีดังนี้

พริกแห้ง 10 เม็ด ข่าครึ่งซันแกงหรือ 5 ซันบาง ๆ ตะไคร้ 2 ต้น ผิวมะกรูดครึ่งซันโตะ หัวกระชาย 1 หัว พริกไทยดำ 20-25 เม็ด กระเทียม 2 หัว รากกระชาย 2 ซันโตะปูน ๆ หัวหอมหลาย ๆ หัว

เครื่องปรุง

ก้านบอนหรือทางบอน (ชนชาวไทยเชื้อสายมอญเรียกทาง) ก่อนข้างอ่อน คือ ทางรองจากยอด ได้แก่ ทางที่ 2 และ 3 จากยอดจำนวน 3 ทาง หากบอนแก่เมื่อรับประทานจะคันมาก (ชนชาวไทยเชื้อสายมอญเรียกบอนที่รับประทานแล้วคันว่า บอนดุ) ปลาช่อน 1 ตัว ประมาณ 5 ชีด มะขามเปียก น้ำปลาตามใจชอบ น้ำตาลปีบ ใบมะกรูด

วิธีทำ

วิธีที่ 1

1. ลอกเปลือกบอนออกเหมือนลอกสายบัวหั่นเป็นท่อน ๆ ยาวประมาณท่อนละ 2-3 นิ้ว (เวลาปอกและหั่นบอนห้ามคนพูดหรือทักว่าคัน เพราะชนชาวไทยเชื้อสายมอญเชื่อว่าถ้ามีคนทักแล้วคนปอกคนหั่น และคนรับประทานบอนนั้นจะมีอาการคัน)
2. ตั้งน้ำให้เดือด นำบอนลงหม้อต้มจนบอนสุก สังเกตว่าบอนสุกโดยบอนจะยุบลงมากและจะเปื่อย ถ้าเป็นบอนขาวไม่ต้องรินน้ำทิ้ง
3. ผู้ปรุงกลั่นหายใจตักน้ำในหม้อบอนซึ่งกำลังเดือดออก 3 ทัพพี
4. นำน้ำปลาใส่ในเครื่องแกงคนให้เข้ากัน ใส่ลงในหม้อบอนต้มให้แกงเดือดพล่านจึงใส่ปลาแล้วปล่อยให้เดือดไปเรื่อย ๆ
5. ปรุงรสด้วยมะขามเปียกขยำกับน้ำ เติมน้ำตาลปีบ น้ำปลา
6. ชิมรสเปรี้ยวหวานนำ ตามชอบ (รสหวานช่วยให้บอนดู 'คัน' น้อยลง)
7. โรยหน้าด้วยใบมะกรูดฉีกเป็นชิ้นใหญ่ๆ และทิ้งใบ คนให้เข้ากันก่อนยกลงจะให้ความหอมรับประทานยิ่งขึ้น

วิธีทำแบบที่ 2 (แกงบอนเขียว)

1. ลอกเปลือกบอนออก หั่นเป็นท่อน ๆ เช่นกัน
2. ต้มน้ำให้เดือด ใส่บอนลงไปคนให้ทั่ว
3. นำบอนขึ้นจากหม้อ ทิ้งไว้ให้เย็น บีบน้ำออกจากบอน
4. ละลายเครื่องแกง ลงหม้อต้มพอเดือด ใส่ปลาอย่าง น้ำตาลปีบ มะขามเปียก น้ำปลา
5. ใส่บอนชิมรสให้ได้ 3 รส เค็ม เปรี้ยว เป็นรสนำ หวานนิดหน่อย
6. เมื่อแกงเดือดใส่ใบมะกรูด ฉีกชิ้นใหญ่ และทิ้งใบลงไปยกหม้อแกงลงจากเตาไฟ

แกงบอนต้องใช้บอนขาว เรียกว่า บอนหวานไม่ต้องต้มน้ำทิ้ง ถ้าใช้บอนเขียวต้องต้มน้ำทิ้งถ้าบอนเขียวเมื่อต้มแล้วน้ำจะดำและมียางจึงต้องต้มน้ำทิ้ง เพราะจะทำให้คัน

แกงถั่วเขียว (พะเมะบอย)

เครื่องแกง เช่นเดียวกับเครื่องแกงส้มไม่ใส่ผิวมะกรูด

เครื่องปรุง มะพร้าว 1 ผล ถั่วเขียว 1 ถ้วยครึ่ง ยอดมะรุ้มหรือยอดมะยมและยอดหวาย

วิธีทำ

1. ถั่วถั่วเขียวในกะทะให้หอมและเหลือง แล้วนำไปใส่กระดัง ใช้ขวดบดถั่วเขียวให้แตกออกเป็น 2 ซีก
2. ผัดเอาเปลือกออก
3. นำมะพร้าวมาขูดคั้นกะทิ 3 ครั้ง แยกหัวกะทิใส่ถ้วย หางกะทิครั้งที่ 2 ใส่ชามครั้งที่ 3 ใส่หม้อ
4. นำหางกะทิในหม้อ ตั้งไฟพอเดือดใส่ถั่วเขียวต้มให้สุก จึงปอกยอดหวายหั่นใส่ลงไปในแกง
5. ค่อย ๆ ใส่หางกะทิครั้งที่ 2 ใส่เครื่องแกงน้ำปลาชิมรส
6. รูดใบมะรุ้มหรือใบมะยมจากก้านยอดใส่ลงไปในแกง แล้วชิมรส เดือดแล้วใส่หัวกะทิพอเดือดพลั่งรียบกลง

ปลาต้มเค็ม (กะปะชะเต็ง)

ปลาที่ใช้ต้มเค็มนิยมใช้ปลาหมอ ปลารากกล้วย ปลาสวาย ปลาช่อนตัวเล็ก (สำหรับชนชาวไทยเชื้อสายมอญที่อยู่ห่างแม่น้ำ หรือปลาหมอตัวอ้วน)

เครื่องปรุง

น้ำปลาที่ผลิตเอง (น้ำปลาหัวหรือหัวน้ำปลา) มะขามเปียก น้ำตาลปีบ มะกรูดสดครึ่งผล ปลาดังกล่าวข้างต้นชนิดใดชนิดหนึ่งจำนวน 1 กิโลกรัม

นำปลาที่มีเกล็ด ขอดเกล็ดตัดหัวหรือไม่ตัดหัวก็ได้ใช้ปลาทั้งตัว ผ่าท้องปลาเอาดีปลาทิ้ง ถ้าเป็นปลาหมอ ปลารากกล้วย ไม่ต้องตัดหัว ขอดเกล็ด และผ่าท้อง ถ้าเป็นปลาหมอไม่ต้องเอาครีบบนและครีบล่างออก เมื่อแกะปลารับประทานจะแกะได้ง่าย ล้างน้ำให้สะอาดให้หมดเมือกปลา ใส่ตะแกรงให้สะเด็ดน้ำ พักไว้ก่อน

นำน้ำใส่หม้อดินหรือหม้อเคลือบชนิดหน้อย (ไม่ใช่หม้อที่เป็นโลหะ) มะขามเปียกขยำในน้ำเอากากมะขามออก ใส่ น้ำปลา น้ำตาลปีบ ให้มีรสเปรี้ยว เค็ม หวาน ให้รสจัดมาก ๆ ผ่ามะกรูดสดครึ่งผล แกะเมล็ดออกทิ้งใส่มะกรูดลงไปตั้งไฟให้เดือดพล่าน เพื่อให้มีกลิ่นหอม หรือ

ใส่ขิงอ่อนสดทุบให้มึนกลิ่นหอม จึงใส่ปลา เมื่อปลาสุกชิมรสตามชอบ แล้วเคี่ยวด้วยไฟอ่อนต่อไป จะทำให้กระดูกปลาอ่อนลง เนื้อปลาจะแข็ง เก็บไว้รับประทานได้นาน จะรับประทานหรือไม่รับประทานต้องอุ่นทุกเช้าเย็น ถ้าเบื่อกินจะรับประทานเป็นปลาต้มเค็ม ก็เปลี่ยน ตักแต่ตัวปลามาทำอย่างปลากระป๋อง จะมีรสอร่อยกว่าปลากระป๋องที่ขายทั่วไป ไม่มีสารเคมี วัตถุกันเสีย เมื่อรับประทานโรยด้วยใบสาระแหน่ พริกขี้หนู เมื่อจะรับประทานปลาต้มเค็ม เติมน้ำมะนาวสด เล็กน้อยจะอร่อยมาก

ต้มเค็มใบส้มป่อย (อะ-เนิง-อะ-โป)

เครื่องปรุง ยอดส้มป่อย หอมแดง 5 หัว น้ำตาลปีบ น้ำปลา น้ำมะขามเปียก ปลาอย่างน้ำตก

วิธีทำ

1. ใส่ น้ำมะขามเปียก ในหม้อตั้งบนเตาไฟ ปอกเปลือกหอมแดง ล้างให้สะอาดทุบให้แตก ใส่ลงไป
2. เมื่อน้ำเดือดใส่ปลาอย่าง ยอดใบส้มป่อย ใส่ น้ำปลา น้ำตาล ปรุงรสชาติตามต้องการ รับประทานกับข้าวสวยร้อนๆ สำหรับคนท้องผูก ไม่ต้องพึ่งยาถ่าย

ต้มเค็มต้นอุตพิษ

เครื่องปรุง อุตพิษ มะขามเปียก ใบมะขามอ่อน น้ำตาล

วิธีทำ

1. นำก้านอุตพิษมาล้างไฟ ลอกเปลือกออกล้างให้สะอาด
2. ใส่หม้อต้ม ใส่ น้ำมะขามเปียก น้ำตาลและใบมะขามอ่อน
3. ตักก้านอุตพิษรับประทานกับน้ำพริกกะปิ ส่วนน้ำต้มเค็มไว้ชดน้ำสลับกัน

ชนชาวไทยเชื้อสายมอญที่มีอายุมากๆ ชอบรับประทานต้นอุตพิษ คนอายุต่ำกว่า 60 ปี ไม่ชอบรับประทานบางคนรับประทานแล้วคันเหมือนรับประทานบอน “แม่ของฉันชอบรับประทาน ฉันเคยลองรับประทานครั้งเดียวแล้วต้องเลิกเพราะอุตพิษคันมาก” (สัมภาษณ์ นางอมรา วิงวอน)

ชนชาวไทยเชื้อสายมอญห้ามผู้เป็นโรครูมิแพ้รับประทานแกงบอน แกงเผือก และอุตพิษต้ม เพราะเชื่อว่าของเหล่านี้จะทำให้คันเป็น 5 เท่า ของคนปกติที่ไม่ได้เป็นโรครูมิแพ้

อุตพิษย่างไฟลอกเปลือก ขยี้กับตะลิงปิงรับประทานเป็นผักกับน้ำพริกปลาอย่างได้

แกงปลาปั้นหรือแกงลูกชิ้น (พะกะอะ-เกร์)

เครื่องปรุง ใช้เครื่องแกงส้ม ใบมะกรูด มะขามเปียก ข้าวคั่วป่น (ใช้ข้าวสารข้าวเจ้าที่คั่วใหม่ ๆ จึงจะหอมน่ารับประทาน) ปลาสร้อยตัวเล็กหรือเนื้อปลากลาย

วิธีทำ

1. ขอดเกล็ดปลาสร้อยตัวเล็ก ๆ ผ่าท้องล้างให้สะอาด ผึ่งให้แห้ง แล้วสับให้ละเอียด ถ้าเป็นปลากลายให้แลเอาแต่เนื้อสับให้ละเอียด แล้วโขลกให้เหนียว
2. ละลายมะขามเปียกไว้ชุปมือ เมื่อเวลาปั้นปลา
3. หยิบปลามาคำด้วยฝ่ามือให้แน่น เป็นกำเล็ก ๆ
4. นำปลาที่กำด้วยมือเรียกปลาปั้นหรือลูกชิ้นปลา คลุกกับข้าวคั่วป่น วางพักไว้ ปั้นจนหมดปลา (เนื้อปลากลายทำเช่นเดียวกัน)
5. ละลายน้ำพริกแกงส้ม น้ำแกงเดือดใส่น้ำปลา
6. รอจนน้ำแกงเดือด ใส่ลูกชิ้นปลาปั้นค่อย ๆ ใส่จนหมดปลา
7. เมื่อน้ำแกงเดือดอีกครั้ง ชิมน้ำแกงให้มีรสเปรี้ยว

แกงปลาปั้น มีวิธีการทำที่ยุ่งยาก ชนชาวไทยเชื้อสายมอญรุ่นใหม่ ๆ ไม่ปรุงรับประทานจะทำต่อเมื่อมีพิธีโกนผมจุก ผมเปีย ผมเกล้า บุตรหลาน เท่านั้น

แกงเลียง (พะดัด-ฮะ-กัม)

เครื่องปรุง กระเทียม พริกไทยดำ ข้าวเบือ (บางครอบครัวไม่ใส่) ใบกะเพรา (มาก ๆ) ปลาช่อนหรือปลาดุกย่างพอสุก ผักต่างๆ เช่น ฟักทอง (ใช้ได้ทั้งผลและยอด) บวบหอม หัวปลี ผีอกหอม อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง จะใช้ข้าวโพดดิบฝานป่นลงไปด้วยก็ได้

วิธีทำ

1. นำข้าวเบือ กระเทียม พริกไทยดำ โขลกให้ละเอียด
2. แกะเนื้อปลาย่าง ครึ่งตัว โขลกให้แหลกบ้างไม่แหลกบ้าง
3. ละลายน้ำแกงตามสมควรกะให้พอดีกับผัก
4. นำน้ำแกงตั้งไฟพอเดือด แกะปลาย่างที่เหลือเป็นชิ้นๆ ใส่หม้อ
5. ปรุงรสที่ต้องการใส่ผักทั้งหมดยกเว้นหัวปลี
6. เมื่อน้ำแกงเดือด (อย่าให้เดือดนานผักจะเปื่อย) ใส่หัวปลี น้ำแกง เดือดอีกครั้ง โรยใบกะเพรา

ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ที่มีอายุมากจะปรุงแกงเลียง ที่ใส่พริกไทยดำและใบกะเพรา มาก ๆ ใส่ปลาอย่างมากขึ้น แต่ไม่ใส่ผักอื่น ๆ ให้น้บูตหลานที่เพิ่งคลอดบุตรรับประทาน เพราะ เชื่อว่าแกงเลียงที่ใส่ปลาช่อนอย่างปลาดุกย่าง พริกไทยดำ และใบกะเพรา เพิ่มน้ำปลาอีกนิด จะ ช่วยให้มารดาที่เพิ่งคลอดบุตรมีน้ำนมมากขึ้นที่เรียกว่า แกงเลียงช่วยประเสริฐน้ำนม

แกงซี่เหล็ก

เครื่องแกง-เครื่องปรุง

- ตะไคร้ 2 ต้น หั่นฝอย มะกรูดผลเล็ก 1 ผล (ใช้ส่วนผิว) กระชาย 2 ชีด (ซอย) หัวหอม 4-5 หัว กระเทียม 10-15 กลีบ กะปิครึ่งช้อนโต๊ะ พริกแห้งประมาณ 10-15 เม็ด ตำรวมกันให้ละเอียด)

- กระทิ 1 กิโลกรัม
- ใบซี่เหล็ก (เฉพาะใบอ่อน และใช้ดอกตูมๆ ปั่นด้วยก็ได้)
- ปลา, หมู, เนื้อ (นำไปย่างพอสุก) หรือหอยแมลงภู่แห้ง เนื้อสัตว์เลือกอย่างใด อย่างหนึ่ง

ขั้นตอนการทำ

- ตำเครื่องแกงให้ละเอียด
- ใบและดอกซี่เหล็ก ต้มแล้วนำมาล้างประมาณ 3 ครั้ง เพื่อไม่ให้มีรสขม
- นำเครื่องแกง ซี่เหล็กต้มแล้ว มาผสมกับน้ำกระทิ ใช้ทัพพีคนให้เข้ากันแล้วนำไป ตั้งไฟจนเดือด และเคี่ยวให้นานๆ
- ปรุงรสด้วยน้ำปลา

แกงหอยทรายหรือแกงหอยขม (อะนะค้อด) (อะนะจ๊ก)

เครื่องปรุง เครื่องแกงส้ม หัวไหลประมาณเท่าหัวแม่มือ รากกระชายหั่นฝอย 1 ช้อนโต๊ะ หอยทรายหรือหอยขม (ต้องสดจริง ๆ)

วิธีทำ

1. ล้างหอยทรายให้สะอาด ถ้าเป็นหอยขมเมื่อล้างแล้วให้ตัดก้นหอยวางบนกระชอน ให้สะเด็ดน้ำ
2. โขลกเครื่องแกงส้มทั้งหมดรวมทั้งหัวไหลให้ละเอียด
3. ละลายน้ำแกงตั้งไฟให้เดือด ใส่หอย

4. เมื่อหอยสุก สังเกตได้โดยฝาหอยบางตัวจะหลุดขึ้นมาบ้าง
5. เติมน้ำปลาปรุงรสเค็มพอควรไม่มีรสอื่น
6. โรยด้วยกระชายหั่นฝอย ยกลงรับประทานกับข้าวสวยร้อน ๆ (อาจจะรับประทานโดยปากดูดเนื้อหอยออกมา หรือใช้ไม้ไผ่เหลาแหลม ๆ เล็ก ๆ แคะออกมารับประทานก็ได้)

อาหารอย่างอื่น เช่น ข้าวโพดทอด ส้มโอย่า หัวปลีย่า ฯลฯ

ขนม

ขนมของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ คล้าย ๆ กับขนมของคนไทยมีแตกต่างจากขนมของคนไทยได้กล่าวแล้วในขนมตามพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ไม่ได้กล่าวถึงมีอีกชนิดหนึ่งคือขนมปลาหางดอก นิยมทำในงานบวชเพื่อใช้ตักบาตร มีเครื่องปรุงและวิธีทำดังนี้

ขนมปลาหางดอก

เครื่องปรุง แป้งข้าวเหนียว 1 กิโลกรัม มะพร้าวขูดใช้แต่หัวกะทิ น้ำมัน 1 กิโลกรัม น้ำตาลทราย ครึ่งกิโลกรัม ไข่ไก่ 2 ฟอง

วิธีทำ

1. คั้นมะพร้าวใช้แต่หัวกะทิประมาณ ครึ่งลิตร
2. นวดแป้งกับหัวกะทิให้เหลวพอประมาณ
3. ต้มกะทิใส่น้ำมันพอเดือด ใช้มือจุ่มในแป้ง สะบัดแป้งที่ติดมือลงไปในกะทะ
4. ใช้ตะหลิว 2 อัน ตะล่อมแป้งให้เป็นรูปปลา ทอดพอเหลือง
5. ใช้ตะหลิว ที่เป็นตะแกรงตักขึ้นวางบนกระดาษซับน้ำมัน
6. น้ำมันแห้งโรยน้ำตาลทรายให้ทั่วตัวปลา

ขนมที่ทำเป็นประจำเมื่อหิวของชนชาวไทยเชื้อสายมอญคือ ข้าวเหนียวเปียก ซึ่งคนไทยโบราณเรียกว่า “ขนมแข่งม้า”

อาหารตามเทศกาลต่าง ๆ

ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ นิยมทำอาหารและขนมต่าง ๆ ตามเทศกาล ดังนี้ วันเข้าพรรษา วันพระ วันลอยกระทง มักทำข้าวต้มมัด ขนมเทียน ขนมเปียกปูน ขนมเปียกอ่อน ขนมสอดไส้ ขนมกล้วย และขนมอื่น ๆ ไม่จำกัด

วันออกพรรษา

ทำขนมเช่นเดียวกันวันพระ วันเข้าพรรษา วันลอยกระทง บางหมู่บ้านมักทำข้าวต้มลูกโยนคลุกมะพร้าว (ข้าวต้มตุ๋นแหลมหรือข้าวต้มหัวหงอก) บางหมู่บ้านไม่นิยมทำข้าวต้มลูกโยน

วันสงกรานต์

อาหารคาวทำข้าวแช่ และกับข้าวที่รับประทานกับข้าวแช่ เช่น ขนุนอ่อนยำ มะม่วงยำ กะปิทอด ปลาจิ่ว (ปลาช่อนตากแห้งย่าง ต้มแล้วนำลงผัดกับน้ำตาล) กว๊ายเตี้ยผัด กระเทียมดองผัดไข่ ของหวาน นิยมทำข้าวเหนียวแดง และกะละแม

วันตรุษวันสารท

นิยมทำกระยาสารท ทำกันมากเป็นกระบุงหรือเป็นโอง หรือเป็นปื๊บ เพื่อแจกจ่ายญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน และเก็บไว้รับประทานนานๆ

งานศพ นิยมทำขนมเมี่ยงลักน้ำกะทิ

งานบวช

อาหารคาวทำขนมจีน น้ำพริก น้ำยา แกงต่าง ๆ เช่นแกงเผ็ด แกงส้ม ต้มข่า ต้มยำที่ขาดไม่ได้คือ แกงบอน แกงขี้เหล็ก แกงคั่วฟักทองกับหน่อไม้ดองกับหอยแมลงภู่หรือเนื้อย่าง น้ำพริกกะปิ (ปกติจะรับประทานน้ำพริกแดง น้ำพริกปลาย่าง) กับผักดอง เช่น มะเดื่อดอง มะเขือดอง ถั่วงอกดอง ผลตาลเสี้ยนดอง ยอดกุ่มดอง อาหารหวาน วุ้นน้ำเชื่อม สาคุน้ำเชื่อม สาคุเปียก ขนมหม้อแกว สังขยา ทองหยิบ ทองหยอด เม็ดขนุน ลอดช่อง ข้าวเหนียวมะม่วง ข้าวเหนียวทุเรียน สำหรับเลี้ยงพระและเลี้ยงคนที่มาช่วยงาน ขนมตักบาตรเช่น ข้าวต้มมัด ขนมเทียน ขนมปลาหางดก ขนมข้าวตอกปั้นก้อนโต ๆ ฯลฯ

งานทอดกฐิน

อาหารคาว เหมือนงานบวช อาหารหวานลอดช่องน้ำกะทิ

งานรำผี งานโกนจุก

ทำขนมทอด และขนมอื่น ๆ ดังได้กล่าวในเรื่องพิธีรำผีและพิธีโกนจุก

การทำอาหารในงานเทศกาล และงานตามประเพณี ของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ จะทำอาหารกันอย่างมากมาย เพื่อแจกจ่ายซึ่งกันและกัน และรับประทานอย่างอิมหมีพีมัน เช่นขนมหวาน ทำกันหลาย ๆ ภาคเป็นกระบุง และบางครั้งเป็นโอง (โองมั่งกร) เช่น การทำกระยาสารทในวันตรุษและสารท การทำแมงลักน้ำกะทิในงานศพ การทำลอดช่องน้ำกะทิในงานบวชและงานทอดกฐิน เป็นต้น

ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ จะดักข้าวให้บิดามารดา หรือป้าตายาย ก่อนที่จะดักข้าวให้ตนเองหรือญาติพี่น้อง ข้าวที่ดักก่อนนี้เรียกว่า “หัวข้าว” ถ้าบิดา มารดา ป้า ตายาย ไม่อยู่ที่บ้านหรือรับประทานที่หลังผู้อื่น บุตรหลานจะต้องดัก “หัวข้าว” ไว้เล็กน้อย และแบ่งกับข้าวไว้ต่างหาก จึงจะดักข้าวหรือกับข้าวรับประทานได้ ถ้าข้าวเหลือจากมือก่อน เรียกว่า “ข้าวเย็น” ต้องดักแบ่งหัวข้าวให้บิดา มารดา หรือญาติผู้ใหญ่ที่อาวุโสที่สุดก่อน จึงจะใส่ข้าวเย็นที่เหลือลงไปหม้อ หรือจะรับประทานข้าวที่เหลือเอง ไม่ให้บิดา มารดา ญาติผู้ใหญ่รับประทาน “ข้าวเย็น” ถ้านำมารับกับข้าวไปทำบุญที่วัดจะดัก “หัวข้าว” และกับข้าวให้พระก่อนนอกนั้นใครจะรับประทานก็ได้ไม่ต้องแบ่ง “หัวข้าว” และกับข้าวให้บิดา มารดา แต่บางครั้งครบครัวก็ยังแบ่งกับข้าวให้บิดา มารดา ญาติผู้ใหญ่ต่างหาก

สำหรับกับข้าวของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ เป็นกระเบาะ ทำด้วยไม้สี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้าง ยาว 50x50 ซม. มีขอบสูงประมาณ 6-7 ซม. ใส่ถ้วยอาหาร ชนชาวไทยเชื้อสายมอญเรียกสำหรับกับข้าวนี้ว่า “อะ-บ๊ะ” เมื่อไปทำบุญที่วัดจะมีสำหรับกับข้าวชุดใหม่ ซึ่งมีถ้วยหรือชามกระเบื้องขนาดกลาง ปากบานมีจิบและมีฝาปิดประมาณ 6-7 ถ้วย มีถ้วยเล็กมีฝาปิดสำหรับใส่น้ำพริก 1 ถ้วย ถ้วยชามเหล่านี้นั่งไว้บนถาดทองเหลืองมีขาตั้ง วางถ้วยน้ำพริกตรงกลางสำหรับ ข้าวสุกใส่ในชามโคมใบใหญ่ มีฝาปิด มี ขันทองเหลืองขัดงามแวววาว หรือขันเงินมีพานรองชั้นใส่ข้าวสุกสำหรับตักบาตร มีถาดเล็กใส่ขนมไว้เพื่อตักบาตร อาจมีหม้อเคลือบ มีหูหิ้วใส่แกงไปอีก 1 หม้อ มีดอกไม้ธูปเทียน ไม้ขีดใส่พานเงินหรือพานทองเหลือง ทุกอย่างจัดลงกระจาดหาบที่สวยงาม ยกเว้นหม้อเคลือบที่มีหูหิ้ว หาบ หิ้ว ถือ หรือแบก ไปทำบุญที่วัด ในอดีต ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ จะใส่ข้าวสุกลงในตะลุ่มหรือโตกดินเผา แล้วใส่กระจาดหาบ (ไม้เทินไว้บนศีรษะ) เพื่อนำข้าวไปถวายพระ

การเปลี่ยนแปลงด้านการปรุงอาหาร

การปรุงอาหารของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ มีการปรุงอาหารแบบคนไทยและชนชาวไทยเชื้อสายจีนมากขึ้น แต่ไม่ได้ทิ้งการปรุงอาหารแบบชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ผิดกันแต่จะมีการถนอมอาหารน้อยลง ไม่มีการทำปลาอย่างรมควัน ใส่ปิบวางไว้บนแควเหนือดาวไฟหรือใส่ปิบแขวนไว้ หรือเก็บไว้ในโอ่งมังกร ไม่มีการหมักน้ำปลา ไม่มีการทำปลาข้าวสุก หรือปลาข้าวคั่ว เพราะปลามีน้อย มีการรับประทานเนื้อหมู และเนื้อไก่ เพิ่มขึ้นในสำรับกับข้าว (ฮะบะ) ไม่น้ำพริกผักต้มหรือผักสดทุกมื้อเหล่านี้ เป็นต้น

ชนชาวไทยเชื้อสายมอญที่มีอายุ 50-60 ปี เช่น นางอมรา วิงวอน กล่าวว่า “แกงส้มผักรวมนี้ได้รับประทานบ่อยมาก เมื่อเป็นเด็กชั้นประถมต้องจากบ้านที่ อำเภอบางแพ มาอยู่กับคุณอาบ้านคงคา ไม่เคยเห็นรถเลย การเดินทางกลับบ้านใช้วิธีเดิน หรือนำน้ำหลากเท่านั้นจึงจะนั่งเรือแต่เราจะไปล่าซ่อน ปลาหมอตัวใหญ่ รับประทานประจำ น้ำปลาปลาสร้อยทำเองเป็นโอ่งใหญ่มากมายเรียงเป็นแถว ทุกวันนี้อายจะมีชีวิตที่ลำบากอย่างนั้น กว้างเดียวสามละ 1 บาท ต้องเดิน 13 กิโลเมตร หรือต้องรอขี้น้ำกับพ่อ เมื่อพ่อมาประชุมที่อำเภอ ลำบากแต่รู้สึกมีความสุข ทุกวันนี้มีรถนั่ง ถนนหนทางสะดวกสบาย แต่แพ้สารเคมี ยาฆ่าแมลง (สารฆ่าแมลง) จากผักผลไม้” หลายคนกล่าวว่า “ชอบอาหารแบบมอญมาก เพราะได้รับประทานผักสดซึ่งปลูกเอง เก็บเดี๋ยวนั้นปรุงเดี๋ยวนั้น จึงเป็นผักที่มีรสหวาน ไม่มีสารเคมีและสารฆ่าแมลงจากผักผลไม้ ซึ่งบางคนเกิดอาการแพ้และเป็นอันตรายแก่ร่างกาย” มีการปลูกผักหลายชนิดในที่ดินแปลงเดียวกัน มีการผลิตน้ำปลาใช้เอง รู้จักการถนอมอาหาร เช่น ถนอมอาหารประเภทปลาและเนื้อ ผักต่างๆ หมูไม่ ทำหมูไม้คอง มะขามเปียกแกะเมล็ดและปั้นเก็บไว้รับประทานให้ใช้ได้พอเพียงตลอดปี ไม่เหลือค้างปี การทำอาหารมีเกร็ดเล็กๆ น้อยๆ จึงทำให้อาหารอร่อยโดยไม่ต้องใส่เครื่องปรุงรส เช่น ผงชูรส ปลาดิบต้มรสจัดเนื้อแข็งกระดุกอ่อนรับประทานอร่อย รับประทานแกงส้มผักต่างๆ หลายๆ ชนิด เหล่านี้เป็นต้น

การสะเดาะเคราะห์

เนื่องจากได้กล่าวแล้วว่าชนชาวไทยเชื้อสายมอญ มีความเชื่ออย่างเหนียวแน่นใน 2 เรื่อง คือความเชื่อเรื่องพระพุทธศาสนา และความเชื่อเรื่องผี ดังนั้นเมื่อเจ็บป่วยหรือเกิดความทุกข์ ความโศกเศร้า หรือเกิดภัยอันตราย มักจะไปหาพระภิกษุอาวูโส เพื่อปรึกษาปัญหาหรือขอयरับประทาน หรือถ้าออกไปนอกบ้านกลับมาบ้านแล้วตัวร้อน ปวดศีรษะ บางคนอาจไปหาพระขอयरับประทาน บางคนคิดว่า “ผีตามกิน” หรือ “ผีจับกิน” ก็จะทำ “ทึงกะบาน” การทึงกะบานคือการที่มีสตรีสูงอายุที่เคย “ทึงกะบาน” นำข้าวและกับข้าวใส่ฝาดจะมีมาถือเหนือบิณฑุ์ผู้ป่วยที่นั้งเหยียดขาให้เท้าไปทางทิศตะวันออก ถ้านอนให้ปลายเท้าไปทางทิศตะวันออก

สตรีที่ทำพิธีถือผ้าจะมีเหนือศีรษะผู้ป่วย ถือกจากศีรษะไปทางปลายเท้า พร้อมกับเรียกผีที่ตาย ผิดปกติ ผีไม่มีญาติ พวกเปรต อสุรกาย มากิน ทำเช่นนี้ และเรียกเช่นนี้ 3 ครั้ง เรียกมากขึ้น แล้วขอร้องผีให้ออกจากร่างผู้ป่วย แล้วนำอาหารบนผ้าละมีนั้นไปเทที่ทางแยก เพื่อให้ผีมากขึ้น แล้วสตรีที่ทำพิธีจะผูกข้อมือผู้ป่วยด้วยสายสิญจน์ ถ้าเจ็บป่วยหนักมากกว่านี้จะ “ทิ้งกะบานใหญ่” ถือนำต้นกล้วยตัดต่อทำกระทงสี่เหลี่ยมจตุรัสใส่ข้าวปลาอาหาร ผักผลไม้ ดอกไม้ต่างๆ ตามแต่ผู้ป่วยจะเกิดวันใดจะใส่ของไม่เหมือนกัน ปั้นรูปผีใหญ่ใส่กระทงทั้ง 2 กระทง นำกระทงไว้ใกล้ตัวผู้ป่วย เรียกผีมากขึ้นของ แล้วนำกระทงไปทิ้งไว้ที่ทางสามแพร่ง (ทางสามแยก) ชนชาวไทยเชื้อสายมอญเชื่อว่าการทิ้งกะบานทำให้ผู้ป่วยหายจากโรคได้

ถ้าเจ็บป่วยหนักมากรับประทานยาไม่หาย รักษาไม่หาย หรือทิ้งกะบานแล้วยังไม่หาย เจ้าของไข้ (บิดา มารดา ปู่ย่า ตายาย หรือบุตรหลานของผู้ป่วย) จะไปหาคนทรงให้ทรงเจ้าเข้าผี ดูว่าครอบครัวยุคของตนได้ผิดผีหรือไม่ ถ้าผิดผี ผิดผีอย่างไร จะต้องรำผีหรือไม่ ถ้าคนทรงทักว่า ผิดผีเจ้าของไข้ต้องกลับมาทำพิธีรำผีเป็นการสะเดาะเคราะห์

การสะเดาะเคราะห์ อีกอย่างหนึ่ง ของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ คือการปล่อยปลาในวันสุดท้ายของวันสงกรานต์ที่เรียกว่าวันเถลิงศก หลายคนนำปลาไปปล่อยที่ท่าน้ำ ในบางปี ชนชาวไทยเชื้อสายมอญจัดให้มีพิธีปล่อยปลา รวมกันเป็นขบวนแห่ การสะเดาะเคราะห์ด้วยการปล่อยปลาถือว่าเป็นการต่ออายุให้แก่ผู้ปล่อยปลา

นอกจากทิ้งกะบาน รำผี ปล่อยปลา แล้วชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ยังต่ออายุให้ ยืนยาวด้วยการทำไฟในวัด ถมถนนโปรยทรายบนถนน ขนทรายเข้าวัดในวันสงกรานต์อีกด้วย

ปัจจุบันการสะเดาะเคราะห์ของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ เช่น รำผี ทิ้งกะบานเหลือน้อยมาก เนื่องจากความเชื่อในเรื่องผีลดน้อยลงไป

การทำศพ (ปัวเฝียะ)

พิธีกรรมเกี่ยวกับการทำศพของคนไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ในอดีต มีพิธีกรรมต่างๆ มากมาย บางสิ่งบางอย่างคล้ายๆ กับพิธีกรรมของคนไทย บางสิ่งบางอย่าง แม้แต่ในหมู่ชนชาวไทยเชื้อสายมอญก็แตกต่างกันแต่ก็เป็นส่วนย่อยเล็กๆ น้อยๆ พิธีกรรม การทำศพของคนไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี มักทำพิธีศพผู้ตายที่ตายด้วยสาเหตุต่างๆ ตามตำราโบราณชื่อ “คัมภีร์โลกสมุตติ” หรือ “คัมภีร์โลกสมมุติ” (เลอว-กะ-สะ-หมุด-เตาะ) ซึ่งปฏิบัติกันมา แบ่งการจัดการศพ ดังนี้

1. ผังโดยไม่ขุดขึ้นเผา
2. ผังโดยอาจจะขุดขึ้นเผาเมื่อเวลาผ่านไปแล้ว 1 ปี หรือมากกว่านั้น
3. เผา

ผังโดยไม่ขุดขึ้นเผา

ชนชาวไทยเชื้อสายมอญที่เป็นบ้าแล้วตาย เป็นลมบ้าหมู โรคพิษสุนัขบ้า และผู้ที่ถูกฟ้าผ่าตาย ผู้ที่ตายด้วยสาเหตุเหล่านี้ ญาติพี่น้องจะไม่อาบน้ำศพ ไม่รดน้ำศพ จะต้องรีบขุดหลุมแล้วฝังศพให้เสร็จในวันเดียวกันนั้น ไม่เก็บศพค้างคืน ไม่มีการสวดพระอภิธรรม ไม่มีการทำบุญเลี้ยงพระ มีแต่ใส่ข้าวสาร น้ำปลา พริกเกลือ ของใช้ต่าง ๆ ลงในกระบุงถวายพระ ซึ่งชนชาวไทยเชื้อสายมอญเรียกว่าทำ “กระบุงกรวดน้ำ” ยกตามศพไปถวายพระสงฆ์ที่สวดปากหลุมศพก่อนฝังเท่านั้น เมื่อฝังแล้วจะไม่ขุดขึ้นเผาก็ปล่อยให้ซากศพผุพังเน่าเปื่อยสลายกลายเป็นดินไป

ผังโดยจะขุดขึ้นเผาเมื่อเวลาผ่านไปแล้ว 1 ปี หรือมากกว่านั้น

ศพที่จะจัดการโดยวิธีนี้ ได้แก่ เด็กที่อายุไม่ครบ 10 ปีแล้วตาย ผู้ที่ตายโดยปัจจุบันทันด่วนซึ่งโบราณเรียกว่า เป็นลมตาย โรคบวม ทุกิด โรคเรื้อน คุดทะราด อัมพาต กินเหล้าตาย อหิวาตกโรค ท้องร่วง ไข้ทรพิษ มุตกิด เป็นตุ่มมีหนอง ประดงเลือด กาฬโรค หูยิง คลอดบุตรแล้วรกไม่ออก คนถูกแทง ถูกยิง รถชนตาย คนผูกคอตาย คนฆ่าตัวตาย คนตกต้นไม้ตาย และคนถูกฟ้าผ่าตาย สำหรับคนตกต้นไม้ตายและคนถูกฟ้าผ่าตายญาติพี่น้องหรือคนหนุ่มสาวห้ามเข้าต้องข้ามศพนั้น 3 ครั้ง ผู้ตายในวันพระ วันมหาสงกรานต์ วันเนา และวันเถลิงศก ผู้ที่ตายด้วยสาเหตุเหล่านี้หรือในวันนั้น ๆ ซึ่งเรียกว่า “ตายไม่ดี” จะต้องรีบจัดการขุดหลุมฝังทันทีไม่เก็บศพไว้ค้างคืน ไม่สวดพระอภิธรรม ไม่ทำบุญเลี้ยงพระ เพียงแต่ทำกระบุงกรวดน้ำถวายพระสงฆ์ที่สวดปากหลุม เมื่อฝังแล้วเวลาผ่านไปแล้ว 1 ปี หรือ เกิน 3 ปี หรือเกินกว่านั้นแต่ต้องเป็นจำนวนปีที่ เป็นเลขดี จะขุดขึ้นเผาก็จะบำเพ็ญกุศลก็ได้ ไม่บำเพ็ญกุศลก็ได้ คนผูกคอตายและฆ่าตัวตายในอดีตจะฝังโดยให้ศพยืนในหลุมศพ

เผา

ผู้ที่ตายด้วยโรคชรา หรือเจ็บป่วยแล้วตายด้วยโรคต่าง ๆ นอกจากที่กล่าวข้างต้นซึ่งเรียกว่า “ตายดี” จะมีพิธีอาบน้ำศพ และบำเพ็ญกุศลตามประเพณีแล้วจัดการฝังหรือเผา การฝังจะฝังแล้วเผาช้าหรือเร็วก็ได้ ขั้นตอนการจัดพิธีการมีดังนี้

เมื่อคนในหมู่บ้านเจ็บป่วย คนชาวไทยเชื้อสายมอญมักไปเยี่ยมไข้ในตอนกลางวัน ไปเยี่ยมได้ทุกวัน ยกเว้นวันพระซึ่งเป็นวันที่คนไทยเชื้อสายมอญจะไม่ไปเยี่ยมไข้เพราะเชื่อว่าการไปเยี่ยมคนไข้ในวันพระเป็นการแข่งให้คนไข้ตาย นอกจากนั้นยังเชื่อว่าผู้ที่ตายในวันพระเป็นผู้มีบาปหรือเคยทำบาปหนัก ถ้าตายในวันสำคัญทางศาสนาถือว่ามีบาปหนักมากหรือเคยทำบาปอย่างมหันต์ ในเวลากลางคืนเพื่อนบ้านที่สนิทสนมกับครอบครัวของผู้ป่วยหรือญาติจะนำหมอนและผ้าห่มไปนอนที่บ้านของผู้ป่วยเพื่อเป็นเพื่อนกัน หรือผลัดเปลี่ยนกับเจ้าของคนไข้ช่วยเฝ้าหรือพยาบาลผู้ป่วย ถ้าผู้ป่วยอายุมากและเจ็บหนัก จะมีการทำบุญต่ออายุภาษามอญเรียกว่า “ปราน-อน-ตะราย” และมีเทศน์ที่บ้าน เมื่อผู้ป่วยจะสิ้นลมทุกคนในบ้านเจียบบิผู้มีนำพระพุทธรูปมาไว้ต่อหน้าผู้ป่วยหรือหัวนอน และนำกรวยใบตองใส่ดอกไม้ ธูป เทียน ให้ผู้ป่วยยกมือพนมแล้วคิดถึงพระพุทธรูป พระธรรมคุณ และพระสังฆคุณ หรือคิดถึงพระอรหันต์โดยมีผู้กล่าวนำเช่น กล่าวว่า “อาระทอง อาระทอง” คนป่วยที่ใกล้จะหมดลมหายใจจะกล่าวตามจนสิ้นลมเพื่อให้ผู้ใกล้ตายมีใจสงบและมีจิตเป็นกุศล การทำเช่นนี้เรียกว่า “การบอกหนทาง” เมื่อทุกคนในบ้านเห็นผู้ป่วยสิ้นลมจะนำใยม้าหรือสำลีมาถือจ่อไว้ที่จมูกถ้าใยม้าหรือสำลีไม่เคลื่อนไหวทุกคนแน่ใจว่าผู้ป่วยตายแน่แล้ว จึงเตรียมการอาบน้ำศพ เตรียมโลงหรือหีบศพ และอื่น ๆ

การช่วยงานศพ

เมื่อผู้ป่วยถึงแก่กรรม ญาติพี่น้องบ้านใกล้เคียงจะบอกกันปากต่อปากแล้วรีบมาบ้านของผู้ตายหรือไปที่วัดแล้วแต่ศพจะอยู่ที่ใด ถ้าคนไทยเชื้อสายมอญ ตายนอกบ้านจะไม่นำศพเข้าบ้าน จะตั้งบำเพ็ญกุศลที่วัดหรือที่ที่ตายนั้น ทุกคนถือเป็นหน้าที่ที่ต้องช่วยเหลือกัน นอกจากนี้ยังเชื่อว่าการช่วยเหลืองานบวชและงานศพได้บุญ ได้กุศลมากกว่าการช่วยงานบุญด้านอื่น ใครถนัดสิ่งใดก็ทำสิ่งนั้น เช่น ทำบ้านให้ศพใหม่ เตรียมอาบน้ำศพ ทำโลง หรือหีบศพ ทำแครงหามศพ ตัดพิน ขอยืมของใช้ของวัดและของเพื่อนบ้าน การเตรียมอาหารเลี้ยงแขกเลี้ยงพระ เตรียมทำนํ้ามนต์ การนิมนต์พระสวดพระอภิธรรมและนิมนต์มาตีกาบังสุกุลในวันเผา เป็นต้น

พิธีอาบน้ำศพและแต่งกายให้ศพ

คนไทยเชื้อสายมอญเชื่อว่าร่างกายของคนเรานั้นเปื้อนเประเปรียบเทียบเหมือนผ้าขี้ริ้วที่ใช้ในครัว ถ้าไม่อาบน้ำชำระร่างกายใหม่จะไปฟังธรรมหรือไปทำบุญตักบาตรถือว่าเป็นโทษหรือเป็นบาป เมื่อไปทำบุญตักบาตรฟังเทศน์ ฟังธรรมจึงต้องบริสุทธิ์สะอาดทั้งกายและใจ จึงต้องอาบน้ำ ประแป้ง แต่งกายและสวมเสื้อใหม่ ผู้ตายก็เช่นกัน ถ้าไม่ได้อาบน้ำแต่งกายใหม่แล้วนิมนต์พระมาสวดพระอภิธรรม ก็เป็นโทษเป็นบาปแก่ผู้ตาย จึงต้องอาบน้ำประแป้งแต่งกายให้ผู้ตายใหม่ การอาบน้ำศพจะอาบที่บ้านไม่อาบที่วัด การอาบน้ำให้ผู้ตายจะไม่อาบในตอน

กลางคืนและในตอนเช้าถึงเที่ยง จะอาบน้ำศพซึ่งอาบกันจริง ๆ ไม่ใช่แค่รดน้ำศพที่มีมือ เริ่มตั้งแต่เวลา 13.00 น.-16.00 น. แล้วแต่สะดวก บุตรหลานญาติพี่น้องช่วยกันเปลี่ยนเสื้อผ้าผู้ตายที่กำลังสวมอยู่เป็นผ้าขาวม้าหรือผ้าขึ้น มีผู้ตมน้ำผสมขมิ้นและใบส้มป่อยให้เดือดรอให้อุ่นหม้อหนึ่งน้ำสะอาดไม่ผสมอะไรเลยและไม่ต้องตมหม้อหนึ่ง น้ำทั้งสองหม้อนำมาใส่หม้อใหม่อย่างละ 1 หม้อ ญาติพี่น้อง บุตรหลานจับศพนั่ง แต่เดิมนำน้ำอุ่นที่ผสมใบส้มป่อยปนขมิ้นราดก่อน จึงนำน้ำสะอาดที่ไม่ผสมอะไรเลยในหม้อราดตามอีกครั้ง บุตรหลาน ช่วยกันขัดถูล้างร่างกาย ต่อมาให้นำน้ำผสมใบส้มป่อยกับขมิ้นตมให้เดือด ผสมกับน้ำสะอาดที่ไม่ผสมอะไรเลยทั้ง 2 หม้อผสมกันให้มีอุณหภูมิพอเหมาะ นำน้ำอุ่นที่ผสมไว้มารดศพที่บุตรหลาน ญาติพี่น้องจับศพนั่งรดจากปลายเท้าไปทางศีรษะ เพื่อนบ้านนำน้ำเปล่าใส่กระป๋องช่วยกันรดศพ บุตรหลาน วงศาคณาญาติ ช่วยกันขัดถู เหนือโคล และรดน้ำศพอีกครั้งหนึ่ง จับศพนอน เช็ดตัวทาแป้ง เปลี่ยนผ้า แต่เดิมผู้ตายไม่ว่าหญิงหรือชาย ต้องนุ่งกางเกงซึ่งทำจากผ้าถุง ผ้าขึ้นหรือผ้าขาว แล้วเย็บตะเข็บให้ติดกันเป็นรูปกางเกง กล้ายางเกงขาก๊วยแต่ขาสั้นกว่า ความกว้างของเอว กางเกงกว้าง 3 คอก หรือ 36 นิ้ว พับตะเข็บเป็นแฉก ตะเข็บกว้าง 3 นิ้ว ที่เหลือ 33 นิ้ว เป็นตัวกางเกงเย็บปักขึ้นมายาว 1 คืบ ขากว้างใช้ผ้าเป็นสายรัดเอวแทนเข็มขัด กางเกงที่ใช้กับศพแบบนี้ชนชาวไทยเชื้อสายมอญเรียกว่า “โปงมอย” เมื่อนุ่งให้ศพจะทบเอวกางเกงไว้ด้านหลัง สวมเสื้อให้ศพเป็นเสื้อคอกลมแขนสั้นผ่าหน้าอก ตลอดตัวมีเชือกผูกสวมกลับข้างหน้าเป็นข้างหลัง ข้างหลังเป็นข้างหน้า ใช้เข็มหรือเข็มกลัด กลัดเสื้อด้านหลังของศพสมัยต่อมาการแต่งกายศพเหมือนกับการแต่งกายของผู้มีชีวิตอยู่ เพียงแต่ใช้ผ้าขาวและกลับข้างหน้าเป็นข้างหลัง ข้างหลังเป็นข้างหน้าผืนหนึ่ง เช่น ถ้าเป็นผู้มีอายุเคยนุ่งผ้าลอยชายก็ใช้ผ้าขาวนุ่งลอยชาย ขมวดพกข้างหน้าผืนหนึ่ง นุ่งผ้าขาวทับโดยนุ่งลอยชายขมวดพกไว้ข้างหลังผืนหนึ่ง ถ้าผู้ตายเคยนุ่งผ้าโจงกระเบนบุตรหลาน ญาติ พี่น้องจะนำผ้าขาวมานุ่งโจงกระเบนขมวดพกไว้ข้างหน้าเหมือนผู้มีชีวิตผืนหนึ่ง นุ่งผ้าขาวโจงกระเบน ขมวดพกไว้ข้างหลังผืนหนึ่ง สวมเสื้อเหมือนผู้มีชีวิตผืนหนึ่งและกลับข้างหน้าเป็นข้างหลังอีกตัวหนึ่ง ปัจจุบันบางครอบครัว แต่งกายให้ศพเหมือนกับการแต่งกายตามปกติ แต่มีชุดข้างในกลับข้างหน้าเป็นข้างหลัง ข้างหลังเป็นข้างหน้าอีก 1 ชุด บางครอบครัวยังรักษา ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมเดิมยังคงแต่งกายให้ศพด้วยชุดกางเกง “โปงมอย” เมื่อแต่งกายให้ศพเสร็จแล้วญาติหิวผม ทานผม (เสยขึ้น) 3 ครั้ง หวีลงกรรมคา 3 ครั้ง เมื่อแต่งกายให้ศพเสร็จแล้วต้องตำหมากใส่ปากศพ นำเหรียญ 1 เฟื้อง 1 สลึง 2 สลึง 3 สลึง 1 บาท 5 บาท หรือ 10 บาท แล้วแต่ค่าของเงินใส่ปากผู้ตายเรียกว่า “เงินปากผี” นำเงินหรือทองวางไว้บนหน้าผากของผู้ตาย ต่อมาใช้ด้ายแดงแทนเงินหรือทองต่อจากนั้น นำพลู 1 ใบ ฝักออกเป็น 2 ซีก ปิดปากศพ 1 ซีก โยนไปด้านหลังให้ข้ามศีรษะศพ 1 ซีก นำพลู 9 จีบ กรวไกรหีบหมาก 1 เล่ม แหวน 1 วง ผูกและร้อยด้าย ด้วยด้ายดิบสีขาว 1 เส้น ผูกเป็นระยะห่างกันพอสมควรผูกจากตรงกลางหลังคาหรือเพดานบ้านใหม่ซึ่งชนชาวไทยเชื้อสายมอญเรียกว่า “โจ่งเหนะย” ให้ตรงกับอกหรือสะดือ (โบราณผูกให้ตรงกับสะดือ)

การตราสังศพ

เมื่อแต่งกายศพแล้วใช้ด้ายดิบสีขาวยาวหลาย ๆ เส้นรวมเป็นเส้นใหญ่ยาว 1 วา จำนวน 4 เส้น ตราสัง (มัด) ศพ 4 เปลาะ ที่หน้าผาก 1 เปลาะ ผูกที่แขนกับหัวแม่มือทั้ง 2 ข้างมัดรวมกันมือประนมมีดอกไม้ รูป เทียนอยู่ในมือ ผูกที่เข่าทั้ง 2 ข้างรวมกัน 1 เปลาะ และผูกที่หัวแม่เท้า 2 ข้าง มัดรวมกัน 1 เปลาะ สมัยต่อมาเปลี่ยนจากผูกที่หน้าผากเปลี่ยนมาผูกที่คอและตราสังเพียง 3 เปลาะ ได้แก่ ผูกที่คอ มือ และเท้า ศพชายและหญิงเริ่มต้นตราสังไม่เหมือนกัน การตราสังศพชายจะเริ่มจากตราสังคอไปที่มือและเท้า ศพหญิงจะเริ่มจากเท้าไปคอและมือ การตราสังที่คอหมายถึงบุตรเป็นห่วงผูกคอตีความห่วงลูก ตราสังที่มือหมายถึงทรัพย์สินสมบัติเป็นห่วงผูกมือ คือการห่วงทรัพย์สินสมบัติ การตราสังที่เท้าหมายถึง ความห่วงภรรยาหรือสามีการที่ตราสังไม่เหมือนกันแสดงว่าชายห่วงบุตรมากที่สุด แล้วจึงห่วงสมบัติห่วงภรรยาเป็นห่วงสุดท้าย ภรรยาห่วงสามีเป็นอันดับแรกจึงห่วงบุตร ห่วงสมบัติ เป็นห่วงสุดท้าย การตราสังศพชายและหญิงปัจจุบันตราสังเหมือนกันคือเริ่มจากตราสังเท้าจึงตราสังมือและคอเป็นแห่งสุดท้าย

หีบศพหรือโลงศพ

ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ในอดีตมักใช้โลงศพโดยแต่เดิมใช้ขุดไม้ทั้งต้นทำโลงศพ กันโลงสอบปากโลงผายออก เรียกว่า “การวุ่น” หรือ “ทรงคอกผักนึ่ง” ต่อมาใช้ไม้ทำเป็นแผ่นต่อเป็นหีบศพ ถ้าเป็นโลงหรือหีบศพของพระสงฆ์ เช่น เจ้าอาวาส พระภิกษุผู้ใหญ่จะจำหลักลายลงรักปิดทองอย่างสวยงาม ฝาโลงทำเป็นยอดปราสาท 1-9 ยอด โลงศพหรือหีบศพพระเรียกว่า “อะลาจุตพะพะ” เมื่อทำหีบศพหรือโลงศพเสร็จแล้วคว่ำไว้ บางคนกล่าวว่า ชนชาวไทยเชื้อสายมอญไม่นำหีบศพหรือโลงศพขึ้นไปบนบ้าน ที่กล่าวเช่นนี้อาจจะเป็นเพราะผู้ที่กล่าวไม่เคยเห็นหีบศพหรือโลงศพบนบ้านของชนชาวไทยเชื้อสายมอญเลย แต่ที่จริงแล้วหีบศพหรือโลงศพของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ สามารถนำขึ้นไปบนบ้านได้ในกรณีที่หีบศพหรือโลงศพนั้นใช้เป็นครั้งแรก ในอดีตหีบศพหรือโลงศพของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ จะใช้เพียง 3 ครั้งเท่านั้น ใช้ครั้งแรกนำหีบศพหรือโลงศพขึ้นตั้งไว้บนบ้านได้ ใช้ครั้งที่ 2 ต้องตั้งไว้ที่เชิงบันได ใช้ครั้งที่ 3 ต้องตั้งไว้ที่ลานบ้าน ที่เป็นเช่นนี้เพราะในการใช้ครั้งแรก หีบศพหรือโลงศพเพิ่งทำเสร็จใหม่ ๆ ยังไม่ได้นำไปวัดหรือป่าช้า ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ เชื่อว่าของที่เป็นของวัดหรือของที่ไปถึงป่าช้าแล้ว จะไม่นำเข้าบ้านหรือนำไปเป็นสมบัติของตน ดังนั้นการใช้หีบหรือโลงศพ 2 ครั้งหลังจึงไม่นำหีบหรือโลงศพขึ้นบนบ้าน บางหมู่บ้าน เช่น หมู่บ้านวัดป่าไผ่ ซึ่งอยู่ที่หมู่ 4 ตำบลคลองตากุด อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี จะมีพิธีเบิกหีบหรือโลงศพก่อนนำไปใช้เรียกว่า พิธี “เบิกโลง” โดยมีคนเกาะหีบหรือโลงศพแล้วถามว่า “นี่หีบศพของใคร” หรือ “นี่โลงศพของใคร” จะมีผู้ตอบว่า “นี่หีบศพ (โลงศพ) ของ..... ” (บอกชื่อผู้เสียชีวิต) เกาะหีบศพหรือโลงศพและบอกชื่อผู้เสียชีวิต 3 ครั้ง จึงนำหีบศพหรือโลงศพไปใช้ได้ นอกจากชนชาวไทย

เชื้อสายมอญกลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี จะไม่นำหีบศพหรือโลงศพ ที่ใช้ครั้งที่ 2 และ 3 ไว้บนบ้าน แล้วยังมีประเพณีที่ผู้เสียชีวิตที่โหนดองทำศพหรือเผาศพที่นั่นสมัยต่อมาเมื่อเสียชีวิตนอกบ้านต้องทำพิธีและเผาศพที่วัด ดังนั้น เมื่อมีผู้เสียชีวิตนอกบ้านจึงนำศพเข้าไปในบ้านเพื่อบำเพ็ญกุศลไม่ได้ ประเพณีที่ทำให้ไม่ค่อยเห็นหีบหรือโลงศพบนบ้านของชนชาวไทยเชื้อสายมอญอีกประเพณีหนึ่ง คือ ประเพณีที่ไม่ทำแคร่หามศพและหีบหรือโลงบรรจุศพบุตรสาวบุตรชายที่เสียชีวิตในบ้านด้านทิศตะวันออกของบ้าน บุตรและญาติพี่น้องที่แยกไปอยู่ที่อื่นแล้วกลับมาอยู่ในบ้านของบิดามารดา ถ้าเสียชีวิตไปก็ไม่นำหีบศพหรือโลงศพขึ้นบ้าน ต้องสร้างโรงหรือปะรำตั้งศพ ศพบุตรชาย ศพคนรับใช้ไม่นำหีบหรือโลงศพขึ้นบนบ้านให้นำศพลงทางระเบียง บันไดหรือประตู ถ้าพี่มาเสียชีวิตที่บ้านน้อง น้องมาเสียชีวิตบ้านพี่หรือลูกพี่ลูกน้องมาเสียชีวิตในบ้านไม่นำหีบศพหรือโลงศพขึ้นบ้านเช่นกัน บุตรสาวบุตรชายที่เสียชีวิตนอกบ้านหรือน้องเสียชีวิตที่บ้านของพี่ พี่มาเสียชีวิตที่บ้านของน้อง หรือลูกพี่ลูกน้องมาเสียชีวิตในบ้านจะนำศพและหีบศพหรือโลงศพ ตั้งไว้บนบ้านได้ กรณีนี้ทุกคนในบ้านต้องยินยอมเห็นพ้องต้องกันเป็นเอกฉันท์จึงจะอนุญาตให้นำศพ และหีบศพหรือโลงศพขึ้นไปบนบ้านได้ กรณีที่นำศพหีบศพ หรือโลงศพขึ้นไปบนบ้านมีน้อย เมื่อคนไทยหรือชนชาวไทยเชื้อสายอื่น เห็นชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ไม่นำหีบศพหรือโลงศพขึ้นบ้าน จึงคิดว่าชนชาวไทยเชื้อสายมอญไม่นำหีบศพหรือโลงศพขึ้นบ้าน แท้ที่จริงชนชาวไทยเชื้อสายมอญ นำหีบศพหรือโลงศพขึ้นบ้าน เป็นบางกรณีเท่านั้น ในปัจจุบันความเชื่อเรื่องต่างๆ เหล่านี้ไม่มีแล้ว นอกจากความเชื่อเรื่องไม่นำศพผู้เสียชีวิตนอกบ้านเข้ามาบำเพ็ญกุศลในบ้านยังมีอยู่ แต่เปลี่ยนจากเสียชีวิตที่โหนดอง ทำพิธีบำเพ็ญกุศลที่นั่น เป็นนำศพไปบำเพ็ญกุศลที่ศาลาวัด (ศาลาการเปรียญ) หรือศาลาเมรุแทน นอกจากนั้นบางคน (ส่วนน้อย) ยังนำศพที่เสียชีวิตนอกบ้านมาบำเพ็ญกุศลในบ้านก็มี

พิธีทำบ้านใหม่ให้แก่ผู้ตาย

ชนชาวไทยเชื้อสายมอญในอดีตเชื่อว่าผู้ที่มีชีวิตอยู่และผู้ตายอยู่กันคนละโลกและคนละบ้าน ดังนั้นจึงทำ “บ้าน” ให้ผู้ถึงแก่กรรมโดยทำสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้

ประตูดี้

ในอดีตใช้ไม้เนื้อแข็งทำประตูขนาดเท่าประตูบ้านให้ผู้มาช่วยงานศพเข้าออกและหามศพออกจากบ้านโดยปิดประตูเดิม ปัจจุบันใช้ไม้ไผ่หรือแขนงไม้ทำประตูดี้ กว้างยาวเท่าประตูของบ้านงานศพ และในปัจจุบัน ชนชาวไทยเชื้อสายมอญบางครอบครัวยังทำประตูดี้ในวันเคลื่อนศพไปวัดเพื่อทาบกับประตูบ้าน ใช้หามศพผ่านออกและหามศพลงจากบ้าน

บันไดผี

เมื่อมีผู้ถึงแก่กรรมชนชาวไทยเชื้อสายมอญจะชักบันไดเก็บไว้บนบ้าน ในอดีตบ้านของชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี เป็น “บันไดชัก” เนื่องจากมีสัตว์ป่าชุกชุม กลางคืนจึงชักบันไดขึ้นเก็บไว้บนบ้านเพื่อป้องกันสิ่งสสารสัตว์ โดยเฉพาะเสือซึ่งมีชุกชุมมาก มักขึ้นบันไดบ้านมาทำอันตรายและกัดกินคน ตอนกลางวันนำบันไดลงมาใช้สำหรับขึ้นลง เมื่อมีผู้ถึงแก่กรรม ผู้ชายที่ชำนาญงานช่างไม้จัดทำบันไดใหม่ด้วยไม้เนื้อแข็งให้คนที่มาช่วยงานขึ้นลงและหามศพลงบันไดใหม่จริง ๆ ในปัจจุบันการปลูกบ้านของชนชาวไทยเชื้อสายมอญแข็งแรงขึ้น สัตว์ป่าลดน้อยลง สัตว์ร้ายหนีไปอยู่ในป่าลึกและหมดไปจากหมู่บ้าน บ้านของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ไม่ใช้บันไดชัก มีบันไดถาวร คนเกิดมากและตายมากขึ้น ผู้ที่ทำศพแบบโบราณจึงใช้ไม้ไผ่สด ๆ ผ่าซีกแล้วเหลาหรือใช้แขนงไม้ มัดด้วยดอกหรือเชือก ทำบันไดยาวประมาณ 2 คอก (ประมาณ 50 ซม.) กว้างประมาณ 1 คอก 1 คืบ (ประมาณ 75 ซม.) ในหมู่บ้าน บ้านม่วงไช้บันได 5 ชั้น ในหมู่บ้านวัดคงคาและหมู่บ้านอื่น บันไดมีชั้นเป็นเลขคู่ เช่น บันได 4 ชั้น 6 ชั้น หรือ 8 ชั้น มีคำกล่าวในหมู่บ้านคงคาว่า “บันไดคู่เป็นบ้านผี บันไดคี่เป็นบ้านคน” นำบันไดผีพาดบนบันไดบ้านสำหรับนำศพลงจากบ้านโดยหันเท้าศพลงก่อน

ตัวบ้านและเพดานบ้าน

ตัวบ้านหรือบางแห่งเรียกว่าเตียงหรือแคร่ ทำด้วยไม้ไผ่ผ่าซีกกว้าง 2 นิ้ว ยาว 4 คอก 4 นิ้ว (ประมาณ 210 ซม.) 2 อันวางขนานกัน นำไม้ไผ่ผ่าซีก กว้าง 2 นิ้ว ยาว 1 คอก 4 นิ้ว (ประมาณ 60 ซม.) วางหัวท้ายมัดให้แน่นทำเช่นนี้ 4 ชุดวางซ้อนกันเป็น 4 ชั้น ปลูกด้วยไม้ไผ่สานหรือไม้ระแนงทางยาว 8 อัน ทางขวาง 8 อันเป็นฐานผูกด้วยเสา เตียงซึ่งทำด้วยไม้ไผ่ทั้งลำสูง 8 ก้าวมา (ประมาณ 6 คอก หรือ 3 เมตร) จำนวน 6 ต้น อยู่ตรงมุม 4 ต้น ตรงกลางข้างละต้น ผูกด้วยไม้ไผ่สานหรือไม้ระแนงกับเสาทั้ง 6 ต้น ปลูกข้าวหรือไม้ไผ่เหลาบาง ๆ สานจำนวน 20 แผ่น บนเสาทั้ง 6 ต้น เป็นหลังคา แขนงดอกไม้และธงกระดาษสีต่าง ๆ ที่เสาและเพดาน สมัยต่อมาศพผู้ชายใช้ไม้ไผ่เหลา 7 อัน หญิง 6 อัน แล้วใช้ไม้ไผ่จักเป็นดอก มัดเป็น 4 เปลาะเรียกว่า “เรียก” หรือ “ฟาก” นำไม้ไผ่ทั้งลำยาวประมาณ 6 คอก (3 เมตร) ทำเป็นเสา 4 มุม มัดด้วยเชือกผูกผ้าสีตามเสาที่ทำขึ้นมีเสือหรือที่นอนวางไว้บนเสือทับฟาก แล้วคลุมศพผู้ตายด้วยผ้าขาว สมัยต่อมาอีกใช้ไม้ไผ่กว้าง 2 นิ้วยาว 4 คอก 4 นิ้ว และ 1 คอก 1 นิ้ว รวมชาย 7 อัน หญิง 6 อัน วางไว้ในหีบศพหรือโลงศพ แทนฟาก หลังจากผู้ชายช่วยกันต่อโลงศพ ต้องนำโลงศพที่คิดว่าไว้หงายทางปากขึ้น นำน้ำที่ผสมขมิ้นกับใบส้มป่อยในกระบอกที่เตรียมไว้ราดลงที่โลงศพหรือหีบศพตามด้วยน้ำที่ไม่ผสมอะไรเลยอีก 1 กระบอกราดแล้วโยนกระบอกทั้ง 2 ทิ้ง นำโลงศพขึ้นบนบ้าน นำไม้ไผ่ 7 อันหรือ 6 อัน ที่ใช้ดอกสานเป็นฟากวางไว้ที่ก้นโลงหรือหีบศพ วางด้วยสีขาวยหลายเส้นที่รวมเป็นเส้นใหญ่บนฟาก 3 ตอน ระยะเวลาเท่า ๆ กัน

ปูเสื่อและผ้าหรือที่นอนทับบนฟาก วางศพลงบนที่นอนเสื่อหรือผ้าให้เท้าหันไปทางทิศตะวันตก หรือทิศใต้ใช้ผ้าขาวบางพับซ้อนกัน 7 ชั้นปิดหน้าศพ รวมเสื่อและผ้าประกบกันตามความยาวของศพ มัดด้วยด้ายขาวที่วางไว้เป็น 3 ตอนจนแน่น ปิดฝาโลงศพหรือใช้ผ้าขาวปิดทำเพดานหลังคา โดยใช้ไม้ไผ่จักแล้วสานห่าง ๆ ทำเป็นแผ่นวางไว้บนที่บศพหรือบนเสาไม้ไผ่ทั้ง 4 เสา บุด้วยผ้าขาวบางบนหลังคา บ้านใหม่ที่ให้ผู้ตายนี้ภาษามอญเรียกว่า “โจ่งเหนะย”

เสา

ใช้ไม้ไผ่ 1 ลำ ตัดให้ความยาวเท่ากับความสูงของใต้ถุนบ้าน ให้คนที่อยู่ใต้ถุนบ้านนำเสาที่เตรียมไว้มาค้ำรอดหรือตง ซึ่งอยู่ใต้ถุนบ้านตรงโลงศพหรือหีบศพตั้งอยู่ ขณะที่คนบนบ้านกำลังบรรจุโลงศพหรือหีบศพ หรือวางบนฟากในกรณีที่ไม่นำศพลงโลงหรือหีบศพ เมื่อเคลื่อนศพออกจากบ้านแล้ว ต้องรีบถอนเสานี้ออกทันที

แคร่หีบศพ

ใช้ไม้ไผ่สดทั้งลำ ขนาดพอเหมาะตัดยาว 9 ศอก (ประมาณ 450 ซม.) 4 ท่อน วางขนานห่างกันพอประมาณให้คนเข้าไปยืนแบกไม้ทั้ง 4 ท่อน พร้อมกันได้สะดวก ตัดไม้ยาว 3 ศอก (ประมาณ 150 ซม.) อีก 2 ท่อน นำไม้ที่ยาว 3 ศอกผ่าออกท่อนละ 2 ซีก รวม 4 ซีก วางทางขวางใต้ไม้ที่ยาว 9 ศอกให้ไม้ 4 ซีก วางระยะห่างจากกันเท่า ๆ กันให้ปลายไม้ไผ่ล้นพื้นไม้ยาว 9 ศอกพอประมาณ ใช้เชือกมัดไม้ติดกันให้แน่น

การเตรียมพื้นเผาศพ

ผู้ชายบางคนจะเตรียมผ้าและตัดพื้น มีพื้นยาว 3 ศอก 23 ท่อน ยาว 1 ศอก 9 ท่อน รวม 32 ท่อน พื้นสำรองอีกพอประมาณกะให้เผาศพไหม้หมด พื้นเหล่านี้ต้องช่วยกันแบกไปที่เชิงตะกอน (เตาเผาศพ) ให้เสร็จก่อนวันเคลื่อนศพออกจากบ้าน

การจัดที่ตั้งศพ

นำพระพุทธรูปตั้งไว้ด้านเหนือศีรษะของศพ จุดไฟตะเกียง 1 ดวง (ตะเกียงกระป๋อง) ตั้งไว้บนนุกระบอไม้ไผ่โดยตัดไม้ไผ่ 1 ลำสูงประมาณ 3 ศอก สับปลายให้เป็นซี่ปากบานทั้ง 2 ข้าง ด้านหนึ่งเป็นขาตั้งตะเกียงกระป๋อง ปัจจุบันตั้งพระพุทธรูปไว้บนโต๊ะหมู่บูชา จัดโต๊ะหมู่บูชา ตะเกียงจุดไฟวางไว้บนถาด พร้อมกับเสื้อผ้าชุดใหม่ของศพ 1 ชุด แหวนทอง 1 วง กระจก แป้ง และหวี ตั้งไว้ทางปลายเท้าศพ แต่เดิมสิ่งของเหล่านี้ใส่ในกระบุงเรียกว่า “กระบุงเปิง หะमार” หรือ “กระบุงวิญญาน” อีกถาดหนึ่งวางผ้าขาวบางผืนใหญ่ 1 ผืน ผืนเล็ก 1 ผืน

ได้จุดไฟ 1 มัด มะพร้าวปอกเปลือก 2 ผล ขมิ้นกับใบส้มป่อย 1 ห่อ วางไว้คู่กับถาดแรก มีข้าวสารไล่ชั้น 1 ชั้น กับหม้อข้าวใส่ข้าวสุกใส่พื้หรือถ่านที่ติดไฟแล้ววางไว้ทางปลายเท้าของศพ ถึงแม่ไฟจะดับก็ไม่ต้องติดไฟใหม่ให้ดับอยู่เช่นนั้น เมื่อเคลื่อนศพลงจากบ้านจึงนำหม้อข้าวหม้อไฟนี้วางลงบนพื้นดินไต้บันได ทูบหม้อข้าว หม้อไฟให้แตก เพื่อเป็นอนุทาหรณ์ว่าคนที่ตายไปแล้วแม้แต่ข้าวที่สุกแล้วยังหยิบรับประทานไม่ได้ แม่ไฟดับก็ยังลุกขึ้นทำให้ไฟติดไม่ได้ ตะเกียงใช้นาทางหรือชีทางไปสวรรค์หรือไปพบพระอรหันต์หรือพระศรีอารียให้แก่วิญญาณของผู้ตาย

การสวดพระอภิธรรม

เจ้าภาพจะนิมนต์พระสงฆ์ 4 รูป มาสวดพระอภิธรรมหรือสวดสังคหะในเวลากลางคืน คั่นละ 4 จบ (4 ครั้ง) เมื่อสวดครบ 4 จบแล้ว เจ้าของศพ (เจ้าภาพ) ถวายเครื่องไทยธรรม กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย ถ้าเป็นศพของพระสงฆ์หลังจากการสวดพระอภิธรรมหรือสวดสังคหะจบแล้วจะมีการรำนาศพ ซึ่งมีท่ารำทั้งหมด 10 ท่า ต่อมากลายเป็น 12 ท่า หรือถ้าใครอยากได้นุญอยากเคารพศพจะเข้มารำก็เข้มารำจะรำท่าอะไรก็ได้ รำสวยหรือไม่สวย รำเป็นหรือไม่เป็นถ้ารำก็ไม่ว่ากันทุกคนจะตั้งอกตั้งใจรำด้วยความสำรวม ต่อมาการรำนาศพพระแพร่หลายขึ้นมีการรำนาศพของฆราวาสผู้สมควรเคารพ เช่น ศพครูบาอาจารย์ บิดามารดา ฯลฯ เมื่อวัฒนธรรมการรำนาศพของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ แพร่หลายขึ้นไปอีกคนไทยและชนชาวไทยเชื้อสายอื่นจึงนำวัฒนธรรมนี้ไปใช้ในงานศพของบิดา มารดาและผู้สมควรเคารพของตนเอง หลังจากการสวดพระอภิธรรมและหรือถ้ามีรำนาศพและรำแล้วเจ้าภาพจะนิมนต์พระสงฆ์ให้มาฉันจังหัน (อาหารเช้า) ในวันรุ่งขึ้น ส่วนฆราวาสคั่นนั้นเจ้าภาพจะเลี้ยงอาหารที่ย่อยง่าย เช่น ข้าวต้มไม่นิยมเลี้ยงของที่เป็นเส้น เช่น ก๋วยเตี๋ยว บะหมี่ ขนมน้ำเงิน ในงานศพหลังจากนั้นสาว ๆ จะช่วยกันล้างจานแล้วแยกย้ายกันกลับบ้าน ผู้มีอายุจะอยู่เป็นเพื่อนเผาศพจะเล่านิทาน นิยาย สวดคฤหัสถ์อ่านพุทธประวัติหรืออ่านชาดกต่าง ๆ ในตอนเช้าเจ้าภาพจะเลี้ยงพระ 4 รูปที่มาสวดพระอภิธรรมในตอนกลางคืน ทุกเช้าถ้าตั้งศพที่วัดจะเลี้ยงพระเฉพาะ 4 รูป หรือเลี้ยงพระสงฆ์ทั้งวัดก็ได้ ทำเช่นนี้ทุกวันจนกว่าจะเคลื่อนศพออกจากบ้านหรือวัดเพื่อนำไปเผา

การเคลื่อนศพออกจากบ้าน

ทุกคนในหมู่บ้านและญาติมิตรจากต่างหมู่บ้านต่างถิ่นจะรีบไปช่วยงานศพกันเป็นพิเศษ ผู้ที่ไม่มีธุระ ที่จะต้องทำอะไรเริ่มไปกันหลังจากรับประทานอาหารเช้า ผู้มีธุระที่จะต้องทำงานต้องทำงานให้เสร็จก่อน 12.00 น. เพื่อไปช่วยงานที่บ้านของผู้ตายหรือที่วัด ทุกคนจะช่วยกันทำงานด้วยความเต็มใจ

สตรีวัยกลางคนและสาว ๆ ช่วยกันประกอบอาหารทั้งคาวและหวานเพื่อถวายภัตตาหาร (อาหารเพล) แด่พระสงฆ์ และกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย เลี้ยงอาหารผู้มาช่วยงาน ขนมน้ำ

ที่นิยมทำในงานศพคือ แม่งลักน้ำกะทิ จะทำเป็นจำนวนมากและใส่โองแจกันรับประทาน หม่อมสาวบางคนช่วยกันตักน้ำจากแม่น้ำหาบมายังบ้านงานที่ตั้งศพ เพื่อใช้ล้างเท้า ประกอบอาหารและดื่ม

ผู้ชายที่มีฝีมือในการหุงข้าวกะทะจะหุงข้าวด้วยกะทะ ผู้ชายที่มีความรู้ในเชิงช่างจะทำ แคร่หามศพ บันไดผี ประตูดผี ทุกคนจะทำงานให้เสร็จก่อนเที่ยงแล้วรับประทานอาหารด้วยกัน สาว ๆ ช่วยกันบริการอาหารและน้ำดื่ม เก็บกวาดและล้างจานจนเสร็จ เมื่อรับประทานอาหารเสร็จเรียบร้อยแล้วเวลาประมาณ 13.00-15.00 น. บุตรหลานญาติพี่น้องจะใส่เสื้อสีขาวและห่มผ้าสีขาวทับผ้าชีนสีด้าหรือกางเกง ปัจจุบันชายบางคนไม่สวมผ้าขาวทับกางเกงแต่ใช้ผ้าขาวผูกเอวแทนผ้าขาวม้า บุตรคนสุดท้ายซึ่งส่วนมากอยู่อาศัยกับบิดามารดา อุปการะเลี้ยงดู บิดามารดาเมื่อแก่ชรา และบิดามารดามักยกบ้านที่อยู่อาศัยให้เป็นมรดกหรือผู้อุปการะของผู้ตายจะถือกระบุงเปิงหะมาว หรือถือตะเกียงหรือถาดที่มีตะเกียงกับเครื่องแต่งกายใหม่ของศพ บุตรหลานคนใดจะถือถาดที่ใส่มะพร้าวซึ่งปอกเปลือก และเกลาคีวเรียบร้อยแล้วแล้วจะถือเครื่องเผาศพ ภาพถ่าย ดอกไม้จันทน์ ผ้าบังสุกุลก็ได้ ทุกสิ่งที่กล่าวมานั้นบุตรหลานหรือญาติถือนำหน้าศพ ในอดีตจะต้องมีผู้ถือกระจกเงา ส่งกระจกเงามายังขบวนศพเพื่อให้พิจารณาว่าคนเรานั้นเมื่อมีเกิดก็ต้องมีแก่ มีเจ็บและตายในที่สุดเหมือนศพที่เคลื่อนไปยังวัด แต่บางครั้งรอบครัวใส่กระจกไว้ในถาดหรือในกระบุงวิญญาณ (กระบุงเปิง-หะ-มาว)

เมื่อได้เวลาเคลื่อนศพออกจากบ้าน สตรีที่มีอายุซึ่งมีความรู้เรื่องการเคลื่อนศพออกจากบ้านจะเตรียมน้ำผสมขมิ้นกับใบส้มป่อย 1 หม้อ น้ำสะอาดไม่ผสมอะไรเลย 1 หม้อ นำน้ำผสมขมิ้นและใบส้มป่อยราดหีบศพก่อนแล้วราดน้ำสะอาดตามที่หลังจนหมดหม้อ เมื่อหีบศพถึงพื้นดินทุบหม้อน้ำผสมใบส้มป่อยให้แตกที่พื้นดินตรงเชิงบันได หม้อน้ำสะอาดคว่ำไว้ที่เชิงบันได นำข้าวสารที่เตรียมไว้ชั้ดภายในบ้านและชั้ดตามทาง เดินชั้ดตามหลังขบวนศพจากบ้านไปยังวัด เมื่อยกศพลงจากบ้านต้องรีบนำไม้ที่ค้ำได้ถุนบ้านออก นำหม้อที่ใส่ข้าวสุกและถ่านหรือฟืน ทุบให้แตกที่พื้นดินตรงเชิงบันไดเช่นกัน ของทุกอย่างที่จะใช้ เช่น หมาก พลู บุหรี่ ไม้ขีด ยาสูบ ช่วยกันถือช่วยกันยกลงจากบ้าน นำกิ่งพุทราหรือกิ่งไผ่มาสะพานประตูหรือเหนือประตูเดิมที่ปิดไว้ นำบันไดผีกับประตูดผีไปพร้อมกับขบวนศพไปทำลายที่ป่าช้า ชักบันไดเดิมลงมาเอาหนามพุทรา กิ่งไผ่หรือแขนงไผ่มาสะพานบันได และประตูบ้าน เพื่อไม่ให้วิญญาณของผู้ตายซึ่งกลายเป็นผีจำบ้านเดิมของตนเองได้

ในอดีตที่มีคนเห็นชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ทำลายฝ้าบ้านเพื่อยกศพลง หรือหย่อนศพลงจากบ้านทางด้านเหนือหรือด้านตะวันตกของตัวบ้านนั้นเนื่องจากประเพณีการเคลื่อนศพแต่ละศพของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ไม่เหมือนกัน เช่น บิดา มารดา ของเจ้าของบ้านตายต้องยกศพบิดา มารดา ลงจากบ้านทางทิศเหนือของบ้าน คนรับใช้ตายนำศพออกทางบันไดไม่ได้ คนต่างถิ่นมาตายในหมู่บ้านต้องดูว่าเขาตายทางทิศใดของลมแล้วจะต้องตั้งศพตามตำรา ต้องดู

ว่าป่าช้าหรือบ้านตั้งอยู่ทางทิศใดของลม ฯลฯ การเคลื่อนศพออกจากบ้านหรือหมู่บ้านต้องเคลื่อนศพออกทางทิศที่ไม่เหมือนกันแล้วแต่ตำราหรือคัมภีร์ที่กล่าวไว้ (คัมภีร์ เลอวกะ สะหมุด เต๊ะ ซึ่งแปลเป็นไทยว่า คัมภีร์โลกสมมุติ) คนต่างเชื้อชาติเห็นชนชาวไทยเชื้อสายมอญ มักนำศพบิดา มารดาลงจากบ้านทางทิศเหนือ เมื่อไม่มีประตูหรือบันไดลงทางทิศเหนือ จึงต้องเจาะหรือรื้อฝาบ้านทางทิศเหนือแล้วหย่อนศพลงจึงเข้าใจว่าศพทุกศพของชนชาวไทยเชื้อสายมอญต้องนำศพลงทางทิศเหนือ ซึ่งแท้ที่จริงไม่ใช่เช่นนั้นศพของผู้อื่นจะลงทางทิศใดจะต้องดูว่าเป็นใคร ตายที่ใด ป่าช้าตั้งอยู่ทางทิศใดของตัวบ้าน หรือทิศทางใดของลม เหล่านี้เป็นต้น

เมื่อเริ่มเคลื่อนขบวนศพ ถ้าศพพระสงฆ์ที่มีคนเคารพมาก ๆ หรือผู้ที่ควรเคารพจะมีหญิงร้องไห้ รำพันคร่ำครวญหน้าศพ เรียกการร้องไห้รำพันคร่ำครวญนี้ว่า “พิธีมอญร้องไห้” หญิงที่มาร้องเรียกว่า “นางร้องไห้” ในอดีต “นางร้องไห้” มาร้องด้วยความกตัญญูรู้คุณ เคารพบูชาจริง ๆ แต่ต่อมาต้องมีการจ้าง “นางร้องไห้” มาร้องไห้หน้าศพ ปัจจุบันใช้แถบเสียงเปิดแทน “นางร้องไห้”

เมื่อศพเคลื่อนลงถึงพื้นดินนำหีบศพหรือโลงศพไว้บนแคร่หามศพให้เท้าศพหันไปข้างหน้า บุตรหลานที่บวชเป็นสามเณรนั่งด้านหน้ามีตู้พระอภิธรรมวางไว้ด้านหน้าสามเณร มีสามเณรนั่งด้านหลังศพ หรือหีบศพหรือโลงศพ ผูกสายสิญจน์กับสายสิญจน์ที่ตราสังข์ศพหรือจากหีบศพ ปัจจุบันใช้สายโยงไปข้างหน้าให้พระสงฆ์และสามเณรจูงนำศพไปจนถึงศาลาป่าช้า นำแคร่หามศพตั้งไว้ด้านหน้าศาลาป่าช้า สายโยงวางไว้ด้านหน้าพระสงฆ์ พระสงฆ์สวดมาติกา บังสกุลงาติมิตรกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย และเลี้ยงผู้ตายหน้าไฟโดยนำสำหรับอาหารไปตั้งไว้ข้างหีบศพหรือบ้านใหม่อีกครั้งหนึ่งก่อนเผาศพ

การเผาศพ

เมื่อมาถึงป่าช้าผู้ชายที่เตรียมพื้นซึ่งมัดด้วยด้ายพันเวียนซ้ายรอบกองพื้น 7 รอบ แก้มัดออกนำพื้นยาว 3 คอก 3 ท่อน วางตามความยาวของเชิงตะกอน (เตาเผาศพ) นำพื้นยาว 1 คอก 3 ท่อน มาวางขวางทับพื้นยาว 3 คอก ที่วางอยู่เดิมวางสลับกันเช่นนี้จนหมดพื้นยาว 1 คอก ทั้ง 9 ท่อน พื้นที่เหลือวางไว้ข้างเชิงตะกอน เมื่อวางศพหรือหีบศพหรือโลงศพ ลงบนเชิงตะกอน นำพื้นที่เหลือไว้บนศพหรือหีบศพหรือโลงศพ และเก็บสำรองไว้ข้างเชิงตะกอนบ้าง

เมื่อพระจะให้ศีล มีคนไปเคาะโลงศพบอกให้ผู้ตายรับศีล เมื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายแล้วผู้ชายที่แข็งแรงจะช่วยกันยกหีบศพหรือโลงศพหรือบ้านของศพออกจากแคร่หาม ยกนำไปเดินวนซ้ายรอบเชิงตะกอน 3 รอบ พร้อมใจกันยกหีบศพหรือโลงศพหรือบ้านใหม่ของศพ ขยับเข้าออกที่เชิงตะกอน 3 ครั้ง แล้ววางลงบนเชิงตะกอน นิมนต์พระมาชักบังสกุลง คนปลงศพ (สับปะเห่หรือ) จะต๋อยมะพร้าว (เอามีดเคาะมะพร้าวให้แตก) ที่เตรียมมา นำน้ำมะพร้าวล้าง

หน้าศพจนหมดโยนมะพร้าวทิ้ง ถ้ามะพร้าวหางทั้ง 2 ซีก แสดงว่าผู้ตายไปสู่สุคติ คือได้ไปสวรรค์และที่อยู่ของพระพรหม ถ้าคว่ำทั้ง 2 ซีก แสดงว่าไปสู่ทุคติหรืออบายภูมิทั้ง 4 ถ้าคว่ำซีกหนึ่งหางซีกหนึ่งแสดงว่าผู้ตายเวียนว่ายตายเกิดในโลกมนุษย์ ดิ่งเสื่อหรือผ้าห่อศพ และหรือที่นอนให้ศพพลิกคว่ำหรือตะแคงวางพื้นลงบนศพหรือหีบศพ บุตรหลานของเจ้าภาพแจกดอกไม้จันทน์โดยวางไว้ในถาดให้ผู้มาเผาศพหยิบดอกไม้จันทน์โดยไม่ส่งดอกไม้จันทน์ให้กันและกัน พระสงฆ์จุดธูปและดอกไม้จันทน์กับไฟที่ชาวบ้านก่อไว้เป็นกองเล็ก ๆ ในบริเวณป่าช้า ซึ่งจะก่อกองเดียว ทุกคนไม่จุดต่อกันจากคนหนึ่งไปอีกคนหนึ่ง จะจุดไฟจากกองไฟนี้กองเดียว พระสงฆ์ไปเผาศพก่อนต่อมาผู้สูงอายุในหมู่บ้านเรียงลำดับกันจุดธูปและดอกไม้จันทน์ไปวางที่เชิงตะกอนเป็นการเผาศพ ทุกคนจะนำธูปมาจากบ้านคนละหลาย ๆ ดอก บางคนนำมาเป็นกำ ๆ เพื่อเผาศพ การเผาศพจะไม่แข่งคิวกัน จะให้ผู้อาวุโสกว่าจุดไฟและเผาศพก่อนผู้น้อยอาวุโส (ชนชาวไทยเชื้อสายมอญนับผู้อาวุโสคือผู้ที่มีอายุแก่กว่า) เพราะถือว่าปกติผู้มีอายุมากมักถึงแก่กรรมก่อนผู้มีอายุน้อยถ้าแข่งเผาศพก่อนผู้มีอายุเหมือนกับแย่งหรือแข่งไปตายก่อน การให้ผู้มีอายุเผาศพก่อนเป็นการให้เกียรติแก่ผู้สูงอายุด้วย

เมื่อไฟเผาลุกแรงขึ้นเจ้าภาพที่สูงอายุถือขันน้ำพร้อมทั้งช่อใบไม้สดเล็ก ๆ ช่อหนึ่ง (แต่เดิมใช้กิ่งหว้า) นำช่อใบไม้สดเล็ก ๆ จุ่มน้ำสลัดใส่กองไฟเดินวนรอบเชิงตะกอน มีญาติพี่น้องเดินเกาะกันไปโดยผู้สละน้ำเดินนำหน้ามีผู้ชาย 2 คน ยืนอยู่ด้านข้างของเชิงตะกอนข้างละคน คนหนึ่งโยนผ้าขาว 1 ผืน ซึ่งม้วนขมไปให้อีกคนหนึ่งรับ คนที่รับโยนผ้าขาวผืนเดิมขมชิงตะกอนที่ไฟกำลังลุกทำเช่นนี้สลับกัน 3 ครั้ง ขบวนญาติพี่น้องที่เดินรอบเชิงตะกอนที่สละน้ำ 3 รอบ นั่งลงกราบศพ ผู้ที่สละน้ำชักพืนที่ติดไฟออกก่อนหนึ่งเรียกพิธีตอนนี่ว่า “พิธีสละน้ำโยนผ้าราไฟ” เพื่อเป็นพิธีช่วยไม่ให้ผู้ตายร้อนเกินไป ญาติพี่น้องที่นุ่งผ้าขาวหรือคาดผ้าขาวม้าสีขาวให้ถอดผ้าถุงหรือผ้าขาวม้าออก

การเผาศพพระ

เนื่องจากชนชาวไทยเชื้อสายมอญเคารพพระสงฆ์มาก เนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้ทรงศีลอันบริสุทธิ์และเป็นผู้สืบพระพุทธศาสนาถือเป็นเชื้อสายขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในอดีตพระสงฆ์เป็นครูผู้สอนหนังสือเป็นผู้อบรมจรรยา มารยาทเป็นผู้อบรมบ่มนิสัยให้เป็นคนดี เป็นหมothiให้ยารักษาชาวบ้าน สรรพตำราต่าง ๆ เก็บรักษาไว้ที่วัด พระสงฆ์นอกจากศึกษาพระธรรมวินัย จึงศึกษาสรรพตำราต่าง ๆ ด้วย วัดจึงเป็นแหล่งรวบรวมความรู้ต่าง ๆ พระสงฆ์โดยเฉพาะท่านเจ้าอาวาสเป็นตุลาการพิพากษาอรรถคดีต่าง ๆ สามารถลงโทษเด็ก ๆ ได้ที่ลงโทษเด็ก ๆ ไม่ลงโทษผู้ใหญ่เพราะชนชาวไทยเชื้อสายมอญที่ผู้ใหญ่มีความรู้มีดี รู้รอบจะไม่ทำอะไรผิดศีลธรรมและกฎหมาย ชนชาวไทยเชื้อสายมอญศรัทธา เคารพเลื่อมใสพระสงฆ์ ทั้งเมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่และเมื่อมรณภาพจะจัดพิธีศพอย่างใหญ่โต แตกต่างจากศพฆราวาส จะไม่

ปลงศพพระสวด จะเก็บศพไว้อย่างน้อย 3 ปี จึงจะจัดพิธีปลงศพ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ จากต่างถิ่นต่างหมู่บ้าน ต่างอำเภอ จะเป็นเจ้าภาพต้มแกง อาหาร หรือทำขนม หมู่บ้านละ 1-2 อย่าง บางหมู่บ้านรับต้มน้ำร้อนน้ำชาตลอดงาน เมื่อตั้งศพและสวดพระอภิธรรมจะมีสตรี รำหน้าศพด้วยท่ารำทั้งหมด 10 ท่า จนเป็นแบบฉบับให้มีการแสดงหน้าศพจนกระทั่งทุกวันนี้

ศพของพระจะปลง (เผา) บนเมรุไม่ปลงบนจิตกาธานเพราะจะต้องทำที่เผาให้สวยงาม และไม่ปนกับจิตกาธานของคนทั่วไป เมรุของพระผู้ใหญ่จะทำเป็นรูปปราสาทยอดเดียวหรือห้ายอด บางองค์มีถึง 9 ยอด เมื่อนำศพลงจากศาลาวัดสู่เมรุจะมีสตรีมาร้องให้รำพัน ดื่อก ชกหัว พาหนะที่นำไปสู่เมรุคือ ตะเพ (ลักษณะคล้ายเกวียนแต่ไม่มีที่กัน เตี้ยกว่าเกวียน สูงประมาณ 75 ซม.) มีเชือก 2 เส้น ผูกตะเพ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญจะช่วยกันชักลากตะเพ เพราะทุกคนเชื่อว่าการได้มีส่วนช่วยงานศพพระภิกษุถือว่าได้บุญมากจึงเต็มใจที่จะช่วยกันลากตะเพ เพื่อนำศพพระจากศาลาที่ตั้งศพไปสู่เมรุ ทุกคนจึงขมิ้มมันที่จะเข้ามาช่วยกันชักลากจึงมองเหมือนแย่งกันชักลากศพ ปัจจุบันพระภิกษุเป็นผู้ลาก ขรवासจะเดินผลักระตะเพตามหรือจับสายโยงตามหลัง อื่นๆชนชาวไทยเชื้อสายมอญมักนับญาติกันทางสายโลหิตและทางการแต่งงาน มีการส่งขนมและกับข้าวให้ญาติผู้ใหญ่และนับญาติกันแม้จะเป็นญาติห่างๆ กัน เวลางานศพของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ จึงมีญาติเป็นขบวนส่งศพมากมายเหมือนแย่งชิงกันถือสายโยงหรือสายสัญญาณจึงสนับสนุนคำกล่าวที่ว่า “แย่งกันเหมือนศพมอญ” “หรือชิงกันเหมือนศพมอญ” ซึ่งมีที่มาจาก เรื่องราชาริราชตอนพระเจ้ากรุงหงสาวดีทำศพตะละนางพญาท้าวพระราชมารดาเลี้ยง งานศพชนชาวไทยเชื้อสายมอญมักมีคนมาร่วมพิธีศพมาก โดยเฉพาะศพพระ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญทุกสารทิศ ไม่ว่าจะต่างหมู่บ้าน ต่างอำเภอและต่างจังหวัดจะมามากอย่างมิดฟ้ามัวดิน เมื่อถึงพิธีปลงศพพระมีการวางดอกไม้จันทน์ วางรูปเหมือนศพขรवास ผิดแต่ว่าศพพระจะไม่ใช้มือจุดไฟที่เมรุ แต่จุดด้วย “ลูกหนู” ยิ่งไปที่หีบศพ ไฟที่จุดด้วยลูกหนูจะวิ่งไปชนหีบศพ เกิดไฟลุกไหม้หีบศพขึ้น ลูกหนูคือดอกไม้ไฟชนิดหนึ่งซึ่งทำด้วยไม้ไผ่สีสุก 1 ปล้อง ยาวประมาณ 1 คอกหรือประมาณ 2 ฟุต มีเส้นผ้าศูนย์กลางประมาณ 1 คืบ หรือประมาณ 6 นิ้ว บรรจุดินดำหรือดินปืนซึ่งเป็นส่วนผสมของดินประสิว กำมะถัน ดันพริกเผาเป็นถ่าน ส่วนผสมเหล่านี้ทำให้ละเอียดด้วยครกไม้ไม่ให้มีเศษโลหะ และกรวดทรายปะปนบรรจุลงกระบอกให้แน่น ปลายกระบอกด้านหนึ่งเจาะรูกว้างประมาณเศษ 3 ส่วน 8 นิ้ว ให้ทะลุข้อ ปลายอีกข้างหนึ่งเจาะรูระบายอากาศเล็กกว่ารูแรกใช้ดินชนวนอุดรูแรกเพื่อจุดไฟ และให้ประกายไฟออก มีไม้ไผ่ผ่าซีกประกบหลอดและลูกหนูมีดอกมัดหลวมๆ ตัวลูกหนูประดับด้วยกระดาษสีงดงาม ลวดที่ผูกลูกหนูระหว่างเสาและหีบศพพระระยะทางยาว 80 เมตร ถึง 400 เมตร แล้วแต่จะตกลงกัน และห่างจากเสาและลูกหนูประมาณ 3 เมตร มีเสียม (เหล็กที่ทาคลายเสียม) ผูกติดอยู่กับเส้นลวดนั้น เมื่อจุดดินชนวนลูกหนูจะพุ่งไปชนเสียม เกิดประกายไฟออกผลักดันให้ลูกหนูวิ่งไปข้างหน้า ดอกจะขาดลูกหนูพุ่งตามเส้นลวดอย่างรวดเร็วเกิดเสียงดังและพุ่งไปชน

หีบศพซึ่งใส่เชื้อเพลิงไว้ในหีบศพ ไฟที่ลูกหนูจะจุดติดศพพระ ต่อมาก็กะโลงหรือหีบศพเป็นรูปปราสาทจำลองเพื่อไม่ให้เกิดภาพที่ไม่น่ายกเมื่อลูกหนูไปชนหีบหรือโลงศพที่บรรจุศพ

เมื่อมีการเผาศพพระชนชาวไทยเชื้อสายมอญแต่ละหมู่บ้านจะช่วยกันทำลูกหนูอย่างสวยงามและเมื่อนำลูกหนูไปวัดก็จะแท่นกันอย่างใหญ่โตมีคนตริให้ไปด้วย มีการประกวดลูกหนูของหมู่บ้านใดวิ่งเร็วเสียงดัง ไม่ขาดระหว่างทาง สามารถพุ่งชนหีบศพพระลูกใหม่ก่อนถือว่าลูกหนูของหมู่บ้านนั้นชนะ

การเผาศพด้วยลูกหนูจะใช้เฉพาะเผาศพพระเท่านั้น

พิธีเก็บกระดูก

เมื่อเผาศพแล้ว นำเถ้าถ่านและกระดูกทั้งหมดไปกองไว้ที่พื้นดินหรือเชิงตะกอน ใช้น้ำราดไฟให้ดับสนิท เกลี่ยเถ้าถ่านและกระดูกเป็นรูปคนนอน นำกิ่งไม้สควางบนกองเถ้าถ่านและกระดูกใช้ผ้าขาวคลุมทับกิ่งไม้ นิมนต์พระสงฆ์ 4 รูปมาให้ศีลและบังสุกุลที่กองกระดูก กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย แล้วนำกิ่งไม้และผ้าขาวออกจากกองกระดูก วางใบโพ 7 ใบเรียงตามยาวของกองเถ้าถ่านและกระดูก วางข้าว 1 ปั้น พลู น้ำตาล ข้างใบโพแต่ละใบจนครบ 7 ใบ เจ้าภาพมีอาวุโสสูงสุดใช้ไม้ 2 อันคล้ายตะเกียบคีบกระดูกวางบนใบโพใบละ 1 ชิ้น ญาติพี่น้องช่วยกันคีบกระดูกวางบนใบโพรวมกับกระดูกชิ้นแรกเป็นใบละ 7 ชิ้น รวมทั้งหมด 49 ชิ้น แล้วช่วยกันยกใบโพเทกระดูกทั้งหมดลงในผ้าขาวบางที่แขวนคอภรรยาหรือบุตรคนใดคนหนึ่งหรือญาติพี่น้อง นำน้ำขมิ้นผสมใบส้มป่อย น้ำและน้ำมะพร้าวรดกระดูกในผ้าขาวนั้น พร้อมกับผู้ที่คล้องผ้าขาวต้องทำเสียง จี-จี-จี จนทุกคนรดน้ำเสร็จ จึงแก้ผ้าขาวบางออกจากคอสะบัดน้ำให้แห้งเก็บกระดูกไว้ในโกฐู้นากลับบ้าน

พิธีฉลองพระ

ประเพณีที่นิยมทำหลังจากการเผาหรือเก็บกระดูกแล้วคือพิธีฉลองพระ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญเรียกว่า ทะอะยงจาด รุ่งขึ้นหลังจากวันเผาและเก็บกระดูก ในเวลาเช้ามีประมาณ 5.00 น.-5.30 น. ญาติของผู้ตาย นำพระพุทธรูป 1 องค์ มาฉลองและถวายวัดเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย นำโกฐู้นใส่กระดูกผู้ตาย เครื่องฉลองพระ มีกระบุงกรวดน้ำ โดกหรือถาดโลหะ 1 ใบไม้ไผ่เหลาเล็ก ๆ 1 อัน ตัดกระดาษทำรูปธง รม ปลา จะเข้ ลั่นทะเลใช้แขวนด้วยเชือกที่ไม้ไผ่นั้น ใบโพที่เก็บกระดูกผู้ตายเมื่อวานนี้ 7 ใบ หญ้าแพรก 7 กำ กำละ 7 กิ่ง ข้าวตอก งา ขมิ้น ปูน วางไว้อย่างละ 1 ห่อ ในกระตังใบหนึ่ง ข้าวตอกปั้นเป็นก้อน 49 ก้อน หมากและพลู 49 จีบ ขนมะกรูดแดงกรอบ 49 อัน ข้าวสุกผสมงาผสมข้าวตอก 49 ก้อน ใส่สิ่งละ 1 กระตัง นำด้ายสีขาว 49 เส้นรูดกับขี้ผึ้งทำเป็นรูปตีนกา วางบนกระตังแล้วใช้กรวย

ใบตองครอบ ให้อ้ายจากตีนกายาวออกมาจากกระทงครอบเล็กน้อย เมื่อทำพิธีจะได้ให้อ้ายนี้ จุดไฟบางหมู่บ้านใช้เทียน 49 เล่มแทนอ้ายสีขาว

เริ่มพิธีญาตินำหมันกับปูน ที่หอไวละลายน้ำในถาดใช้เหรียญทองเหลืองเส้นผ่าศูนย์กลางยาว 2 นิ้ว ให้อ้ายที่อาวุโสสูงสุดของผู้ตายอาจจะป็นบิดามารดา สามี ภรรยาหรือบุตร เป็นผู้จับเหรียญทั้งหมด เคาะถาดโลหะ บุตรหลานจับมืออ้ายอาวุโสหรือเคาะต่อ ๆ กันไป เคาะพร้อมทำเสียง จู้-จู้-จู้ เคาะและทำเสียงเช่นนี้จนพระสวดเคาะชาจบ 1 จบ แล้วทิ้งเหรียญลงไปในถาดโลหะ 1 อัน เคาะอีก 1 ครั้ง ทิ้งเหรียญอีก 1 อันจนครบ 7 ครั้ง 7 อัน แล้วเก็บเหรียญทั้ง 7 อันขึ้นจากน้ำปูนผสมขมิ้น เคาะถาดพร้อมกัน 7 ครั้ง แล้วทิ้งลงในถาดนำน้ำผสมปูนและขมิ้นนั้นทาตัวแก่เมื่อขบเจิบปวด นำน้ำผสมปูนและขมิ้นที่เหลือไปเทที่โคนต้นไม้ บางหมู่บ้านให้อ้าย 7 คน ทั้งชายและหญิง ถือเหรียญคนละ 1 อัน เมื่อพระสวดเคาะชาทุกคนจะเริ่มเคาะเหรียญในถาดไปเรื่อย ๆ เมื่อพระสวด 1 จบ ทุกคนพร้อมกับปล่อยเหรียญทั้ง 7 อันลงในถาดให้เสียงดังจบต่อไปลดจำนวนคนเคาะเหรียญไปที่ละ 1 คน จนครบ 6 ครั้ง ครั้งที่ 7 รวมเหรียญ 7 อันที่ทิ้งลงในถาด ให้คนหนึ่งคนใดเคาะ เมื่อพระสวดจบจึงปล่อยเหรียญทั้งหมดลงไปในถาดแล้วถวายกระบุงกรวดน้ำให้พระที่สวดเคาะชา

เวลาประมาณ 6.00 น.-7.00 น. ถวายจังหันแด่พระสงฆ์ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย การทำบุญให้ผู้ตายชนชาวไทยเชื้อสายมอญ จะทำบุญครบ 7 วัน ไม่มีการทำบุญครบ 15 วัน หรือ 100 วัน แต่อาจจะมีการทำบุญครบรอบปี

ประเพณีของชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญอีกอย่างหนึ่งคือ ถ้าไปงานศพ เช่น อาบน้ำศพ เยี่ยมศพ หรือยกศพ เมื่อกลับมาถึงบ้านต้องอาบน้ำ (ที่แม่น้ำลำคลอง) หรือระยะหลังอาจล้างหน้าก่อนเข้าบ้านเพื่อให้เกิดสิริมงคลแก่ตนเองและไม่ให้เจ้าภาพศพได้

การเปลี่ยนแปลงด้านการจัดการในพิธีศพตามแบบโบราณของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ มีมาก เป็นการเปลี่ยนแปลงผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมอื่น ๆ ปัจจุบันในพิธีศพของชนชาวไทยเชื้อสายมอญมีการแจกจ่ายแดง การจุดธูปใหญ่หน้าศพ การใส่กระดาษลงในหีบศพซึ่งเป็นวัฒนธรรมของชนชาวไทยเชื้อสายจีน เหล่านี้เป็นต้น การพ่อนรำนาศพซึ่งเป็นวัฒนธรรมของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ซึ่งจะต้องแต่งกายด้วยชุดสีดำชาวหมสไบขาว หันหน้าเข้าหาศพเพื่อเป็นการเคารพศพ เปลี่ยนเป็นการแต่งกายและหมสไบด้วยสีอื่นหันหน้าเข้าหาคนดูและหันหลังให้ศพเนื่องจากไม่ทราบประเพณีเดิม มีการทำบุญครบ 15 วัน หรือ 100 วัน เหล่านี้เป็นต้น การจัดงานศพตามแบบโบราณจัดกันน้อยเพราะมีผู้ที่ทราบวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมน้อยมากและเป็นการจัดที่ยุ้งยากคนสมัยใหม่จึงจัดงานศพแบบวัฒนธรรมไทยผสมผสานกับวัฒนธรรมของชนชาวไทยเชื้อสายมอญและชนชาวไทยเชื้อสายอื่นที่ไม่ยุ่งยาก

วัฒนธรรมตามเทศกาลและเกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนา

วัฒนธรรมของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ มีทั้งวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับวงจรชีวิต วัฒนธรรมตามเทศกาลและวัฒนธรรมที่เกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนา วัฒนธรรมตามเทศกาลและที่เกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนามีดังนี้

1. ประเพณีการสวดมนต์ประจำปีี่วัด ชนชาวไทยเชื้อสายมอญเรียกประเพณีนี้ว่า อะได้อะเงอโรดปอย ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ถ้าปีใดมีเดือน 8 สองหนจะทำพิธีในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 7 ชนชาวไทยเชื้อสายมอญนับเดือน 6 เป็นเดือนแรกของปีเนื่องจากเป็นเดือนแรกที่เริ่มต้นการเพาะปลูก โดยเริ่มไถนา และหว่านข้าว จึงทำพิธีสวดมนต์ประจำปีี่วัด เพื่อให้ฝนตกตามฤดูกาล เริ่มพิธีตั้งแต่วันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 6 ผู้ชายนำสายสิญจน์ที่ผู้หญิงช่วยกันจับให้เป็นเส้นล้อมรอบบริเวณวัด ผู้ชายจะสานแฉ่งแล้วทำศาลเพิงตาและราชวัตร หน่มสาวช่วยกันตักน้ำจากแม่น้ำมาใส่โอ่งที่วัดจำนวน 7 โอ่ง ก่อนที่จะนำน้ำใส่โอ่งจะต้องกรองน้ำด้วยผ้า 7 ชั้น หักกิ่งไม้มงคล คือ พิกุล หว่า ขาไก่ดำ ระหว่างหักให้สวดคาถากำกับด้วย หักใส่โอ่งชนิดละ 1 กิ่ง จำนวน 7 โอ่ง จากนั้นมีการตั้งศาลเพิงตาที่กลางแจ้งใกล้ศาลาวัดและนำราชวัตรไปตั้งทั้ง 8 ทิศ บริเวณพื้นที่ตรงกลางศาลปูเสื่อไว้ เวลาเย็นชาวบ้านจะร่วมพิธีเจริญพระพุทธรูปที่วัด จากนั้นแยกย้ายกันกลับบ้านเพื่อหุงหาอาหาร เตรียมทำบุญในวันรุ่งขึ้น

เวลา 5.30 น. ของวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 มีการบวงสรวงเทวดา ด้วยข้าว ข้าวตอก งา ใส่กระทงบูชา ตั้งไว้ที่แฉ่งทั้งแปดทิศ โดยอุปราภววัดจุดเทียนน้ำมันต์เชิญเทวดามาทำน้ำมันต์ เวลาเช้าชาวบ้านมาทำบุญตักบาตรแล้วจะนัดกันเลี้ยงพระกลางบ้านเมื่อเสร็จพิธีชาวบ้านจะนำน้ำมันต์กลับไปคนละขัน 2 ขัน เพื่อความเป็นสิริมงคลบ้างก็นำไปประพรมในไร่นา เมื่อถึงวันนั้นจะมีพิธีเลี้ยงพระกลางบ้านถ้ายังไม่ได้สวดมนต์ประจำปีี่วัด ชาวบ้านยังไม่สามารถทำพิธีเลี้ยงพระกลางบ้านได้

เมื่อสวดมนต์ประจำปีี่วัดแล้วเมื่อฝนตกชนชาวไทยเชื้อสายมอญผู้ชายจะเริ่มไถนาวันแรกที่ไถนาเจ้าของนาจะเทยมวัวหันหน้าไปทางทิศตะวันตก เจ้าของนาสวดอิติปิโส จนจบเพื่อระลึกถึงพระคุณของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วไหว้ผีนา บางคนอาจจะไหว้ผีนาโดยเช่นผีนาที่หัวหมู จึงเริ่มไถนา

2. ประเพณีเลี้ยงพระกลางหมู่บ้าน

ชนชาวไทยเชื้อสายมอญเรียกประเพณีนี้ว่า “พับซางอะได้อากวน” เรียกเป็นภาษาไทยว่า “เลี้ยงพระกลางบ้าน” ในเดือน 6 หลังจากเลี้ยงพระในประเพณีสวดมนต์ประจำปีี่วัด ชาวบ้านในหมู่บ้านจะนัดหมายกันว่าจะจัดเลี้ยงพระกลางหมู่บ้านวันใด เมื่อนัดหมายกันแล้วก่อนถึงวันเลี้ยงพระกลางหมู่บ้าน 1 วัน ในเวลาเช้าคนในหมู่บ้านทำความสะอาดปิด กวาด

บริเวณพิธีซึ่งเป็นลานกว้างกลางหมู่บ้าน มีการจับสายสัญญาณ (กลีสายสัญญาณให้เป็นสาย) ล้อมหมู่บ้าน

เวลา 13.00 น. ชาวบ้านในหมู่บ้าน จะนำแป้งข้าวเหนียว รูป เทียน ดอกไม้ ข้าวสาร เกลือ เศษผ้า มะพร้าว กล้วย อ้อย พริก หอมกระเทียม ช่วยกันทำขนมบัวลอย และหุงข้าวทำกับข้าวช่วยกันปั้นแป้งเป็นรูปคน คนละ 2 ตัว ทำกระทงใหญ่ด้วยต้นกล้วย 2 กระทง ทุกคนนำรูปคนที่ตนเองปั้นใส่กระทงละ 1 ตัว สวดขับไล่สิ่งอัปมงคลออกจากหมู่บ้าน สาดข้าวสารและเกลือ พวกผู้หญิงยกกระทงไปทิ้งทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน 1 กระทง ทิ้งทางทิศตะวันออก 1 กระทง แล้วแยกย้ายกันกลับบ้านเพื่อเตรียมอาหารเพื่อเลี้ยงพระ

วันรุ่งขึ้นในเวลาเช้า ชาวบ้านจะหาบข้าว ขนมนม และกับข้าวมาที่ลานหมู่บ้าน เลี้ยงพระกลางหมู่บ้านรับประทานอาหารร่วมกัน ของที่เหลือจากรับประทานจะเททิ้งให้ทานแก่สัตว์ต่างๆ ไม่นำกลับบ้าน

หลังจากเลี้ยงพระกลางหมู่บ้านแล้วจะมีพิธีเลี้ยงผีที่ศาลประจำหมู่บ้าน ชนชาวไทยเชื้อสายมอญเรียกพิธีนี้ว่า “ออกเปี้ยะจุ” จะไม่ทำพิธีในวันเสาร์และวันพระ นิยมทำพิธีในวันอาทิตย์ ก่อนทำพิธีจะปิดกวาดตกแต่งศาลและบริเวณให้สะอาดสวยงาม เวลา 13.00 น. ปี่พาทย์ บรรเลง ชาวบ้านนำข้าวเหนียวคลุกมะพร้าว ขนมนบัวลอย กล้วย มะพร้าวอ่อน ไข่ต้ม เหล้า พวงมาลัย รูปเทียน ดอกไม้ ออกมาที่ศาลประจำหมู่บ้าน คนทรงประจำหมู่บ้านทำพิธีเลี้ยงผีและเข้าทรง วิญญาณของคนที่ยายแล้ว เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อแม่ ของคนในหมู่บ้านจะเข้าทรง ลูกหลานถามถึงทุกข์สุขของบุพเพตชนว่าตายไปแล้วเกิดหรือยัง อยู่สุขสบายดีหรือไม่ ถามเรื่องการมาหาภักดินว่าดินฟ้าอากาศเป็นอย่างไร น้ำท่วมหรือฝนแล้ง ผลผลิตจากการทำนาจะเป็นอย่างไร เวลาประมาณ 16.00 น. คนทรงจะเลี้ยงผีร้อนร่ำ ผีที่ไม่มีญาติหรือญาติไม่ได้ทำบุญไปให้และผู้ที่ยายไม่ดีเป็นอันเสร็จพิธี

ประเพณีเลี้ยงพระกลางหมู่บ้านปัจจุบัน คงปฏิบัติกันเช่นเดิมเหมือนในอดีต

3. ประเพณีแห่หางแมว

ประเพณีการขอฝนของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ มีเช่นเดียวกับชนชาวไทยเชื้อสายอื่น ชนชาวไทยเชื้อสายมอญเรียกประเพณีนี้ว่า “ชะรินชะกั่ว” จะมีพิธีแห่หางแมวในเดือน 6 ซึ่งปกติฝนจะตก แต่ในปีนั้นเดือน 6 แล้วฝนยังไม่ตก ชนชาวไทยเชื้อสายมอญจะทำพิธีแห่หางแมว โดยนำแมว ซึ่งเจ้าของแมวเป็นแม่หม้าย ใส่กรงแล้วแห่ไปในหมู่บ้านในเวลาหัวค่ำ ขบวนแห่ร้องรำทำเพลงไปตลอดทาง สมัยก่อนร้องเพลงเป็นภาษามอญ ต่อมาร้องเพลงแห่หางแมวเป็นภาษาไทย เมื่อถึงบ้านโคกก็ร้องขอข้าวปลาอาหาร เจ้าของบ้านเมื่อได้ยินเสียงเพลงมาแต่ไกล จะเตรียมข้าวสารอาหารแห้งหรือมะพร้าวไว้ให้เมื่อได้ยินเสียงเพลงที่หัวบันไดบ้านจะรีบ

หยิบข้าวสารอาหารแห้งให้หรืออาจโยนให้ ขบวนแห่จะเก็บข้าวสาร อาหารแห้ง และมะพร้าวรวมไว้ นำมาหุงเลียงเทวดาหรือผี เลียงแมวที่แห่มา และร่วมรับประทานกันที่ทางสามแพร่ง แล้วแยกย้ายกันกลับบ้าน มีพิธีแห่นางแมวเช่นนี้ 3 วัน แล้วทิ้งช่วงไว้ ถ้าฝนยังไม่ตกอีกก็จะแห่นางแมวกันอีก ปัจจุบันไม่ค่อยมีประเพณีแห่นางแมว เนื่องจากชนชาวไทยเชื้อสายมอญปัจจุบันทราบว่าฝนจะตกหรือไม่ตกขึ้นอยู่กับธรรมชาติซึ่งไม่ใช่อำนาจของสิ่งเร้นลับ

ในชุมชนบ้านม่วงเมื่อฝนไม่ตกจะมีการสวดคาถาปลาร้อนและมีการตักบาตรขนมครกด้วย

4. ประเพณีเข้าพรรษา

ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ เรียกประเพณีนี้ว่า “หฺรฺบฮะเก็น” ในวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 8 ชนชาวไทยเชื้อสายมอญทุกหมู่บ้าน เตรียมทำขนมเพื่อใช้ตักบาตรแจกเพื่อนบ้านและญาติผู้ใหญ่ในวันขึ้น 15 ค่ำเดือนแปด และวันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 ฝ่ายหญิงเข้าครัว ช่วยกันประกอบอาหารคาวเข้ามิดจะปลุกบุตรหลานให้อาบน้ำแด่ตัวไปตักบาตรเลียงพระ ก่อนทำบุญตักบาตร จะบูชาพระรัตนตรัยด้วยดอกไม้ รูปเทียน ดอกไม้ที่นิยมบูชาพระ เป็นดอกไม้ที่ขึ้นเองตามธรรมชาติดอกเล็ก ๆ สีเหลืองเป็นช่อเรียกว่า “ดอกเข้าพรรษา” หลังจากตักบาตรผู้ใจบุญจะนำเศษสังข์ที่เตรียมมา “โปรยทาน” หรือ “หว่านทาน” ให้เด็ก ๆ แยกกันเก็บสังข์ ทำเช่นนี้ทั้งในวันขึ้น 15 ค่ำเดือนแปดและแรม 1 ค่ำ เดือนแปด ผิดกันแต่ว่าในวัน 1 ค่ำเดือนแปด จะมีการถวายผ้าอาบน้ำฝนแด่พระสงฆ์และเมื่อพระฉันภัตตาหารให้พรและขึ้นวัดแล้ว เด็ก ๆ และหนุ่ม ๆ สาว ๆ เตรียมไปดูลิเก และหล่อเทียนพรรษาที่วัดคงคาราม พระสงฆ์จากวัดในชุมชนไทยเชื้อสายมอญทั้งหมดในอำเภอบ้านโป่งและอำเภอโพธาราม ไปทำพิธีบวราณาพรรษา ขอมมาพระอุปฌาย์ขอมมาพระสงฆ์ผู้มีอาวุโสที่วัดคงคาราม ผู้สูงอายุเตรียมอาหารติดตามมาเลียงพระเพลที่วัดคงคาราม เมื่อเลียงพระแล้วอาจจะฟังเทศน์ ถือนิสิลหรือดูลิเกและหล่อเทียนพรรษา ทุกคนที่ไปวัดคงคารามจะทำพิธีหล่อเทียนพรรษา เพื่อให้พระสงฆ์ในวัดใช้จุดเทียนนั้น ไม่ดับทั้งกลางวันและกลางคืน เพื่อศึกษาพระธรรมวินัยตลอดทั้งพรรษาในเวลากลางคืน มีเทศน์ทุกคืนตลอดระยะเวลา 3 เดือนให้ผู้ฟังเทศน์ซึ่งมีผู้สูงอายุ หนุ่มสาวและเด็ก

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้แบ่งให้วัดมอญของชนชาวไทยเชื้อสายมอญในเขตอำเภอบ้านโป่งไปอยู่ในการปกครองของวัดใหญ่นครชุมน์ พระสงฆ์ในวัดของชุมชนไทยเชื้อสายมอญในเขตอำเภอบ้านโป่งจึงไปทำพิธีบวราณาพรรษาและออกพรรษาที่วัดใหญ่นครชุมน์

ปัจจุบันประเพณีเข้าพรรษายังคงปฏิบัติเช่นเดิมเหมือนในอดีต

5. ประเพณีทอด

ชนชาวไทยเชื้อสายมอญเรียกประเพณีนี้ว่า “ตัก-กะ-ตะ” แปลว่ายากจนเข็ญใจ บางหมู่บ้านเรียกว่า “กะตะทาน” ประเพณีนี้จะทำในปีที่มีเดือน 8 สองครั้ง โดยแต่ละหมู่บ้านแต่ละวัดจะตกลงกันว่าในระหว่างเข้าพรรษา หมู่บ้านใดจะมีพิธีทอดในวันใด แต่ละหมู่บ้านจะประเพณีทอดไม่ตรงกัน เพราะพระที่ใช้ในประเพณีทอดจะต้องใช้เป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจะต้องบอกกับอุปัชฌาย์ว่าปีนี้ครอบครัวของตนจะรับเลี้ยงพระในพิธีทอดหรือไม่เรียกว่า “จองพระ” (ส่วนมากจะรับพระกันทุกครอบครัว) อุปัชฌาย์นิมนต์พระที่วัดภายในหมู่บ้านและพระที่วัดอื่นให้เพียงพอกับจำนวนที่ชาวบ้านตกลงไว้ ก่อนวันเลี้ยงพระ 1 วัน ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ จะทำขนมหวานและหรือเตรียมผลไม้ เตรียมอาหารคาว วันเลี้ยงพระ ฝ่ายหญิงจะตื่นแต่ดึก ประกอบอาหารคาว เวลาเช้าเมื่อพระมาที่วัดพร้อมแล้ว ฝ่ายชายซึ่งไปวัดเพื่อจับฉลากว่าจะได้พระรูปใด แล้วรับพระรูปนั้นมาบ้าน บางครั้งเพื่อนบ้านใกล้เคียงอาจจะฝากให้จับฉลากและรับพระมาด้วยก็มี การเลี้ยงพระในสมัยก่อนจะเลี้ยงกันครอบครัวละรูปเดียว บางครอบครัวรับพระเพิ่มขึ้นเป็น 2 รูป หรือ 3 รูป ก็มี เมื่อเลี้ยงพระ พระจะให้ศีลให้พรแล้วกลับวัด คนในครอบครัวร่วมกันรับประทานอาหารเป็นวันเสร็จพิธี

ประเพณีทอดนี้ ปัจจุบันยังมีอยู่ และรูปแบบยังเหมือนเดิม เพียงแต่บางครอบครัวจะรับพระเพิ่มขึ้นเท่านั้น

6. ประเพณีออกพรรษา (บัวโว่ว)

วันที่ทำพิธีออกพรรษาดตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 และ แรม 1 ค่ำ เดือน 11 ก่อนถึงวันออกพรรษา สตรีชาวไทยเชื้อสายมอญจะกว่นกระยาสารท เตรียมดัดกระดาดสีและเหลาไม้ไผ่ เพื่อทำธงและร่มอันเล็กๆ อย่างละ 1,000 คัน วันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 11 สตรีและเด็กจะช่วยกันเก็บดอกบัวหลวง 1,000 ดอก ดอกบัวเผื่อน 1,000 ดอก จัดรูป 1,000 ดอก เทียน 1,000 เล่ม ผ้าไตรจีวร 16 ชุด เพื่อบูชาภัณฑเทศน์ และเตรียมอาหารทั้งคาวและหวานสำหรับเลี้ยงพระสงฆ์ และผู้ร่วมรับฟังเทศน์ ชายจะเหลาไม้ไผ่ทำราชวัตรฉัตรธง และธงต่างๆ ประดับศาลาการเปรียญ

เข้าวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 มีการรับศีล ทำบุญตักบาตร ไปรยทาน ฯลฯ ที่วัด เมื่อเสร็จแล้วหนุ่มสาวกลับบ้านเพื่อเตรียมอาหารเลี้ยงพระเพล หนุ่มๆ เตรียมรวมสมัครพรรคพวกเพื่อลงเรือยาว ผู้เฒ่าชรา เช่น คนเฒ่าคนแก่อยู่รักษาศีล 8 เวลาประมาณบ่ายโมง ชนชาวไทยเชื้อสายมอญผู้ฝึกฝนธรรมและคนเฒ่าคนแก่นิมนต์พระสงฆ์ให้แสดงธรรมเทศนาพระมาลัย 3 ธรรมมาสน์ ต่อไปอุปัชฌาย์จะจัดให้จับฉลากว่าหมู่บ้านใดจะเป็นเจ้าของภัณฑเทศน์ภัณฑใด เมื่อเทศน์พระมาลัยจบแล้วนิมนต์พระเทศน์มหาชาติต่อ มีทั้งเทศน์ภาษาไทยและภาษามอญ

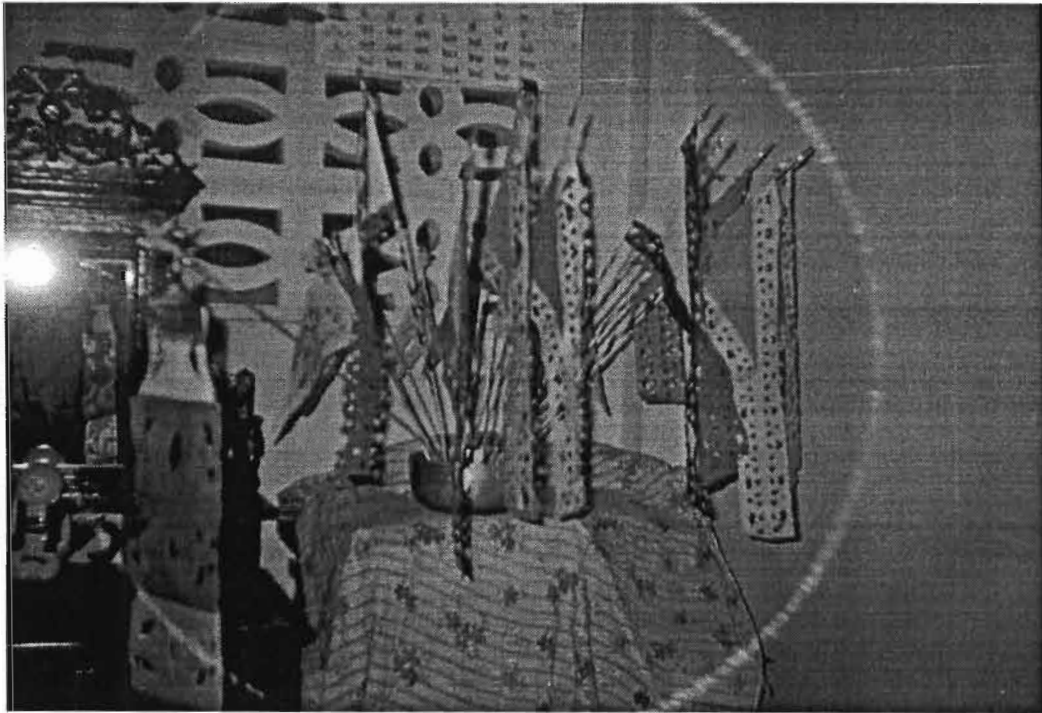
แต่ละหมู่บ้านเจ้าของกัณฑ์จะนำผลไม้ มะพร้าวอ่อน กล้วย อ้อย พักแพง ขิง ฯลฯ มากมายมา เป็นกัณฑ์เทศ เมื่อจบแต่ละกัณฑ์หรือก่อนจะขึ้นเทศน์กัณฑ์ต่อไป มีการบรรเลงปี่พาทย์ประจำ กัณฑ์ ตั้งแต่กัณฑ์เทศน์ถึงกัณฑ์ซุชก เมื่อถึงกัณฑ์ซุชก ผู้มาฟังเทศน์กลับบ้านไปทำขนม และ เตรียมกับข้าวเพื่อทำบุญตักบาตรและถวายพระ

วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ทำบุญตักบาตรรับศีลเลี้ยงพระถวายเครื่องไทยธรรม และ ไปรยทานแล้วกรวดน้ำ พระสงฆ์อนุโมทนาให้พรเช่นเดียวกับวันแรก แล้วผู้เฒ่ารับประทาน อาหารร่วมกันเสร็จแล้วนิมนต์พระแสดงพระธรรมเทศนามหาชาติตั้งแต่กัณฑ์จุลพนจนถึงกัณฑ์ นครกัณฑ์ ตลอดคืนจนถึงรุ่งเช้าอีกวันหนึ่งจนครบ 13 กัณฑ์

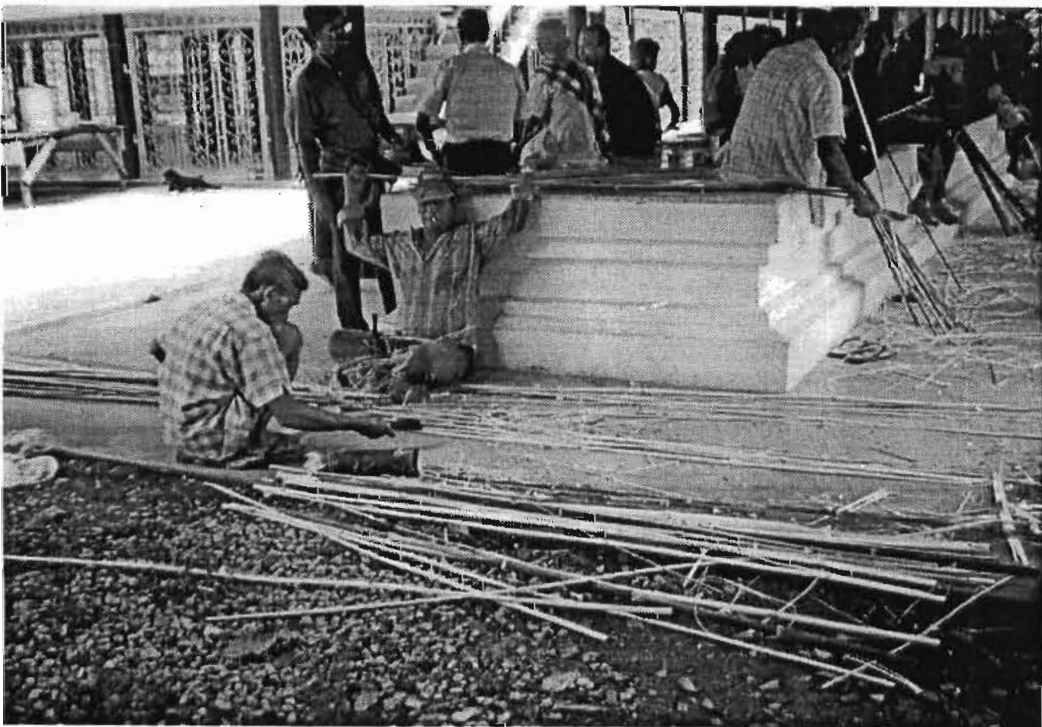
หนุ่มสาวหลังจากรับประทานอาหารแล้วจะลงเรือไป “ชักพระ” และร่วมแข่งเรือยาว (ปรวานเกริง) ซึ่งได้กล่าวมาแล้วในเรื่อง “การฝึกผ่อหน้อยใจและการเปลี่ยนแปลงด้านการ ผักผ่อหน้อยใจ”

ปัจจุบันประเพณีออกพรรษาเปลี่ยนแปลงไป บางหมู่บ้านไม่มีการเก็บดอกบัว ไม่มีการ แข่งขันเรือยาว ไม่มีการชักพระ แต่การปฏิบัติกิจกรรมอื่นยังคงเหมือนเดิม

ภาพกิจกรรมก่อนวันออกพรรษา

ภาพเหลาไม้ไผ่และทำธง

ภาพเก็บดอกบัว

7. ประเพณีทอดกฐิน (อะเรียะ)

ก่อนเทศกาลออกพรรษา จะมีผู้จองทอดกฐิน อาจมีผู้จองเพียงคนเดียว หรือมีผู้จองหลายคนและทอดกฐินหลายคนใน 1 วัดถ้ามีผู้ทอดกฐินหลายคนเรียกว่า “กฐินสามัคคี” กำหนดวันทอดกฐินจะนัดหลังจากเทศกาลออกพรรษาไปแล้วจนถึงกลางเดือน 12 (ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12) ซึ่งเป็นเทศกาลลอยกระทง จะสิ้นสุดการทอดกฐินเมื่อถึงวันงานเจ้าภาพจะตั้งองค์กฐิน ซึ่งประกอบด้วยไตรจีวร อัฐบริวาร จอบ มีด เสียม โอง่ กล้วย อ้อย มะพร้าวอ่อน พักแพง บั๊จจ้ย ในการบูรณะวัดวาอาราม ฆรรูปนางมัจฉาและฆรรูปจระเข้แห่รอบอุโบสถ 3 รอบ วนรอบศาลา นำฆรรูปจระเข้ปักหน้าวัด จากนั้นประกอบพิธีสงฆ์ เสร็จแล้วเตรียมอาหารที่บ้านเพื่อฉลองกฐิน โดยมีการทำบุญตักบาตรเลี้ยงพระ เลี้ยงแขกที่มา

ปัจจุบันประเพณีทอดกฐินยังมีรูปแบบเหมือนเดิม

8. ประเพณีลอยกระทง (ปัวะทาน)

ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 มีการทำบุญตักบาตรเลี้ยงพระไปรยทานในตอนเช้า ตอนกลางวันทำกระทงด้วยต้นกล้วยและใบตองเพื่อขอขมาและขอบคุณแม่พระคงคา นำกระทงที่ทำไปลอยในแม่น้ำในเวลากลางคืน นอกจากลอยกระทงแล้วยังมีการถวายผ้าป่าในตอนกลางคืน ถ้าปีใดมีเดือน 8 สองครั้ง (2 แปก) จะมีการจุลกฐินที่วัด ซึ่งชนชาวไทยเชื้อสายมอญจะต้องมาช่วยกันปั่นฝ้าย เดินด้าย ทอ ย้อม และเย็บผ้าไตรไปห่มพระประธานในอุโบสถกับพระเจดีย์ในบริเวณอุโบสถให้เสร็จในวันเดียว ต่อจากนั้นก็ร่วมกันลอยกระทงที่ทำหน้าหน้าวัด

ประเพณีลอยกระทงยังมีรูปแบบเหมือนเดิม บางหมู่บ้านยังมีการถวายผ้าป่าและมีการจุลกฐิน บางหมู่บ้านไม่มีการถวายผ้าป่าในตอนกลางคืนและไม่จุลกฐิน บางหมู่บ้านในเดือน 12 จะมีพิธีตั้งศาลไหว้แม่โพสพ โดยทำบ้านหลังเล็กๆ ทำด้วยไม้เล็กๆ เป็นเสา ปูพื้นด้วยไม้ไผ่ ทำหลังคาด้วยต้นพง ทำบันได 5 ขั้นหันไปทางทิศเหนือ ชาวบ้านจะทำข้าวทิพย์ ซึ่งทำจากข้าวอ่อนมาตำแล้วใช้ผ้าขาวบางกรองเอาน้ำที่ได้กวนกับน้ำอ้อย กะทิ ถวายแม่โพสพ

9. ประเพณีขว้างข้าวเม่า

ประเพณีการขว้างข้าวเม่าจะทำกันในฤดูข้าวออกรวงใหม่ (ต้นฤดูหนาว) ชาวบ้านนำข้าวเปลือกที่ยังไม่แก่และไม่อ่อนจนเกินไปมาคั่วแล้วตำเป็นข้าวเม่า การตำข้าวเม่านี้มีใช้มีจุดมุ่งหมายเพื่อการบริโภคเพียงอย่างเดียว ครอบครัวยุคที่มีบุตรสาวจะใช้การตำข้าวเม่าเป็นสื่อให้ชายหนุ่มมาแอบดูบุตรสาว หลานสาว ของตนเอง เมื่อมีเสียงตำข้าวเม่าจากบ้านใดในเวลาหัวค่ำ หนุ่มชนชาวไทยเชื้อสายมอญที่แอบชอบหรือแอบรักและอยู่บ้านไม่ไกลจากบ้านสาวที่ตนหลงหรือแอบชอบ แอบรักสาว ๆ บ้านนั้นหรือสาว ๆ ไกลบ้านนั้นซึ่งไปช่วยกันตำข้าวเม่า ฝ่ายชายจะนำมะพร้าวที่ปอกเปลือกห่อด้วยผ้าขาวม้าไปแอบอยู่ใกล้ ๆ บริเวณที่ตำข้าวเม่า แล้ววิ่งหนีออกมาอยู่ห่าง ๆ ฝ่ายหญิงสาวนำข้าวเม่าซึ่งตำแล้วคลุกกับมะพร้าวที่ฝ่ายชายหนุ่มโยนเข้าไป ห่อใบตองแล้วห่อด้วย

ผ้าขาวม้าผืนเดิมโยนกลับออกมา ชายหนุ่มรับห่อข้าวเฒ่าหรือเก็บห่อข้าวเฒ่าได้แล้วต้องรีบหนีกลับไป ในกรณีที่หนุ่มซึ่งขวางมะพร้าวเข้าไปแอบไม่ได้ถูกสาว ๆ จับได้ ฝ่ายหญิงสาวจะนำชายหนุ่มไปสาธน์น้ำจนเปียกและทนายสั้นเนื่องจากเป็นต้นฤดูหนาว ก่อนที่จะได้ข้าวเฒ่ากลับไปเป็นที่สนุกสนานของฝ่ายหญิงสาวมาก

ปัจจุบันประเพณีขวางข้าวเฒ่าของชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลองไม่มีปรากฏให้เห็น เนื่องจากชนชาวไทยเชื้อสายมอญเปลี่ยนอาชีพจากการทำนาข้าวเป็นอาชีพอื่นที่ทำนาบ้างก็อาศัยโรงสีสีข้าว ครกและสากที่ใช้ตำข้าวพลอยหายไปด้วย ประเพณีการขวางข้าวเฒ่าจึงสูญหายไปจากชุมชนไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี โดยสิ้นเชิง

10. ประเพณีในวันมาฆบูชา

มีประเพณีที่ยังหลงเหลืออยู่ในชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญในเขตอำเภอบ้านโป่ง เช่น ที่วัดตาลปากลัด และวัดอื่นๆ อีก 2-3 วัด คือ ประเพณี “จองโห้ตาน” ซึ่งที่อื่นไม่มีประเพณีนี้ กล่าวคือ ในเช้ามีคของวันมาฆบูชาชาวบ้านจะนำพินซึ่งส่วนมากจะเป็นไม้กระถินทากม้นมารวมพินกันในบริเวณลานวัด แล้วจุดไฟเพื่อถวายความอุ่นให้แก่พระสงฆ์ นิมนต์พระสงฆ์นั่งล้อมรอบกองพิน ประชาชนถวายข้าวต้ม ข้าวหลามและอื่นๆ ให้พระฉันก่อนที่จะทำพิธีวันมาฆบูชา

ประเพณีนี้เกิดขึ้นเกี่ยวเนื่องกับพุทธประวัติ กล่าวคือ ในเดือน 3 เป็นฤดูหนาวหนาวมากในอดีตกาลพระสงฆ์มีจีวรผืนเดียว จะใช้ผ้าหลายผืนก็ต้องอาบตีปาจิตดี จะจุดไฟผิงเองก็ไม่ได้ ให้ผู้อื่นจุดให้ก็ไม่ได้ ประชาชนเห็นพระสงฆ์หนาวจึงขออนุญาตพระพุทธเจ้าจุดไฟถวายแต่พระสงฆ์ในคณอันหนาวจัด สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโปรดประทานอนุญาต และต่อมาประทานอนุญาตให้พระสงฆ์มีสังฆาฏิ ประเพณีจุดไฟเพื่อถวายพระสงฆ์จึงมีในหมู่ชนชาวไทยเชื้อสายมอญจนถึงทุกวันนี้

ชนชาวไทยเชื้อสายมอญมักจะเผาข้าวหลามกันในเดือน 3 เนื่องจากอากาศหนาวเมื่อก่อไฟทำข้าวหลามก็เท่ากับเป็นการผิงไฟไปด้วย การรับประทานข้าวหลามให้แคลอรีมากทำให้ร่างกายอบอุ่นขึ้น

11. ประเพณีทำบุญตรุษ

เมื่อถึงวันแรม 14, 15 ค่ำ เดือน 4 (วันสิ้นปีอย่างเก่า และวันขึ้น 11 ค่ำ เดือน 5 (วันขึ้นปีใหม่อย่างเก่า) ชนชาวไทยเชื้อสายมอญมีความยินดีที่ได้ผ่านพ้นภยันตรายมีชีวิตได้ครบอีก 1 ปี จึงได้ทำพิธีตรุษเพื่อแสดงความยินดีที่ชีวิตได้ผ่านพ้นมาด้วยดี จึงทำพิธีสังห้ายปีเก่า และต้อนรับปีใหม่ วันแรม 13 ค่ำ เดือน 4 เป็นวันจ่าย เก็บหาและซื้อของไว้เพื่อเตรียมทำบุญวันแรม 14 ค่ำ เดือน 4 ทำขนม วันแรม 15 ค่ำ เดือน 4 และขึ้น 1 ค่ำ เดือน 5 เป็นวันทำบุญตักบาตรรวมทำบุญตักบาตร 3 วัน หนุ่มสาวแต่งตัวกันอย่างสวยงามเต็มที่ แล้ว

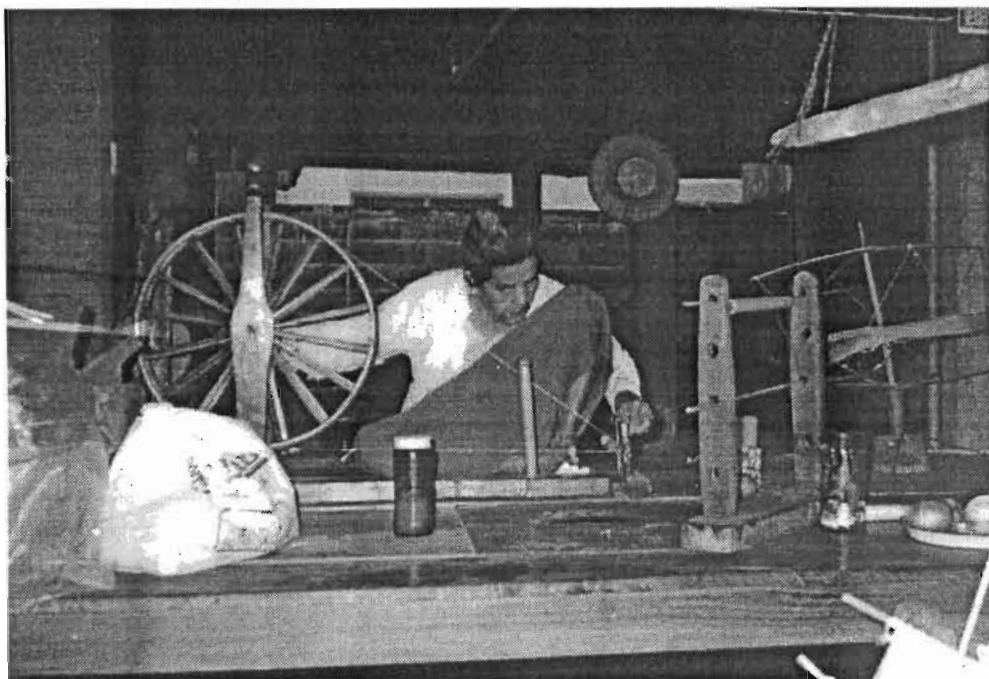
มารวมกันที่ลานวัด หรือลานของหมู่บ้าน เพื่อร้องรำทำเพลงและเล่นการละเล่นพื้นบ้านกันอย่างสนุกสนาน ดังได้กล่าวมาแล้วในเรื่องการพักผ่อนหย่อนใจ และการเปลี่ยนแปลงด้านการพักผ่อนหย่อนใจ การเล่นรื่นเริงจะเล่นแสดงกันจนครบ 5 วัน วันสุดท้ายนำดอกไม้ ธูปเทียนไปบูชาพระในอุโบสถ แล้วกลับมาเล่นกันจนตึกตื่นก่อนคืน บางครั้งเกือบสว่างจึงหมดพิธีตรุษ

ประเพณีทำบุญตรุษ ยังคงมีอยู่เฉพาะกิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมเกี่ยวกับการละเล่น ไม่มีให้เห็นแล้วเนื่องจากบริเวณลานบ้านลดน้อยลง การประกอบอาชีพ เช่น รับจ้าง รับราชการ ฯลฯ ทำให้ไม่มีเวลาที่จะเล่นสนุกกันได้นานๆ เหมือนอาชีพทำนา ซึ่งจะว่างในฤดูแล้ง

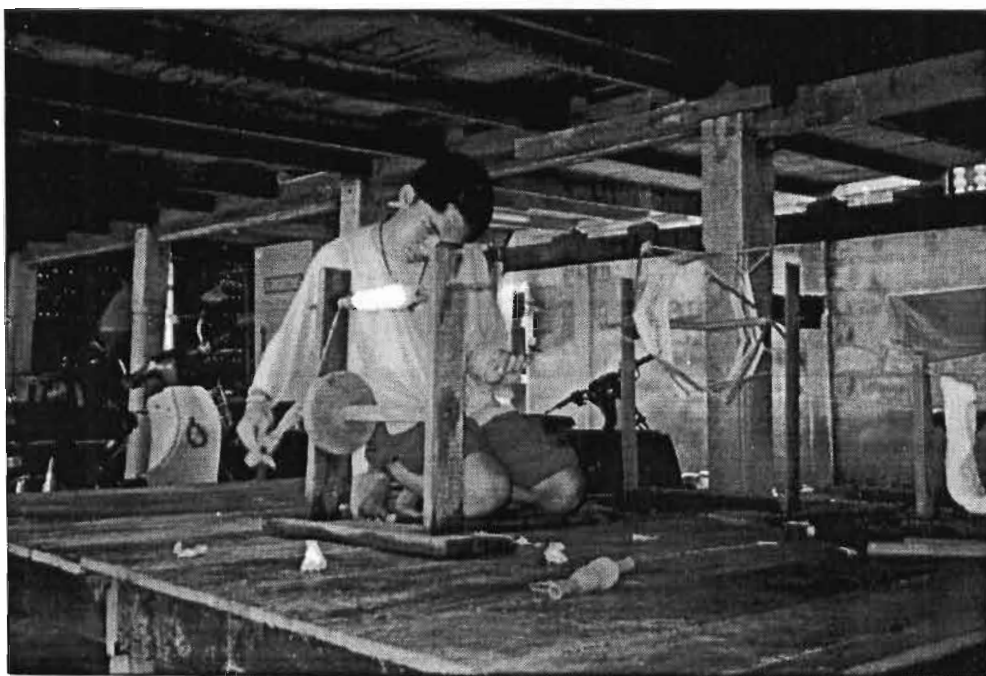
12. ประเพณีเชิญธงขึ้นเสาหงส์ (ชะเอียงโน)

ก่อนเทศกาลตรุษ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ จะช่วยกันทอผ้าที่วัด (ปัจจุบันทอที่บ้าน) ยาวประมาณ 3.50 เมตร กว้าง 1 เมตร ทำธงตะขาบ หรือหางหงส์ โดยใช้ไม้ไผ่สานโค้งมน ทำหัวและท้ายที่ปลายผ้าทั้ง 2 ลำตัวใช้เชือกเดินเป็นเส้นที่ขอบทั้ง 2 ข้าง เย็บเม้มขอบกับเชือกใส่ซี่ไม้ไผ่หรือหวายห่างเป็นระยะเท่าๆ กันเป็นลำตัว เจาะรูบนผ้าที่เป็นลำตัวเพื่อป้องกันไม่ให้ลมพัดผ้าขาด ใช้ผ้าพันตะกร้อหวาย 5 ใบ ให้สวยงามติดหัว 2 ใบ ติดท้าย 3 ใบ ใช้ผ้าสีหลายๆ ผืนหรือด้ายสีผูกเป็นหาง บางคนตัดผมของตน (ผมยาว) ผูกปลายตะขาบหรือหางหงส์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ติดธงเล็กๆ ที่หัวตะขาบหรือหางหงส์ ทำเสร็จแล้วก่อนเทศกาลสงกรานต์อาจเป็นช่วงเทศกาลตรุษในตอนบ่ายจะมีพิธีแห่ธงตะขาบหรือหางหงส์ โดยผู้แห่จะช่วยกันจับธงตามขอบธงตลอดทั้งผืน ยกขึ้นเสมอศีรษะ คนโท ขบวนกลองยาวตีกลองยาวเดินตามขบวนแห่ธงไปตลอดหมู่บ้าน เมื่อขบวนแห่ไปถึงบ้านของคนชราซึ่งไปวัดไม่ไหว คนชราจะออกจากบ้านมาที่ทางเดินซึ่งขบวนแห่ผ่านจะจับผืนธงและยกมือไหว้อนุโมทนาในส่วนกุศล ขบวนแห่ แห่ธงมาถึงเสาหงส์ซึ่งอยู่ที่ศาลาทำน้าหน้าวัดที่ศาลา ทำพิธีกล่าวถวายธงเป็นพุทธบูชา ก่อนชักธงหางหงส์หรือธงตะขาบขึ้นสู่ยอดเสาที่มีหงส์หล่อด้วยโลหะกางปีกทั้ง 2 ข้าง ที่จอยปากแขวนกระดิ่ง บนสุดของตัวหงส์มีฉัตร 3 ชั้น ทำด้วยทองเหลืองปักอยู่หลังเสาหงส์ มีเสาทำด้วยไม้ประดับบัวหัวเสา ตัวเสาประดับลายพุ่มข้าวบิณฑ์ และเชิญธงหางหงส์หรือธงตะขาบขึ้นเสาหงส์ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มแม่น้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ได้หยุดประกอบพิธีแห่ธงตะขาบหรือหางหงส์ในปี พ.ศ.2524 จนกระทั่งถึงปี 2534 นายกมลเทพ มิ่งสำแดง ซึ่งเป็นชนชาวไทยเชื้อสายมอญได้อนุรักษ์ประเพณีนี้โดยจัดทอผ้าและทำธงหางหงส์หรือธงตะขาบถวายเป็นพุทธบูชาที่วัดคงคารามจนถึงปัจจุบัน

นางแล ชินหงสา
ผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมการทอผ้าให้แก่เยาวชน

ผู้สนใจรับการถ่ายทอดวัฒนธรรมของชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง
จังหวัดราชบุรี

การถ่ายทอดวัฒนธรรมการทอผ้าขะต๋าย
จากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ ในหมู่บ้าน “บ้านคงคา”

13. ประเพณีสงกรานต์

วันสงกรานต์เป็นวันที่ดวงอาทิตย์โคจรจากราศีมีนเข้าสู่ราศีเมษเป็นวันขึ้นปีใหม่ วันที่ดวงอาทิตย์เริ่มสู่ราศีมีนเรียกว่า “วันมหาสงกรานต์” เป็นวันที่เทวดาที่รักษาโลกเสด็จกลับสู่สวรรค์เป็นวันสิ้นปีเก่า วันที่ 2 เป็นวันเนาหรือวันว่าง วันนี้ไม่มีเทวดาที่รักษาโลกบางครั้งเรียกว่าวันกระหนาบ เพราะอยู่ระหว่างกลางระหว่างวันสิ้นปีเก่า และวันขึ้นปีใหม่ วันที่ 3 เป็นวันขึ้นปีใหม่ เรียกว่าวันเถลิงศก เป็นวันที่เทวดาองค์ใหม่เสด็จลงมารักษาโลกมนุษย์ ในอดีตก่อนถึงเทศกาลสงกรานต์ หนุ่มสาวกระวีกระวาด สีข้าว ดำข้าว และตักน้ำให้เต็มตุ่ม เพื่อจะได้เล่นสนุกกันอย่างเต็มที่ ก่อนวันมหาสงกรานต์ 1 วัน ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ จะทำศาลด้วยไม้ไผ่ ผ่าซีกและผ่าขาว ประดับศาลด้วยดอกสงกรานต์ (ดอกราชพฤกษ์หรือดอกกัญ) กางร่มบนศาล หนุ่มสาวแต่ละหมู่บ้านจะรวมตัวกันทำข้าวแช่ (เป็งดาดหรือเป็งขงกราน) ที่ลานดิน ซึ่งเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้านเพื่อถวายพระและเพื่อบวงสรวงสังเวียเทวดาอารักษ์ตามตำนานมหาสงกรานต์ ของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ เรื่องธรรมบาลและท้าวทิลพรหม เพื่อให้ญาติผู้ใหญ่คนชราในหมู่บ้านและญาติผู้ใหญ่ต่างหมู่บ้าน การทำข้าวแช่ในอดีตมีวิธีการมากเนื่องจากเป็นข้าวสิริมงคล จะต้องใช้ข้าวเปลือก 7 กำมือ ช้อมถึง 7 ครั้ง ก่อนหุงข้าวด้วยน้ำบริสุทธิ์ 7 ครั้ง หุงกลางแจ้ง ปักราชวัตรฉัตรด้วย เมื่อหุงแล้วเทลงในผ้าขาวบางบนกระบุง ใช้น้ำเย็นราดข้าว นำกระบุงที่ใส่ข้าวแช่น้ำใช้มือขัดข้าวแล้วล้างให้หมดยาง 7 ครั้ง จึงนำไปใช้ได้ น้ำนี้ใส่หม้อดินอบด้วยดอกมะลิปัจจุบันขั้นตอนการทำข้าวแช่ลดลงไปมากและไม่ได้ทำที่ลานดินของหมู่บ้าน คงทำกันที่บ้านของตนเองเมื่อรับประทาน ตักข้าวใส่ถ้วยตักน้ำในหม้อดินใส่น้ำแข็งรับประทานกับกับข้าว 7 ชนิด ได้แก่ กะปิทอด ปลาป่นหวาน กระเทียมดองผัดไข่ ผักกาดหวาน ผัด ยาขนุนอ่อน ยาปูเค็มกับมะม่วงดิบ และกล้วยเผ็ด นอกจากทำข้าวแช่แล้วชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ยังทำขนมที่นิยมทำกันในเทศกาลสงกรานต์ คือ กาละแม และข้าวเหนียวแดง เมื่อทำข้าวแช่และขนมเสร็จเรียบร้อยแล้ว หนุ่มสาวจะไปเล่นสงกรานต์ตามประเพณีดังกล่าวแล้วในเรื่องการพักผ่อนและการเปลี่ยนแปลงด้านการพักผ่อนหย่อนใจ

เช้าวันสงกรานต์วันแรกเรียกว่าวันสงกรานต์วันต้นหรือวันมหาสงคราต์ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ บางหมู่บ้านตักบาตรตามถนนหน้าบ้าน บางหมู่บ้านไปทำบุญตักบาตรที่วัด บางหมู่บ้านตักบาตรที่ลานสนามหน้าวัด เมื่อตักบาตรแล้วกลับบ้าน หนุ่มสาวนำข้าวแช่และขนมใส่สำหรับถวายพระตามวัด ในอดีตจะมีขบวนแห่เอิกเกริกปัจจุบันไม่มีขบวนแห่ เมื่อถึงวัดหนุ่มๆ จะขึ้นวัด สาวๆ ไม่ขึ้นไปบนวัด เนื่องจากผู้หญิงขึ้นไปบนวัดไม่ได้ จะมีผู้ชายหรือลูกศิษย์วัดรับสำหรับข้าวแช่ไปถวายใส่สำหรับของวัดไปถวายพระ แล้วนำสำหรับกลับคืนเจ้าของ ขณะที่หนุ่มสาวไปส่งข้าวแช่ที่วัด บิดามารดาหรือญาติผู้ใหญ่ ทำพิธีบวงสรวง เทวดาอารักษ์ และท้าวทิลพรหมด้วยข้าวแช่ ขนม กับ กับข้าว 7 อย่าง ใส่กระทงเล็กๆ เมื่อหนุ่มสาวกลับจากนำข้าวแช่และขนมไปส่งให้ญาติผู้ใหญ่ตลอดจนคนชราในหมู่บ้านซึ่งเป็นที่เคารพแล้ว คนในครอบครัวจึงร่วมรับประทานข้าวแช่และขนม โดยแบ่งข้าวแช่และขนมส่งญาติผู้ใหญ่ต่างหมู่บ้าน

เมื่อรับประทานข้าว และส่งข้าวแช่ให้ญาติผู้ใหญ่ในหมู่บ้านและต่างหมู่บ้าน แล้วหนุ่มสาวไปที่ลานของวัด (นอกกำแพงวัด) หรือลานของหมู่บ้าน ร่วมเล่นการเล่นพื้นบ้านกันอย่างสนุกสนานหนุ่ม ๆ ในหมู่บ้านอาจจะเล่นในหมู่บ้านของตนเอง หรืออาจจะไปเล่นต่างหมู่บ้านก็ได้ ผู้สูงอายุเมื่อรับประทานข้าวหรือข้าวแช่แล้วจะไปฟังเทศน์ ฟังธรรมรักษาศีลที่วัด

วันสงกรานต์วันที่ 2 ซึ่งเป็นวันเนา หรือวันกระหนาบก็ยังคงตักบาตร เล่นการละเล่นพื้นบ้าน ฟังเทศน์ ฟังธรรมรักษาศีลเช่นเดิม ผิดกันแต่เพียงว่า ผู้ใดเกิดตรงกับวันเนาหมายความว่า ถ้าวันเนาตรงกับวันพุธ ผู้ที่เกิดวันพุธต้องนำดินไปถมถนนหรือนำทรายไปหว่านบนถนน (ในอดีตถนนเป็นดิน ไม่ได้ราดด้วยแอสฟัลต์ หรือคอนกรีต) ซึ่งเรียกว่า “โปรยทราย” หรือ “หว่านทราย” ถ้าวันเนาตรงกับวันเสาร์ ผู้ที่เกิดวันเสาร์ต้องไปโปรยทรายหรือถมถนน ตอนบ่ายผู้ที่เกิดตรงกับวันเนาในปีนั้น ต้องนำไม้ที่มีง่าม มีขนาดกำลังพอเหมาะเกลาให้สวยงามไปปักกิ่งโพธิ์ในวัด ทั้งพิธีโปรยทราย ถมถนนและค้ำโพ เป็นพิธีที่ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ เชื่อว่าเป็นการต่ออายุคือทำให้ผู้ทำพิธีมีอายุยืนยาว

วันสงกรานต์วันที่ 3 เป็นวันเถลิงศก ยังคงตักบาตรฟังเทศน์ ฟังธรรมรักษาศีล และเล่นการละเล่นพื้นบ้านเช่นเดิม เพิ่มการปล่อยปลา ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ สะเดาะเคราะห์ต่ออายุด้วยการปล่อยปลาที่ทำน้ำ ในบางปีจะมีขบวนสาว ๆ แต่งกายด้วยชุดพื้นบ้านด้วยสีสันสดใส ถือขวดโหลใส่ปลาไปปล่อยที่ทำน้ำ หนุ่ม ๆ บางคนเดินตามจีบสาว ๆ ก็มี

หนุ่มสาวชาวไทยเชื้อสายมอญ จะเล่นการละเล่นพื้นบ้านทั้งกลางวันและกลางคืน

วันที่ 4 ถึงวันที่ 6 ยังคงเล่นการละเล่นพื้นบ้านต่อไปอีก แต่ชนิดของการละเล่นอาจจะลดลงไม่เหมือน 3 วันแรก

วันที่ 7 จะเป็นวันสงฆ์นำพระของวัดคงคาราม เข้าจะมีการทำบุญตักบาตรถวายอาหารแด่พระสงฆ์ที่วัด ก่อน 11.00 น. ชาวบ้านในหมู่บ้านนำสัรับอาหารไปถวายพระที่วัดซึ่งมีทั้งพระของวัดคงคาราม และพระที่นิมนต์มาจากวัดอื่น ชาวบ้านในหมู่บ้านและต่างหมู่บ้านร่วมรับประทานอาหาร

เวลา 12.00 น. หนุ่มสาวเล่นการละเล่นพื้นบ้านจนถึงเวลา 14.00 น. หนุ่มสาวตลอดจนเด็ก ๆ กลับบ้านไปรวมญาติกันทำพิธีอาบน้ำและให้น้ำอบ น้ำหอม แป้งแก้ม บิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ทั้งในบ้านและในหมู่บ้าน ญาติผู้ใหญ่ บิดามารดา อาบน้ำรับน้ำหอม และประแป้งแต่งตัวแล้วนั่งลง ลูกหลานกล่าวคำขอขมาโดยประนมมือ มีดอกไม้ธูปเทียนอยู่ในมือ เมื่อกล่าวคำขอขมาแล้วนำพานดอกไม้ธูปเทียนวางลง บิดามารดาประนมมือให้ศีลให้พร แล้วขบวนญาติทั้งหมดไปที่เจดีย์บรรจุกระดูกของบุพเพตชน ซึ่งบางหมู่บ้านอยู่ในวัดรอบ ๆ พระอุโบสถ ทำพิธีบังสุกุลให้บุพเพตชนที่เสียชีวิตไม่เกิน 3 ปี และพรมน้ำหอมให้กระดูกของบุพเพตชน พรมน้ำหอมเจดีย์ที่บรรจุกระดูก บุพเพตชนด้วยดอกไม้ธูปเทียน ราชวัตรจัดทรงที่ทำได้ด้วยกระตาสีและไม้ไผ่ แล้วไปสงฆ์นำพระพุทธรูปซึ่งอุปัชฌาภิกษุวัดนำมาจัดตั้งไว้ที่ศาลาเล็ก (ศาลาคุณเทิก คุณ คือผู้หญิงที่มีอายุมากหมายถึงย่าหรือยาย ซึ่ง คุณเทิก คพตานี ชาวสมุทรสงคราม

เป็นผู้สร้าง) สร้างน้ำพระพุทธรูป สร้างน้ำเจ้าอาวาส พระสงฆ์ในวัด พระสงฆ์ที่นิมนต์มาจากวัดอื่น โดยใช้ไม้แผ่นใหญ่และยาวทำรางน้ำ ทำห้องอาบน้ำด้วยไม้และสังกะสี พระสงฆ์สร้างในห้องน้ำนั้น สร้างน้ำพระแล้ว ประชาชนทำพิธีขอมาพระสงฆ์หลังจากนั้นหนุ่มสาวเด็กเล็กเล่นสาดน้ำ และการละเล่นพื้นบ้าน เช่น มอญซ่อนผ้า และอื่นๆ ต่อจนถึงกลางคืน การเล่นสาดน้ำจะสาดกันนอกบริเวณวัดเพื่อให้มีน้ำของผ้านุ่งสตรีหยดลงไปในบริเวณวัด หลังจากวัดคงคารามมีพิธีสร้างน้ำพระแล้ว วัดอื่นๆ ก็สร้างน้ำพระ โดยผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนไม่ให้วันสร้างน้ำพระตรงกัน

เสร็จจากการสร้างน้ำพระถือเป็นอันสิ้นสุดเทศกาลสงกรานต์ ส่วนใหญ่จะเลิกเล่นการละเล่นพื้นบ้านเพราะฝนเริ่มตก เตรียมการเพาะปลูก ไถ หว่าน ดำนา ต่อไป ถ้าฝนไม่ตกบางคนเล่นไปถึงสิ้นเดือน 6 ผู้ใหญ่ไม่ว่ากล่าวอะไร เพียงแต่พูดถึงผู้เล่นว่า “ปะเราะปะราน” ซึ่งหมายความว่า “บ้าๆ บอๆ”

ประเพณีสงกรานต์ยังคงมีอยู่เหมือนเดิมทุกอย่าง เว้นการละเล่นพื้นบ้านอย่างสนุกสนานไม่มีอีกแล้วเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงด้านอาชีพและภาวะเศรษฐกิจ ทำให้ไม่มีเวลาเล่น สถานที่เล่นคับแคบ ผู้นำในการเล่นเหลือน้อยกิจกรรมนี้จึงค่อยๆ หดไป เหลือแต่การเล่นสาดน้ำ

วัฒนธรรมตามเทศกาลและที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาของชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ส่วนใหญ่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมในด้านของการละเล่นพื้นบ้าน และการเล่นสนุกสนานอย่างอื่น เช่น การแข่งเรือยาว การชักพระ แต่กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง ยังคงเคร่งครัดเหมือนเดิม

บทที่ 5

ปัจจัยและผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม

สิ่งต่าง ๆ ในโลก ไม่ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิต ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ สังคมและวัฒนธรรม ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกัน อาจเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างช้าๆ หรืออาจเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว สังคมและวัฒนธรรมจะมีการเปลี่ยนแปลงได้ย่อมมีปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงย่อมเกิดผลกระทบต่องานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย เนื่องจากสังคมและวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกัน เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย และเกิดผลกระทบตามมา เมื่อวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงสังคมย่อมเปลี่ยนแปลงและเกิดผลกระทบเช่นเดียวกัน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นผลการศึกษาปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมและการศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม

ปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม

1. ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

สภาพแวดล้อมในอดีตของชุมชนไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี เป็นบริเวณที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติเต็มไปด้วยป่าไม้นานาชนิดอันเขียวขจี มีสัตว์ป่า และสัตว์น้ำมากมาย พื้นดินเป็นที่ราบลุ่มริมฝั่งน้ำ ที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก เนื่องจากในฤดูน้ำหลาก น้ำพัดพาความชุ่มชื้น และดินตะกอนซึ่งอุดมไปด้วยปุ๋ยธรรมชาติอันเป็นอาหารอย่างดีของพืช ทำให้พืชเจริญงอกงาม แมลงศัตรูพืชมีน้อย เนื่องจากน้ำหลาก ได้พัดพาทำลายแมลงศัตรูพืชและตัวอ่อนของแมลงศัตรูพืชไปกับสายน้ำ สัตว์ต่างๆ เช่น งู นก ซึ่งมีมากมาย ช่วยกันกัดกินทำลายสัตว์และแมลงที่เป็นศัตรูพืช สัตว์และแมลงที่เป็นศัตรูพืชจึงมีน้อย

เมื่อสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี เป็นเช่นนี้ จึงมีอิทธิพลต่อการอยู่อาศัยและการประกอบอาชีพ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญในอดีตกล่าวคือ

เนื่องจากพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม น้ำท่วมถึง อาหารหลักคือข้าว ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี จึงมีอาชีพเพาะปลูก เมื่อฝนตกจึงเริ่มไถนาในตอนเช้าก่อน 11.00 น. หวานกล้าและดำนาในตอนเช้าและกลางวัน “ฉันจะไถนาเฉพาะตอนเช้า 6 โมงถึงเพล เพลแล้วจะไม่ไถให้วัวพัก วันพระก็จะไม่ไถ” (สัมภาษณ์ นายหุ่น หมอทิพย์) ปลูกถั่วเขียวหลังจากเกี่ยวข้าวแล้ว ปลูกผักกิมผิงน้ำในเวลาเย็น ผักและต้นไม้ที่ปลูกจะให้ผลผลิตที่มีคุณภาพ

ดี เช่น มันเทศเป็นมันเทศหัวเล็ก ๆ มีทั้งสีแดงและสีเหลืองซึ่งเรียกกันว่า มันพวง เป็นมันเทศที่ อร่อย หอม หวาน ที่เป็นเช่นนี้เพราะดินริมฝั่งแม่น้ำแม่กลอง เป็นดินปนทราย และได้ปุ๋ยจาก ดินตะกอน ซึ่งน้ำหลากพัดพามาทับถมปะปนกับดินทราย บางครอบครัวนำเมล็ดถั่วเขียวที่ได้ จากการเพาะปลูกไว้มาเพาะเป็นถั่วงอกที่หาดทรายใกล้แม่น้ำ ถั่วงอกจากหาดทรายโพธาราม มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปว่าทั้งอวบ อ้วน ขาวสั้นพอประมาณ และหวานกรอบ ทุก ครอบครัวปลูกผักได้เอง เก็บผักที่ขึ้นเองตามธรรมชาติและริมรั้ว “คุณอาผู้ชายให้พวกเรา ลูก หลานช่วยกันปลูกผัก รดน้ำ ที่ชายแม่น้ำ หาดน้ำเหนือแต่ก็สนุก” (สัมภาษณ์ นางอมรา วิงวอน) อาหารโปรตีนได้จากแม่น้ำแม่กลอง โดยทั้งก่ำ ลากเชือก ลากชะนาง ทอดแห มีทั้งปู ปลา กุ้ง ชุกชุม “จะทำขนมจีนน้ำยาเลี้ยงคนงานบวชนี่นะ ลงไปลากเชือกเดียวเดียวก็ได้เต็ม ลำเรือ เลี้ยงคนทั้งงานได้สบาย” (สัมภาษณ์ นางสมพงษ์ ชุสุทธิ์) เพื่อที่จะรับประทาน กุ้ง ปู ปลา ก็ไปงมหอย เช่น หอยทราย หอยกาบ หรือหอยขัน หน้าน้ำหลากดักไซ ได้ปลา เช่น ปลา หมู ปลารากกล้วยมากมาย การใช้ทรัพยากรธรรมชาติใช้เพื่อการยังชีพโดยการ เก็บ หา และ ผลิตขึ้นเพื่อใช้ภายในครอบครัวและแบ่งปันกัน ถ้ามีมากก็มีการถนอมอาหารไว้ เช่น ในฤดูฝน ฝนตกชุก ไม้ไผ่จะแทงหน่อ (ไผ่พันธุ์ดิน) ขึ้นมามากมาย หน่อไผ่แทงดินไผ่ขึ้นมาก่อนและ เป็นหน่อที่อ้วนใหญ่แข็งแรง ชนชาวไทยเชื้อสายมอญจะเก็บไว้ให้ “บิน” (ชนชาวไทยเชื้อสาย มอญเรียกหน่อไม้ที่แทงยอดสูงเป็นต้นไผ่ว่า “หน่อไม้บิน” หน่อไผ่แทงดินขึ้นมาช้า ชนชาวไทย เชื้อสายมอญเกรงว่าน้ำจะท่วมหลายวันแล้วหน่อไม้จะตาย เขาจะตัดมาทำหน่อไม้ดอง ปลาที่ หามาได้จะประกอบอาหารเฉพาะปลาตัวใหญ่ ตัวเล็กจะปล่อยลงแม่น้ำไป มีการถนอมอาหาร เช่น ย่างรมควัน ตากแห้ง ใส่เกลือ หมักดองไว้ใช้ในฤดูแล้ง และฤดูหนาวให้เพียงพอในแต่ ละครอบครัว มิได้ถนอมอาหารเพื่อขาย การซื้อขายแลกเปลี่ยนมีน้อย ประกอบกับการคมนาคม ไม่สะดวกใช้การเดินทาง และการคมนาคมทางน้ำโดยใช้พาย ไม้แจว และถ่อเรือ การติดต่อกับ ชุมชนหรือสังคมอื่นจึงมีน้อยเนื่องจากปัจจัย 4 ได้แก่ ที่อยู่อาศัยทำจากไม้ไผ่ ซึ่งมีอยู่มากมาย ในชุมชน หลังจากทำด้วยแปกหรือหญ้าคา ต่อมาเป็นจาก เนื่องจากชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ไม่นิยมตัดไม้ใหญ่ เมื่อเห็นว่าไม้ไผ่ไม่คงทนถาวรจึงทำพิธีขออนุญาตผีประจำต้นไม้ (เทพารักษ์) ขอตัดต้นไม้บางต้นปลูกเป็นที่อยู่อาศัย หลังคายังคงมุงจาก ต่อมาเป็นสังกะสี และเป็นกระเบื้อง ในที่สุด การปลูกบ้านยกพื้นสูงเพื่อไม่ให้น้ำท่วมถึงพื้นบ้านในฤดูน้ำหลาก เสื้อผ้าได้จากการ ปลูกฝ้าย ปั่นฝ้าย ปั่นด้าย แล้วทอใช้เองในครอบครัว อาหารได้จากการเพาะปลูก และได้จาก ธรรมชาติดังกล่าวแล้วข้างต้น นอกจากนั้นได้จากการเลี้ยงไก่หลังบ้าน ปล่อยให้หากินเอง ไม่เลี้ยง แบบทำเป็นอุตสาหกรรม เนื้อวัวได้จากวัวที่เลี้ยงไว้ใช้งานตายลงจึงทำเป็นอาหารหรือตากแห้ง แบ่งปันกัน ยาได้จากส่วนต่าง ๆ ของพืช และสัตว์ สิ่งของต่าง ๆ ผลิตได้เอง มักใช้เพียงพอแก่ การอุปโภค บริโภคภายในครอบครัว มีเพียงข้าวและผลิตผลทางการเกษตรบางชนิดเท่านั้น ที่ อาจเหลือจึงนำไปแลกเปลี่ยนกับสิ่งของอื่นในชุมชนอื่น หรือคนในชุมชนอื่นเดินทางมาแลกเปลี่ยนถึงชุมชนของตนเอง สภาพแวดล้อมต่างๆ ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไป เริ่มจากคนในชุมชนมี

ความต้องการเครื่องอุปโภค บริโภคและปัจจัย 4 เพิ่มจากที่ผลิตได้เองในชุมชน ทำให้เกิดการผลิตเพื่อขายเข้ามาแทนที่การผลิตเพื่อการยังชีพ มีการเพิ่มผลิตผลทางการเกษตรโดยขุดถาง ดินไม้เล็ก ๆ ในที่ราบลุ่มเพื่อเพาะปลูก ป่าไม้ ทุ่งหญ้า และสัตว์ป่าจึงลดลง และหมดไป มีการสร้างเขื่อนทางต้นแม่น้ำแม่กลอง ซึ่งเป็นแม่น้ำที่มีการสร้างเขื่อนมากที่สุดในประเทศไทย ทำให้ระบบการชลประทานและการให้แสงสว่างดีขึ้น ประชาชนไม่ต้องอาศัยน้ำท่าและน้ำฝนเป็นหลักในการทำนา มีการกักเก็บน้ำไว้ในฤดูแล้ง ช่วยไม่ให้น้ำป่าไหลลงมาในปริมาณที่มากทำให้ผลผลิตทางการเกษตร ทางคมนาคมและบ้านเรือนเสียหาย สามารถทำนาได้ปีละ 2 ครั้ง มีการปลูกพืชที่ใช้น้ำน้อย เช่น อ้อย เพื่อทำน้ำตาล แต่ทำให้ระบบนิเวศวิทยาเสียไป ไม่มีน้ำพัดพา ดินตะกอนมาสู่ที่ราบทำให้คุณภาพของดินเลวลง สัตว์น้ำมีจำนวนลดลงเนื่องจากหลายสาเหตุ เช่น ฟอสเฟตซึ่งเป็นปุ๋ยที่เร่งการเจริญเติบโตของพืชถูกชะล้างลงในแม่น้ำลำคลองจะไปเร่งการเจริญเติบโตของตะไคร่เขียวในแม่น้ำลำคลอง ตะไคร่เขียวดูดเอาออกซิเจนในน้ำไปใช้ทำให้สัตว์น้ำตายเพราะขาดออกซิเจนหรือออกซิเจนมีน้อย ปลาจากเหนือเขื่อนไม่สามารถว่ายลงมาได้ เขื่อน หรือมาวางไข่ และเจริญเติบโตในแม่น้ำได้เขื่อนได้สะดวก มีอุตสาหกรรมการอุตสาหกรรม ที่ทำให้น้ำที่ใสสะอาดกลับขุ่นข้น ทำให้ตลิ่งพังและสูงขึ้น บางแห่งน้ำตื้นเขิน บางแห่งเป็นหลุมลึก ชาวบ้านไม่สามารถลงไปอาบน้ำและใช้น้ำได้สะดวก ไม่มีทัศนียภาพที่สวยงาม ไม่มีที่เล่นและที่พักผ่อนของเด็กๆ และหนุ่มสาวในเวลาเย็นก่อนอาบน้ำ ไม่มีที่เล่นการละเล่นพื้นบ้านในเทศกาลต่างๆ ไม่มีคำกล่าวหาว่า “คนกรุงเทพบอกว่า อาบน้ำที่นี่ดีกว่าอาบน้ำที่ทะเลหัวหิน หาดทรายสวย น้ำใส ไม่เค็ม ไม่มีกลิ่น ลมพัดเย็นสบาย ไม่เหนียวตัว” (สัมภาษณ์ นางวิไล แสงรัตนกุล) การสร้างเขื่อนกักเก็บน้ำทำให้ระดับน้ำลดต่ำลง ทำให้น้ำในแม่น้ำไม่สามารถไหลเข้าสู่คลองธรรมชาติลงไปยังที่ราบลุ่มได้ การเดินทางติดต่อกับชุมชนที่อยู่ห่างไกลจากฝั่งน้ำจึงไม่สามารถติดต่อกันทางเรือ ปลาและสัตว์น้ำไม่สามารถว่ายตามน้ำเข้าไปสู่ที่ราบลุ่มได้ การขยายและการแพร่พันธุ์ ตลอดจนจำนวนสัตว์น้ำที่เป็นอาหารจึงลดลง

การเปลี่ยนพื้นที่นาเป็นพื้นที่อุตสาหกรรม ทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลง เนื่องจากโรงงานอุตสาหกรรมบางโรงงานไม่รับผิดชอบต่อระบบนิเวศวิทยาปล่อยของเสียลงไปในพื้นที่ใกล้เคียงทำให้พื้นที่เกษตรเสียหาย เกษตรกรทำไร่นาไม่ได้ สัตว์เลี้ยงตาย โรงงานอุตสาหกรรมบางโรงงานปล่อยของเสียลงในแม่น้ำและแหล่งน้ำ ทำให้แหล่งน้ำเสียหาย คุณภาพของน้ำเลวลง สัตว์น้ำตายและมีจำนวนลดลง โรงงานอุตสาหกรรมทำให้เกิดกลิ่นและมลพิษในอากาศ เมื่อมีโรงงานอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีต่าง ๆ เกิดขึ้น มีการกำจัดขยะไม่ถูกวิธี ทำให้เกิดมลพิษทั้งในดิน ในน้ำและในอากาศ

2. ปัจจัยด้านจำนวนลักษณะประชากร

จำนวนประชากรของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี มีเพิ่มมากขึ้น หลังจากอพยพเข้ามา กล่าวคือ เมื่ออพยพมาจากประเทศเมียนมาร์เข้าสู่ประเทศไทย มาพึ่งพระบรมโพธิสมภารสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีมีประมาณ 1,000 คนเท่านั้น ต่อเมื่ออพยพตามเข้ามาอีก 5,000 คน ก็ไม่ได้อยู่ที่เมืองหน้าด่านทั้ง 7 ของจังหวัดกาญจนบุรีทั้งหมด บางกลุ่มไปอยู่กับญาติพี่น้องที่ อำเภอบางแพ จังหวัดนครปฐม บางกลุ่มไปอยู่ที่ จังหวัดปทุมธานี บางกลุ่มไปอยู่ที่ อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี บางก็ไปอยู่ที่จังหวัดลพบุรี ส่วนใหญ่อยู่ที่เมืองหน้าด่านทั้ง 7 เมืองเมื่อได้รับพระราชทานที่ทำกิน และที่อยู่อาศัยบริเวณ 2 ฝั่งแม่น้ำแม่กลอง ตั้งแต่ อำเภอบางแพ จังหวัดกาญจนบุรี จนถึง อำเภอโพธาราม จากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี จึงมิได้มีมากมายนัก ต่างจับจองที่อยู่อาศัยใกล้แม่น้ำเพื่อสะดวกในการใช้น้ำ ที่ทำนาอยู่ห่างจากหมู่บ้าน ลึกเข้าไปจากฝั่งน้ำโดยหักร้างทางพง เพาะปลูกทำนา แต่พอกำลังในครอบครัวโดยไม่มีเทคโนโลยีใด ๆ ช่วย เมื่อไม่มีภัยสงคราม มีแหล่งเพาะปลูก มีแหล่งจับสัตว์น้ำเพื่อบริโภคเป็นอาหารเพื่อการยังชีพ ไม่นิยมฆ่าสัตว์อื่นเป็นอาหารถึงแม้ว่าจะมีสัตว์ป่าชุกชุม ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี จึงอยู่กันอย่างมีความสุขตามอัตภาพ ไม่ต้องอพยพต่อไป สามารถตั้งถิ่นฐานได้อย่างถาวร จำนวนประชากรจึงเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากชนชาวไทยเชื้อสายมอญในอดีตแต่ละครอบครัวมีบุตรครอบครัวละมากๆ เนื่องจากสังคมของชนชาวไทยเชื้อสายมอญในอดีตเป็นสังคมเกษตรกรรม ต้องใช้แรงงานภายในครอบครัว สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติอุดมสมบูรณ์จึงไม่จำเป็นต้องหาวิธีคุมกำเนิด ทำให้อัตราการเกิดมีมาก ผู้คนที่รอดจากภัยทารกมีอายุยืน เมื่ออัตราการขยายตัวของประชากรเพิ่มขึ้น ทำให้ที่ทำกินมีไม่เพียงพอ ต้องขยายพื้นที่การเพาะปลูกและพื้นที่อยู่อาศัย จึงต้องเดินทางขุดร้างทางพงซึ่งไม่ใช่ดินไม่ใหญ่ เนื่องจากพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม น้ำท่วมทุกปี ปีละหลาย ๆ ครั้ง จึงมีที่ราบที่รกร้างว่างเปล่ากว้างใหญ่ เมื่อชนชาวไทยเชื้อสายมอญ เดินทางห่างจากแม่น้ำ เพื่อสะดวกในการทำนา จึงปลูกที่พัก ซึ่งกลายเป็นบ้านและหมู่บ้านในที่สุดทำให้เกิดชุมชนใหม่แพร่กระจายลึกเข้าไป เช่น ชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญวัดคอนกระเบื้องชุมชนเชื้อสายมอญวัดชัยรัตน์ วัดช่องพราน วัดหนองกลางดง ในอำเภอบางแพ ชุมชนไทยเชื้อสายมอญที่ตำบลคอนใหญ่ อำเภอบางแพ การเกิดชุมชนใหม่เหล่านี้ เกิดจากการออกไปหาพื้นที่ทำกินใหม่ เนื่องจากพื้นที่ทำกินมีน้อยไม่เพียงพอแก่การขยายจำนวนประชากรของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี

นอกจากไปหาพื้นที่ทำกินใหม่แล้ว บางหมู่บ้านคนในชุมชนทำนาไม่ได้ผลจึงเปลี่ยนมาปลูกพืชไร่ เช่น ข้าวโพดและอ้อย แทนข้าว นำพืชไร่มาขายชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง มีอาชีพทำนา จึงเกิดอาชีพใหม่คือ ทำไร่ และค้าขายเล็ก ๆ น้อยๆ นอกจากนั้น ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ บางหมู่บ้านยังให้บุตรหลานเข้าไปหาอาชีพใหม่ในเมืองเช่น ไปรับจ้าง

ทำงานในโรงพยาบาล มีส่วนน้อยที่ไปรับจ้างทำงานตามบ้าน ตามโรงงานและสถานที่ต่างๆ เด็กๆ ที่ได้รับการศึกษาสูงขึ้น ไม่ได้กลับมาทำงานในชุมชนเดิม เนื่องจากไม่ได้เรียนมาทางด้านเกษตรกรรม ทุกคนไปเรียนวิชา “หนังสือ” เพื่อรับราชการเหมือนที่นิยมในอดีต งานในชุมชนจึงไม่มีให้ทำ เด็กๆ ออกจากหมู่บ้านไปศึกษาเล่าเรียนแล้ว ไม่ได้กลับมารับใช้ชุมชน จะกลับมาเมื่อถึงวันเทศกาลสำคัญเท่านั้น

ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ที่มีฝีมือเชิงช่าง ซึ่งแต่เดิมช่วยซ่อมแซมบ้านเรือนให้แก่เพื่อนบ้านหรือรับใช้พระศาสนาเปลี่ยนอาชีพจากการทำนามาเป็นช่างก่อสร้าง รับจ้างทั่วไปทั้งในท้องถิ่นเดิมและต่างถิ่น ต่อเมื่อทรัพยากรเริ่มมีจำกัด ความต้องการต่างๆ นอกเหนือจากปัจจัย 4 มีเพิ่มมากขึ้น การใช้เทคโนโลยี เข้ามามีส่วนช่วยในการประกอบอาชีพแทนการใช้แรงงานจากคนและสัตว์ ทำให้ความต้องการมีบุตรครอบครัวหลายคนลดลง ทั้งการแพทย์เจริญขึ้น การคุมกำเนิดได้ผลดี ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ในปัจจุบันยินยอมและนิยมการคุมกำเนิดทำให้นาของครอบครัวเล็กลง แต่ละครอบครัวมีบุตรครอบครัวละ 1-2 คน และเมื่อการแพทย์เจริญขึ้นอัตราการเสียชีวิตก็ลดลงเช่นเดียวกับอัตราการเกิด

ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ในวัยชรา ชายซึ่งมีอายุ 60 ปีขึ้นไปหลายคนที่รู้และเรียนหนังสือไทย มีความรู้ทางพุทธศาสนาและพิธีกรรมเป็นอย่างดี มีส่วนน้อยที่อ่านและเขียนหนังสือมอญได้ แต่ทุกคนทั้งชายและหญิง สื่อสารภาษามอญ พูดภาษามอญ ฟังภาษามอญ และสวดมนต์ภาษามอญได้ ทุกคนเคร่งครัดและปฏิบัติตนเป็นพุทธมามกะที่ดี

ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง ในวัยกลางคน (30-59 ปี) ส่วนใหญ่ไม่มีโอกาสเรียนหนังสือ คนที่มีโอกาสได้เรียนหนังสือ บางคนอ่านและเขียนภาษามอญได้

ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ในวัยหนุ่มสาวและวัยเด็ก ใช้ภาษาไทยในการสื่อสาร บางคนสามารถสื่อสารภาษามอญได้แต่มีน้อยคนที่อ่านและเขียนภาษามอญได้

ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ในอดีต มีความรู้ความสามารถและทักษะในการใช้มือ เช่น การจักสาน การทอผ้า การวาดจิตรกรรม ศิลปะการตัดกระดาษ การแกะสลักหยวก (การแทงหยวก) และการแกะสลักไม้ ศิลปะเหล่านี้เป็นศิลปะชั้นครูที่ได้ฝึกฝน ปัจจุบันศิลปะเหล่านี้ขาดการพัฒนาส่งเสริมสนับสนุนให้คงอยู่ เด็กๆ และเยาวชนไม่ได้รับการถ่ายทอดและสืบทอดศิลปะเหล่านี้ไว้ กลับไปเน้นการเรียนการสอนในโรงเรียนให้ความสำคัญแก่นักวิชาการด้วยการท่องจำ เด็ก ๆ ไม่ได้ฝึกฝนวิชาที่ใช้มือ เพื่อสร้างสรรค์งาน

ศิลปะต่าง ๆ ดังที่มีมาในอดีต ทำให้ความรู้ ความสามารถ และทักษะในการใช้มือ สูญหายไป จากลักษณะประชากรของชุมชนไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี

ด้านการเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโส การเอื้ออาทรบิดามารดา ญาติผู้อาวุโส ยังไม่เปลี่ยนแปลง ความใจบุญสุนทานยังคงมีอยู่ การไปทำงานต่างถิ่นไม่ได้ทำให้ชนชาวไทยเชื้อสายมอญลืมถิ่นเดิม เมื่อถึงเทศกาล เช่น เข้าพรรษา ออกพรรษา กฐิน ทอดผ้าป่า เพื่อร่วมปัจจัยนำไปสร้างสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ ในวัดหรือในชุมชนยังคงมีอยู่

3. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

จากการศึกษาสภาพเศรษฐกิจของชุมชนไทยเชื้อสายมอญ หมู่บ้าน “บ้านคงคา” และหมู่บ้าน “บ้านม่วง” พบว่ารายได้หลักในอดีตได้จากการทำนาและปลูกถั่วเขียว โดยอาศัยแรงงานในครอบครัวและปัจจัยตามธรรมชาติ แต่สภาพของบ้านม่วง พื้นที่ที่เป็นที่ราบลุ่มก็ลุ่มมาก น้ำท่วมนานวัน ทำให้ข้าวซึ่งปลูกในที่ลุ่มจมน้ำเสียหาย และถ้าน้ำน้อย น้ำเข้าไม่ถึงในที่ดอน ทำให้ข้าวในที่ดอนเหี่ยวแห้งตายไป ผลผลิตจึงได้ไม่เต็มที่ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญหมู่บ้าน “บ้านคงคา” ไม่เดือดร้อนนัก เพราะสภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มกว้างใหญ่ มีคลองธรรมชาติระบายน้ำ ถ้าน้ำท่วมข้าวกล้าเสียหายไม่มากนักจึงหว่าน และปักดำใหม่ ผลผลิตเสียหายไม่มาก การลงทุนในการผลิตมีน้อยทำให้สภาพเศรษฐกิจ มีพอกินพอใช้ สามารถส่งบุตรหลานให้เรียนในระดับสูง ๆ ได้

ปัจจุบันการทำการเกษตรต้องใช้ต้นทุนการผลิตสูง ราคาผลผลิตตกต่ำ ในขณะที่ค่าครองชีพสูงขึ้น ทำให้เกษตรกรหลายรายเปลี่ยนอาชีพจากเกษตรกรรมไปรับจ้าง เช่น รับจ้างก่อสร้าง รับจ้างทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ชาวนาบางคนเปลี่ยนเป็นทำไร่ข้าวโพด ไร่ถั่ว และสวนดอกไม้ ชาวนาที่ยังคงทำนา ไม่ทำนาแต่เพียงอย่างเดียวต้องทำนา ปลูกข้าวโพดบ้าง ข้าวโพดฝักอ่อนบ้าง พร้อมทั้งเลี้ยงวัวขุน การที่ผลผลิตราคาตกต่ำ ต้นทุนการผลิตสูง ขาดแรงงานในไร่ เนื่องจาก ขนาดของครอบครัวเล็กลงแรงงานจากไร่ชา เปลี่ยนอาชีพจากการทำการเกษตรไปรับราชการ รับจ้าง และนักล่าที่ดินหล่าซื้อที่ดินขายให้นายทุนสร้างโรงงานอุตสาหกรรม ทำให้ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ขายที่ดินให้แก่คนที่ดิน “คนขายที่นาเกินมาก เพราะเด็กรุ่นหลังไปประกอบอาชีพอื่น พ่อแม่แก่เฒ่า ทำนาไม่ไหวก็ต้องขายนา” (สัมภาษณ์ นางสาวภารดี พิรันคร) “อีกเหตุผลหนึ่งที่ชาวนาขายที่นาเพราะที่ข้างเคียงเขาขายที่ตนเองไม่อยากจะขายก็ต้องขาย เพราะไม่มีทางเข้าออก” “คนขายที่นาได้เงินมาก็แบ่งออกเป็นส่วนๆ เก็บไว้ส่วนหนึ่งเพื่อใช้จ่ายและทำบุญ นอกนั้นแบ่งให้ลูกหลาน” (สัมภาษณ์ นางกิตติมา อารีกิจ)

ในอดีตบางวันชนชาวไทยเชื้อสายมอญแทบไม่ต้องใช้จ่ายเงินเลย เนื่องจากปัจจัย 4 ในการดำรงชีวิต หาได้จากธรรมชาติรอบๆตัว ปัจจุบันรายจ่ายในครอบครัวมีเพิ่มมากขึ้น เพราะความต้องการสิ่งอื่นมากกว่าปัจจัย 4 มีเพิ่มขึ้น ค่าครองชีพสูงขึ้น แต่ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ก็ใช้จ่ายเท่าที่จำเป็นที่เพียงพอกับรายได้ เนื่องจากเป็นผู้รู้จักใช้จ่ายเงิน จึงไม่เกิดภาวะหนี้สิน

4. ปัจจัยทางด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี สารสนเทศและการพัฒนาประเทศ

ในอดีตชนชาวไทยเชื้อสายมอญได้เรียนรู้เรื่องการเพาะปลูก และการจับสัตว์น้ำจากธรรมชาติ มีความรู้ความสามารถ ในการสร้างที่อยู่อาศัย มีความรู้ความสามารถในการผลิตเครื่องนุ่งห่มจากวัสดุธรรมชาติ เช่น พืช มีความรู้ความสามารถผลิตยารักษาโรคจากส่วนต่างๆ ของพืชและสัตว์ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ซึ่งอยู่ในที่ซึ่งมีสิ่งแวดล้อมทางกายภาพอันอุดมสมบูรณ์ จึงมีเวลาพัฒนาสังคมวัฒนธรรมของตนเอง ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาเทคโนโลยีขึ้นมาดัดแปลงหรือควบคุมธรรมชาติ

ในปี พ.ศ. 2504 รัฐบาลได้มีนโยบายพัฒนาประเทศด้วยการนำทรัพยากรออกมาใช้ให้มากที่สุด มีการคิดค้นเทคโนโลยีใหม่ ๆ ทั้งภาคเกษตรกรรม และอุตสาหกรรม ชนชาวไทยเชื้อสายมอญค่อย ๆ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงใช้เทคนิคที่เริ่มจากง่าย ๆ ไปสู่ความซับซ้อนมากขึ้น ตามวิวัฒนาการทางวัตถุและความคิดเพื่อเข้าช่วยอย่างช้าๆ มีการใช้เครื่องสีข้าวในโรงสีเปลี่ยนข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร แทนการตำ สี ผัด มีการใช้ปฏิกิริยาวิทยาศาสตร์ มีการเปลี่ยนแปลงพันธุ์พืช มีการใช้สารฆ่าแมลงและสารปราบศัตรูพืช มีการใช้เครื่องสูบน้ำ สูบน้ำเมื่อมีน้ำมากเกินไป หรือน้อยเกินไป มีการเปิดปิดประตูระบายน้ำ

เมื่อเทคโนโลยี เข้ามาช่วยแทนแรงคนและแรงสัตว์ ทำให้ความต้องการแรงงาน และแรงสัตว์ลดน้อยลง ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี จึงขายวัวแล้วใช้รถไถนา และเครื่องนวดข้าวแทนวัว การลงแขกซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่ดีได้สูญหายไป เริ่มมีการจ้างคานาและเกี่ยวข้าว เมื่อใช้เครื่องเกี่ยวข้าว จึงไม่ต้องจ้างเกี่ยวข้าวและไม่ต้องช่วยกันนวดข้าว การใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยทำให้ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญที่ทำนาได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น แต่ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ในขณะที่ราคาข้าวไม่แน่นอนผลผลิตขายได้เงินไม่เพียงพอแก่การยังชีพ ชาวนาบางรายจึงเปลี่ยนไปทำไร่อ้อยหรือประกอบอาชีพอื่น บางรายขายที่นาให้นายทุน นายทุนได้เปลี่ยนที่นาของชาวนาเป็นโรงงานอุตสาหกรรม เนื่องจากรัฐบาลได้ส่งเสริมสนับสนุนเปลี่ยนแปลงให้สังคมเกษตรกรรม เป็นสังคมอุตสาหกรรม จังหวัดราชบุรี จึงมีโรงงานอุตสาหกรรมมากมายหนุ่มสาวชาวไทยเชื้อสายมอญบางส่วนจึงเข้าไปรับจ้างทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม

ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นปัจจัยภายนอกชุมชนที่ทำให้ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ได้เลือกใช้สินค้าที่มั่นคงและทันสมัย ทำให้ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ เข้าสู่ความทันสมัยและมีโลกทัศน์ที่กว้างไกลขึ้น

รัฐบาลได้พัฒนาประเทศในเขตชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง โดยการควบคุมธรรมชาติได้แก่ การสร้างเขื่อนกักเก็บน้ำ ในต้นน้ำ เช่น ที่แม่น้ำศรีสวัสดิ์ แม่น้ำไทรโยค และแม่น้ำแม่กลอง เพื่อไม่ให้น้ำท่วมในฤดูน้ำหลาก ทำให้ชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง สามารถปลูกข้าว ได้อีก 1 ครั้ง การสร้างเขื่อนกักเก็บน้ำไว้ใช้ในการเกษตร ทำให้ชาวนาไม่ต้องพึ่งฝนตามธรรมชาติ หรืออำนาจเร้นลับเหนือธรรมชาติคือเทวดาหรือผี นอกจากสร้างสิ่งควบคุมธรรมชาติ เช่น เขื่อน หรือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ ทำฝนหลวงแล้ว รัฐบาลยังได้ส่งเสริมความรู้ทางการเกษตร ทำให้เกษตรกรมีผลผลิตเพิ่มขึ้น และเปลี่ยนแปลงการปลูกพืชที่ให้ราคาดีกว่าการปลูกข้าว เช่น ปลูกข้าวโพด และอ้อย ทำสวนดอกไม้ การเปลี่ยนแปลงชนิดของพืชทำให้ชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี มีรายได้ สูงขึ้น แต่ก็ยังไม่เพียงพอแก่ค่าครองชีพที่สูงขึ้น ทำให้ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ บางหมู่บ้าน เดินทางหรือส่งบุตรหลานไปทำงานรับจ้างในกรุงเทพมหานคร

5. ปัจจัยด้านการแพทย์และการสาธารณสุข

แต่เดิมเมื่อมีการเจ็บป่วย ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ จะใช้พืชสมุนไพรหรือขอยาจาก พระสงฆ์ใช้กิน ดื่ม พอก ทา และกวาดคอบ้าง ทิ้งกะบานบ้าง ทำพิธีรำผีบ้าง ปัจจุบันการรักษา แบบเดิมลดน้อยลงไปมาก เริ่มตั้งแต่มีการตั้งโรงพยาบาลบ้านโป่ง และโรงพยาบาลโพธาราม การคลอดบุตรกับหมอตำแยลดน้อยลงเมื่อมีการตั้งโรงพยาบาลทั้งสอง และหมดไปในที่สุด เมื่อ มีการตั้งสถานีอนามัยประจำตำบล การคุมกำเนิดได้ผลดีมาก เนื่องจากการรณรงค์ของ หน่วยราชการ บิดามารดา มีความรู้มากขึ้น จากบริการของรัฐบาลทั้งด้านสาธารณสุข การศึกษา และบริการสาธารณสุขอื่นๆ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ มีความรู้เพียงพอที่จะรักษาตนเองให้มีสุขภาพ ดี เด็กๆ จึงมีสุขภาพดีไม่ขาดสารอาหาร ไม่เป็นโรคพยาธิ และรู้จักป้องกันตนเองไม่ให้เป็นโรค ทำให้วิถีชีวิตของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ เปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น

การพัฒนาชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญ โดยองค์กรและหน่วยงานของรัฐ การเปลี่ยนแปลงสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรม การที่วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี สารสนเทศ เข้ามามีบทบาททั้งด้านสาธารณสุข การศึกษา ด้านอุตสาหกรรม ด้านบริการ ด้านการท่องเที่ยว ด้านสิ่งแวดล้อมและอื่นๆ ทำให้ชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี มีรายได้ มากกว่าและแน่นอนกว่าการทำเกษตรทำให้ฐานะความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตดีขึ้น สะดวกสบายขึ้น มีสุขภาพอนามัยดีขึ้น มีโลกทัศน์กว้างขึ้น แต่ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

และภายในหมู่บ้านลดลงและเกิดผลกระทบต่าง ๆ ต่อครอบครัวต่อระบบนิเวศวิทยา ผลกระทบทางด้านการศึกษาและการใช้ภาษา ผลกระทบทางด้านการพักผ่อนหย่อนใจและอื่น ๆ

รัฐบาลได้พยายามพัฒนาประเทศโดยการสร้างสิ่งสาธารณูปโภค เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา และสร้างเขื่อนต่าง ๆ เพื่อใช้ทางด้านการชลประทานและพลังงานไฟฟ้า เทคโนโลยีต่าง ๆ ทำให้เกิดเครื่องอำนวยความสะดวกในบ้าน เช่น มีตู้เย็น เพื่อรักษาอาหารสดแทนการถนอมอาหารแบบโบราณ มีวิทยุโทรทัศน์ เครื่องเสียง วีดีทัศน์ แทนการพักผ่อนหย่อนใจแบบเดิม “มีวิทยุใช้ถ่านเป็นลัง ๆ ที่คณะโพธิ์วัดคงคาก่อนที่อื่น” (สัมภาษณ์ นายหุ่น หม้อทิพย์) “โทรทัศน์มีที่บ้านขุนอาโศกก่อน (สัมภาษณ์ นางระเบียบ สุทธิทวี) มีเตารีดไฟฟ้าแทนเตารีดถ่านหรือพับผ้าให้เรียบ มีรถจักรยาน จักรยานยนต์ และรถยนต์ ถนนหนทางแทนการเดินทางด้วยเท้าและเรือ มีเครื่องซักผ้าทำให้คนไทยเชื้อสายมอญ ไม่ซักผ้าตอนเย็นก่อนอาบน้ำทุกวัน มีก๊าซและไฟฟ้าหุงต้มอาหารแทนฟืน มีส้วมซึมแทนส้วมหลุมหรือแทนการไปป่า เจ็บป่วยก็ไปหาหมอที่อนามัยหรือคลินิก เครื่องอำนวยความสะดวกเหล่านี้คนไทยเชื้อสายมอญ ไม่นิยมซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้ด้วยเงินผ่อนจะซื้อด้วยเงินสด ไม่นิยมการเป็นหนี้สิน การพัฒนาชนบททำให้ชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญถูกเชื่อมโยงกับสังคมภายนอกเพิ่มขึ้น

6. ปัจจัยทางด้านสื่อสารคมนาคม

บรรพบุรุษของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ เหมือนกับบรรพบุรุษของชนชาติอื่น ๆ คือ ก่อนสมัยประวัติศาสตร์ ได้อาศัยอยู่ใกล้แหล่งน้ำ ตามหน้าผา ตามโค่นต้นไม้ในป่า เริ่มรู้จักหาผลไม้ และจับสัตว์ในป่ากินเป็นอาหาร เมื่ออาหารอันได้แก่ผลไม้ และสัตว์ลดน้อยลงหายาก เขาก็ย้ายที่อยู่อาศัยไปอยู่ในถิ่นที่มีพืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์กว่า โดยทำเพิงพักจากวัสดุธรรมชาติ เรือนพนเจรไปเรื่อย ๆ ส่วนมากจะสร้างเพิงพักที่อยู่อาศัยใกล้แหล่งน้ำเพราะต้องใช้น้ำอุปโภคบริโภค แหล่งน้ำยังเป็นแหล่งอาหารอีกด้วย ทั้งยังได้ใช้ลำนน้ำเป็นเส้นทางคมนาคม ติดต่อสื่อสารที่ดีที่สุดและสะดวกที่สุดในสมัยนั้น เมื่อรู้จักการเพาะปลูกจึงอยู่เป็นหลักแหล่ง มีการแลกเปลี่ยนซื้อขาย ยังใช้แหล่งน้ำเป็นเส้นทางในการติดต่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกันกับชุมชนอื่น ชนชาวไทยเชื้อสายมอญก็เช่นกัน ต่อเมื่ออพยพเร่ร่อนจากการหาแหล่งอาหารและการถูกรุกรานมาที่มีอยู่เป็นหลักแหล่งอยู่ในประเทศไทย จนกระทั่งมาอยู่ริมแม่น้ำแม่กลองมีการสร้างพนังกันน้ำไม่ให้น้ำท่วมบ้านเรือน พนังกันน้ำจึงเป็นทางคมนาคมสำหรับสัญจรไปมาของชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญใช้ติดต่อสื่อสารคมนาคมโดยการเดินทางบนพนังกันน้ำ การเดินทางในอดีตจึงใช้การคมนาคมทางน้ำโดยมีเรือเป็นพาหนะและเดินทางโดยใช้เท้าตามพนังกันน้ำเพื่อติดต่อกับคนชุมชนอื่น เมื่อมีทางรถไฟชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ใช้ทางรถไฟน้อยแต่กลับใช้พนังกันน้ำที่กันน้ำไม่ให้ท่วมทางรถไฟเป็นทางคมนาคมมากกว่า ต่อมามีการใช้จักรยานบ้างเมื่อมีการตัดถนนเชื่อมหมู่บ้าน

จึงเริ่มมีการใช้จักรยานยนต์และรถยนต์เป็นพาหนะ ปัจจุบันรถจักรยานมีน้อยมาก ในชุมชนหนึ่งๆ แทบไม่มีการคมนาคมทางน้ำทำให้ไม่มีเรือเหลืออยู่เลย เมื่อมีการรื้อทางแอสฟัลท์ บนพนักกันน้ำและถนนที่สร้างขึ้นใหม่ ทำให้การคมนาคมสะดวกขึ้น แต่เกิดอุบัติเหตุบนถนนบ่อยครั้ง

การเผยแพร่ข่าวสารในอดีตใช้วิธีบอกกันปากต่อปาก ต่อมาใช้จดหมาย ปัจจุบันนิยมใช้โทรศัพท์ การรับฟังข่าวสารได้จากการอ่านหนังสือพิมพ์ตามร้านค้าและที่ห้องสมุดประชาชน ฟังจากวิทยุ ดูจากโทรทัศน์ และวีดิทัศน์

7. ปัจจัยด้านแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

การแพร่กระจายของวัฒนธรรมอื่นที่มีต่อสังคมของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ส่วนมากเป็นการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากภายนอกเข้าสู่ภายในชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญ จากคนในหมู่บ้านคงคาเข้าไปรับราชการในเมืองหลวงทำให้ได้แบบอย่างงานปฎิมากรรมจากวังหลวงมาสร้างพระอุโบสถที่วัดคงคาราม วัฒนธรรมทางการแต่งกายจากการนุ่งผ้าลอยชายแบบพม่า มาเป็นนุ่งโจงกระเบนแบบไทยเมื่ออยู่ใกล้ชิดกับคนไทย ในสมัยที่พม่าเข้ามาตีเมืองไทย ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี นุ่งผ้าลอยชายนุ่งโจงกระเบนบ้างจนถึงสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นายกรัฐมนตรีไทยในสมัยนั้นให้คนไทย เปลี่ยนจากนุ่งโจงกระเบนเป็นกางเกงและผ้าขึ้น ในปี พ.ศ. 2492-2493 เด็กผู้หญิงในหมู่บ้านวัดคงคา บางคนได้ไปเรียนหนังสือในกรุงเทพฯ เด็กผู้หญิงเหล่านั้นได้นำการนุ่งกระโปรงและนุ่งกางเกงเข้ามาในหมู่บ้าน เด็กในหมู่บ้านคงคาจึงเริ่มนุ่งกระโปรงและกางเกง เด็กๆ ที่ไปเรียนในกรุงเทพฯ นำการเล่นของเด็ก ๆ ในกรุงเทพฯ มาเล่นเช่น อีลือกตอกแตก แม่งู โพงพาง อีตักและอื่น ๆ คนวัยสาวที่ไปทำงานที่กรุงเทพฯ นำเอาวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวกรุงเทพฯ เข้ามาในหมู่บ้านทำให้เกิดการแต่งกายแบบกรุงเทพฯ บ้าง เมื่อต้องเดินทางไปกรุงเทพ แต่เมื่ออยู่บ้านหรือไปตลาดก็ยังคงแต่งกายแบบเดิม คือนุ่งผ้าขึ้น ซึ่งชนชาวไทยเรียกผ้าขึ้นหรือผ้านุ่งว่า นีน หรือกานิน และใส่เสื้อที่เรียกว่า “อะละเนิ่นเวิน” วัยรุ่นที่บ้านม่วงยังคงนุ่งโจงอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ บางคนนุ่งโจงแล้วใส่เสื้อยัด การนุ่งโจงเชื่อว่าเทหรือโก้ เรียกว่า แต่งอย่างนี้แล้ว “มะ” การมีถนนหนทางดี เศรษฐกิจดีทำให้มีจักรยานหรือจักรยานยนต์ขับขี่ ทำให้ชนชาวไทยเชื้อสายมอญได้ไปพบเห็นวัฒนธรรมอื่นๆ การได้เรียนหนังสือ การได้ไปทำงานที่กรุงเทพฯ เทคโนโลยี การคมนาคมขนส่ง การท่องเที่ยว เป็นปัจจัยสำคัญทำให้วัฒนธรรมจากเมืองหลวง ซึ่งรับมาจากวัฒนธรรมตะวันตกอีกทีหนึ่ง เข้ามาแพร่กระจายสู่ชุมชนไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี รวดเร็วขึ้น และเมื่อวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี สารสนเทศโดยเฉพาะสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ ได้นำกระแสวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามามีอิทธิพลต่อชุมชนโดยตรงโดยไม่ต้องผ่านส่วนกลางคือ กรุงเทพฯ เหมือนในช่วงแรก วัฒนธรรมที่เกิดสั่งสม พัฒนา

สืบทอดมานานจึงเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากกระแสวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามามีอิทธิพล วัฒนธรรมเกี่ยวกับวงจรชีวิตของชนชาวไทยเชื้อสายมอญเปลี่ยนแปลงไปมากมายจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เช่น วัฒนธรรมทางการแต่งงาน วัฒนธรรมในงานศพ ความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ ข้อห้ามต่าง ๆ ลดลงไปมาก เนื่องจากได้เห็นตัวอย่างจากสังคมเมือง

8. ปัจจัยด้านขาดการสืบทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นเก่าไปสู่คนรุ่นใหม่

การขาดการสืบทอดวัฒนธรรม จากคนรุ่นเก่าไปสู่คนรุ่นใหม่ ทำให้วัฒนธรรมเก่าแก่สูญหายไปและ कुछ ขั้ววัฒนธรรมของชนชาติอื่นเข้าเป็นวัฒนธรรมของตนเอง เช่น วัฒนธรรมเกี่ยวกับวงจรชีวิต เช่น การบวช และการทำศพ ซึ่งเปลี่ยนแปลงไป งานบวชบางงานมีการเลี้ยงโต๊ะจีน คือ จ้างผู้ทำอาหารจีนมาผู้รับเชิญไม่ต้องมาช่วยกันทำช่วยกันกิน เหมือนแต่ก่อนผู้รับเชิญมาถึงบ้านที่มีพิธีบวชขนาด นั่งรับประทานอาหารไปคุณตริไปพร้อมคุดหางเครื่องไป เมื่ออาหารหมดชุดต่างคนต่างก็รีบกลับบ้าน ขบวนแห่นาคยาวเหยียดอย่างแต่ก่อน เกือบไม่มีให้เห็น บางครั้งใช้รถแทนม้าในการแห่นาค งานศพของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ คนรุ่นใหม่ เห็นเป็นเรื่องยุ่งยาก และไม่ทันสมัย จึงไม่จัดทำ ปัจจุบันพิธีศพแบบชนชาวไทยเชื้อสายมอญน้อยมาก “งานศพของแม่ฉัน ฉันจะจัดแบบมอญมีใจหนึ่งแต่ด้วย เพราะเดี๋ยวนี้หากคนจัดงานศพแบบมอญไม่มีเลย” (สัมภาษณ์นางอมรา วิงวอน) ผู้สัมภาษณ์แย้งว่า “คุณอมรา จัดเป็นหรือ” “คงมีคนที่วัดป่า (วัดป่าไผ่) จัดเป็นบ้าง”

วัฒนธรรมการเล่นเข้าผี เช่น ผีกะลา ผีกระดัง ผีลุ่ม ผีข้อง การเล่นทะเลยมมอญ เด็กรุ่นใหม่ไม่รู้จักแล้ว “เฟิร์นไม่รู้จักไม่เคยเห็นการเล่นผีกะลา ผีอะไร ๆ ที่ยายถามเลย ทะยมมอญเป็นอย่างไร เฟิร์นก็ไม่รู้จัก” (สัมภาษณ์ เด็กหญิงวรรณพร ทองสมนึก อายุ 13 ปี) “ว่านก็ไม่รู้จัก” (สัมภาษณ์ เด็กหญิงทุติยา ทองสมนึก อายุ 9 ปี) “อ้อทะเลยมมอญนะหรือหนูเคยเห็นที่บางกระดี” (สัมภาษณ์นางสาวภารดี พิรันดร อายุ 22 ปี) “หนูเคยเห็นทะเลยมมอญในงานศพพระมอญ” (พระชาวไทยเชื้อสายมอญ) ที่บ้านแพ้ว “รู้สึกจะมาจากบางกระดีหรือปทุมธานีนี่แหละ” (สัมภาษณ์ นางกิตติมา อารีกิจ อายุ 40 ปี)

ผู้เชี่ยวชาญด้านพิธีกรรมต่าง ๆ มักไม่ถ่ายทอดพิธีกรรมหรือตำราต่าง ๆ ให้ผู้อื่น ตำราต่าง ๆ ที่เป็นภาษามอญ มักหวงไว้ไม่ให้ผู้อื่นดู ความรู้ต่าง ๆ จึงรู้แต่เพียงผู้เดียวไม่ได้ถ่ายทอดและสืบทอดให้ผู้อื่น การขาดการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นเก่าไปสู่คนรุ่นใหม่ ความคล้ายคลึงกันของวัฒนธรรม การถูกกลืนโดยวัฒนธรรมอื่น เป็นปัจจัยที่ทำให้วัฒนธรรมของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ เปลี่ยนแปลงไป วัฒนธรรมบางอย่างยังคงเหลืออยู่ เช่น การเลี้ยงผี การโกนผมไฟ เช่น การโกนจุก การโกนแกละ และการโกนเปีย การทำบุญตามเทศกาลและวันสำคัญทางศาสนา การเชื่อฟังผู้อาวุโส บางสิ่งเหลืออยู่น้อย เช่น การรำผี การแต่งกาย ภาษา

การรักษาโรคด้วยสมุนไพร การทำประตูดม บันไดผี บางสิ่งสูญหายไปหมดแล้ว สำหรับเยาวชน และเด็ก เช่นความเชื่อเรื่องผี ผีเต่า ผีตุ๊กตา เทวดาอารักษ์ แม่โพสพ แม่ธรณี บางสิ่งสูญหายไป เช่น การจัดทำบ้านใหม่ให้แก่ศพ การอาบน้ำศพทั้งตัว วัฒนธรรมการเกิด บางสิ่งผสมผสานกับ วัฒนธรรมไทยจนกลายเป็นวัฒนธรรมไทย เช่น ประเพณีสงกรานต์ปล่อยปลา การทำข้าวแช่ เครื่องดนตรี เช่น จะเข้ ซอสามสาย ปี่พาทย์ สถาปัตยกรรมเช่น โลงศพ มณฑป พุทธศาสนาชลัมยุดินกาย เหล่านี้เป็นต้น

ปัจจัยอื่นที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาภาษามอญคือ

1. การแต่งงานข้ามเชื้อสาย บิดามารดาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่มีเชื้อชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ไม่เห็นความสำคัญของภาษาจึงไม่สนับสนุนให้บุตรหลานได้เล่าเรียนภาษามอญ
2. ประโยชน์ที่ได้รับ เมื่อศึกษาภาษามอญแล้วมิได้นำไปใช้ในการประกอบอาชีพ หรือการศึกษาในระดับสูงขึ้น จึงไม่มีแรงบันดาลใจให้เด็ก ๆ อยากศึกษาเล่าเรียนและผู้ปกครองไม่สนับสนุนให้เด็ก ๆ ได้เล่าเรียนภาษามอญ

ผลกระทบอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงสังคมวัฒนธรรม

ผลกระทบซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม ของชุมชนไทยเชื้อสายมอญมีดังนี้

ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ

การสร้างเขื่อนต้นแม่น้ำแม่กลอง การทำอุตสาหกรรมน้ำตาล อุตสาหกรรมอุตสาหกรรมอื่น ๆ การขาดความระมัดระวังในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านความเชื่อ การเพิ่มของจำนวนประชากร การเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ทำให้ระบบนิเวศวิทยาเสียไป ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ จึงต้องเพิ่มค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพทางด้านการเพาะปลูกสูงขึ้น เช่น ซื้อสารฆ่าแมลง ซื้อปุ๋ย ซื้อปัจจัย 4 เช่น วัสดุในการสร้างบ้านจากตลาดแทนที่จะหาได้จากป่า ซื้อยารักษาโรคแทนสมุนไพรที่เคยใช้ ซื้อเครื่องนุ่งห่มแทนที่จะปลูกฝ้ายและทอผ้าใช้เอง ซื้ออาหารแทนที่จะเก็บผักหาปลาได้ตามธรรมชาติ การซื้อหาสิ่งต่าง ๆ นับวันจะต้องซื้อหาในราคาแพงขึ้นการผลิตเพื่อการยังชีพจึงต้องผลิตเพื่อขายให้ได้เงินมากๆ เพื่อให้ทันต่อค่าครองชีพที่สูงขึ้น และทันต่อสินค้าที่นอกเหนือจากปัจจัย 4 เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า รถจักรยานยนต์ รถยนต์ และเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ทำให้สภาพสังคมของชนชาวไทยเชื้อสายมอญในปัจจุบันแตกต่างกับสภาพสังคมในอดีต จากการพึ่งธรรมชาติ และเพื่อบริโภคเองเป็นหลัก เปลี่ยนเป็นผลิต และบริโภคที่ต้องพึ่งระบบตลาด ทำให้เกิดการแพร่กระจายสินค้าและนำสินค้าฟุ่มเฟือยเข้าสู่ชุมชน จากการเปลี่ยนแปลงและ

ราคาของสินค้า ทำให้ชนชาวไทยเชื้อสายมอญบางหมู่บ้านต้องพยายามขวนขวายหาเงินให้ได้มากขึ้น

ผลกระทบทางด้านครอบครัว

การเปลี่ยนแปลงทางครอบครัวทำให้บทบาทของครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป เช่นแต่เดิมปู่ย่า ตายาย และมารดาเป็นผู้เลี้ยงดูอบรมสั่งสอนเด็กวัย 0-8 ขวบ เนื่องจากบิดาออกไปทำงานในไร่ นา มารดาจะเลี้ยงลูกอ่อนอยู่กับบ้าน ถ้าบุตรโตขึ้น ถ้าไม่ได้ทำงานบ้านจะนำบุตรไปไร่ นาด้วย เมื่อการเปลี่ยนแปลงความต้องการปัจจัย 4 และเครื่องอุปโภคเพิ่มขึ้นประชากรเพิ่มขึ้น ทรัพยากรน้อยลง สังคมเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรม มารดาต้องออกไปทำงานนอกบ้าน เช่น ในสถานที่ราชการ รัฐวิสาหกิจ ในโรงงานอุตสาหกรรม บางครอบครัวต้องแยกกันไปประกอบอาชีพต่างถิ่น เพื่อช่วยเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว ในปัจจุบัน บางครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยวต้องจ้างผู้อื่นเลี้ยงเด็กอายุ 0-2 ขวบ เด็กอายุ 3-5 ขวบ ทั้งในครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวขยาย ต้องนำไปฝากชั้นอนุบาลของโรงเรียนเอกชนหรือโรงเรียนประถมศึกษาของสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ เด็กอายุ 6-12 ขวบ เข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาเพื่อบิดามารดา ญาติพี่น้องจะได้ออกไปทำงานนอกบ้านได้สะดวก ถ้าทำงานในบ้านและในไร่ นาเช่นเดิม รายได้อาจไม่แน่นอนทำให้ครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี บุตรหลานไม่ได้เรียนในชั้นสูงปัจจัย 4 และเครื่องอุปโภคและบริโภคก็จะไม่ทันสมัย เหมือนครอบครัวอื่นทุกคนจึงต้องช่วยกันทำงาน และส่วนใหญ่ออกไปทำงานนอกบ้าน การออกไปทำงานนอกบ้านทำให้ความสัมพันธ์หรือความใกล้ชิดกันภายในครอบครัว และในหมู่ญาติลดน้อยลงไปบ้าง

การเปลี่ยนแปลงสังคมจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรม และการที่สตรีออกไปทำงานนอกบ้านแทนที่จะทำงานในบ้านและในไร่ นาอย่างเดิม ทำให้สตรีต้องพึ่งการคุมกำเนิด อัตราการการเกิดของทารกจึงลดลง ครอบครัวที่เคยเป็นครอบครัวใหญ่ในอดีตจึงมีขนาดเล็กลง

เทคโนโลยีบางชนิด เช่น โทรทัศน์ และอื่น ๆ ทำให้ความสัมพันธ์ของบิดามารดาและบุตรธิดาลดลงไปเนื่องจากก่อนนอนบิดามารดาเคยเล่นกับบุตรธิดาหรือเล่านิทานพุทธประวัติหรือชาดกก่อนนอน แต่เมื่อมีเทคโนโลยีเข้ามาเด็กดูโทรทัศน์ และอื่นๆ บิดามารดาเห็นเหนื่อยจากการทำงานนอกบ้านไม่มีเวลาเล่านิทาน และอื่นๆ เด็ก ๆ ไม่มีเวลาฟังนิทานทำให้ความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างกันลดน้อยลงไป ทำให้ในบางครั้งผู้ใหญ่ไม่เข้าใจเด็ก เด็กก็ไม่เข้าใจผู้ใหญ่ เมื่อเด็กเกิดปัญหาจึงไม่ทราบที่จะปรึกษาผู้ใด หันไปปรึกษาเพื่อนแทนการปรึกษามารดาญาติผู้ใหญ่ โทรทัศน์ และอื่น ๆ ทำให้เด็กขาดนิสัยรักการอ่าน

ผลกระทบด้านคุณภาพชีวิต

เมื่อสังคมของชุมชนไทยเชื้อสายมอญมีสิ่งสาธารณูปโภคดีขึ้น เช่น มีน้ำประปา มีไฟฟ้าใช้ มีถนนตัดผ่านชุมชน มีสถานเอนกมัย มีโรงเรียนในหมู่บ้าน มีโรงพยาบาลใกล้หมู่บ้านชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญมีการศึกษาสูงขึ้น ทำให้คุณภาพชีวิตของชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญดีขึ้น ทั้งด้านสุขภาพอนามัย ความรู้ ความฉลาด ความทันสมัยด้านวัตถุ ทนต่อเหตุการณ์ ได้รับฟังได้เห็น ได้รู้ ได้ดูข่าวสาร ทำให้ชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี มีโลกทัศน์กว้างขึ้น มีความสะดวกสบายขึ้น ความเป็นอยู่ที่สะดวกสบายทำให้เกิดลัทธิบริโภคนิยม เด็กๆ และเยาวชนละทิ้งความมัธยัสถ์ เปลี่ยนเป็นเริ่มใช้จ่ายฟุ่มเฟือยขึ้น

ผลกระทบทางด้านการศึกษาและการใช้ภาษา

การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา ทำให้บทบาทของวัดลดลงไป เช่น บทบาทของพระในการอบรมสั่งสอน การถ่ายทอดวัฒนธรรม การฝึกหัดอาชีพ การฝึกจรรยาบรรณ การเรียน การอ่าน การเขียนภาษามอญ ในหมู่บ้านของชุมชนไทยเชื้อสายมอญ จนเกือบหมดบทบาททางการศึกษา เป็นเรื่องของโรงเรียนโดยโรงเรียนสอนการอ่านการเขียนภาษาไทย และวิชาอื่น ๆ ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนในเรื่องการศึกษาจึงมีน้อยลง การเรียนในโรงเรียน ทำให้มีการฟังและติดตามข่าวสารทั้งในชุมชน นอกชุมชน ด้วยภาษาไทยเพิ่มมากขึ้น การส่งบุตรหลานไปเรียนต่อในอำเภอ จังหวัด และกรุงเทพมหานคร ทำให้นำการปฏิบัติตนในสังคมนั้น ๆ มาปฏิบัติซึ่งคิดว่าเป็นความทันสมัย มีการยอมรับสิ่งใหม่ ๆ ซึ่งนำไปสู่ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สุขภาพอนามัยดีขึ้นทำให้เด็กวัยรุ่นบางคนซึ่งเป็นส่วนน้อย มีความรู้สึกว่าเป็นปมด้อยคิดว่าบรรพบุรุษของตนนั้นล้าสมัย คร่ำครึ ไม่มีวัฒนธรรมจึงไม่กล้าแสดงออกว่าตนเองเป็นชนชาวไทยเชื้อสายมอญ และไม่ใช้ภาษามอญสื่อสารกัน ลักษณะนิสัยทางด้านศิลปะลดน้อยลงเนื่องจากมิได้ฝึกฝนศึกษาศิลปะต่าง ๆ ทำให้เยาวชนไทยเชื้อสายมอญบางคนเปลี่ยนจากคนอารมณ์เย็นเป็นคนอารมณ์ร้อน การศึกษาด้วยการท่องจำเด็กไม่ได้หาความรู้ด้วยตนเอง เมื่อเกิดปัญหาจึงแก้ไขปัญหาคำไม่ได้ดีเท่าที่ควร การศึกษาที่สูงขึ้นของเยาวชนไทยเชื้อสายมอญทำให้มีเหตุผล คัดค้านความเชื่อของคนรุ่นเก่า เช่น ความเชื่อเรื่องผี “เฟริน ไม่เชื่อเรื่องผี เพราะพิสูจน์ไม่ได้” (สัมภาษณ์ เด็กหญิงวรรณพร ทองสำนึก)

ผลกระทบทางการพักผ่อนหย่อนใจ

เมื่อการคมนาคมสะดวกขึ้น คนหนุ่มสาวและเด็ก ๆ นิยมออกไปพักผ่อนหย่อนใจนอกหมู่บ้าน แทนการพักผ่อนหย่อนใจในหมู่บ้าน ซึ่งในอดีตเด็ก ๆ และสตรีวัยรุ่น ชนชาวไทยเชื้อสายมอญจะพักผ่อนหย่อนใจในหมู่บ้าน ผู้ชายน้อยคนที่จะเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจนอกหมู่บ้าน การไปชมมหรสพของเด็ก ๆ และวัยรุ่นในหมู่บ้าน หรือในชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญจะไปกัน

เป็นกลุ่มใหญ่ มีบิดา มารดา หรือญาติผู้ใหญ่พาไป ซึ่งปัจจุบันไม่ต้องมีผู้ใหญ่ควบคุมดูแลเด็ก และวัยรุ่น มีความเชื่อมั่นในตนเอง ไปเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจเพียงลำพัง การดูโทรทัศน์ เป็นการพักผ่อนหย่อนใจ ที่ทุกคนพอใจมากกว่าการพักผ่อนหย่อนใจชนิดอื่น ๆ ไม่มีการนั่งเล่น หรือคุยกัน ของหญิงสาวชาวไทยเชื้อสายมอญ ที่หาดทรายชายแม่น้ำ ไม่มีเสียงเล่นสนุกของเด็ก ๆ ที่หาดทรายเช่นกัน ความสัมพันธ์ของเด็ก ๆ และของหญิงสาวในหมู่บ้านลดน้อยลง การสื่อสารคมนาคมและเทคโนโลยีทำให้วิถีชีวิตของชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี คล้ายคลึงกับคนไทย เช่น ฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ โทรทัศน์ และพักผ่อนหย่อนใจ เช่นเดียวกันคนไทยทั่ว ๆ ไปเช่นกัน

ผลกระทบด้านความเชื่อและอุดมการณ์

พิธีกรรมต่าง ๆ ของชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี มักสะท้อนออกมาจากความเชื่อและอุดมการณ์ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญทุกคนในอดีตนับถือ ศาสนาพุทธและนับถือผี การนับถือผีคือการเคารพนับถือธรรมชาติและบรรพบุรุษ เช่นเดียวกับ ชนชาติที่ทำการเกษตรในอดีต การนับถือพุทธศาสนาเป็นการนับถือที่มีความรู้สึกซึ่งและปฏิบัติ ตนมั่นคงในพุทธศาสนา การเผยแพร่ความเชื่อของศาสนาอื่นในชุมชนไทยเชื้อสายมอญไม่ได้ผล ชนชาวไทยเชื้อสายมอญเป็นคนสุภาพ อ่อนโยน ซื่อสัตย์ ขยัน ประหยัด เชื่อฟังผู้ใหญ่ มีความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกันทำงานทั้งด้านพุทธศาสนาและการประกอบอาชีพ เมื่อรับราชการเป็น คนจงรักภักดีเสมอต้นเสมอปลายต่อเจ้านายเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน ชนชาวไทยเชื้อสายมอญจึงได้ เข้ารับราชการและรับพระราชทานยศศักดิ์เช่นเดียวกับคนไทยที่ได้รับพระราชทาน ความเสมอภาค เช่นเดียวกับคนไทยทั้งในเรื่องภาษีอากร การประกอบอาชีพและอื่นๆ มีความสนิทชิดเชื้อ จนกลายเป็นพวกเดียวกันกับคนไทยตั้งแต่ในอดีตเป็นต้นมา ปัจจุบันเยาวชนไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี บางคนมีความภูมิใจในความเป็นเยาวชนไทยเชื้อสายมอญที่มี บรรพบุรุษที่มีวัฒนธรรมเก่าแก่ มีความเชื่อและอุดมการณ์ที่ดี เข้าใจในวัฒนธรรมของชนชาวไทย เชื้อสายมอญอย่างแท้จริง รู้จักแยกแยะ และกลั่นกรองวัฒนธรรมที่มีคุณค่าให้คงอยู่และสืบทอด ต่อไป เมื่อมีวิทยาการสมัยใหม่ หรือมีความเชื่อว่าทุกสิ่งในโลกไม่ได้เป็นไปด้วยอำนาจของ สิ่งเหนือธรรมชาติหรือผี เยาวชนจึงไม่เชื่อว่ามีผีประจำหมู่บ้านหรือต้นไม้ ซึ่งเป็นส่วนน้อย อาจมองว่าบรรพชนของตนล้าสมัย คร่ำครึ ซึ่งอาจจะทำให้ความเชื่อ อุดมการณ์ ค่านิยม และวิถีชีวิตที่ดีเสื่อมสลายไปในที่สุด

ปัจจุบันความเชื่อในเรื่องผีของชนชาวไทยเชื้อสายมอญลดน้อยลงแต่ยังคงยึดมั่น ศรัทธา เครื่องรางในพระพุทธศาสนา ทางด้านอุดมการณ์ ของชนชาวไทยเชื้อสายมอญยังไม่ เปลี่ยนแปลงมากนัก

“โยไม่เคยเห็นรำผี เห็นแต่ทรงเจ้าเข้าผี เชื่อครึ่งไม่เชื่อครึ่ง เพราะบางคนหลอกหลวง บางคนทนายผมถูกรับ” (สัมภาษณ์ เด็กชายปัญญาวุฒิ ทูยหนู อายุ 11 ปี)

“แก้วไม่เชื่อเรื่องผีมอญหรอก สงสัยผู้ใหญ่ทำหลอกเด็ก” (สัมภาษณ์ เด็กหญิงอลิษา โยธาประเสริฐ อายุ 12 ปี)

“เฟรินก็ไม่เชื่อ” (สัมภาษณ์ เด็กหญิง วรรณพร ทองสมนึก อายุ 12 ปี)

“ดิวก็ไม่เชื่อ แต่ดิวก็กลัวผี” (สัมภาษณ์ เด็กชายกษมา นิลบดี อายุ 9 ปี)

“โอเชื่อเรื่องผีมอญ เพราะคิดว่าน่าเชื่อ เห็นผีเข้าจริง ๆ ผู้ใหญ่ไม่ได้แกล้งทำ” (สัมภาษณ์ เด็กชายสกรรจ์ มัญญะหงษ์ อายุ 12 ปี)

“ตอนผีเข้า บางครั้งรู้ตัว บางครั้งไม่รู้ตัวว่าพูดอะไรทำอะไรลงไป บางครั้งรู้ตัวก็บังคับตัวเองได้ บางครั้งบังคับตัวเองไม่ได้ เช่น บางครั้งรู้ตัวว่าตัวเองตัวอ่อนปวกเปียก ยืนตัวตรง ๆ ไม่ได้ รู้ว่ามีคนมาจับตัวและได้ยินเสียงว่าให้ทำขาแข็ง ๆ ก็ะบังคับขาให้แข็งและยืนได้แต่ก็ต้องมีคนจับตัวไว้ บางครั้งรู้สึกเสียใจร้องไห้เสียงดังและไม่รู้ว่าตนเองเป็นใคร จนมีคนเข้ามาถาม จึงจะนึกออกว่าเป็นใครซึ่งไม่ใช่ตนเอง พอมีออกรู้สึกตัวดีถามคนดูว่า เมื่อก็ร้องไห้เสียงดังมาก หรือ เขาตอบว่าเห็นทำปากเบ้คล้ายร้องไห้ แต่คนที่จับตัวตอนผีเข้าบอกว่า ร้องไห้ไม่ดังนัก” (สัมภาษณ์ นางสาวภาวดี พิรันดร อายุ 22 ปี)

ผลกระทบทางการแต่งงานข้ามเชื้อชาติ

ในอดีตชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลองมักแต่งงานกับชนชาวไทยเชื้อสายมอญในหมู่บ้านเดียวกัน เพราะจะทราบถึงคุณสมบัติของชายหรือหญิงที่ตนจะแต่งงานด้วยนาน ๆ จึงจะมีการแต่งงานกับคนต่างหมู่บ้าน แต่ก็ยังเป็นชนชาวไทยเชื้อสายมอญด้วยกัน และผู้ใหญ่พึงพอใจในคุณสมบัติของแต่ละฝ่าย โดยปกติชนชาวไทยเชื้อสายมอญมีความขยันและอดทนต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรม การรักษากันเรือน เครื่องใช้ไม่สอยให้สะอาดและอยู่ในสภาพเรียบร้อย และมีความใจบุญสุนทานอยู่แล้ว จึงไม่มีปัญหาในการอยู่ร่วมกัน ถึงกระนั้นยังมีคำพูดที่ว่า “ชายขี้เกียจหาหญิงต่างบ้าน หญิงขี้คร้านหาชายต่างเมือง” (สัมภาษณ์ นายสุชาติ อ่ามฤคขจร) ด้วยเหตุที่ว่า ชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน เลือกคู่ครองด้วยการที่ต่างฝ่ายมีคุณสมบัติเรื่องความขยันขันแข็ง มากกว่าคุณสมบัติอย่างอื่นหรือมากกว่ารูปสมบัติและทรัพย์สินสมบัติ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ทั้งหญิงและชายไม่นิยมแต่งงานกับชนชาวไทยเชื้อสายอื่น “สาว ๆ วัดคงคารามสวย ๆ ทั้งนั้น พี่ชายของพี่กับเพื่อน ๆ ไปเที่ยววัดคงคารามบ่อยมากไม่ทราบไปชอบใคร” (สัมภาษณ์ นางสาวบำรุง ดวงทอง) “โอ! เฉลียวตายหรือ ฝากเงินไปทำบุญด้วยเมื่อตอนหนุ่ม ๆ ไปกินข้าวบ้านผู้ใหญ่ป่องบ่อย ๆ ผู้ใหญ่ป่องมีลูกสาวเยอะสวย ๆ ทั้งนั้น” (สัมภาษณ์ นายชัยทัต ชัยมณีเทศ) ในขณะนั้นผู้ใหญ่ป่องมีลูกสาว 2 ตำบลคลองตากุดอำเภอกาญจนาภิเษม มีลูกสาวที่โตแล้ว 3 คน ผู้ใหญ่ป่องจะดูแลลูกสาวและชาวบ้านหมู่ 2 ให้เล่น

การเล่นพื้นบ้าน เล่นรำไท่นหรือรำวงเป็นที่สนุกสนาน ชายหนุ่มในตลาดโพธารามจะมาเล่นรำไท่นกันมาก แต่ก็มีหนุ่มไทยเชื้อสายจีนแต่งงานกับสาวไทยเชื้อสายมอญน้อยมาก ด้วยเหตุผลข้างต้น หรืออาจจะกลัว “ผีมอญ” ก็ได้ ยกเว้นสาวไทยเชื้อสายมอญในหมู่บ้าน “บ้านไร่” หมู่ 7 ตำบลคลองตากุด อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ที่ส่วนใหญ่แต่งงานกับชาวจีนหรือคนไทยเชื้อสายจีน ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 มีสาวชาวไทยเชื้อสายมอญแต่งงานกับชนชาวยุโรปบ้างประมาณ 1-2 คน แต่ปัจจุบันมีการแต่งงานต่างหมู่บ้าน ต่างอำเภอ ต่างจังหวัด ข้ามเชื้อชาติและต่างชาติ เนื่องจากวัฒนธรรมของคนไทย ที่อยู่ในแผ่นดินไทยถึงแม้จะเป็นชนเชื้อชาติใดก็คล้ายคลึงกัน การมองคุณสมบัติของคู่ครองก็ไม่ได้มองกันที่ขยัน อดทนในการทำงานเท่านั้น แต่มองถึงคุณสมบัติด้านอื่น ๆ ด้วย จึงมีการแต่งงานข้ามเชื้อชาติและต่างประเทศ จนกระทั่งบางครอบครัวมีเด็ก ๆ ที่เป็นชนชาวไทยเชื้อสายมอญ จีน ลาว เขมร สอหลันดา เยอรมัน ในเด็กคนเดียวกัน เหล่านี้เป็นต้น

ผลกระทบด้านวัฒนธรรมจากการสื่อสารที่ไม่มีการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน

การสื่อสารในชุมชนไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี แต่เดิมจะมีการแลกเปลี่ยนกันระหว่างชุมชนไทยเชื้อสายมอญด้วยกันเอง และชุมชนไทยเชื้อสายอื่น ปัจจุบันเทคโนโลยีการสื่อสารต่างๆ เช่น ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ ซึ่งมีอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงการพักผ่อนหย่อนใจของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรีมาก เทคโนโลยีการสื่อสารเหล่านี้มักนำวัฒนธรรมจากสังคมเมืองหลวงส่งมายังชนบทรวมถึงชุมชนไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ จึงได้รับวัฒนธรรมจากสังคมเมืองหลวงหรือวัฒนธรรมของต่างชาติ โดยผ่านสังคมเมืองหลวงแต่เพียงอย่างเดียว ทำให้วัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชนไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ค่อยๆ หายไป

บทที่ 6

สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “สภาพสังคมวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปของชุมชนไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี” เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม วิเคราะห์ ปัจจัยและผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลง ชุมชนเป้าหมายของการศึกษา คือ ชุมชน หมู่บ้าน “บ้านม่วง” อำเภอบ้านโป่งและชุมชนหมู่บ้าน “บ้านคงคา” อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี แต่เนื่องจากหมู่บ้านทั้งสองมีผู้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมของชุมชนไทยเชื้อสายมอญในอดีตได้ไม่ครบถ้วน จึงได้ศึกษาสภาพสังคมวัฒนธรรมของชุมชนหมู่บ้านอื่นด้วย แหล่งที่มาของข้อมูลได้แก่แหล่งเอกสารแหล่งบุคคลและแหล่งสถานที่ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ ผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัย เครื่องบันทึกเสียงครึ่งละ 2 เครื่อง แถบบันทึกเสียงและกล้องถ่ายรูป การวิจัยเป็นการวิจัยภาคสนามโดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เทคนิคที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ เทคนิคการศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร เทคนิคการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ซึ่งใช้ทั้งการสัมภาษณ์แบบเปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและเทคนิคการสนทนากลุ่ม ซึ่งส่วนใหญ่เก็บข้อมูลด้วยวิธีการบอกเล่าและการสังเกต เก็บข้อมูลซ้ำกันหลาย ๆ ครั้งในประเด็นเดียวกันและนำมาวิเคราะห์ วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลใช้เทคนิค “พรรณนาวิเคราะห์” ซึ่งกล่าวโดยสรุปดังนี้

โครงสร้างทางครอบครัวและสังคม

จำนวนประชากรของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ในอดีตมีจำนวนน้อย ครอบครัวเป็นครอบครัวขยาย ปัจจุบันจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นแต่ขนาดครอบครัวเล็กลง ในอดีตชนชาวไทยเชื้อสายมอญมักแต่งงานกับชนชาติพันธุ์เดียวกัน ปัจจุบันมีการแต่งงานข้ามชาติพันธุ์และข้ามเชื้อสาย ชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ยังคงให้ความสำคัญต่อสถาบันครอบครัว เพราะเชื่อว่าคนจะดีได้ต้องมาจากครอบครัวที่ดี วิถีชีวิตและโครงสร้างของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ในอำเภอบ้านโป่ง เช่น ที่ “บ้านม่วง” เรียบง่ายและมีความเสมอภาคกันในทางสังคม นอกจากนั้นยังคงรักษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตามสังคมวัฒนธรรมเดิมได้มากกว่าชุมชนไทยเชื้อสายมอญในอำเภอโพธาราม เช่นที่ “บ้านคงคา” เนื่องจากปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมวัฒนธรรมมีน้อยกว่าชุมชนอื่น ทั้งชาวบ้านม่วงมีความภูมิใจในความเป็น “ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ” “บ้านม่วง” มีการเปลี่ยนแปลงจากภายในน้อยมาก สังคมของ “บ้านม่วง”

มีความเป็นปึกแผ่นภายในที่ดี มีการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่มาจากภายนอก “บ้านม่วง” มีผู้นำในการสืบทอดวัฒนธรรม เช่น พระสงฆ์ ผู้ใหญ่บ้านและอดีตข้าราชการครู ในขณะที่ชุมชนไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ที่อื่นไม่มีหมู่บ้าน “บ้านม่วง” มีวัฒนธรรมลักษณะง่าย ๆ ซึ่งประชากรส่วนใหญ่ประพฤติกันอยู่ปกติด้วยการจำและบอกเล่า เอาอย่างสืบทอดกันมาและจากการแปลคัมภีร์โบราณ หมู่บ้านอื่นมีวัฒนธรรมลักษณะง่าย ๆ ซึ่งประพฤติกันอยู่ปกติด้วยการจำ การบอกเล่าเอาอย่างสืบทอดกันมา แต่ไม่มีการแปลจากหนังสือหรือคัมภีร์โบราณจึงแปรเปลี่ยนไปได้ง่ายกว่าชุมชน “บ้านม่วง” และมีปัจจัยต่างๆ จากภายนอกเข้ามาภายในชุมชนอย่างรวดเร็ว

การเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อ

ในอดีตชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี มีความเชื่อ 2 ลักษณะ คือ เชื่อมั่นและศรัทธาในพุทธศาสนา และความเชื่อในสิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติ ความเชื่อ ทั้ง 2 ลักษณะนี้เป็นความเชื่ออย่างเหนียวแน่น ศรัทธา และปฏิบัติพิธีกรรมอย่างจริงจัง ปัจจุบันความเชื่อด้านศาสนาไม่เปลี่ยนแปลง

อาชีพและการเปลี่ยนแปลงด้านอาชีพ

เปลี่ยนจากอาชีพทำการเกษตรมาเป็นรับจ้าง รับราชการ ค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ ผู้ที่ทำการเกษตร เช่น เคยทำนาแต่เพียงอย่างเดียว ต้องทำทั้งนา ทั้งไร่ และเลี้ยงสัตว์เพิ่มขึ้น หรือเปลี่ยนจากการทำนาเป็นทำไร่อ้อย และข้าวโพด เพื่อให้ขายผลผลิตได้ราคาดีทันสภาวะ ค่าครองชีพที่สูงขึ้นไปเรื่อย ๆ

การเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษา

จากการที่เด็กผู้ชายศึกษาภาษามอญ คณิตศาสตร์และวิชาต่างๆ ควบคู่กับการรับใช้ พระสงฆ์แล้วออกมาประกอบอาชีพในการเกษตร เด็ก ๆ บางคนสามารถฝึกฝนวิชาพิเศษ เช่น งานศิลปต่างๆ จากครอบครัว ผู้รู้และพระสงฆ์ มีเด็กชายบางคนในหมู่บ้านคงคา หมู่บ้านวัดขนอนมีโอกาสเรียนในชั้นสูงขึ้นจนได้รับราชการได้รับพระราชทานยศเป็นพระยา พระหลวง และขุน เด็กผู้หญิงขาดโอกาสในการศึกษาวิชาภาษาหนังสือ คงช่วยมารดา ทำงานบ้าน เช่น ปัด กวาด เช็ดถูบ้าน หุงหาอาหาร ทอผ้าและหัตถ์งานเกี่ยวข้าว จนเมื่อก่อนมีพระราชบัญญัติประถมศึกษา คือ ก่อน พ.ศ. 2464 เล็กน้อยได้มีการเรียนการสอน หนังสือไทยทั้งเด็กหญิงเด็กชายเป็นโรงเรียนราษฎรที่วัดขนอน มีผู้ส่งบุตรหลานไปเรียนบ้าง เมื่อมีพระราชบัญญัติประถมศึกษา เด็ก ๆ ชนชาวไทยเชื้อสายมอญทั้งหญิงและชายจึงมีโอกาส ได้เรียนหนังสือไทยเท่าเทียมกันแต่เด็กชายมีโอกาสได้เรียนภาษามอญ เมื่อมีการขยาย

การศึกษาภาคบังคับเด็กชายส่วนมากไม่นิยมเรียนภาษามอญ ทำให้บทบาททางการศึกษาของวัดและพระสงฆ์น้อยลง ชนชาวไทยเชื้อสายมอญนิยมส่งบุตรให้ได้รับการศึกษาสูงขึ้นตามคติเดิมเหมือนคนมอญในอดีตที่นิยมให้บุตรหลานเข้ารับราชการ ส่วนภาษามอญแทบไม่มีเด็ก ๆ เรียนเลย

การเปลี่ยนแปลงด้านสาธารณสุข

ในอดีตเมื่อชนชาวไทยเชื้อสายมอญ กลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี เจ็บป่วยเล็กน้อยถ้ารักษาด้วยตนเองได้ก็จะหาส่วนต่าง ๆ ของพืชและสัตว์รอบ ๆ ตัวเองนำมาขิง ตำ คอง ปั่นลูกกลอน ตำคั้นน้ำ พอกหรือทา หรืออาจจะขอให้พระสงฆ์จัดหายาซึ่งทำจากส่วนต่างๆ ของพืชและสัตว์ แล้วมีผู้มามอบให้ อาจ “ทิ้งกะบาน” อาจจะสะเคาะเคาะหะ ถ้าเจ็บป่วยมาก อาจ “รำผี” เพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยนั้น

การคลอดบุตร

การคลอดบุตรของสตรีมีครรภ์ทุกคนคลอดบุตรกับหมอต้าแย มีการอยู่ไฟพื้น ปัจจุบันมีสถานอนามัย มีโรงพยาบาล ชนชาวไทยเชื้อสายมอญมีการศึกษา มีเศรษฐกิจ และปัจจัยอื่น ๆ ดีขึ้น เมื่อเจ็บป่วยหรือคลอดบุตรจึงไปสถานอนามัยหรือโรงพยาบาล เพื่อรักษาด้วยยาสังเคราะห์

น้ำดื่มน้ำใช้

ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ กลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ทุกหมู่บ้านใช้น้ำในแม่น้ำแม่กลอง ถ้าอยู่ห่างแม่น้ำจะขุดบ่อลึก อุบโกล บริโกล โดยไม่ผ่านกระบวนการฆ่าเชื้อโรค ปัจจุบันทุกหมู่บ้านมีน้ำที่สูบจากบ่อบาดาลที่เรียกว่า “ประปาหมู่บ้าน” ใช้

ในอดีตชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ ในที่ลับตาคน เช่น ใต้ต้นไม้ใหญ่หรือในป่าละเมาะโดยไม่ขุดหลุม ต่อมาเมื่ออุจจาระจะขุดหลุมเล็กๆ ถ่ายแล้วกลบ ต่อมา มีส้วมหลุม ส้วมซึมตามลำดับ ปัจจุบันมีส้วมซึม บางบ้านมีส้วมชักโครก

การพักผ่อนหย่อนใจ

การพักผ่อนหย่อนใจของชนชาวไทยเชื้อสายมอญในอดีตทั้งหญิงและชายพักผ่อนหย่อนใจกับงานบุญทางศาสนา เช่น งานแข่งเรือในวันออกพรรษา การชมการแสดงในวันเข้าพรรษา งานฉลองกฐินผ้าป่า และงานตามเทศกาล เช่น การละเล่นพื้นบ้านในวันตรุษ วัน

สงกรานต์ หรือในงานวัฒนธรรมเกี่ยวกับวงจรชีวิต เช่น งานฉลองการบวชพระ งานฉลองการโกนผมไฟ การพักผ่อนหย่อนใจเหล่านี้ หญิงชาวไทยเชื้อสายมอญจะพักผ่อนหย่อนใจภายในหมู่บ้าน ไม่นิยมพักผ่อนหย่อนใจนอกหมู่บ้าน ชายหนุ่มบางคนอาจไปเที่ยวตามหมู่บ้านอื่นในงานเทศกาลหรืองานบุญแต่ก็เป็นส่วนน้อย การพักผ่อนหย่อนใจหลังจากเสร็จงานประจำวันมีน้อยเนื่องจากชนชาวไทยเชื้อสายมอญ มีงานทำทั้งวันจนเกือบพลบค่ำ จึงจะเสร็จจากงานประจำ ต่อเมื่อสังคมของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ วิวัฒนาการไปสู่สังคมของข่าวสารและเทคโนโลยี กิจกรรมบันเทิงต่าง ๆ ที่เคยร่วมกันในช่วงเทศกาลหายไป วัฒนธรรมการทำงานของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ เปลี่ยนรูปแบบไป ทำให้วัฒนธรรมในการพักผ่อนหย่อนใจเปลี่ยนแปลงไปกลายเป็นการบันเทิงหรือการพักผ่อนหย่อนใจส่วนตัว ด้วยการฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ โทรทัศน์

วัฒนธรรมทางภาษา

ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ มีภาษาเป็นของตนเองทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน ตั้งแต่ศตวรรษที่ 11 เป็นต้นแบบให้ชนหลายเชื้อชาติดัดแปลงไปใช้ในภาษาของตน ภาษาเขียนทั้งในอดีตและปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก ภาษาพูดมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมทั้งคน สิ่งของ และสภาพภูมิศาสตร์หรือเทคโนโลยีต่างๆ

ปัจจุบันชนชาวไทยเชื้อสายมอญน้อยคนที่จะอ่านเขียน พูดภาษามอญได้คล่องแคล่ว

วัฒนธรรมทางวรรณกรรม

วรรณกรรมของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ และวรรณกรรมซึ่งจารึกไว้ในใบลานตั้งแต่สมัยโบราณ มีผู้นำมาพร้อมกับการหนีเข้าศึก ได้แก่ เพลงกล่อมเด็ก นิทาน นิยายพงศาวดาร ฯลฯ วรรณกรรมที่แต่งขึ้นในสมัยที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ไม่มี ยกเว้นคำคล้องจองและคำพังเพย ซึ่งบางคำพังเพยเมื่อแปลเป็นภาษาไทยแล้วเหมือนคำพังเพยหรือได้ความเหมือนคำพังเพยในภาษาไทย

วัฒนธรรมทางการแต่งกาย

วัฒนธรรมการแต่งกายของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี เปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัยและตามชนชาติใกล้ชิด แต่เดิมชายนุ่งโสร่งลอยชาย หญิงนุ่งซิ่น เมื่ออพยพออกจากป่าหลังจากซ่อนตัวและเข้ามาอยู่ในเมืองไทยในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ชายนุ่งโสร่งลอยชาย หญิงนุ่งซิ่นหรือโจงกระเบน สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์จนถึงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ชายบางคนนุ่งลอยชาย บางคนนุ่งโจงกระเบน

หญิงบางคนนั่งขึ้น บางคนนั่งโจงกระเบน หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ชายบางคนนั่งลอยชาย บางคนนั่งโจงกระเบนและบางคนนั่งกางเกง หญิงส่วนใหญ่ที่นั่งขึ้นมีน้อยคนที่นั่งโจงกระเบน ปัจจุบันชนชาวไทยเชื้อสายมอญแต่งกายเหมือนคนไทยทั่วไป ชนชาวไทยเชื้อสายมอญที่บ้านม่วง และนครชุมน์ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ชายส่วนใหญ่ยังนั่งโสร่งตาหมากรุกลอยชาย

จิตรกรรม ปฏิกากรรม สถาปัตยกรรม และหัตถกรรม

ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี มีการดำรงชีวิตร่วมกันอย่างเรียบง่าย เช่น การแต่งกาย บ้านที่อยู่อาศัย เครื่องใช้ แต่ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนาแล้วจะทำกันอย่างมโหฬารสวยงาม และทำกันอย่างแทบถวายชีวิต ถือเป็นการรับใช้พระพุทธศาสนา ทำให้วัดในชุมชนไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี เป็นศูนย์รวมของศิลปะเกือบทุกสาขา ปัจจุบันวัดหลายวัดในชุมชนจึงมีโบราณสถานและโบราณวัตถุอันล้ำค่า แต่ขาดการสืบทอดความรู้ความชำนาญด้านศิลปะต่างๆ ชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญจึงขาดแคลนบุคลากรทางด้านนี้

การฟ้อนรำ

ยังมีการรำนกาคพที่เรียกว่า “รำมอญ” และรำแบบไทยหน้าศพในชุมชนไทยเชื้อสายมอญ ดนตรีและเครื่องดนตรีได้ผสมผสานกับวัฒนธรรมไทยจนเป็นหนึ่งเดียวกัน

วัฒนธรรมเกี่ยวกับวงจรชีวิตของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี

ในอดีตมีพิธีกรรมต่าง ๆ มากมายซึ่งเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนาและความเชื่อเรื่องผี พิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนามักจะเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับพุทธประวัติ พิธีกรรมซึ่งแฝงคติธรรมทางศาสนาและการตีความเชิงปรัชญา เนื่องจากปัจจุบันภาวะเศรษฐกิจบีบให้คนมีเวลาน้อยลง ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี เห็นพิธีการบางอย่างเป็นเรื่องยุ่งยาก จึงละทิ้งวัฒนธรรมเดิมหลายอย่าง นำวัฒนธรรมอื่นมาผสมผสานกับวัฒนธรรมเดิมที่เป็นวัฒนธรรมใหม่ วัฒนธรรมเกี่ยวกับวงจรชีวิตที่เปลี่ยนแปลงน้อยที่สุดคือการโกนผมไฟ ทั้งๆ ที่ปัจจุบันมองหาเด็กที่ไว้ผมจุก ผมแกละ ผมเปียน้อยลง มีเด็กบางคนยังคงไว้ผมไฟแบบเดิม คือไว้ผมจุก ผมเปีย ผมแกละ โดยโกนผมอื่นรอบผมจุก ผมเปีย ผมแกละ เด็ก ๆ ซึ่งสืบเชื้อสายจากชนชาวไทยเชื้อสายมอญ

บางคนอาจไว้ผมแบบเด็กไทยทั่วไป แล้วไว้ผมไฟให้ยาว ไม่ตัดส่วนที่เป็นผมไฟซึ่งเป็นผมจุก ผมแกละ ผมเปียออก

วัฒนธรรมตามเทศกาลและที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา

วัฒนธรรมตามเทศกาลเป็นวัฒนธรรมซึ่งมีการละเล่นพื้นบ้านที่สนุกสนาน ซึ่งการละเล่นพื้นบ้านเหล่านั้นได้สูญหายไปจากชุมชนไทยเชื้อสายมอญในอำเภอโพธาราม ในอำเภอบ้านโป่งเหลืออยู่บ้างเล็กน้อย แต่ในเรื่องของศาสนายังคงรักษาได้อย่างเคร่งครัด

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม

มีหลายปัจจัย เช่น ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ปัจจัยด้านจำนวนลักษณะประชากร ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และการพัฒนาประเทศ ปัจจัยด้านคมนาคม ปัจจัยด้านแพร่กระจายวัฒนธรรม ปัจจัยด้านขาดการสืบทอดวัฒนธรรม

ผลกระทบอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม

ได้แก่ ผลกระทบทางด้านนิเวศวิทยา ผลกระทบทางด้านครอบครัว ผลกระทบด้านคุณภาพชีวิต ผลกระทบทางการศึกษา ผลกระทบเกี่ยวกับการแต่งงานข้ามเชื้อชาติ

ผลกระทบที่ได้รับจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมทำให้เกิดผลกระทบกับสถาบันต่าง ๆ ผลกระทบกับสถาบันศาสนามีน้อย ผลกระทบกับสถาบันครอบครัวมีในด้านขนาด บทบาท การประกอบอาชีพ ส่วนความสัมพันธ์ภายในครอบครัวลดลงบ้างเล็กน้อย ผลกระทบที่มีมากคือผลกระทบกับสถาบันสาธารณสุข สถาบันการศึกษา สถาบันความเชื่อและประเพณี สถาบันพักผ่อนหย่อนใจและอื่น ๆ

อภิปรายผลของการวิจัย

เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมได้พบว่าสถาบันต่าง ๆ เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันสาธารณสุข สถาบันความเชื่อและสถาบันการพักผ่อนหย่อนใจในอดีต มีสภาพซึ่งเปลี่ยนแปลงไปอย่างช้า ๆ เนื่องจากปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นน้อย ปัจจุบันปัจจัยต่าง ๆ มีมากและเกิดขึ้นได้สะดวกทำให้สภาพสังคมวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ผลของการวิจัยความแตกต่างของชุมชนที่ทำการศึกษาคือชุมชน “บ้านม่วง” และชุมชน “บ้านคงคา” พบว่า ชุมชน “บ้านคงคา” มีการเปลี่ยนแปลงมากกว่าและอัตราการเปลี่ยนแปลงเร็วกว่าชุมชน “บ้านม่วง” ทั้งนี้เป็นเพราะ

1. ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ “บ้านคงคา” ส่วนใหญ่เป็นเชื้อสายของเจ้าเมืองทั้ง 7 หรือ “นายด่านทั้ง 7” ชนชาวไทยเชื้อสายมอญเรียกนายด่านทั้ง 7 ว่า “จืดเค็งชะเปาะ” จึงทำให้ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ “บ้านคงคา” นิยมส่งบุตรหลานให้ได้รับการศึกษาเพื่อหวังให้บุตรหลานเข้ารับราชการเหมือนที่บรรพบุรุษของชนชาวไทยเชื้อสายมอญได้ปลูกฝังสั่งสอนให้บุตรหลานของตนขยันอ่าน เขียน เรียนหนังสือ เพื่อให้ได้เข้ารับราชการเมื่อบุตรหลานได้รับการศึกษาขั้นต้นจากชุมชนแล้ว จึงส่งบุตรหลานไปศึกษาต่อในชั้นที่สูงขึ้นในสังคมเมือง ทำให้ได้รับอิทธิพลการแพร่กระจายวัฒนธรรมของสังคมเมืองมากกว่าชุมชนไทยเชื้อสายมอญ “บ้านม่วง”

2. ชุมชนไทยเชื้อสายมอญ “บ้านคงคา” ในอดีตนอกจากจะติดต่อกับสังคมเมืองในเรื่องของการศึกษา ยังได้ติดต่อกับสังคมเมืองหลวงจากการเข้าไปรับราชการในเมืองหลวง และด้วยคุณสมบัติ สุภาพอ่อนน้อม ซื่อสัตย์ ขยันประหยัด อดทน จงรักภักดีต่อเจ้านาย และเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน ชนชาวไทยเชื้อสายมอญเหล่านี้จึงได้เป็นข้าราชการและข้าราชการบริพารรับราชการได้รับพระราชทานยศเป็นพระยา พระ หลวงและขุน เจ้านายบางองค์ได้โปรดให้นำเงินและช่างจากเมืองหลวงคือกรุงเทพและช่างพื้นบ้านมาทำงานที่วัดทำให้สถาปัตยกรรมของวัดคงคาราม เช่น โบสถ์มีรูปแบบผสมผสานระหว่างแบบอย่างประเพณีกรุงเทพมหานครเป็นหลัก โดยผสมผสานกับลักษณะท้องถิ่น ทำให้วัฒนธรรมทางด้านศิลปะของชุมชน “บ้านคงคา” เปลี่ยนแปลงไปจากวัฒนธรรมของชุมชนไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี

3. ชุมชน “บ้านคงคา” เกิดจากการอพยพผู้คนจากเมืองหน้าด่าน โดยเจ้าเมืองหน้าด่านทั้ง 7 เป็นผู้นำมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 แห่งราชวงศ์จักรีเป็นต้นมาเป็นระยะที่ประเทศไทยปลดปล่อยสงครามจากข้าศึกทางด้านตะวันตกของประเทศ เจ้าเมืองหรือนายด่านทั้ง 7 จึงไม่ต้องขึ้นไปอยู่ที่เมืองหน้าด่าน เพียงแต่ส่งกรมการเมืองไปตรวจตราดูเป็นคราวๆ ไป เจ้าเมืองและกรมการเมืองต้องเดินทางไปรับเบี้ยหวัดเงินปีที่กาญจนบุรี ไปติดต่อกับสังคมเมืองอื่น และสังคมเมืองหลวง การเดินทางของเจ้าเมืองกรมการเมืองและผู้ติดตามย่อมพบเห็นวัฒนธรรมและสังคมที่แปลกใหม่ต่างจากของตนเอง จึงอาจนำมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสังคมวัฒนธรรมของตนเองได้

4. สภาพการคมนาคม ชุมชน “บ้านคงคา” อยู่ห่างจากตลาดโพธารามเพียง 2 กิโลเมตร ในขณะที่ชุมชน “บ้านม่วง” อยู่ห่างจากตลาดบ้านโป่งถึง 13 กิโลเมตร ชุมชน “บ้านคงคา” มีพนักกันน้ำซึ่งสามารถใช้เป็นถนนติดต่อกับสังคมภายนอกได้ถึง 2 สาย คือ พนักกันน้ำเลียบแม่น้ำ และพนักกันน้ำทางรถไฟสายใต้ซึ่งมีขนาดใหญ่สามารถติดติดต่อกับตลาดโพธาราม ตลาดบ้านโป่ง เมืองราชบุรี และเมืองหลวง คือ กรุงเทพมหานคร ได้สะดวกกว่าชุมชน “บ้านม่วง” ซึ่งมีเพียงพนักกันน้ำเล็ก ๆ เลียบแม่น้ำเป็นการคมนาคมทางบก ถึง

ฤดูน้ำหลากน้ำพัดพาพางกันน้ำเลียบแม่น้ำพัง การติดต่อกับสังคมภายนอกย่อมทำไม่ได้ ผลผลิตทางการเกษตรยังเสียหาย ทำให้เศรษฐกิจของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ “บ้านม่วง” ได้ไม่สม่ำเสมอเหมือนชนชาวไทยเชื้อสายมอญ “บ้านคงคา” การคมนาคมทางบกและเศรษฐกิจของชุมชน “บ้านม่วง” พัฒนาช้ากว่าชุมชน “บ้านคงคา” ทำให้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมของชุมชน “บ้านม่วง” ช้ากว่าชุมชน “บ้านคงคา”

5. ชุมชน “บ้านคงคา” เป็นศูนย์กลางของชุมชนไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี จึงทำให้ชุมชน “บ้านคงคา” เป็นศูนย์รวมของวัฒนธรรมของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ทำให้ชนชาวไทยเชื้อสายอื่นนิยมเข้ามาเที่ยวดูวัฒนธรรมและร่วมเล่นการละเล่นพื้นบ้านต่าง ๆ ของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ “บ้านคงคา” จึงทำให้มีการแต่งงานข้ามเชื้อสาย วัฒนธรรมของชุมชนไทยเชื้อสายมอญ “บ้านคงคา” เปลี่ยนแปลงเร็วกว่าชุมชน “บ้านม่วง” ซึ่งมักแต่งงานกับคนเชื้อสายเดียวกัน

อภิปรายผลของการวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม

พบว่า สาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมของชุมชนไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง เกิดจากปัจจัยต่างๆ ได้แก่

ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

ชนชาวไทยเชื้อสายมอญต้องอาศัยสิ่งแวดล้อมทางกายภาพดำรงชีวิต เมื่อสิ่งแวดล้อมทางกายภาพเปลี่ยนแปลงไปจากที่เคยอุดมสมบูรณ์ ทำให้มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยทั้งด้านที่อยู่อาศัย การประกอบอาชีพ การคมนาคม และการพักผ่อนหย่อนใจ

ปัจจัยด้านจำนวนลักษณะประชากร

จำนวนประชากรของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี มีเพิ่มมากขึ้น อัตราการเกิดมีมาก การขยายตัวของประชากร และการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น จึงต้องขยายพื้นที่การเพาะปลูกและพื้นที่อยู่อาศัย ทำให้เกิดชุมชนใหม่ เกิดอาชีพใหม่คือทำไร่ ค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ รับจ้าง ผู้มีฝีมือทางช่างซึ่งแต่เดิมมีอาชีพทำนาและใช้ฝีมือทางช่างรับใช้พระพุทธศาสนา เปลี่ยนอาชีพจากการทำนาเป็นรับจ้างทั่วไป ในชุมชนและต่างถิ่น ต่อเมื่อทรัพยากรเริ่มมีจำกัด การใช้เทคโนโลยีเข้าช่วยในการประกอบอาชีพ แทนการใช้แรงงาน ทำให้ความต้องการมีบุตรหลายคนลดลง การแพทย์เจริญขึ้น การคุมกำเนิดได้ผลดี ทำให้ขนาดของครอบครัวเล็กลง อัตราการเกิดและอัตราการเสียชีวิตลดน้อยลง

ปัจจุบันความสามารถและทักษะการใช้มือในงานศิลปะต่าง ๆ ได้สูญหายไปจากลักษณะประชากรของชุมชนไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี เนื่องจากขาดการฝึกฝน ขาดการพัฒนาส่งเสริมสนับสนุน

ลักษณะนิสัยของชนชาวไทยเชื้อสายมอญลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ยังคงไม่เปลี่ยนแปลงถึงแม้เครื่องมือเครื่องใช้หรือวัฒนธรรมทางวัตถุได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย วัฒนธรรมทางจิตใจและลักษณะนิสัยไม่ได้ต่ำลง กล่าวคือยังคงปฏิบัติตนอย่างอดทน เข้มแข็งเชื่อฟังเอื้ออาทรต่อบิดามารดา ผู้อาวุโส มีความใจบุญสุนทานและปฏิบัติตนมั่นคงในพุทธศาสนาเป็นพุทธมามกะที่ดี

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

การทำงานซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ได้ผลผลิตและมีรายได้ไม่แน่นอน ใช้ต้นทุนการผลิตสูง ราคาสินค้าและค่าครองชีพสูงขึ้น ทำให้ชนชาวไทยเชื้อสายมอญเปลี่ยนอาชีพจากเกษตรไปทำไร่ รับจ้าง รับราชการ และบางรายถึงกับขายที่ดินซึ่งเคยเป็นที่ทำมาหากินเนื่องจากขาดแคลนแรงงานและบุตรหลานเปลี่ยนอาชีพ

ปัจจัยด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สารสนเทศ และการพัฒนาประเทศ

เป็นปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี เนื่องจากสังคมทุกแห่งกำลังวิวัฒนาการไปสู่สังคมข่าวสารอย่างรวดเร็ว มีเครื่องมือ เครื่องใช้ที่ทันสมัยในการติดต่อสื่อสาร เช่น โทรศัพท์ โทรเลข โทรสาร มีการเปลี่ยนแปลงการทำการเกษตรที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติเป็นการทำการเกษตรที่ใช้เครื่องทุ่นแรง เช่น รถไถนา เครื่องเกี่ยวข้าว เครื่องนวดข้าว เครื่องสีข้าว มีการใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ มีการเปลี่ยนแปลงพืชพันธุ์ มีการใช้สารฆ่าแมลง สารปราบศัตรูพืช ใช้เครื่องสูบน้ำ มีการสร้างเขื่อนกักเก็บน้ำ มีสิ่งสาธารณูปโภค ทำให้การช่วยกันดำข้าว ช่วยกันตักน้ำ (หามน้ำ) ช่วยกันลงแขก ดำนา เกี่ยวข้าว นวดข้าวหายไป การได้ข้อมูลข่าวสาร สิ่งสาธารณูปโภคและเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทันสมัยทำให้มีความสะดวกสบายในบ้านและนอกบ้าน นอกจากนั้นรัฐบาลได้พัฒนาด้านการแพทย์การสาธารณสุข ชนชาวไทยเชื้อสายมอญจึงเปลี่ยนแปลงการรักษาพยาบาลตนเองและครอบครัวตามแบบโบราณมาสู่ความทันสมัย โดยเข้ารับการรักษาจากสถานอนามัยหรือโรงพยาบาล การพัฒนาการศึกษาทำให้รู้จักรักษาสุขภาพอนามัยและป้องกันตนเองจากโรคร้ายไข้เจ็บได้ดีขึ้น เทคโนโลยีสารสนเทศ และการพัฒนาประเทศทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ เจตคติ ค่านิยมของชาวไทยเชื้อสายมอญ

ปัจจัยด้านสื่อสารคมนาคม

การคมนาคมทำให้การติดต่อกับชุมชนภายนอกสะดวกขึ้น สามารถส่งบุตรหลานให้เข้าศึกษาต่อในชั้นสูงสะดวกขึ้น การทราบข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องรวดเร็วขึ้นล้วนเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางบวกและทางลบ

ปัจจัยด้านการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี เป็นวัฒนธรรมจากภายนอกแพร่กระจายเข้าสู่ภายในชุมชน เช่น วัฒนธรรมการแต่งกาย วัฒนธรรมเกี่ยวกับวงจรชีวิต เนื่องจากสภาพสังคมปัจจุบันมีความเร่งรีบ จึงต้องการพิธีกรรมที่สะดวก ไม่ยุ่งยาก ชนชาวไทยเชื้อสายมอญเห็นตัวอย่างพิธีกรรมของสังคมเมือง ชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ในปัจจุบันจึงเลือกปฏิบัติวัฒนธรรมบางอย่างซึ่งสะดวกและทรงคุณค่าสืบต่อมา นำวัฒนธรรมของสังคมเมือง และวัฒนธรรมพื้นเมืองของตนมาประยุกต์ใช้ด้วยกัน ปัจจุบันกระแสวัฒนธรรมจากกรุงเทพฯ ซึ่งรับกระแสวัฒนธรรมจากตะวันตกได้เข้ามามีอิทธิพล และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในบางชุมชน และในบางชุมชนก็เข้ามามีอิทธิพลได้น้อย

ปัจจัยด้านขาดการสืบทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นเก่าไปสู่คนรุ่นใหม่

การขาดการสืบทอดวัฒนธรรมทำให้วัฒนธรรมต่าง ๆ ของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ บางสิ่งสูญหายไป เช่น วัฒนธรรมด้านศิลปะ ในบางครั้งกลับดูดซับวัฒนธรรมของชนชาติอื่น ทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเองผสมผสานปนเปไปกับวัฒนธรรมอื่น ตัวอย่างเช่น การสร้างเจดีย์รอบอุโบสถวัดคงคารามซึ่งมีทั้งเจดีย์แบบมอญ เจดีย์แบบไทยภาคกลาง แบบอีสานแบบจีน ทั้ง ๆ ที่ชนชนชาวไทยเชื้อสายอื่นมีน้อยมากในหมู่บ้าน “บ้านคงคา” ยกเว้นหมู่บ้าน “บ้านไร่” ซึ่งมีชนชาวไทยเชื้อสายจีน

อภิปรายเกี่ยวกับผลกระทบอันเกิดจากเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม

ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชนชาวไทยเชื้อสายมอญจากการทำนาเพียงอย่างเดียวไปสู่อาชีพการทำไร่อ้อย ไร่ข้าวโพด การรับราชการ รับจ้างและอื่น ๆ ทั้งในท้องถิ่นเดิมและในท้องถิ่นอื่น การมีโรงงานอุตสาหกรรมในชุมชนไทยเชื้อสายมอญ และบริเวณใกล้เคียงทำให้ชนชาวไทยเชื้อสายมอญมีรายได้เพิ่มขึ้นและแน่นอนกว่าเดิม ในขณะเดียวกันค่าครองชีพสูงขึ้นทำให้ชาวไทยเชื้อสายมอญต้องทำงานเพิ่มขึ้นเพื่อให้มีรายได้เพียงพอแก่ค่าใช้จ่ายในการครองชีพ

ผลกระทบทางด้านครอบครัว

ทำให้บทบาทของครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวลดลง อัตราการเกิดลดลง ขนาดของครอบครัวเล็กลง

ผลกระทบด้านคุณภาพชีวิต

คุณภาพชีวิตของชนชาวไทยเชื้อสายมอญดีขึ้นในด้านสุขภาพอนามัย ความสะดวกสบาย ความรู้ ความฉลาด ความทันสมัยด้านวัตถุ ความทันต่อเหตุการณ์ วิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีการเปลี่ยนแปลงทำให้เด็ก ๆ และเยาวชนไทยเชื้อสายมอญบางคนเปลี่ยนนิสัยจากการเป็นคนมัธยัสถ์เป็นเริ่มใช้จ่ายฟุ่มเฟือยขึ้นกว่าเดิม

ผลกระทบทางด้านการศึกษาและการใช้ภาษา

ทำให้บทบาทของบ้านและวัดลดลง ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนในเรื่องการศึกษาลดน้อยลงจนเกือบหมด บางคนคิดว่าการศึกษาเป็นหน้าที่ของโรงเรียน แต่การอบรมสั่งสอนด้านจรรยาบรรณและความประพฤติ บ้านยังมีบทบาทช่วยโรงเรียน การศึกษาศิลปกรรมต่าง ๆ ในวัดกับพระสงฆ์หมดไป การศึกษาด้านภาษามอญที่วัดในอำเภอบ้านโป่งลดลงไปจนเกือบหมด การศึกษาภาษามอญที่วัดในอำเภอโพธารามหมดไป การที่เด็ก ๆ ในอำเภอโพธารามไม่ได้ศึกษาภาษามอญไม่ได้ใช้ภาษามอญในชีวิตประจำวันทำให้เด็ก ๆ เชื้อสายมอญในอำเภอโพธารามอ่าน พูด เขียน ฟังภาษามอญไม่ได้ การไม่ได้ฝึกฝนทางด้านศิลปะทำให้เยาวชนไทยเชื้อสายมอญบางคนเปลี่ยนนิสัยจากคนใจเย็นเป็นคนใจร้อน การศึกษาที่สูงขึ้นทำให้เยาวชนเชื้อสายมอญฟังข่าวสารเพิ่มขึ้น มีรายได้มีความเป็นอยู่มีความทันสมัยและมีการยอมรับสิ่งใหม่ ๆ สูงขึ้น

ผลกระทบด้านความเชื่อและอุดมการณ์

จากการศึกษาที่สูงขึ้น เทคโนโลยีสารสนเทศเจริญขึ้น มีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมมากขึ้น ทำให้เยาวชนไทยเชื้อสายมอญเปลี่ยนแปลงความเชื่อในเรื่องสิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติหรือเรื่องผีแต่ยังคงมั่นคงเหนียวแน่นในความเชื่อทางศาสนา

ผลกระทบทางด้านการแต่งงานข้ามเชื้อชาติ

จากการที่ชนชาวไทยเชื้อสายมอญนิยมแต่งงานกับชนชาวไทยเชื้อสายเดียวกันเมื่อมีปัจจัยต่าง ๆ เกิดขึ้น เช่น การคมนาคม การสื่อสารเจริญขึ้น ชนชาวไทยเชื้อสายมอญมีการศึกษาสูงขึ้น มีความใกล้ชิดสนิทสนมกับชนชาวไทยเชื้อสายอื่น ทำให้ชนชาวไทยเชื้อสายมอญแต่งงานกับชนชาวไทยเชื้อสายอื่นและคนสัญชาติอื่นเพิ่มขึ้น

ผลกระทบด้านการพักผ่อนหย่อนใจ

ความเจริญทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการพัฒนาประเทศ ทำให้ชนชาวไทยเชื้อสายมอญมีความสะดวกสบาย มีเครื่องมือเครื่องใช้ทันสมัย มีไฟฟ้าและเครื่องใช้ไฟฟ้าใช้มีสิ่งบันเทิงในบ้าน เช่น วิทยุ ทีวี ทัศน์ โทรทัศน์ ทำให้การพักผ่อนหย่อนใจเปลี่ยนแปลงไปเป็นการพักผ่อนหย่อนใจที่เป็นส่วนตัวภายในบ้าน การทำงานเพิ่มขึ้นจนไม่มีเวลาร่วมกิจกรรม

หรือเวลาพักผ่อนหย่อนใจ ทำให้ขาดความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนบ้าน และสัมพันธ์ภาพภายในครอบครัวลดน้อยลงไป เด็ก ๆ นั่งดูโทรทัศน์ทำให้ขาดการออกกำลังกาย

ผลกระทบด้านวัฒนธรรมจากการสื่อสารที่ไม่มีการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน
ผลกระทบด้านนี้ทำให้วัฒนธรรมพื้นบ้านบางอย่างของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ค่อยๆ สูญหายไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ประการที่ 1 เนื่องจากวิถีชีวิตของชนชาวไทยเชื้อสายมอญมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา จึงควรได้มีการศึกษาปัญหา สนใจปัญหาและพัฒนาชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญ โดยช่วยกันคิดค้นหาวิธีให้เขาได้แก้ปัญหาและหาทางพัฒนาชีวิตด้วยตัวของเขาเองไปพร้อมๆ กับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรมบางอย่างอันทรงคุณค่า เช่น วัฒนธรรมทางด้านจิตใจ วัฒนธรรมทางด้านดนตรี ฯลฯ พึงควรรักษาไว้

ประการที่ 2 ควรมีการศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการจัดการเรียนการสอน และการใช้ภาษามอญ เพื่อให้เยาวชนไทยเชื้อสายมอญได้มีส่วนอนุรักษ์ภาษา วรรณกรรม และวัฒนธรรมของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ซึ่งจะทำให้เข้าใจภาษาวรรณกรรมและวัฒนธรรม เข้าใจรากฐานชีวิตความเป็นอยู่ เข้าใจถึงความดีความงาม เกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ การเข้าใจภาษาจะได้นำความรู้ไปใช้ในการอ่านคัมภีร์โบราณในตู้ซึ่งอยู่ในวัดของชุมชนไทยเชื้อสายมอญ เพื่อที่จะได้นำ “ความรู้ในตู้” มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ภูมิปัญญาในการใช้สมุนไพร

ภูมิปัญญาอื่นๆ เป็นภูมิปัญญาที่ควรจะต้องรักษาไว้และเผยแพร่เพื่อรักษาความสมดุลทางธรรมชาติ สภาพแวดล้อม และสุขภาพอนามัย เช่น การปลูกผักหลายชนิดในที่ดินแปลงเดียวกัน ช่วยทำให้แมลงศัตรูพืชทำลายพืชได้น้อย การรับประทานปลาของชนชาวไทยเชื้อสายมอญจะเลือกรับประทานเฉพาะปลาตัวใหญ่และอ้วน ปลาตัวเล็กและผอมจะปล่อยลงแม่น้ำลำคลอง เป็นการสงวนทรัพยากรธรรมชาติอย่างหนึ่ง การรับประทานปลาและผักเป็นอาหารหลักทำให้ไม่เป็นโรคหลายๆ โรค เช่น โรคอ้วน โรคเก๊าท์ ไขมันในเส้นเลือด โรคหัวใจ ฯลฯ การผลิตน้ำปลาใช้เอง น้ำปลาที่ผลิตมีรสชาติอร่อยหอม อุดมไปด้วยสารอาหาร เช่น โปรตีน แคลเซียม ไอโอดีน ฯลฯ การไม่ทำลายต้นไม้ใหญ่เหล่านี้เป็นภูมิปัญญาที่ควรรักษาส่งเสริมและเผยแพร่

ประการที่ 3 ควรได้มีการศึกษาและรื้อฟื้นแนวปฏิบัติในวัฒนธรรมบางประการที่ดีของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรีไปปฏิบัติ เพื่อสภาพสังคมจะได้มีความสงบสุขขึ้นกว่าที่เป็นไปในปัจจุบัน

ประการที่ 4 ควรได้มีการศึกษารายละเอียดด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชนชาวไทยเชื้อสายมอญ เช่น พิธีสมุนไพโร และการรักษาโรค การทอผ้า และอื่นๆ

ประการสุดท้าย ควรที่จะได้มีการศึกษาและพัฒนาวัฒนธรรมของชนทุกเชื้อสาย โดยผสมผสานกับความเจริญทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี การพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศ เพื่อให้ความเจริญทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าของประเทศไม่ทำลายวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น แต่กลับจะส่งเสริมวัฒนธรรมอันดีงามและทรงคุณค่าให้กลมกลืนกับวิถีชีวิตของชนชาวไทยทุกเชื้อสาย และทุกท้องถิ่น

บรรณานุกรม

- วิจัย, โกศล มีคุณ. สภาพสังคมวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไปของชาวกะเหรี่ยง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2539.
- งามพิศ สัตย์สงวน, รศ.ดร. การวิจัยทางมานุษยวิทยา กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2537.
- ช่วง อุ่เจริญ, พระมหา. พงศาวดารชนชาติมอญ บรรณานุกรมในงานพระราชทานเพลิงศพรองอำมาตย์โทขุนอาโศกคดี (เพิ่ม หล้าคงคา) กรุงเทพมหานคร กรุงเทพมหานครการพิมพ์
- ชะวั้งชัย ภาตินธุ. ปลูกของเก่าให้มีชีวิตในทัศนะของคนรุ่นใหม่จะชุบชีวิตของเก่าได้อย่างไร ในวัฒนธรรมไทย ปีที่ 19 ฉบับที่ 12 มิถุนายน - กันยายน 2533 กรุงเทพฯ 2533.
- ประเสริฐ แยมฟุ้ง, ดร. และคณะ. สังคมและชนบทไทย กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2530.
- ผ่องพรรณ มณีรัตน์. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2521.
- ไพบูลย์ เยี่ยงสว่าง. ชนชาติมอญก่อนพุทธศักราช ในข่าวสารมอญ ปีที่ 2 ฉบับที่ 15 ประจำเดือนพฤษภาคม - มิถุนายน 2539. กรุงเทพฯ สำนักข่าวสารมอญ
- เยาวลักษณ์ อภิชาติวัลลภ. สังคมวิทยาชนบท : พื้นฐานการพัฒนา ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นขอนแก่น 2533.
- รัชนิกร เศรษฐไธ. โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมไทย กรุงเทพมหานคร ไทยวัฒนาพานิช 2532.

วิจัย, รุ่งอรุณ ทิมขุนทดเถียร และ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ
การเมือง สังคมและวัฒนธรรมในหมู่บ้านชาติพันธุ์ : ศึกษากรณีไทรโย บ้านโพ
2532.

วัฒนธรรมแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการ. ความหมายและขอบข่ายของวัฒนธรรม
กรุงเทพมหานคร บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด 2533.

วิเชียร รักการ ผศ. วัฒนธรรมและพฤติกรรมของไทย โอเดียนสโตร์ กรุงเทพมหานคร
2529.

วีรสิทธิ์ สิทธิไตรย์ และ โยธิน แสงวงศ์ การสนทนากลุ่ม : เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ
จากการวิจัยเกี่ยวกับผู้สูงอายุและการเปลี่ยนแปลงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
กรุงเทพมหานคร สมาคมวิจัยเชิงคุณภาพ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2536.

ศรศักดิ์ ชูสวัสดิ์, ร.ด. อุบายธรรม นครนายก โรงพิมพ์โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า
2534.

ต้นสนีย์ จะสุวรรณ และสุจิตรา แสงศิริญ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษากับการ
ถ่ายทอดวัฒนธรรมในการศึกษากับการถ่ายทอดวัฒนธรรม : กรณีศึกษาหนังใหญ่
วัดขนอน กรุงเทพมหานคร บริษัทพิชการพิมพ์. 2537.

ศิลปากร, มหาวิทยาลัย. ลุ่มน้ำแม่กลอง : พัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม กรุงเทพ-
มหานคร บริษัทพิชเนต พริ้นติ้งเซนเตอร์ จำกัด 2536.

ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน อำเภอบ้านโป่ง. แผนการปฏิบัติงานปีงบประมาณ
2539. ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดราชบุรี 2539.

ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน อำเภอโพธาราม. แผนการปฏิบัติงานปีงบประมาณ
2539 ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดราชบุรี 2539.

ส.พลายน้อย. เล่าเรื่องพม่ารามัญ กรุงเทพมหานคร แพร่พิทยา 2515 .

สถาบันราชภัฏ, สำนักงาน. ป.อ.ปยุตโต กรุงเทพฯ บริษัทสหธรรมิก จำกัด 2538.

สมคิด โชติกวนิชย์. ในสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. สู่โฉมหน้าใหม่ของ
วัฒนธรรมกับการพัฒนา กรุงเทพมหานคร บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด
2532.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, รศ.ดร. สังคมวิทยาชนบท : วิธีวิจัยทฤษฎีและการเปลี่ยนแปลงใน
สังคมชนบทไทย ขอนแก่น โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2528.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, รศ.ดร. สังคมวิทยาชุมชน : หลักการศึกษาวเคราะห์และปฏิบัติงาน
ชุมชน ขอนแก่น โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2534.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข ปนัดดา เปือกพันธ์ และ รุ่งอรุณ ที่มณฑลเชียร. การเปลี่ยนแปลงทาง
เศรษฐกิจการเมืองสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนชาติพันธุ์กวยและญ้อ : การศึกษา
เปรียบเทียบเฉพาะกรณี ขอนแก่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2528.

สายสุรี จุติกุล, ดร. แนวทางส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านไทย กรุงเทพฯ
2530.

สุพัทธา สุภาพ, ผศ. สังคมและวัฒนธรรมไทย : ค่านิยม : ครอบครัวยุคใหม่ ประเพณี
ไทยวัฒนาพานิช กรุงเทพมหานคร 2520.

สุภาวค์ จันทวานิช, รศ. ดร. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2537.

สุนน อมรวิวัฒน์ การถ่ายทอดและการเรียนรู้วัฒนธรรมในการศึกษากับการถ่ายทอด
วัฒนธรรม : กรณีศึกษาหนังใหญ่วัดขนอน. กรุงเทพมหานคร บริษัทบพิธ
การพิมพ์ จำกัด 2537.

สุริย หวันแก้ว “การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม” ในภาควิชาสังคมวิทยาและ
มานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สังคมและวัฒนธรรม :
เอกสารประกอบการศึกษาวิชา 313-183 หน้า 38-71 กรุงเทพมหานคร
โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2531.

สุเอ็ด คชเสนี วัฒนธรรมประเพณีมอญ ในวารสารเมืองโบราณ. ปีที่ 10 ฉบับที่ 3
กรกฎาคม - กันยายน กรุงเทพ บริษัทวิเคเตอร์เฟาเวอร์พอยท์ จำกัด 2527.

เสรี พงศ์พิศ. วัฒนธรรมกับการพัฒนาชนบทใน วัฒนธรรมไทย. ปีที่ 29 ฉบับที่ 11
กุมภาพันธ์ - พฤษภาคม 2533.

โสภณ นิไชโยค. ประวัติมอญจังหวัดราชบุรี. กรุงเทพมหานคร 2520.

อมรา พงศาพิชญ์ รัต.ดร. วัฒนธรรมศาสนาและชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทย
แนวมานุษยวิทยา กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
2539.

อนุমানราชชน. พระยา. รวมเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ โรงพิมพ์คุรุสภา
2531.

ภาคผนวก

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

อำเภอโพธาราม

1. พระสันติ	สันติกาโร	อายุ 43 ปี พรรษา 11
เจ้าอาวาสวัดคงคาราม	ตำบลคลองตากด	
2. พระสมชาย	สิริภักโท	อายุ 44 ปี พรรษา 5
วัดคงคาราม	ตำบลคลองตากด	
3. พระพินิจ	หลักคงคา	อายุ 23 ปี พรรษา 2
วัดป่าไผ่	ตำบลคลองตากด	
* 4. นางแล	ชินหงสา	อายุ 92 ปี
บ้านคงคา หมู่ 3	ตำบลคลองตากด	
* 5. นางพิน	ยอดไกรศรี	อายุ 85 ปี
บ้านคงคา หมู่ 3	ตำบลคลองตากด	
* 6. นายเหลี่ยม	วังวารี	อายุ 84 ปี
บ้านคงคา หมู่ 3	ตำบลคลองตากด	
* 7. นางปัก	ดาวเรือง	อายุ 79 ปี
บ้านคงคา หมู่ 3	ตำบลคลองตากด	
* 8. นางเถา	ตรีถึก	อายุ 78 ปี
บ้านคงคา หมู่ 3	ตำบลคลองตากด	
* 9. นางสมพงษ์	ชูสุทธิ	อายุ 73 ปี
บ้านคงคา หมู่ 3	ตำบลคลองตากด	
* 10. นายฉิ่ง	อารีกิจ	อายุ 72 ปี
บ้านคงคา หมู่ 3	ตำบลคลองตากด	
* 11. นายแสง	ชูสุทธิ	อายุ 71 ปี
บ้านคงคา หมู่ 3	ตำบลคลองตากด	
* 12. นางฉวย	อารีกิจ	อายุ 70 ปี
บ้านคงคา หมู่ 3	ตำบลคลองตากด	
13. นางสมจิตต์		อายุ 67 ปี
บ้านวัดเกาะ หมู่ 2	ตำบลสร้อยฟ้า	
* 14. นายถาวร	พะเวก	อายุ 66 ปี
บ้านวัดป่าไผ่ หมู่ 3	ตำบลคลองตากด	
15. นายสุชาติ	อำมฤคขจร	อายุ 64 ปี
บ้านวัดม่วง หมู่ 1	ตำบลสร้อยฟ้า	

16. นายหุ่น	หม้อทิพย์	อายุ 57 ปี
บ้านคงคา หมู่ 2	ตำบลคลองตากด	
17. นางระเบียบ	สุทธิทวี	อายุ 57 ปี
บ้านคงคา หมู่ 2	ตำบลคลองตากด	
18. นางวิไล	แสงรัตนกุล	อายุ 55 ปี
บ้านคงคา หมู่ 2	ตำบลคลองตากด	
19. นาวาอากาศโท ปรีชา	อักษร	อายุ 55 ปี
บ้านคงคา หมู่ 2	ตำบลคลองตากด	
20. นางอมรา	วิงวอน	อายุ 54 ปี
บ้านคงคา หมู่ 2	ตำบลคลองตากด	
21. นายจิตต์	มูลทรัพย์	อายุ 52 ปี
บ้านวัดป่าไผ่ หมู่ 5	ตำบลคลองตากด	
22. นายจารึก	อินทวัตร	อายุ 40 ปี
โรงเรียนวัดบ้านหม้อ	ตำบลคลองตากด	
* 23. นางกิตติมา	อารีกิจ	อายุ 40 ปี
บ้านคงคา หมู่ 3	ตำบลคลองตากด	
* 24. นางชนัชพร	ชูสุทธิ	อายุ 32 ปี
บ้านคงคา หมู่ 3	ตำบลคลองตากด	
* 25. นายกามเทพ	มิ่งสำแดง	อายุ 26 ปี
บ้านคงคา หมู่ 3	ตำบลคลองตากด	
* 26. นางสาวภาวดี	พิรันดร	อายุ 22 ปี
บ้านคงคา หมู่ 3	ตำบลคลองตากด	
* 27. เด็กหญิงวรรณพร	ทองสมนึก	อายุ 13 ปี
บ้านคงคา หมู่ 3	ตำบลคลองตากด	
* 28. เด็กชายสกรรจ์	มัญญะหงษ์	อายุ 12 ปี
บ้านคงคา หมู่ 3	ตำบลคลองตากด	
* 29. เด็กหญิงอลิษา	โยธาประเสริฐ	อายุ 12 ปี
บ้านคงคา หมู่ 3	ตำบลคลองตากด	
* 30. เด็กหญิงทุติยา	ทองสมนึก	อายุ 10 ปี
บ้านคงคา หมู่ 3	ตำบลคลองตากด	
* 31. เด็กชายกษมา	นิลปดี	อายุ 10 ปี
บ้านคงคา หมู่ 3	ตำบลคลองตากด	

* หมู่ 3 ตำบลคลองตากด เป็นชุมชนเป้าหมาย

อำเภอบ้านโป่ง

1. พระครูใบฎีกาเทียน เจ้าอาวาสวัดใหญ่นครชุมน์	ญาณสัมปณโณ ตำบลนครชุมน์	อายุ 36 ปี
2. พระอาจารย์เหมื่อน วัดโพธิ์ไธสาราม	ปัญญาสาโร ตำบลคุ้งพยอม	อายุ 78 ปี
3. พระอาจารย์ทา วัดม่วง	สิริวัฒนโณ ตำบลบ้านม่วง	อายุ 41 ปี
4. พระอาจารย์อู่ วัดม่วง	สิริภักโท ตำบลบ้านม่วง	อายุ 40 ปี
5. พระมหากำพลศักดิ์ วัดโพธิ์ไธสาราม	คัมภีร์เมโธ ตำบลคุ้งพยอม	อายุ 27 ปี
6. นายจ็อก บ้านวัดตาล	กิดดี ตำบลคุ้งพยอม	อายุ 101 ปี
7. นายธัญญา ตำบลคุ้งพยอม	สันทอง	อายุ 83 ปี
8. นายมงคล บ้านโพ หมู่ 9	มั่งมาน ตำบลคุ้งพยอม	อายุ 75 ปี
*9. นายจวน บ้านม่วง หมู่ 4	เครือวิชาจารย์ ตำบลบ้านม่วง	อายุ 75 ปี
*10. นางเจีย หมู่ 3	เนียมทอง ตำบลบ้านม่วง	อายุ 72 ปี
11. นางอำไพ หมู่ 10	ปรีชาชาญ ตำบลคุ้งพยอม	อายุ 62 ปี
12. นายสมน บ้านโพ หมู่ 9	เตี้ยเย ตำบลคุ้งพยอม	อายุ 58 ปี
13. นายดำเนิน หมู่ 4	คำดี ตำบลนครชุมน์	อายุ 54 ปี
*14. นางบุญเรือน หมู่ 4	พินเนียม ตำบลบ้านม่วง	อายุ 52 ปี
15. นางสาวจิตลมูล หมู่ 10	สันทอง ตำบลคุ้งพยอม	อายุ 52 ปี
16. นางบุญชอบ บ้านโพ หมู่ 10	กลั่นเกลา ตำบลคุ้งพยอม	อายุ 52 ปี

17. นายมาเรีย	ใจรักษ์	อายุ 45 ปี
หมู่ 4	ตำบลนครชุมน์	
18. นางเฟื่องฟ้า	ไกรแผน	อายุ 40 ปี
บ้านวัดตาล หมู่ 8	ตำบลนครชุมน์	
*19. เด็กหญิงวรรณภา	บัวสาร	อายุ 12 ปี
โรงเรียนวัดบ้านม่วง	ตำบลบ้านม่วง	
*20. เด็กหญิงสาวตรี	ปานทอง	อายุ 12 ปี
โรงเรียนวัดบ้านม่วง	ตำบลบ้านม่วง	
*21. เด็กหญิงลำดวน	สาลีสี	อายุ 11 ปี
โรงเรียนวัดบ้านม่วง	ตำบลบ้านม่วง	
*22. เด็กหญิงเกษรากร	ปานสะอาด	อายุ 11 ปี
โรงเรียนวัดบ้านม่วง	ตำบลบ้านม่วง	
*23. เด็กหญิงลูกอินทร์	คำบาง	อายุ 10 ปี
โรงเรียนวัดบ้านม่วง	ตำบลบ้านม่วง	
*24. เด็กชายประทีป	ปานทอง	อายุ 8 ปี
โรงเรียนวัดบ้านม่วง	ตำบลบ้านม่วง	
25. เด็กหญิงแอม	จำลอง	อายุ 9 ปี
โรงเรียนวัดตาลปากลาด	ตำบลคุ้มพยอม	

* อยู่ในหมู่บ้าน “บ้านม่วง” ตำบลบ้านม่วง ซึ่งเป็นชุมชนเป้าหมาย